

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

T. F. KYLANDER

FIL. D:R, SEMINARIEADJUNKT

TJUGUFÖRSTA ÅRGÅNGEN



STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

INNEHÅLL.

	Sid.
Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträdde sig tilldragit»	1.
Skolor med afdelningsläsning. CARL K—N	6.
Våra skolträdgårdar. FR. LAURELL	27.
Fosterlandskärlek. A. R—G	44.
Något om uppfostran och vård af andligt försummade och vanartade barn. T. K—R	46.
Om anstalterna för blindas undervisning och uppfostran i konungariket Sachsen. T. K—R	57.
Huru må »kort öfversikt af fäderneslandets märkligaste minnesmärken från forntiden» meddelas? OTTO JANSE	68.
Litteratur	73.
Intet nytt under solen. CARL K—N	81.
Om anstalterna för blindas undervisning och uppfostran i konungariket Sachsen. (Forts. o. slut.) T. K—R	101.
Huru tillgodose folkskollärarnes behof af ökade kunskaper? T. K—R	123.
Anteckningar från en resa i pedagogiskt syfte i Frankrike sommaren 1901. J. VR.	127.
Hälsotillståndet uti och hygieniska önsknings för Stockholms folkskolor. Litteratur. T. K—R	133.
Om den kroppsliga uppfostran. CARL K—N	135.
Anteckningar från en resa i pedagogiskt syfte i Frankrike sommaren 1901. J. VR. (Forts. o. slut)	137.
Kristendomens uppfostrande betydelse. A. R—G	157.
Litteratur. T. K—R	187.
	191.

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1902

1.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit».

Från och med början af höstterminen år 1901 trädde folkskolelärarseminariet i Strängnäs i verksamhet.

Elevernas antal utgjorde höstterminen år 1901 vid rikets åtta folkskolelärarseminarier 760 och vid de sex folkskolelärarinneseminierna 565 eller tillsammans 1,325 elever.

Afgångsexamen undergingo 1901 års vårtermin 176 manliga och 129 kvinnliga elever eller tillsammans 305 elever.

Småskolelärarinneexamen aflades samma termin vid folkskolelärarinneseminierna af 94 elever, som genomgått första och andra klassernas lärokurser.

Vid seminariet i Mattisudden inom Jockmocks församling för bildande af lapska småskolelärare och -lärarinnor voro höstterminen 1901 intagna 28 elever.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskolelärare och -lärarinnor voro samma termin intagna 42 elever, 3 manliga och 39 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen år 1901 aflades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola af 4 elever vid seminariet i Mattisudden och af 8 elever vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskolelärar- och småskolelärarinneseminarier hafva under år 1901, enligt till ecklesiastikdepartementet lämnade uppgifter, 319 elever undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet till erhållande af befattning såsom lärarinna vid småskola har undergått af 226 elever vid af enskilda personer anordnade småskolelärarinneseminarier.

Dessutom har sådan pröfning blifvit anställd vid folkskolelärarseminariet i Växjö med 1 lärarinna i öfverensstämmelse med § 4 i nämnda stadgan angående pröfning vid offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola den 28 maj 1897.

Till stipendier vid folkskolelärar- och folkskolelärarinneseminiarierna hafva för vårterminen 1901 anvisats tillsammans 39,404 kronor, hvarjämte stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 10,830 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 40,894 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskolelärar- och folkskolelärarinneseminiarierna samt 10,065 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Af den undervisningsmateriel, som genom ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, hafva statens samtliga fullständigt anordnade seminarier kostnadsfritt erhållit, hvad som för dem ansetts erforderligt.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1901 inspekterat folkskolelärarseminarierna i Uppsala, Göteborg och Karlstad, folkskolelärarinneseminiarierna i Landskrona och Stockholm samt småskolelärarseminariet i Karlstad.

Enligt de — jämlikt föreskriften i gällande stadga angående folkundervisningen i § 67 samt Kungl. cirkulären af den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifterna angående folkundervisningen funnos år 1900 i rikets 2,393 skoldistrikt 16 högre folkskolor samt

4,369 fasta och	620 flyttande eller tills.	4,989 folkskolor,	
1,056 » »	722 » » »	1,778 } mindre	
3,920 » »	1,278 » » »	5,198 } folkskolor,	
			småskolor,

Så 9,345 fasta och 2,620 flyttande eller tills. 11,965 skolor eller, med inräknande af de högre folkskolorna, 11,981.

I de högre folkskolorna undervisade 17 lärare och 2 lärarinnor samt i folkskolorna . 4,922 lärare o. 2,649 lärarinnor eller tills. 7,571 mindre folksko-

lorna . . .	215 » »	1,569 » » »	1,784
småskolorna .	213 » »	6,037 » » »	6,250

Summa 5,350 lärare o. 10,255 lärarinnor eller tills. 15,605

eller, med inräknande af de högre folkskolornas lärarpersonal, 15,624 förutom 350 lärare och 656 lärarinnor, eller tillsammans 1,006, hvilka undervisat endast i öfningsämnen eller handaslöjder.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1900 års slut 833,601, hvaraf 423,387 gossar och 410,214 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	754,718
» » ej åtnjutit sådan undervisning	70,637
hvarjämte uppgifter saknas om	8,246

Summa 833,601

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	388,087
» » » flyttande folkskolor	45,697
» » » fasta mindre folkskolor	41,408
» » » flyttande mindre folkskolor	31,821
» » » fasta småskolor	138,891
» » » flyttande småskolor	44,733

folkskolor, mindre folkskolor och småskolor

utom sina egna distrikt	16,139	706,776
högre folkskolor		291
allmänna läroverk och fackskolor		12,786
skolor för abnorma barn		1,136
enskilda skolor		17,751
hemmen		15,978

Summa 754,718

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade	10,561 inhämtat folkskolans minimikurs,
»	37,864 undergått godkänd afgangspröfning samt
uteblefvo	3,548 till följd af sjukdom eller naturfel och
»	18,664 af annan anledning.

Summa 70,637.

Med inräknande af de under året afidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skolåldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 377 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 741,582.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1900 enligt ofvannämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning:	kontant	11,802,517 kr.
	in natura	1,321,594 »
» skolbyggnader, skolplatser och inventarier		5,829,409 »
» undervisningsmateriell		338,358 »
» öfriga behof		3,805,868 »
Summa		23,097,746 kr.

Lönетillskott af allmänna medel hafva för år 1901 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 5,128,765 kronor 68 öre.

Understöd har för år 1901 utgått till lärares aflöning vid 1,344 fortsättningsskolor med 83,850 kronor.

För år 1901 har understöd för främjande af undervisning i slöjd för gossar utgått till 3,489 skolor och afdelningar med 261,675 kronor samt af undervisning i slöjd för flickor till 3,547 skolor och afdelningar med 106,410 kronor.

Till aflönande af vikarier för 306 folkskolelärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1901 utbetalats af allmänna medel 58,021 kronor 54 öre.

Till de högre folkskolorna, som nu uppgå till 16, har för år 1901 utgått 19,520 kronor.

På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1901 beviljat understöd åt 29 folkskolor med 121,377 kronor. Enligt styrelsernas berättelser

hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 905 manliga och 605 kvinnliga, eller tillsammans 1,510 elever. Det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 20,000 kronor, fördelades nämnda år mellan 376 manliga och 283 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar utgick under år 1901 en summa af 82,505 kronor 58 öre, till höjande af folkskolelärares löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriell, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hafva till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriell, som genom chefsens för folkskolebyrån försorg anskaffats.

Kungl. Maj:t har för år 1901 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 27 äldre, behöfvande folkskolelärare med tillsammans 9,450 kronor.

Vid institutet å Manilla för bildande af döfstumskolelärare voro under nästlidna läsår intagna 3 elever. Profärs kurs vid döfstumanstalter genomgicks af 5 lärare.

Under läsåret 1900—1901 undervisades vid anstalterna för öfveråriga döfstumma 65 elever, hvaraf i Vadstena 27, i Bollnäs 38.

Vid institutet för blindas å Tomtebodas voro under sistlidna läsår intagna 106 elever, däraf 66 gossar och 40 flickor. 88 lärjungar hafva erlagt hel afgift eller därunder, 1 har af Kungl. direktionen varit intagen som frielev, och 17 hafva varit frielever för de särskilda stiftet och Stockholms stad. 9 elever afgingo efter fullbordad lärokurs.

375 band blindskrifter hafva under skolårets lopp blifvit sålda eller skänkta till behöfvande blindas.

Vid förskolan för blindas å Tomtebodas voro under läsåret 1900—1901 intagna 18 elever, tillhörande första och andra klasserna, hvaraf 11 gossar och 7 flickor. En flicka af föregående års lärjungar flyttades till skolhemmet i Vänersborg på grund af oförmåga att draga nytta af undervisningen, emedan hon var nästan alldeles döf.

Vid förskolan i Växjö för blinda voro under ofvannämnda läsår intagna 30 elever, 17 gossar och 13 flickor. Vid slutet af läsåret 1899—1900 utskrefvos 5 lärjungar från skolan. Af dessa öfvergingo 2 till institutet å Tomtebodas; de öfriga återvände till sina hemorter.

Vid handtverksskolan i Kristinehamn undervisades under vårterminen 1901 27 och under höstterminen samma år 22 manliga elever.

Till skolhemmet för blinda döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1901 beviljat 5,000 kronor.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1901 anslagits ett belopp af 361,300 kronor.

Sedan riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1902 af 65,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen, har Kungl. Maj:t af nämnda anslag tilldelat 123 sådana anstalter understöd.

2.

Skolor med afdelningsläsning.

I stadgan angående folkundervisningen i riket den 18 juni 1842 heter det, att i hvarje stadsförsamling och hvarje socken på landet bör finnas minst en, helst fast, skola med vederbörligen vid ett seminarium godkänd lärare, men att, där medellöshet eller lokala förhållanden hindra inrättandet af fast skola, barnundervisningen må tills vidare besörjas i flyttbara (flyttande) skolor med en eller flera på nyss omnämnda sätt godkända lärare.

Tillämpningen af denna föreskrift gick icke så lätt, som man föreställt sig. Hvar skall man få fullt skickliga lärare till alla de nya skolorna? Och, äfven om en skola kommit till stånd i hvarje församling, har därigenom tillfälle beredts åt alla församlingens skolpliktiga barn att erhålla sådan under-

visning, som i folkskolestadgan afsetts? — voro frågor, som snart uppstodo och kräfde svar. Visserligen behöfde den ifrågavarande föreskriften ej genast tillämpas, ty i folkskolestadgan var följande bestämmelse intagen: »Lärares anskaffande och folkskolors inrättande bör sättas i verket inom fem år från denna författnings utfärdande; kommande det att bero af församlingarna själfva, i samråd med skolstyrelserna, att bibehålla redan antagna skollärare, dock med förbindelse för dem att bibringa de här nedan bestämda kunskaper»; men fem år voro en för kort tid, för att man skulle under den kunna hinna med att utbilda dugande lärare till alla de nya skolor, som nu skulle anordnas, samt att bereda tillfälle åt lärarne vid redan befintliga skolor att skaffa sig erforderlig utbildning. Härom skriver en med folkskolestadgans utgivande samtida författare: »Att nu inom några få år för alla nya skolor få fullt skickliga lärare, och ännu mer — att förmå äldre skolmästare att skaffa sig nödig bildning, utgör i själfva verket den största svårigheten, ehuru denna ännu i allmänhet väckt mindre bryderi, emedan man har rättmätiga, fastän kanske i ett eller annat afseende något för stora anspråk på de inrättade seminarierna.» Det lyckades också icke att inom den föreskrifna tiden få skolor i gång i rikets alla församlingar. Dock kunde Kungl. Maj:t i berättelsen om hvad i rikets styrelse sig tilldragit sedan senaste riksdagen tillkännagifva för 1850—1851 års riksdag, att folkskolor i öfverensstämmelse med folkskolestadgans föreskrifter voro upprättade i rikets alla församlingar med undantag af ett fåtal skoldistrikt, belägna företrädesvis i norra delarna af landet. Men därmed, att en folkskola blifvit inrättad i hvarje församling, hade man icke beredt tillfälle åt alla församlingens barn att få undervisning i skolan. Många byar och lägenheter lågo så aflägsset, att barnen därifrån ej kunde besöka denna. Därtill kom, att i vissa församlingar antalet barn var så stort, att de ej kunde undervisas i en skola. Redan året efter sedan folkskolestadgan kommit ut, framställde direktorn för folkskolelärarseminarium i Uppsala, Anders Oldberg, ett förslag till ordnande af folkskoleväsendet inom de af folkskolestadgan bestämda gränser. Han skriver i sin Praktiska handbok i pedagogik och metodik för svenska

folkundervisningen, kapitlet 1, bland annat: »Sedan ett skoldistrikt fått sin fasta skola med en från seminarium utexaminerad lärare, mötes man ytterligare af en stor svårighet, däruti nämligen, att alla barn icke kunna jämt besöka skolan. Detta kan dock hjälpas därmed, att den fasta skolans lärare bildar underlärare eller -lärarinnor, som i aflägsna byar eller rotar meddela undervisning i de ämnen, hvilka, enligt här föreslagna klassindelning, tillhöra folkskolans första och andra klasser. Ett sådant förfarande kan icke strida mot den kungl. stadgan, hvilken tillåter såväl hemundervisning som inrättande af enskilda skolor. Det i 7 § föreskrifna minimum af kunskaper kan på detta sätt bibringas alla barn, hvilka sedan i den fasta skolan hafva tillfälle att fritt, efter håg och fallenhet samt råd och lägenhet, förvärfva de insikter, dem de ytterligare åstunda i alla de ämnen, som enligt stadgan tillhöra folkbildningen. Skolstyrelserna pröfve, huruvida dessa aflägsset boende barn kunna i den fasta skolan, vissa terminer under den vackrare årstiden eller vissa dagar i veckan, eller i söndagsskola vid mera framskriden ålder, erhålla *den högre* undervisning, som i de små skolorna eller i hemmet icke kan åstadkommas.» Året efter sedan Oldberg framställt sitt förslag, uttalade G. V. Gumælius i det vid riksdagen församlade prästeståndet såsom sin mening, att alla folkskolor borde vara fasta, samt att ambulerande hjälpskolor, försedda med lärare, som ej genomgått ett seminarium, borde upprättas. Hjälpskolorna skulle särskildt taga hand om de små barnen och lära dem innanläsningens grunder.

Kort därefter tilldrog sig Torsten Rudenschöld uppmärksamhet genom sitt arbete för svenska folkskolans utveckling. Hans bemödanden gingo först ut på att göra undervisningen tillgänglig för alla. För vinnande af det målet föreslog han, att i församlingarna måtte inrättas ett efter församlingens omfång lämpadt antal rotskolor. Till lärare i dessa skolor borde användas af socknens »egen fasta skolas skickligaste och i sedlighet pålitligaste lärjungar, hvilka under uppväxtåren, innan de ännu uppnått full arbetsduglighet med åtföljande fulla löneanspråk, kunde finnas villiga att för en ringa penning (20 à 25 kronor för årets 40 skolveckor) leja sig till rotskolmästare med läsning tvenne förmiddagar i

hvarje vecka». De unga lärarne skulle, så snart de blifvit fullväxta och sålunda kunde få bättre förtjänst, utbytas mot andra från socknens eget seminarium. Men, då man ej kunde antaga, att de unga, 15- till 20-åriga, rotskolmästarna skulle kunna uppehålla ordning och tukt i skolan, skulle disciplinen anföras åt äldre personer. Därför borde rotskolorna inhysas i själfva boningsstugorna, där den lilla skolan i disciplinariskt hänseende kunde ställas under ansvarig tillsyn af en »gudfruktig och vördnadsbjudande husmoder». Denna husmoders åliggande i afseende på skolan skulle inskränka sig till skyldighet att de båda förmiddagarna i hvarje vecka, som rotskolan samlades, genom blotta närvaron hos barnen uppkalla ordning och allvar. För öfrigt skulle hon själf vara oförhindrad att sysselsätta sig med sin stickning eller annat handarbete. Det inrede, som borde anskaffas till skolan, skulle bestå endast af ett par sittbänkar och ett par något högre bokbänkar, så simpla, att de på mellandagarna utan skada skulle kunna ställas utanför väggen, ifall på stället icke finnes något skjul, där de kunde sättas in. Skolans inrede skulle sålunda hvarje skoldag kunna lätt flyttas in och ut.

Då för rotskolorna alltså icke skulle erfordras särskilda omkostnader för skolhus med åtföljande inredning och eldning m. m., och då därjämte lönerna till lärarne i dessa skolor skulle komma att utgå med så små belopp, hoppades Rudenschöld, att så många dylika skolor skulle kunna i hvarje skoldistrikt anordnas, att ingenstädes skolvägens längd skulle blifva giltig orsak till uteblifvande från dessa slags skolor, i hvilka undervisning skulle erhållas uti de stycken, som vore för alla nödvändiga.

Emellertid fann Rudenschöld, att åtskilliga hinder mötte för anordnande af rotskolor i erforderlig mängd. Ett sådant hinder var svårigheten att få lämpligt rum för skolan. Det kunde hända, att den hustru, som vore lämplig till husmoder och villig att åtaga sig uppdraget, bodde i ett alldeles för litet rum. En annan, som skulle blifva dugande husmoder, ville ej mottaga skolan i själfva boningsstugan. En annan åter hade så små barn, att de icke skulle kunnat hållas tillbörligen tysta under de timmar, skolan skulle vara i verksamhet.

Ett annat hinder för anordnandet af erforderligt antal rotskolor var, att folkskolorna i allmänhet ej voro i stånd att lämna tillräckligt många »rotskolmästarämnar».

Ett tredje hinder för inrättandet af rotskolor var den rådande likgiltigheten för allt, som angick folkskolan. »En skolinrättning», säger Rudenschöld, »sönderstyckad i så många och vidt spridda delar som rotskolorna, kan icke erhålla tillräcklig uppmuntrings- och kontrolleringstillsyn af prästerskapet och den vanliga skolstyrelsepersonalen. Man besinne härvid, att i den socken, där jag först försökte rotskolorna, behöfdes och anlades icke mindre än 8 sådana skolor på ett område af cirka $\frac{3}{4}$ -dels kvadratmil, dock sönderskuret af sjövikar. Huru stort blefve icke då antalet i Sveriges vidsträcktare socknar! Tillsynen öfver denna myckenhet af småskolor måste öfvertagas hufvudsakligen af folket själf genom turvis tjänstgörande skoltillsyningsmän inom hvarje rotskoldistrikt, valda bland skolbarnsföräldrarna. Hvad som af dessa skoltillsyningsmän fordrades är i sanning både högst enkelt och föga betungande. Icke dess mindre inses af dem i hithörande sakförhållande erfarna, att ofvannämnda skoluppsikt icke kan påräknas blifva nöjaktigt fullgjord, med mindre ett långt varmare intresse för folkskolan uppkommer och blifver allmänt, än som för närvarande är fallet. Jag tror, att förmedelst ändamålsenligt inrättande och nitfullt handhafvande af hela folkskoleinrättningen skall det allmänna intresset för densamma nog genom skolans då uppkommande frukter väckas och alltjämt tillväxa. Detta sker dock endast småningom. Under den härför nödiga utvecklingstiden är, som mig synes, klokast att icke yrka på rotskolor i här ofvan antydda mening såsom allmänt användbara.»

Då sålunda den för alla nödvändiga undervisningen icke kunde blifva tillgänglig för alla genom inrättande af erforderligt antal rotskolor, föreslog Rudenschöld, att, därest icke hela skolområdet vore så inskränkt, att ett ändamålsenligt ordnande och användande af socknens fasta skola gjorde till fyllest, ambulatoriska småskolor skulle inrättas. »Med ambulatoriska skolor», skrifver Rudenschöld, »menar jag de allmänt brukliga, då äldre, stadgade personer, som gjort barnundervisningen till sitt yrke, färdas omkring på landsbygden och

hålla skolor i smärre kretsar och på kortare tider samt tid efter annan flytta och öppna en ny skola i annan trakt, för att efter stundom bestämd, stundom obestämd mellantid återkomma till hvarje skolstation.»

Men därmed, att den för alla nödvändiga undervisningen genom nära intill hemmen liggande småskolor blifvit tillgänglig för alla, hade, enligt Rudenschöld, folkskolan icke fullgjort, hvad hon kan och bör. »Att», säger Rudenschöld, »folkskolans bestämmelse omfattar vida mer, än att bland folket sprida blott dessa lägsta kunskaperna, är så klart för hvar och en, som allvarligt betraktar och varmt behjärtar vår tids och ännu mer den öferskådliga framtidens samhällsbehof, att någon bevisning för sanningen af detta påstående, betraktadt i dess helhet, synes obehöfelig.» Utom det att bibringa alla det inskränkta kunskapsmått, som i småskolan kan meddelas, tillhör det nämligen folkskolan, enligt Rudenschöld, att gifva dem, som därför hafva erforderliga anlag, den högre medborgerliga bildning, som kräfves af de styrande och ledande inom de särskilda kommunerna. Denna högre bildning skulle meddelas i den i folkskolestadgan påbjudna församlings-skolan, hvilken Rudenschöld i sitt förslag till organisation af folkskoleväsendet kallar elitskola, enär den ej skulle mottaga andra barn än sådana, som inhämtat småskolans fulla lärokurs, och som dessutom befunnits hafva behöfelig fattningsförmåga och lärolust för att kunna draga full nytta af elitskolan. Men elitskolan skulle ej vara tvungen att mottaga alla sådana barn i församlingen, som ägde förenämnda egenskaper, utan endast så många, »som af skolans befintliga lärarkraft kunde grundligt undervisas och nöjaktigt vårdas».

Beträffande åldern, vid hvilken barnen — eliterna — böra mottagas i och utskrifvas ur elitskolan, yttrar Rudenschöld: »På tiden mellan 12 år, då skolan nu vanligen lämnas, och 15 år, då efter nattvardsläsningen allmogens barn ofta utträda i årstjänst, kan ganska värdefull undervisning meddelas till och inhämtas af lärjungar med goda fattningsgäfvor och liflig lärolust, hvilka förut med besked inhämtat, hvad som kunnat läras uti småskolorna. Ja, dessa skolår äro i sanning de allra dyrbaraste för allmogens barn, hvilka läroårs försumliga eller orätta användande man icke nog kan be-

klaga. För denna ålder — emellan 12 och 15 år — är det elit-skolans uppdrag att verka. Men skall kroppsarbetsklassens barn, af hvilka flertalet skall blifva kroppsarbetare, kunna bevista skolan vid så hög ålder, får ingalunda hela tiden af dessa 3 åren tillbringas i skolan. Föräldrarna kunna allmän-neligen icke för skolan uppföra all den arbetshjälp, som så gamla barn kunna gifva dem i hemsysslorna, och icke heller vore det för barnen nyttigt att utöfver en viss grad frånvara deltagandet i kroppsarbetet. Man måste nog tillse, att sko-lan icke måtte skapa kroppslig lättja. Folkskolans ändamål vore därmed förfeladt. På grund af dessa skäl har jag an-sett 3 månaders elitskola om året vara nog på hvarje ställe. Antages, att läraren med begagnande af 3 månaders ferier läser med skolorna 9 månader om året, så kan sålunda en elitskollärare förslå för tre stationer; äfvensom i händelse vid någon station eliternas antal är så stort, att blott $\frac{1}{3}$ i sän-der kan mottagas i skolan, så förslår ändå en lärare för alla tre afdelningarna.»

Under den tid, elitskolan är i gång, bör, förmenar Ruden-schöld, en förmiddag i veckan ägnas till folkskolans väsentliga religionsundervisning, hvilken bör öfvertagas af prästerskapet. Till deltagande i denna undervisning böra icke endast eli-terna kallas utan jämväl barn i småskolorna mellan 9—12 år (de s. k. öfverläsarna). För yngre barn i småskolorna (un-derläsarna) bör det vara tillåtet att besöka religionsskolan, men föräldrarna böra göras uppmärksamma på »att lärarens föredrag ofta icke kan blifva lämpligt eller fattligt på en gång för både 12 till 15 års lärjungar och för barn mellan 6 och 9 år».

I början af 1850-talet gjorde ock seminarieföreståndaren i Strängnäs Jonas Herman Ekendal svenska folkskolan till föremål för sina studier och iakttagelser. För att få känne-dom om folkskolan, sådan den i verkligheten var, besökte han en stor mängd skolor i olika delar af landet. Han fann till-ståndet i allmänhet mindre tillfredsställande och framställde för dess förbättrande följande förslag: skolan bör delas antin-gen på det sätt, att den första undervisningen helt och hål-let förläggas i hemmen under föräldrarnes vård; eller ock så, att denna på särskilda dagar blir föremål för skolans verk-

samhet, medan den mera framskridna på andra dagar i vec-kan meddelas. Vid den delade skolan böra bättre bildade lärare anställas.

Förslaget om skolans delning utgick från insikten därom, att det vore omöjligt för en lärare att kunna samtidigt un-dervisa det stora antal barn, som i många skoldistrikt besökte skolorna. Både Rudenschöld och Ekendal sökte därför ge-nomdrifva en sådan organisation af folkskolan, att den skulle utgöras af tvenne afdelningar: en lägre, afsedd för nybörjare, och en högre, beräknad för mera försigkomna barn. Ruden-schöld höll därjämte före, att alla barn, som ej ägde goda an-lag för studier, skulle avsluta sin skolgång i den lägre afdel-ningen, och att endast sådana barn, som befunnits hafva »be-höflig fattningsförmåga och lärolust för att kunna draga full nytta» af den undervisning, som meddelades i folkskolans hög-re afdelning, skulle i denna mottagas. Af förslaget om sko-lans delning i tvenne afdelningar följde naturligtvis, att vid den måste anställas två lärare. Den ene af dessa, den, som skulle förestå den högre afdelningen, skulle hafva genomgått ett seminarium och blifvit därifrån vederbörligen utexamine-rad; men man vågade icke föreslå, att en dylik lärare skulle förestå äfven den lägre afdelningen. Missnöjet med de ut-gifter, folkskolan hade medfört, var så stort, att man fruk-tade för att öka det. Man föreslog därför, att den lägre af-delningen skulle handhavas af lärare, som kunde bildas för kallet i församlingens egen folkskola och erhållas för ringa aflöning. Såsom här ofvan redan blifvit meddeladt, borde, enligt Rudenschölds åsikt, till lärare i lägre afdelningen — den så kallade rotskolan — användas fasta folkskolans skickligaste lärjungar, som, innan de uppnått full arbetsdug-lighet, kunde vara villiga att ett och annat år tjänstgöra i skolan. I de af Rudenschöld föreslagna ambulatoriska sko-lorna, som skulle anordnas, där rotskolor ej kunde komma till stånd, skulle lärarkallet utöfvas af personer af allmogen, vare sig män eller kvinnor, som med god innanläsningsförmåga och kristendomskunskap samt någon kunskap i räkning och skrifning förenade ett naturligen godt förstånd, rena seder samt ett kristligt sinnelags allvar och godhet. Af så kal-lad skolkunskap behöfde dessa icke mer, än de under en

eller annan månad med lätthet kunde inhämta i närmast belägna fasta folkskola af verklig duglighet. Ekendal åter föreslog, att till lärare i folkskolans lägre afdelning skulle tagas »äldre, till kroppsarbete oförmögna men därför icke till barnundervisningen otjänliga personer af man- eller helst af kvinnokönet». Dessa borde för att få tillbörlig utbildning någon tid undervisas i fasta skolan i stafnings- och innanläsningskonst samt också något i räkning och skrifning.

Rudenschölds och Ekendals arbeten fäste vederbörande myndigheters uppmärksamhet på att något måste göras dels för att bereda möjlighet att erhålla skolundervisning för barn, som bodde aflägsset från den med vederbörligen vid ett seminarium godkänd lärare försedda församlingsskolan, dels för att minska antalet af de barn, som läraren i sistnämnda skola mångenstädes hade att samtidigt undervisa. Därför stadgades den 29 september 1853, att moment 3 i § 1 af folkskolestadgan den 18 juni 1842 skulle hafva följande lydelse: »Där byar, hemman, torp eller lägenheter äro så aflägsna, att dit hörande barn icke utan svårighet kunna begagna den med sålunda (vederbörligen vid seminarium) godkänd lärare försedda skolan, må mindre skolor, fasta eller flyttbara (flyttande), inrättas och förses med lärare eller lärarinnor, på sätt som nedanföre bestämmes.» Nära 5 år därefter, den 23 april 1858, utkom en kungl. kungörelse, som medgaf, att mindre skolor skulle få inrättas icke endast i aflägsnare delar af församlingen, utan hvar som helst inom församlingen, oberoende utaf afståndet från folkskola, dock med villkor, att dessa skolor, som icke ersatte folkskola i församlingarnas utkanter, skulle hafva till ändamål att sörja för undervisningen af nybörjare. Kungörelsen lyder: »Sådana mindre skolor, som i mom. 3 af § 1 i folkskolestadgan den 18 juni 1842 omförmälas, må med iakttagande af hvad för öfrigt därom i kungl. kung. den 29 september 1853 finnes stadgadt, öfverallt å landet, oberoende utaf afståndet från folkskola, som är med examinerad lärare försedd, och till det antal, som församlingen för lättad tillgång till undervisning för därinom varande barn finner behöfligt, inrättas i ändamål att det första förberedande kunskapsmättet för nybörjare må i dessa mindre skolor kunna inhämtas, och att således de skolor, för

hvilka enligt folkskolestadgan examinerade lärare erfordras, må företrädesvis hafva till föremål de mera försigkomna barnens undervisning.»

Vid denna tid funnos sålunda följande i lag auktoriserade slag af folkskolor: 1) Fast folkskola — den normala folkskolan för såväl stad som landsbygd; af denna förekommo 2 former: fast folkskola, omfattande äfven de för nybörjare afsedda klasserna (småskola); fast folkskola med underlag af småskola eller, som detta slags folkskola ofta kallas, egentlig fast folkskola. 2) Flyttande folkskola — som kunde tills vidare anordnas i skoldistrikt, där medellöshet eller lokala förhållanden hindrade inrättandet af fast skola. Den flyttande folkskolan förekom jämväl i 2 former, nämligen med eller utan underlag af småskola. 3) Mindre skola — fast eller flyttande, som i aflägsnare delar af församlingen ersatte en folkskola. 4) Mindre folkskola — fast eller flyttande, som hade till ändamål nybörjarnes undervisning (småskola).

År 1860 utgaf den kände folkskolemannen lektor Abraham Rundbäck i Växjö ett arbete, som han kallade: Om folkundervisningens ändamålsenliga ordnande. I detta framställde han grunddragen till folkundervisningens ändamålsenliga ordnande sådana, som de, enligt hans förmenande, borde vara. Enligt hans förslag, borde barnen få sin första uppföstran och undervisning i hemskolan. Uppgiften för hemskolan vore först och främst att sörja för barnens moraliska uppföstran, eller att hos dem implanta seder och kristliga grundsatser. Detta vore en skyldighet, som åläge föräldrarna af naturen själf, och från det ansvaret finge de ej befrias, så länge barnen tarvade deras vård och tillsyn. Hemskolans skyldighet i detta hänseende upphörde icke under barnens hela uppväxttid. Därefter skulle hemskolan sörja för barnens tillväxt i vett och kunskaper. I detta hänseende hade hemskolan en dubbel uppgift: den skulle lära barnen abcd jämte det första vid stafningen, och den skulle, sedan barnen intagits i en skola utom hemmet, alltjämt ägna åt deras läsning all möjlig tillsyn och ledning.

Från hemskolan borde barnen sändas till innanläsningskolan (småskolan). Denna borde hafva till uppgift att lära barnen stafva, lägga ihop stafvelser till ord och läsa rent i

bok. Härmed borde ock förenas den första undervisningen i kristendom samt i skrifning och räkning, eller, med andra ord, de första elementen i stycken, som äro att betrakta såsom nödvändiga för alla att känna.

Till lärare i småskolan kunde användas oexaminerade personer, som toges från folket själf, hvadan kostnaderna för denna skola icke behöfde blifva dryga. Viktigt vore, att småskolorna förlades så nära hemmen, som ske kunde, på det barnens både andliga och kroppsliga hälsa icke måtte äfventyras genom att vid deras ålder skilja dem alltför mycket från det kära hemmets omvårdnad. Man borde ock söka förbygga, att icke en mängd omständigheter, såsom dåligt väglag, ond väderlek eller föräldrars oförmåga att utrusta barnen med kläder och matsäckar för en långväga skolgång, måtte lägga hinder i vägen för skolans ordentliga begagnande.

Först sedan barnen i småskolan blifvit tillbörligt förberedda, borde de öfvergå till församlingens högsta bildningsanstalt, nämligen folkskolan. Denna skulle förestås af en från seminarium vederbörligen utexaminerad lärare, hvilken skulle meddela undervisning i alla de kunskaps- och öfningsämnen, som vore föreskrifna i folkskolestadgan.

Men Rundbäck ansåg, att folkskoleväsendet i en församling icke vore ändamålsenligt anordnad därmed, att den lägre undervisningen blifvit hänvisad till särskilda förberedningsskolor — hemskola och småskola. Ännu tyngde, säger han, hela den högre undervisningen uppöfver småskolornas undervisningsområde på folkskolan. Och, att detta vore en mer än skäligt tung börda, insåge man lätt, om man toge i betraktande å ena sidan de ringa lärarkrafter, öfver hvilka folkskolan hade att disponera, och å andra sidan mängden af dess lärjungar och omfånget af den undervisning, som i denna högsta folkbildningsanstalt borde meddelas.

Då sålunda i de flesta folkskolor antalet lärjungar vore så stort, att en lärare icke kunde med framgång undervisa dem tillsamman, och då församlingarna i allmänhet svårligen kunde komma ut med att underhålla flera examinerade lärare, måste man vara betänkt på ytterligare fördelning af det undervisningsarbete, som ännu ålåg folkskolan. Denna fördelning borde dock icke ske på det sättet, att församlin-

gen indelades i en mängd distrikt, hvilkas barn skulle skiftesvis besöka skolan hvar sin termin. Ty i större och folkrikare socknar skulle skolan härigenom efter alltför långa mellanskof återkomma till hvarje rote, hvilket skulle hafva till följd ganska skadliga afbrott i undervisningen. I stället borde somliga barn besöka skolan några dagar i veckan och öfriga barn de andra dagarna. Härigenom komme alla barnens undervisning att fortgå utan afbrott, på samma gång som hemläsningen och föräldrarnes deltagande i barnens uppfostran komme att stadigare förenas med folkskolans verksamhet. Genom en sådan anordning skulle barnens läsning också ständigt komma att omväxla med hårdande kroppsarbete, hvilket skulle blifva kärkommet för föräldrarne, sedan barnen blifvit mera arbetsföra, och gagneligt för barnen själfva, hvilkas bestämmelse i allmänhet vore att blifva arbetare. Föräldrarne skulle ock härigenom få lättare att hålla barnen i skola, och dessa skulle, i stället för att ledsna vid en oafbruten skolgång, betrakta densamma under vissa dagar såsom ett angenämt afbrott i hemmets ansträngande arbete och sysselsättningar. Fördelningen af barnen i dessa afdelningar, som hade att skiftesvis deltaga i skolans undervisning, finge emellertid icke ske godtyckligt. Tvärtom borde man härvid utgå ifrån den olikhet, som redan af naturen eller gifna omständigheter förefunnes emellan skolbarnen — somliga af dessa hade klenare fattning, minne och läslust än andra. Andra barn vore af fattigdom tvungna att genom kroppsarbete och tjänst tidigt bidra till sin och föräldrarnes bärgning och därigenom förhindrade att ordentligt besöka folkskolan, ifall den skulle upptaga något mera af deras tid. Dessa bågge klasser af barn, som af olika skäl kunde genomgå endast en mindre kurs, borde utgöra den ena afdelningen af folkskolan, som kunde kallas den lägre folkskolan. De öfriga barnen, som i andligt eller materiellt hänseende vore lyckligare lottade, och hvilkas undervisning kunde och borde drifvas vida längre än de förras, borde utgöra den andra afdelningen af folkskolan, den högre folkskolan. Genom en sådan fördelning skulle läraren få att göra med ett mindre antal lärjungar i sänder samt slippa att splittra sin verksamhet mellan flera läslag af mer eller mindre skilda kunskapsgrader. På det sättet skulle

han blifva bättre i stånd att utföra det dryga undervisningsarbete, som ålåg honom, och undervisningen skulle få en raskare fart och lämna vackrare resultat.

Den lägre afdelningen borde besöka skolan 2 dagar i veckan och undervisas i kristendom, innanläsning, räkning och skrifning. Den högre afdelningen skulle deltaga i undervisningen 4 dagar i veckan, och läroämnena i denna skulle vara de, som i folkskolestadgan föreskrifvas för folkskolan.

År 1861 framställde kapten L. W. Kyhlberg i en broschyr med titel: »Om svenska folkskolan och grefve Torsten Rudenschöld, tankar och vittnesmål», sina åsikter om huru folkskolan i vårt land borde organiseras. Han yrkade, att skolbarnen endast afdelningsvis borde infinna sig i skolan. Tillätes nämligen alla barnen utan afseende på olikhet i ålder och kunskap samtidigt få taga läraren och hans undervisning i anspråk, skulle hela skolarbetet »förfalla i samma svåra ohjälplighet, som vid lankastermetoden blifvit öfverklagad». Lika nödvändigt som det vore, att lärarens själs- och kroppskrafter blefve sparade, medelst bestämmande af måttlig arbetstid, lika angeläget vore det ock, att han sattes i tillfälle att fullgöra sitt kall med den sammanhållning och det besked, som erfordrades för att på en betydligt afkortad tid kunna åstadkomma ett skolarbete, som fullt motsvarade, hvad äldre läsordning haft att bjuda på. Det fölle sig ock påtagligt, att t. ex. trettio någorlunda lika försigkomna barn, hvilka samtidigt och odeladt finge tillgodonjuta lärarens hela uppmärksamhet, borde draga större nytta af 3 timmars skola än dubbla antalet barn af olika ålders- och kunskapsgrader skulle kunna draga af 6 timmars och samme lärares därunder splittrade undervisningskraft.

Ett af skälen, hvarför såväl Rudenschöld som Rundbäck och Kyhlberg förordade skolans fördelning i afdelningar, som skulle på skilda tider deltaga i undervisningen, var deras åsikt, att växelundervisningsmetoden vore fullständigt olämplig. Till försvar för denna uppträdde Vilhelm von Zweigbergk, präst och folkskolelärare i Mariestad. Han utgaf år 1862 ett arbete, som han kallade »Sveriges folkskolelag och dess rätta tillämpning». Där yttrar han bland annat följande: »Ingen skolstyrelse lär kunna förneka, att växelundervis-

ningsmetoden, rätt handhåfd, är den tjänligaste på de flesta ställen, emedan den är den billigaste, och modifierad med den rudenschöldska leder skyndsamt till målet. Växelundervisningsmetoden gagnar äfven vid disciplinens upprätthållande och gör, att arbetet kan fördelas och lämpas efter hvarje barns förmåga.» På ett annat ställe skrifver han: »Tjust af rudenschöldska projekterna förkastar han (lektor Rundbäck) lankaster- och växelundervisningsmetoden, men Lancaster torde bland pedagoger få behålla sin plats högt öfver många skolamatörer, som icke kunna åstadkomma något fast och bestående. Hvarje tänkande inser också, att den så kallade rudenschöldska (kyhlbergiska metoden) är växelundervisningsmetod till större delen, fast man begagnar ordet »öfverlärare» i stället för monitör. Lektorn hör till dem, som efter att hafva några minuter besökt en växelundervisningsskola, skrämd af sorlet, förklarat den så godt som oduglig för barnundervisningen. Den liknar i vissa delar våra storartade fabriker, där också buller förnimmes, som under första minuterna besvärar ovana öron; men vore det därför skäl att utdöma dem, om de lämna ett godt och billigt arbete. Jag har ock varit en beundrare af rudenschöldska metoden, men, sedan jag försökt den, fann jag den på långt när icke jämförlig med Lancasters.»

Emellertid var växelundervisningens tid ute. Äfven den metoden hade haft sin mission; nu borde den vika för andra förfaringssätt, som bättre motsvarade förhållandena, sådana de gestaltat sig under de sista decennierna. Uti kungl. cirkuläret den 22 april 1864 stadgas, att skolråden skola tillse, att, så snart det blifvit bestämdt, hvilka lärjungar under den ingångna terminen komma att skolundervisningen begagna, skolbarnen med afseende å deras olika framsteg indelas i vissa klasser eller afdelningar, hvilka, såvidt möjligt är, af läraren omedelbart undervisas. Härmed hade kungl. maj:t förklarat, att växelundervisningen icke längre borde begagnas i landets folkskolor. I ett slag kunde den dock icke drifvas ut ur skolorna. I en och annan skola användes den fortfarande, ja, ännu så långt fram i tiden som i början af 1880-talet skall en växelundervisningsskola hafva förekommit i Visby stift.

Med skolornas indelning i klasser gick det endast långsamt framåt. I slutet af år 1866 meddela folkskoleinspektörer, att somliga skolor ej blifvit indelade i klasser utan fortfarande vore splittrade i en mängd läxlag, som voro mycket rörliga, att andra väl vore indelade i klasser, men att indelningen funnes endast på papperet; att andra vore fördelade i afdelningar, som olika dagar deltog i undervisningen; att andra vore indelade i klasser, som undervisades samtidigt; att inom de olika klasserna och afdelningarna ofta funnes flera läxlag. — Vid denna tid var sålunda klassindelningen i allmänhet mycket tillfällig och slumpvis företagen; bestämda kurser för de särskilda afdelningarna och klasserna funnos icke. Tio år därefter var tillståndet icke stort bättre. I berättelsen öfver folkskolorna under inspektionsskedet 1872—1876 skrifver en inspektör: »I skolan saknas bestämd klassindelning med för hvarje klass föreskrifna lärokurser. Saknaden häraf medför upplösning och oreda, som vålla, att läraren blir ur stånd att bibringa en själsodlande undervisning.» En annan inspektör yttrar: »Oftast har jag funnit, att de särskilda afdelningarna haft samma ämne på samma timme. Under de timmar, som varit anslagna för kristendomsundervisning, för svensk historia, geografi och naturkunnighet, har då vanligen den ena afdelningen efter den andra läst upp sin läxa för läraren och den för hvarje gång lediga afdelningen har hört på. Hur mycken vinst ett sådant afhörande medför, hur grundligt ett sådant genomgående af 2 å 3, ja, stundom flera läxor på en gång skall blifva, samt hur mycken tid till följande läxas förberedande skall blifva öfrig, kan man lätt tänka sig. Det blefve naturligtvis blott ett förhörande af läxor, men ingen egentlig undervisning, hvarför ock på schemat stundom plägar för dessa timmar stå ordet läxuppläsning.»

Nu ansåg regeringen, att tiden vore inne för vidtagande af kraftiga åtgärder till vinnande af ordning och reda i folkskolan. En kommitté tillsattes för utarbetande af en normalplan för landets folkskolor och småskolor. Ledamöter i kommittéen voro seminarierectorerna C. L. Anjou, C. V. Kastman och F. Sandberg samt seminarieadjunkten J. M. Ambrosius och folkskoleinspektören C. L. Leidesdorff. År 1878 hade kom-

mittéen afslutat sina arbeten, och kungl. maj:t förordnade, att den af kommitterade utarbetade normalplanen skulle tjäna till ledning vid uppgörande af lärokurser och läsordningar för landets folkskolor och småskolor.

Under kommittéens öfverläggningar hade den åsikten, att man borde hafva endast *en* normal skolform för städerna och *en* för landsbygden, sina målsmän. Enligt denna mening borde folkskolan i stad vara fast med fyra årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärare (i normalplanen är denna skola betecknad med litt. A). Den normala folkskolan i landsbygden borde jämväl vara fast men med 2 afdelningar, hvardera omfattande 2 årsklasser men båda undervisade af samme lärare på olika tider (litt. C.) Där lokala förhållanden betingade det, skulle flyttande folkskola tills vidare få anordnas i stället för den fasta. Men andra ledamöter i kommittéen ville icke göra skolan litt. C till den enda normala folkskolan för landsbygden, liksom de icke heller ville hafva blott en normal skolform för skolorna i städerna. De ansågo, att man borde hafva äfven en så anordnad folkskola, att 4:e och 3:e klassen tillsammans bildade en afdelning, som undervisades af särskild lärare, och att 2:a och 1:a klassen jämväl utgjorde en afdelning, som hade sin egen lärare, samt att båda afdelningarna besökte skolan dagligen under hela läsåret. En sådan skola skulle vara lämplig för mindre städer samt åtskilliga samhällen på landsbygden. De ville dessutom, att en folkskola med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare, skulle, jämte litt. C, få anses som en normalskola i landsbygden, litt. D, ja, de förmenade, att folkskola litt. D vore att föredraga framför en skola litt. C. Efter många och långa öfverläggningar blefvo alla de nämnda skolorna litt. A, B, C och D upptagna i normalplanen. Att därvid litt. C kom att få plats framför litt. D, berodde därpå, att skolorna ordnades efter det antal klasser, som läraren hade att samtidigt undervisa. I normalplanen anmärkes, att i fast folkskola, som saknar förberedande småskola, undervisningen kan ordnas så, att småskoleafdelningen och folkskoleafdelningen med begagnande af den kursfördelning och läsordning, som föreslagits för flyttande skolor, undervisas på olika tider af året. Normalplanen kom sålunda att upptaga

2 hufvudformer af afdelningsskolan: den ena omfattade både folkskole- och småskoleafdelning, undervisade af samme lärare på skilda tider; den andra omfattade 2 folkskoleafdelningar, hvardera bestående af 2 årsklasser men undervisade af samme lärare på skilda tider.

Redan innan normalplanen upptog afdelningsskolan som normal skolform, hade den, såsom af föregående historiska öfversikt synes, vunnit varma förespråkare just bland dem, som voro varmt intresserade för folkskolan och nitiskt arbetade för dess ändamålsenliga anordning och utveckling. Den hade ock redan slagit djupa rötter hos befolkningen i vissa delar af landet. Tungt vägande skäl kunde anföras till försvar för den, hvadan de bland ledamöterna i normalplanskommittéen, som fruktade för att afdelningsskolan skulle vinna alltför stor spridning, ej kunde annat än å ena sidan söka ordna afdelningsskolan så ändamålsenligt som möjligt och å andra sidan sätta bredvid den en skola, som vore så anordnad, att den genom sin organisation erbjöde större möjlighet för lärjungen att inhämta mera omfattande kunskaper samt att vinna en större utveckling.

Men största delen af allmogen hade ännu icke ögonen öppna för betydelsen af en god folkbildning. Därför ville den icke heller underkasta sig uppoffringar för att barnen skulle erhålla en sådan. Man var mångenstädes fullt tillfredsställd med skolan, om den blott meddelade den i folkskolestadgan föreskrifna s. k. minimikursen. Hvad som gick därutöver, ansågo många som onödigt, ja, några till och med som syndigt. Det kostade i åtskilliga skoldistrikt ej litet arbete för att få undervisningen utsträckt till alla de läro- och öfningsämnen, som voro föreskrifna i folkskolestadgan. Under sådana förhållanden fick afdelningsskolan många förespråkare, när fråga blef om förändringar i ett skoldistrikts folkskoleväsende, antingen därför att antalet barn i någon skola stigit så mycket, att de ej längre kunde samtidigt undervisas af en lärare, eller därför att skolgången var synnerligen dålig eller af annan anledning. Var antalet barn i en skola för stort, kunde detta afhjälpas genom att inrätta en ny skola eller genom att vid den gamla skolan anställa ännu en lärare eller genom att dela barnen i afdelningar, som besökte skolan

på skilda tider. Den sistnämnda utvägen medförde inga kostnader, hvadan skolråd och kyrkostämma gärna tillgrepo den, och detta så mycket hellre, som många pastorer ansågo de lärokurser, som kunde genomgå i afdelningsskolan, fullt tillräckliga. Åtskilliga skolrådsordförande värderade för öfrigt afdelningsskolan dels därför, att jämn skolgång i den vore lättare att åstadkomma, och dels därför, att barnen kunde mer hjälpa till vid arbetet inom och utom hus, än då de dagligen skulle besöka skolan. Härtill kom, att man ville undvika kostnaderna för att hålla fattigare barn i skola med daglig skolgång.

Men äfven en stor del af lärarne föredrog afdelningskolan framför en så anordnad skola, att alla fyra klasserna dagligen skulle besöka den. Den förra var mycket lättare att sköta än den senare, och lärarne sågo mer på sin egen bekvämlighet än på barnens bästa. Till deras ursäkt kan visserligen anföras, att de äldre af dem ej under sin utbildningstid fått lära sig att omedelbart sköta flera klasser samtidigt, och att de yngre vid seminarierna ej fått tillbörlig undervisning och öfning i denna svåra konst. Det är endast småningom man kommit att vid seminarierna fästa större uppmärksamhet vid denna sida af elevernas utbildning, men nu torde åtminstone vid några af dem tillbörlig omsorg ägnas äfven åt denna synnerligen viktiga sak. Hvad som i synnerhet gjorde lärarne obenägna för en sådan folkskola, i hvilken de 4 klasserna skulle omedelbart undervisas samtidigt af samme lärare, var, att under vissa timmar 1 eller 2 klasser måste sysselsättas med så kallade tysta öfningar. Det är egendomligt för svenska folkskolelärare, att de haft och ännu, om än i mindre grad, hafva en stor motvilja för tysta öfningar, hvilka dock enligt erfarenhetens vitsord kunna användas med så stort gagn. I utlandet har man icke visat en sådan obenägenhet för dem utan flitigt använt dem och sökt göra af dem det bästa, man kunnat. I synnerhet hafva folkskollärarne i vårt land skarpt motsatt sig användandet af tysta öfningar samtidigt därmed, att någon klass undervisats i kristendomskunskap. Det är svårt att förstå, att motståndet mot en sådan anordning blifvit så allmänt; men det förhåller sig antagligen så, att, när en gång motståndet börjat, vill

man ej medgifva, att man haft orätt. Den, som ej känner den svenske folkskoleläraren, kan i sanning vara frestad antaga, att han saknar förmåga att uppehålla ordning och tukt i sin skola, då han fruktar, att det ej skall blifva tillräckligt stilla och tyst i skolan, om en eller flera klasser sysselsättas med t. ex. skrifning, under det han undervisar öfriga klasser i kristendomskunskap. Eller mätte det ej synes vittna om oförmåga att handhafva en tyst öfning, om man ej kan anordna en skriföfning så, att den ej behöfver störande inverka på den så kallade höga undervisningen? I sammanhang med motståndet mot tyst öfning tillsammans med undervisning i kristendom opponerade man sig emot anordningen i 1878 års normalplan att låta läraren vissa dagar undervisa 2 timmar i kristendom samt att låta en och samma klass någon gång i veckan hafva t. ex. bibelläsning samma dag, som den haft undervisning i katekes. Anordningen var nödvändig för att kunna på något rationellt sätt fördela mellan klasserna den lärokurs i kristendomskunskap, som enligt gällande författningar skulle i folkskolan genomgå. I utlandet är man ej rädd för att låta undervisning i kristendom förekomma mer än *en* timme om dagen, när så behöfves för att kunna genomföra en lämplig kursfördelning; och hur många timmar om dagen får ej läraren i kristendom vid våra allmänna läroverk undervisa i detta ämne! Slutligen vilja vi framställa följande fråga: Hvilket är bäst att låta 1 eller 2 klasser sysselsätta sig med lämplig tyst öfning, under det öfriga klasser undervisas i kristendom, eller att låta alla klasserna deltaga i undervisningen, ehuru en eller annan af dem antingen ej kan tillägna sig innehålllet eller också redan har tillägnat sig det i den form och i den omfattning, hvori det nu åter för dem framställes? Hade lärarne från början med mera allvar sökt införlifva tysta öfningar med den öfriga undervisningen, hade vi icke haft så många afdelnings-skolor, som vi nu hafva.

Men att afdelningsskolorna tidigt vunno så stor spridning, berodde ock i hög grad på åtskilliga inspektörer, som dels ifrade för inrättandet af sådana, dels ej gjorde, hvad de kunde, för att hindra, att dylika skolor kommo till stånd. Det fanns (och finnes ännu) inspektörer, som ansågo, att afdelningsskolan

var den mest lämpliga för Sveriges landsbygd. De menade nämligen, att genom afdelningsskolan bäst sörjdes för barnens kroppsliga uppfostran, att barnen bäst utbildades för sitt kommande yrke genom att tidigt få deltaga i arbetena inom och utom hus, samt att många barn vore i den ställning, att de tidigt behöfde bidraga såväl till sin egen som till föräldrarnes bärning.

Så bidro redan tidigt flera faktorer därtill, att afdelningsskolor i stor mängd anordnades, och benägenheten att inrätta sådana synes ännu fortfara. Talrikast förekomma afdelningsskolor uti Skara, Linköpings, Göteborgs, Strängnäs och Uppsala stift; men äfven uti de öfriga stiften hafva de vunnit ej ringa spridning.

Till en början ansåg man resultaten af afdelningsskolans verksamhet i allmänhet tämligen tillfredsställande, men småningom började en annan vind blåsa, och i samma mån, man ställt högre anspråk på undervisningen i folkskolan, har afdelningsskolan mistat i kredit. Särskildt har den visat sin svaghet, där man med allvar sökt lära barnen att i skrift uttrycka sina tankar. Missnöjet med afdelningsskolan visade sig mera indirekt däruti, att man alltmer och mer sökte införlifva de tysta öfningarna med den öfriga undervisningen. Så stadgas i folkskolestadgan af år 1882, att vid uppgörande af läsordning bör iakttagas, bland annat, att de särskilda klasserna omedelbart undervisas af läraren, och att, då två eller flera klasser, hvilka skola af en lärare samtidigt handledas, ej kunna med fördel undervisas tillsammans, en eller flera af dem sysselsättas med tysta öfningar; uti de normalplaner, som utkommit till ledning för uppgörande af läroplaner m. m. för folkskolan, hafva de tysta öfningarna framhållits; seminarierna hafva vid lägliga tillfällen anmodats att fästa tillbörlig uppmärksamhet vid ifrågavarande öfningar, och i Tidskrift för folkundervisning har deras betydelse gång på gång påpekats. Men missnöjet med afdelningsskolan har yttrat sig äfven mera direkt. Flera folkskoleinspektörer hafva i senast till ecklesiastikdepartementet afgifna ämbetsberättelser klagat öfver att i afdelningsskolan lärotiden vore alldeles för kort, för att tillfredsställande resultat af undervisningen skulle kunna vinnas. Vid det 12:e allmänna folkskolelärmötet,

som hölls i Norrköping år 1898, var fråga äfven om organisationen af den egentliga folkskolan. Vid diskussionen härom uppträdde både försvarare af och motståndare till afdelnings-skolan. De förra hade intet nytt att anföra. De senare framhöllo, att fara vore att genom afdelningsskolan vår folkundervisning skulle komma att blifva undermålig. En af dem yttrade, att afdelningsläsningen ej borde tålas i andra skolområden, än där de mindre barnen af en eller annan anledning ej kunde besöka skolan under vintermånaderna. På senare tider hade dock afdelningsläsning införts på många orter med tät befolkning. I vissa distrikt hade inspektören rent af tvingat församlingarna att införa den. Visst vore, att de två sista årtiondena betecknade en tillbakagång i fråga om barnens årliga skoltid. Det funnes folkskolor med litet barnantal i rika trakter, där hvarannandags- och afdelningsläsning användes, emedan läraren tyckte, att det vore bekvämt, på andra ställen, emedan föräldrarna ville hafva barnen hemma så mycket som möjligt, på andra åter, emedan rika arbetsgifvare tyckte sig förtjäna mest på barnarbete. Mot afdelningsskolans utsträckta spridning hafva ock Tidskrift för folkundervisningen och Svensk läraretidning uppträdt, helst sedan agrarerna begynt arbeta för en inskränkning af folkskolans arbetstid. Den af Kungl. Maj:t den 7 december 1900 godkända normalplanen fäster uppmärksamheten på att så kallade afdelningsskolor böra förekomma, endast då lokala förhållanden eller medel-löshet betinga dylika anordningar.

Det är att hoppas, att afdelningsskolan, sedan det blifvit alltmer tydligt, att den ej tillfredsställande kan fylla sin uppgift, så småningom skall gifva vika för mera ändamåls-enliga skolformer, samt att ingen ny sådan skall anordnas under andra förhållanden, än då den är fullt berättigad.

Carl K—n.

3.

Våra skolträdgårdar.

Berättelse om en sommaren 1901 i södra Sverige företagen resa.

Till Herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastik-departementet.

Sedan undertecknad i enlighet med Kungl. Maj:ts nådiga skrifvelse till dess statskontor den 15 sistlidna mars under tiden från och med den 3 juli till och med den 1 augusti sistlidet år med understöd af allmänna medel företagit en resa genom Öster- och Västergötland, Bohuslän, Halland, Skåne och Småland för att besöka de enligt vederbörande folkskole-inspektörers omdöme bäst ordnade och skötta skolträdgårdarna vid folkskolor i dessa landskap, får jag enligt samma nådiga skrifvelse härmed till kungl. ecklesiastikdepartementet vörd-samt inkomma ej blott med berättelse rörande mina under denna resa gjorda iakttagelser utan äfven med förslag till åtgärder för främjande af undervisningen i trädgårdsskötsel vid folkskolan samt för anordnande af ändamålsenliga skol-trädgårdar.

Vid fullgörandet af den mig sålunda nådigt anförtrodda uppgiften ville jag för öfrigt äfven direkt och omedelbart söka främja den sak, som resan afsåg att främja, genom att på hvarje besökt plats, där tillfälle därtill erbjöds, gifva vederbörande råd och anvisningar beträffande skolträdgårdars ändamålsenliga anordningar, särskildt med hänsyn till nu gällande normalplan — anvisningar, som till min glädje öfverallt mot-togos med tacksamhet, och som enligt ingångna underrättelser allaredan föranlett väsentliga förbättringar eller beslut om utförandet af sådana vid icke mindre än 24 s. k. skolträd-gårdar, af hvilka de flesta förut voro det blott till namnet. Och dessutom besökte jag på vederbörandes uppmaning trenne bemärkta läroanstalter, vid hvilka ännu ej finnas skolträd-gårdar, men där sådana inom kort skola anläggas, nämligen

det vidt berömda och mycket frekventerade slöjdlärarseminariet å *Näås*, den nya och präktiga folkskolan vid *Surte* glasbruk samt folkskolelärarseminariet i *Växjö*, hvarest en del af den vackra seminarieträdgården skall anordnas till normalplanenlig skolträdgård för öfningsskolans barn. Vid *Näås* har saken redan hunnit så långt, att en s. k. normal-skolträdgård af omkring 1400 kvadratmeters ytvidd börjat sistliden höst anläggas på en mycket lämplig plats midt framför själfva seminariebyggnaden, och den torde blifva i det närmaste färdig nästa vår.

Inalles har jag under resan besökt 54 folkskolor, vid hvilka enligt officiella uppgifter borde finnas ordnade skolträdgårdar, nämligen 16 i *Östergötland*, 15 i *Västergötland*, 14 i *Skåne*, 4 i *Småland*, 3 i *Halland* och 2 i *Bohuslän*. Fem af dessa skolor tillhöra städer (*Mariestad*, *Skara*, *Sköfde*, *Hjo* och *Malmö*: vid *Pildamsvägen*), två (af de i *Småland* besökta) äro flyttande, alla de öfriga äro fasta folkskolor på landsbygden. Af de 54 skolträdgårdarna hade 34 blifvit mig rekommenderade af vederbörande folkskoleinspektörer och 4 af länsträdgårdsmästare; men de återstående 16 besöktes blott därför, att de lågo i min väg, då jag färdades till de förutnämnda, ty jag ansåg mig böra begagna tillfället att få se prof på äfven sådana »skolträdgårdar», som icke erhållit någon rekommendation.

Vid hvarje skolträdgårdsbesök har jag först och främst velat utröna, huruvida den så kallade skolträdgården verkligen borde officiellt erkännas vara skolträdgård eller icke. Skolträdgård i officiell mening är nämligen endast den vid en folkskola befintliga trädgård eller trädgårdssafdelning, som jämlikt kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 § 1 mom. 3 (förut k. kung. den 20 januari 1882) blifvit noga *afskild* från det åt läraren eller lärarinnan »till brukning för eget behof af jordfrukter» upplätta jordlandet, och som därjämte i enlighet med § 56 af folkskolestadgan är »ordnad på ett för barnens undervisning i trädgårdsskötsel och trädplantering ändamålsenligt sätt». Förre kanslisekreteraren d:r *Simon Nordström* har också i en den 9 januari 1895 uppsatt »P. M. för afgifvande af uppgifter om folkundervisningen enligt formuläret Litt. B» i mom. 8 erinrat därom, att i kol. 19 å insidan af samma Litt.

B bör införas uppgift om *endast* sådant vid en skola befintligt jordområde, som uppfyller *båda* de nämnda villkoren.

Men, då vid tillämpningen af dessa lagbestämmelser allt beror på huru de uppfattas, bör jag redogöra för huru jag uppfattat dem, då det gällt att bedöma de af mig besökta skolträdgårdarna.

Föreskriften om det noga *afskiljandet* af skolträdgården från lärarens jordområde innebär tydligen ett bestämdt förbud mot det ännu mångenstädes förekommande bruket, att läraren skördar afkastningen af allt, som växer i skolans trädgård, sedan barnen under hans ledning skött antingen hela trädgården eller en del af densamma. Före den 15 oktober 1869 var detta bruk också lagligen berättigadt och i allmänhet det enda sätt, hvarpå folkskolebarn kunde erhålla den redan år 1842 föreskrifna undervisningen i trädgårdsskötsel. Men nämnda dato 1869 lät Kungl. Maj:t till rikets samtliga domkapitel utfärda ett nådigt cirkulär, som bland annat innehöll just den ifrågavarande bestämmelsen om noggrant åtskiljande af skolträdgård och lärarträdgård, såsom hafvande hvardera *sitt* ändamål. Och i ingressen till detta cirkulär säges, att föreskriften gifvits »efter öfvervägande af de upplysningar och förslag», som förekommit i folkskoleinspektörernas berättelser för åren 1867 och 1868. Men dessa berättelser hade i fråga om undervisningen i trädgårdsskötsel just framhållit olämpligheten af att barnens arbetskraft användes till lärarens fördel genom skötandet af hans trädgård, något hvaröfver föräldrarne mångenstädes anført klagomål. Och enskilda folkskoleinspektörer, t. ex. *C. O. Klefbeck* i *Skara*, hade inom sina inspektionsområden redan på 1860-talet sökt genomföra den ordningen, att barnens undervisning i trädgårdsskötsel meddelades å en särskild del af skolans jordområde, där de finge ej blott arbeta utan äfven skörda. På grund häraf har jag ansett *alla* de s. k. skolträdgårdar (mer än hälften af dem jag i somras besökte), i hvilka läraren inhöstar skörden från de *köksväxtland*, som det tillkommit barnen att bearbeta och sköta, eller där han haft inkomst af den *trädskola*, som varit afsedd för barnens undervisning i trädplantering, böra fränkännas rätten att kallas skolträdgårdar. Något annorlunda förhåller sig saken, menar jag,

i fråga om skolträdgårdens tredje afdelning, den *botanisk-pomologiska*, — där den förekommer. Hufvudändamålet med denna afdelning är blott och bart, att barnen må inhämta nödig växt- och fruktkännedom. Sedan detta ändamål blifvit uppnådt, därigenom att barnen fått se och smaka på allt, under det läraren framhållit, hvad som för hvarje naturföremål är mest karakteristiskt, så tror jag, att det, som möjligen blir öfver af frukt och kryddor m. m., bör tillfalla läraren, ty för hans hushåll kan sådant blifva af värde, men, om det bortplottras genom utdelning åt ett stort antal barn, så får *ingen* någon egentlig nytta däraf. — Hvad för öfrigt beträffar föreskriften om att skolträdgården och lärarens jordland skola »noga afskiljas» från hvarandra, så torde blott böra tilläggas, att jag *icke* hyser den åsikt, som någon velat göra gällande, att gränsen mellan de båda områdena, där de ligga intill hvarandra, nödvändigt skulle behöfva markeras genom en häck eller ett staket, ty därigenom förorsakas blott kostnad och besvär utan full garanti för det åsyftade ändamålets uppnående.

I fråga om betydelsen af folkskolestadgans bestämmelse i § 56 angående *ordnandet* af en skolträdgård har jag för att till en början ej begära för mycket ansett de under resan besökta skolträdgårdarna vara »ordnade», om de blott innehållit en enda ändamålsenligt anlagd och skött afdelning af de tre, som gällande normalplan omförmäler, t. ex. köksväxtland med treårigt växelbruk eller trädskola, som underhålles enligt bestämd plan. Men, i samma mån som skolträdgårdsförhållandena framdeles blifva mera utvecklade, bör man otvifvelaktigt fasthålla vid den fordran, att en ordnad skolträdgård skall, om möjligt, vara fullt normalplanenlig. Och då skall man också komma till insikt om det nära sambandet mellan en skolträdgårds ändamålsenliga ordnande och dess noggranna afskiljande från lärarens jordland eller trädgård; ty skillnaden mellan de båda trädgårdsområdena bör just framträda i dess *olika anordning för olika ändamål*: skolträdgården skall i allt vara ordnad för *undervisningen* som mål, lärarträdgården för *afkastningen*. Denna skillnad, som ännu är föga beaktad, angifves dock ganska tydligt i de nyss citerade lagbestämmelserna.

Då jag nu tog reda på förhållandet med hvar och en af de 54 besökta »skolträdgårdarna» och bedömde dem från dessa lagbestämmelsers synpunkt, så befanns det, att *blott 9 voro verkliga skolträdgårdar*, och detta, ehuru 38 rekommenderats af vederbörande såsom hörande till eller varande det bästa, man hade att uppvisa. Och anmärkas bör, att endast genom ett ganska välvilligt bedömande kunde sex af de nio skolträdgårdarna rubriceras såsom »ordnade». Af de 45 s. k. skolträdgårdarna, hvilka måste underkännas, voro 12 afskilda från lärarens land men ej ordnade, 10 på visst sätt ordnade men ej afskilda, 19 hvarken ordnade eller afskilda, och 4 (tillfälligtvis besökta) kunde icke ens erkännas vara trädgårdar eller trädgårdsland, ty i följd af vanskötsel sedan många år utgjordes de numera af gräsvall eller öppen, utmagrad jord, å hvilken så godt som *intet* af hvad som tillhör en trädgård växte eller kunde växa.

Alltså kunna de besökta skolträdgårdarna med afseende på deras allmänna beskaffenhet indelas i fem klasser enligt följande öfversikt.

	Antal skolträdgårdar.			
	Rekommenderade af folkskoleinspektör.	Rekommenderade af läroträdgårdsmästare.	Ej rekommenderade.	Summa.
I. Verkliga skolträdgårdar, afskilda och ordnade	9	—	—	9
II. Förmenta skolträdgårdar, afskilda men ej ordnade	8	—	4	12
III. Förmenta skolträdgårdar, på visst sätt ordnade men ej afskilda	7	2	1	10
IV. Förmenta skolträdgårdar, hvarken ordnade eller afskilda	10	2	7	19
V. Förmenta skolträdgårdar, som icke alls äro trädgård eller trädgårdsland	—	—	4	4
Summa	34	4	16	54

Af de 9 skolträdgårdar, som, om också i ett och annat bristfälliga, befunnits göra skäl för namnet, tillhöra 4 Västergötland (*Fröjered, Kilanda, Mariestad och Sköfde*), 3 Östergöt-

land (*Heda*, Häradstorps folkskola i *Risinge* och Örsäters folkskola i *Åtvids* socken), 1 Bohuslän (*Skredsviks* kyrkskola) och 1 Halland (*Tvååkers* kyrkskola). Den största (med 3,600 kvadratmeters areal) och tillika vackraste af dessa trädgårdar är den i *Fröjered* (nära Frideneds station på Hjo—Stenstorpsbanan), som började anläggas år 1889 af folkskoleläraren på platsen, *C. E. Karlsson*, hvilken med berömvärd insikt och själfuppooffrande kärlek till saken icke blott uppgjort ritning utan med barnens hjälp utfört allt arbetet. — Ett särskildt intresse erbjuda skolträdgårdarna i *Kilanda* (Älfsborgs län) och vid *Örsäter* i Åtvid (Östergötlands län), emedan de anlades redan på 1860-talet och sålunda äro eller åtminstone höra till *de första* från folkskolelärarens jordland åtskilda och för undervisningen rationellt ordnade skolträdgårdarna i Sverige. Tryckt beskrifning jämte planritning (af en trädgårdssingeniör *O. Hüttig*) öfver Kilanda skolträdgård finnes införd i Älfsborgs läns Norra kungl. hushållningssällskaps årsberättelse för år 1868; och därigenom har denna trädgård blifvit till och med utomlands bekant: den omnämnes med beröm i en österrikisk broschyr »*Der Schulgarten von Dr. E. Schab*», tryckt i Wien 1876. För närvarande är den icke i allt underhållen enligt den ursprungliga planen men dock en god skolträdgård, och det glädde mig särskildt att vid oanmältdt besök därstädes den 16 sistl. juli (alltså under sommarferierna) finna ett tjugotal barn flitigt sysselsatta med att rensa och vattna sina köksväxtland. — Ett par år äldre än Kilanda-trädgården men mindre rikhaltig i plan och anläggning är *Örsäters* skolträdgård, till hvilken ritning uppgjorts af *Olof Eneroth*, den bekante pomologen, som äfven utgifvit ett litet häfte »*Om skolträdgårdar och seminarieträdgårdar*» (tredje upplagan tryckt i Stockholm 1864). *Eneroth* ifrade mycket för skolträdgårdar men synes mig ej riktigt väl hafva funnit planen för deras anläggning. — Om de öfriga sex skolträdgårdarna må — då det kanske blefve för vidlyftigt att här karakterisera dem alla — blott sägas, att de äro yngre anläggningar (den äldsta 20-årig), af hvilka tre väsentligen utförts af folkskolelärare; en af länsträdgårdsmästare och två af vederbörande skolråd enligt af mig för 6 å 7 år sedan på begäran utarbetade ritningar.

Märkvärdigt och ledsamt syntes mig, att jag i det här-liga *Skåne* ej fann en enda verklig, d. v. s. behörigen afskild och ordnad, skolträdgård, ehuru bland 14 besökta 11 blifvit mig rekommenderade.* Men jag fick se en och annan praktig lärarträdgård, som kunde lämna sin innehafvare en årlig inkomst af ända till 500 kronor. Skolträdgårdsidéen möter i Skåne mångenstädes säregna svårigheter, af hvilka den betänkligaste synes mig bestå däri, att de äldre barnens årsexamen ofta hålles i april, hvadan de ej bevista skolan under den tid, då de viktigaste arbetena i skolträdgården skulle företagas.

Icke heller var någon af de fyra trädgårdar, jag enligt vederbörandes anvisning besökte i *Småland*, en verklig skolträdgård. Dock hade en af dem, den vid *Näsby* kyrka (nära Hvetlanda), helt nyligen blifvit berömd som »storartad skolträdgård» i en af många tidningar återgifven notis. Och storartadt på sitt vis eller åtminstone i hög grad märkvärdigt fann jag det äfven, att en lärare vid flyttande folkskola i en af Smålands magraste trakter kunde drifva trädskolekultur som affär i så stor skala, att han hade nära 4,000 unga, förädlade fruktträd och dessutom parkträd till afsalu. Men någon skolträdgård fanns dock icke vid Näsby, ty, hvad där så kallas på papperet och utpekas på marken, är en viss del af skolans jordområde, som ursprungligen varit afsedd för barnens undervisning i trädgårdsskötsel, men som numera *med skolrådets tillstånd* i likhet med det öfriga användes till lärarens trädskolor, från hvilka barnen liksom till betalning för sitt deltagande i trädgårdsarbetet erhålla hvardera 2 fruktträd, 2 bärbuskar och 2 parkträd att plantera vid sina hem, då de lämna skolan.

Efter denna allmänna öfversikt öfver de besökta trädgårdarna med hänsyn till deras egenskap af att vara eller att icke vara skolträdgårdar i detta ords lagstadgade betydelse, går jag nu att redogöra för några mera speciella iakttagelser rörande dessa trädgårdar eller skolträdgårdar i allmänhet och hvad med dem står i samband.

* Och ehuru enligt officiell »Berättelse om folkskolorna för år 1898» Malmöhus och Kristianstads län tillsammans skulle hafva 401 skolträdgårdar!

1:o. *Den folkskolorna tillhörande jordarealen är i allmänhet för liten.* Detta gäller särskildt landsbygdens folkskolor, som i regeln behöfva minst ett tunnland jord eller i det närmaste 5,000 kvadratmeters areal, hvaraf $\frac{1}{5}$ bör beräknas till skolträdgård (i enlighet med 1900 års normalplan),* $\frac{2}{5}$ till lärarens »jordland» (trädgård och potatistland)** samt $\frac{2}{5}$ till hustomter och lekplan med dess närmaste omgifning af liten gräsplan eller rabatt för parkträd och prydnadsbuskar m. m. Ehuru tillförlitliga statistiska uppgifter om dessa förhållanden ännu ej förefinnas, så tror jag mig dock dels på grund af egna iakttagelser i skilda landsändar, dels med stöd af vissa meddelanden i så väl den officiella statistiken som i *Per Borghs matrikel* (för 1889) kunna antaga, att på sin höjd $\frac{1}{6}$ af Sveriges folkskolor på landet disponerar nämnda jordareal af 5,000 kvm. eller mera, samt att minst $\frac{1}{12}$ af ifrågavarande skolor totalt saknar till planteringar användbart jordland.*** Och det finnes ty värr ännu skolor, som till och med sakna lekplan, eller som därtill använda landsvägen.

2:o. *Särskildt äro skolträdgårdarna* — eller de jordland, som så benämnas — *i de flesta fall mycket för små.* Enligt d:r *Simon Nordströms* speciella undersökningar om den saken skulle år 1894 i Sverige finnas 965 skolträdgårdar (af rikets, såsom då uppgafs, 2,001), hvilkas ytvidd ej uppgick till mer än högst 500 kvm., d. v. s. blott hälften af hvad nu gällande normalplan med rätta kräfver, och 171 (af dessa 965) hade en storlek af blott 100 kvm. (= 1 ar) eller därunder. Ja, enligt en uppgift, som af vederbörande skolråd ännu vidhålles, skall i *Ullstorps* skoldistrikt af Kristianstads län finnas en skolträdgård, hvars storlek utgör blott 4 kvadratmeter, och på förfrågan har meddelats, att man sätter sticklingsplantor af bärbuskar i denna *miniatyrträdgård* — hvilken ju dock egentligen icke kan betraktas annorlunda än som *karikatyr af en*

* Och enligt Kungl. Maj:ts nädiga resolution (ett prejudikat) den 15 sept. 1899 angående skolträdgårdsanläggning vid Sebende folkskola i Söderbykarls församling af Stockholms län.

** Där läraren icke har ett jordland af denna storlek, arrenderar han gärna för sitt hushåll af en granne en liten åker, om han det kan få. På sju besökta platser har sådant förhållande antecknats.

*** Detta i trots af ett Kungligt cirkulär till domkapiteln af den 5 dec. 1862, hvarom mera nedan vid c.

trädgård. Jag besökte därför icke heller Ullstorp, ehuru jag den 1 aug. ej var långt därifrån; men jag såg på andra ställen s. k. skolträdgårdar (åtminstone tvenne), hvilkas yta ej uppgick till 100 kvadratmeter, och så små anläggningar borde enligt min tanke aldrig få omnämnas i skoluppgifterna. — Väl förekomma också uppgifter om stora skolträdgårdar. År 1894 skulle sålunda enligt den officiella statistiken finnas 29 skolträdgårdar af öfver 5,000 kvadratmeters storlek; men dessa uppgifter äro utan tvifvel alla oriktiga: om 19 vet jag, att de äro det. Och skolträdgårdarna böra af flera skäl ej heller gärna vara större än den ofvannämnda i *Fröjered* (3,600 kvm.).

3:o. *Folkskolornas jordområde användes ofta på ett i hög grad oriktigt sätt.* Så t. ex. händer det, att, ehuru skolans jordområde ej ordentligt räcker till för hvad där enligt lag, »såvidt sig göra låter», skall finnas (skolträdgård och land till folkskolelärarens privata bruk), man likväl generöst anslår en del af området åt en på platsen tjänstgörande småskolelärarinna, som icke har lagligt anspråk på något sådant och i de flesta fall ingen annan användning däraf, än att hon för en ringa penning bortarrenderar det lilla landet. Sådant förhållande har jag antecknat vid 10 under resan besökta platser och känner till det på flera andra ställen. Men ännu mera oriktigt är ett förhållande, som jag fann vid en folkskola i Östergötland, där skolrådet låtit en gammal klockare och pensionerad folkskolelärare, förut tjänstgörande på stället, fortfarande innehafva »lärarens jordland», under det man sökte hålla nuvarande ordinarie lärare skadeslös därigenom, att han fick skörda, hvad som växte i den för barnens undervisning afsedda skolträdgården. — Äfven en tredje sak — och det en, som i synnerhet på slättbygderna är mycket vanlig och som troligen af mången berömmes — har jag antecknat under rubriken *oriktig användning* eller misshushållning af folkskolornas just för sin litenhets skull dyrbara jord. Den består däri, att en större del af denna jord anordnas till park efter herrgårdsomgifningarnas föredöme i engelsk eller kvasi-engelsk stil. Blott fåfånga och ingenting annat!

4:o. *Då särskild skolträdgård ej finnes och ej ens uppgifves finnas, undervisas folkskolebarn likväl ofta i trädgårdsskötsel på det sätt, att de under lärarens ledning få arbeta i hans träd-*

gård och någon gång, fast sällan, uteslutande teoretiskt efter trädgårdsbok. Båda sätten äro uppenbarligen oriktiga och det förra därjämte olagligt, ehuru det ännu försvaras af många lärare och månget skolråd samt enligt senaste sexårsberättelserna till och med af en och annan folkskoleinspektör; ty det var, såsom jag tror mig i det föregående hafva uppvisat, just för att förbjuda detta tillvägagående, som lagbestämmelsen om det noga åtskiljandet mellan skolträdgårdens och lärarens jordområde först utkom.

5:o. *Där hvarken skolträdgård eller undervisning i trädgårdsskötsel förekommer, har man på vissa orter liksom velat ersätta bådadera genom åt skolbarn meddelad praktisk undervisning i skogsädd och skogsplantering. Detta är i synnerhet förhållandet i Göteborgs och Bohuslän, hvarest enligt folkskoleinspektör C. Leidesdorffs senaste berättelse länets lands- ting alltsedan år 1887 årligen beviljat ett reservationsanslag af 1,000 kronor till premier åt folkskolelärare och lärarinnor för undervisning i skogsplantering. Men äfven utom nämnda län har mångenstädes i landet på senare tid uppstått och uppmuntrats ett bruk att gifva skollof en eller annan s. k. »planteringsdag» hvarje år. Allt detta är såsom afseende ett fosterländskt och mycket behjärtansvärdt mål, i och för sig högeligen berömvärdt, men det må ingalunda undantränga eller anses ersätta skolträdgårdarna och deras skötsel, som åsyftar ett lika fosterländskt och lika vackert mål, och som från undervisningssynpunkt har obestriddigt och stort företräde framför en skogsplantering, utförd af barn, hvilka därvid hufvudsakligen spela rollen af handtlangare.*

6:o. *Ett för nästan alla — ja, med blott tre undantag alla — de besökta trädgårdarna gemensamt fel bestod däri, att fruktträd, bärbuskar och andra växter ej voro behörigen etiketterade eller försedda med tillkännagifvanden om sorternas eller arternas rätta namn. Dock är det en känd sak, att namnlös frukt har i handel blott halft värdet, och tilläggas bör, menar jag, att namnlösa växter eller växtprodukter i allmänhet hafva för undervisningen intet värde.*

7:o. Slutligen torde jag blott helt kort böra omnämna följande vid flera eller färre af de besökta trädgårdarna (skolträdgårdarna) iakttaga förhållanden, som alla äro en följd af

vederbörandes bristande insikt i eller intresse för ifrågasvarande sak.

a) Skolorna ligga stundom på »ofri grund», i hvilket fall församlingen ej gärna vill bekosta planteringar å en jord, som den ej äger.

b) Folkskolornas jordområde lider ej sällan *väsentligt intrång* genom nybyggnader eller på annat sätt (t. ex. genom expropriation för järnvägsanläggning, såsom jag under resan på ett ställe iakttagit), utan att man söker gifva skolan någon ersättning för det förlorade. Jag anser, att i skolreglementena borde intagas bestämmelse om huru stor areal såväl skolträdgården som lärarens jordland vid hvarje folkskola skulle omfatta, ty då kunde ändring däri ej ske utan vederbörande domkapitels medgifvande.

c) Med afseende på skolträdgårdens läge fanns på fyra ställen skäl till den anmärkning, att den låg för mycket *afsides och undgängd*; ty den bör naturligtvis ligga så nära skolan som möjligt, helst omedelbart invid samt framför eller vid sidan om skolhuset (ej bakom det eller bakom lärarens trädgård) invid vägen, så att skolträdgården både synes från skolan och kommer under den trafikerande allmänhetens inspektion.

d) De flesta såväl skol- som lärarträdgårdar hafva i själfva sin anordning det felet gemensamt med flertalet ekonomiträdgårdar i hela vårt land, att köksväxtkvarteren på sidorna planterats med fruktträd och bärbuskar, hvilka utsuga och beskugga jorden samt stå till hinder för dess rationella brukning och skötsel. Det vore för skolträdgårdarna en uppgift af nationell betydelse, om landsbygdens folk genom dem finge lära sig att anlägga sina trädgårdar på ett annat och bättre sätt än enligt den nu *vanliga schablonen*. Men för sådant ändamål behöfdes fullt ändamålsenliga *normalritningar*, som vederbörande skulle vara skyldiga att vid anläggning af skolträdgård taga hänsyn till eller följa i allt väsentligt.

e) På de stora slätterna får man ofta se skolträdgårdar och andra små trädgårdar omgifna äfven på södra sidan af s. k. »skyddsplantering», bestående bland annat af höga almar, askar och popplar, hvilka beskugga, utsuga och förhärja trädgården i vida högre grad än vind och storm någonsin kunde

göra. Detta är åter ett exempel på huru de stora herrgårds-trädgårdarnas föredöme ej duger att tillämpas på små trädgårdsanläggningar.

f) Mycket skulle kunna tilläggas, som gäfvé exempel på vederbörandes *försumlighet och likgiltighet* i fråga om skolträdgårdarnas skötsel och vård. Men jag tror mig böra afstå härifrån för att till sist säga något om den genom kansli-sekreteraren S. Nordströms bearbetning och undersökning af 1894 års skoluppgifter Litt. B kända *otillförligheten af skolrådets uppgifter* i kol. 19 å insidan af nämnda Litt. *angående skolträdgårdarnas storlek*.* Till följd af de talrika anmärkningar och förfrågningar, som efter nämnda år utgått från kungl. ecklesiastikdepartementet till vederbörande skolråd angående ifrågavarande uppgifter, hafva dessa mångenstädes i landet blifvit korrigerade och i allmänhet befriade från sådana orimligheter, som de förut ofta innehöllo.** Men likväl äro de ty värr *ännu allmänneligen* (till minst 90 procent — har jag skäl att antaga) *och väsentligen oriktiga*.

Härtill samverka trenne orsaker. För det första hafva vederbörande skolråd, såsom torde framgå af nyss gifna redogörelse för mina iakttagelser, uppenbarligen ännu icke lärt sig inse, hvad som menas med en lagligen afskild och ordnad skolträdgård. Folkskoleinspektören d:r J. E. Torell i Skara stift lämnar i senaste sexårsberättelsen det ärliga besked, att af hans förut i statistiken upptagna 23 s. k. skolträdgårdar icke en enda befanns år 1898 uppfylla de lagstadgade villkoren, och en liknande förklaring borde utan tvifvel mången skolinspektör hafva afgifvit, ty det finnes all anledning till det antagandet, att *af Sveriges i statistiken omnämnda omkring 2,000 s. k. skolträdgårdar icke 200 äro verkliga sådana*. — En andra orsak till ifrågavande uppgifters otillförlitlighet består däri, att skolråden ej veta, *huru* eller enligt hvilka grunder en skolträdgårds uppmätning bör ske. Följande märkliga uttalande därom finnes i folkskoleinspektören d:r Åke G. L. Belfrages (likaledes i Skara stift) sexårsberättelse: »Vid upp-

* Se Kungl. ecklesiastikdepartementets »Berättelse om folkskolorna för år 1894», sid. 7—9.

** T. ex. att det finnes skolträdgårdar, hvilkas storlek utgjorde en bråkdel af en kvadratmeter.

mätningen» (nämligen af skolträdgårdar och skoljord i allmänhet) »går man till väga på mycket olika sätt. Den ena gången mätes hela jordområdet, den andra gången frändragas tomt- och lekplatser, den tredje gången anser man sig ej böra medtaga gångar och gräsplaner utan blott den öppna jorden o. s. v. — — —. Någon reda i detta virrvarr kan icke åstadkommas, förrän det från folkskolebyrån gifves bestämda föreskrifter, att all skoljord skall genom sakkunnig person uppmätas, *hur den skall uppmätas*, och hvad man egentligen vill veta.» — En tredje orsak till dessa uppgifters oriktighet synes mig bestå blott uti vederbörandes *oaktsamhet* eller *likgiltighet* om saken. Så t. ex. har jag funnit det ännu kunna inträffa — hvad som för några år sedan torde hafva varit mycket vanligt —, att tal, som afse *kvadratfot*, införas utan reduktion i Litt. B kol. 19 och 20, hvilka kolumner skola ange skolträdgårds- och lärar-jordlands storlek i *kvadratmeter*.

Om alla de iakttagelser, för hvilka här sålunda redogjorts, slutligen sammanfattas i ett totalomdöme öfver våra skolträdgårdar, deras verkliga förekomst och antal, deras storlek, anordning och skötsel m. m., så torde ifrågavarande angelägenhet ej kunna bedömas annorlunda än såsom i *högsta grad försummad*, ja, såsom *den för närvarande ojämförligt mest tillbakasatta af alla den svenska folkskolans uppgifter*.

Sverige är visserligen ett af de första länder, som upptagit och sökt realisera idén om skolträdgårdar vid folkskolor — hvilken idé länge haft ifriga förespråkare och tillämpare äfven i Österrike men märkvärdigt nog ännu synes vara helt och hållet främmande för t. ex. Danmark, hvars nya »Skolelov» af den 24 mars 1899 icke innehåller något därom, ehuru samma lag i det hänseendet gått ett steg längre än vår, att den tillerkänner folkskoleläraren ett jordland af viss, bestämd minimiareal (»2 Skiepper Land» = 1,373 kvadratmeter). Men för öfrigt förtjänar vårt land ty värr ännu ingalunda det beröm, som det för sina skolträdgårdar erhållit af utlänningar.*

* T. ex. i den ofvan citerade afhandlingen af E. Schwab, vidare i ett nyare och större, likaledes österrikiskt arbete, »Der Schulgarten der Volksschule am Lande von Julius Jablanzy», Wien 1891, samt slutligen i en nordamerikansk broschyr »School-Gardens», tryckt i Des Moines, Iowa, 1899.

I enlighet med det mig i den nådiga skrivelsen gifna uppdraget och på grund af den vunna erfarenheten får jag nu inför Herr statsrådet vördsamt framlägga följande

Förslag

till åtgärder för främjandet af undervisningen i trädgårds-skötsel vid folkskolan och för anordnande af ändamålsenliga skolträdgårdar.

A. *Nya normalritningar till skolträdgårdar jämte beskrifning böra utarbetas med ledning af hittills i saken vunnen erfarenhet.*

De på föranstaltande af stiftelsen »Lars Hiertas Minne» år 1890 utgifna normalritningarna voro blott ett första försök i den vägen och hafva, ehuru upptagna å kungl. ecklesiastikdepartementets förteckning på undervisningsmaterieell för folkskolorna, aldrig egentligen haft officiell auktoritet. Men de nya ritningarna borde, menar jag, i likhet med »Normalritningar till folkskolebyggnader» utarbetas »på nådig befallning» af en därtill utsedd kommitté af sakkunniga skol- och trädgårdsmän eller möjligen af en enda person i samråd med andra sakkunniga. Den eller de personer, som erhöle ett sådant uppdrag, skulle utföra det enligt en instruktion, som innehölle bestämda föreskrifter om de principer, man hade att följa. Sålunda borde — för att här blott nämna ett par af de viktigaste principerna — de nya skolträdgårdsrutningarna ej vara, såsom de förra, fyra stora, färglagda och därför onödigtvis dyra ritningar utan snarare omkring fyrtio enkla skisser, som jämte förklarande text åskådligt angåfve lika många skilda sätt att efter olika omständigheter med hänsyn till platsens växlande storlek och form, klimat och jordmån, skolans barnantal och organisation m. m. anordna en ändamålsenlig skolträdgård. Den största normalt ordnade skolträdgård skulle omfatta 3,600 kvadratmeter och den minsta (som dock ej gärna kunde innehålla mer än två af normalplanens tre skolträdgårdsafdelningar) 400 kvm., men de flesta ritningarna borde göras för skolträdgårdar af 1,000—1,500 kvadratmeters storlek. I dessa ytmått bör inräknas plats för gångar, häckar och smärre gräsplaner med för undervisningen afsedda prydnadsväxter; men hvarken hustomter eller lekplan

eller större gräsplaner eller möjligen förekommande s. k. »impedimenter» (berghällar och dylikt) böra få betraktas såsom hörande till skolträdgården. (Erfarenheten har visat, att allt detta behöfver nämnas.) Vidare borde åtminstone några af ritningarna innehålla förutom plan öfver skolträdgården äfven förslag till ändamålsenlig anordning af lärarens jordland, på det att skarpt och tydligt måtte framhållas den skillnad i de båda trädgårdarnas anordning, som blir en följd af deras olika ändamål, undervisning och afkastning.

B. *En kolorerad plansch med naturtrogna afbildningar af våra förnämsta fruktsorter borde anskaffas och genom Kungl. ecklesiastikdepartementet folkskolorna tillhandahållas.*

Hvad i den vägen redan finnes (afbildningar öfver tre [= 3] äppelsorter), kan icke på något vis vara tillräckligt som undervisningsmaterieell vid bibringande af fruktkännedom till den omfattning, som i folkskolan kan och bör ifrågakomma. Dessutom skulle en väl utförd väggplansch af ifrågavarande slag hafva den praktiskt ekonomiska betydelsen, att trädgårdsinnehafvarne i landsbygden därigenom i många fall skulle kunna få riktiga namn på sina nu vanligen obekanta eller namnlösa frukter, hvilka, såsom i det föregående framhållits, därigenom skulle väsentligen stiga i värde. Denna synpunkt är kraftigt framhållen och här nämnda förslag också redan framlagdt i en med M. G. signerad uppsats i *Landtmannens Månads-Bilaga* n:r 8 år 1900 om »Vikten af kännedom om olika fruktsorter och spridandet af kunskap därom». — Det under utgifning varande (5 häften à 3,75 redan utkomna) utmärkt vackra men alltför dyra arbetet »*Svenska fruktsorter i färglagda afbildningar*» borde tjäna som mönster; men planschen måste göras mycket billigare.

C. *Till rikets samtliga domkapitel borde — om det tillåtes mig att föreslå något sådant — utgå ett kungl. cirkulär, som under erinran om ett numera, såsom det synes, rent af bortglömdt nådigt cirkulär af den 5 dec. 1862, hvarigenom domkapitlen anbefalldes tillse, att hvad i § 4 af 1842 års folkskolestadga förordnats angående jordland vid folkskolorna blefve, »där sådant ej redan skett, skyndsamligen till verkställighet befordradt», ytterligare föreskrefve behöflig tillsyn öfver vederbörande skolråds och församlingars noggranna och*

möjligenast skyndsamma iakttagande såväl af bestämmelsen i nu gällande folkskolestadgas § 56 om ordnad skolträdgård, hvarvid anvisningarna i den af Kungl. Maj:t den 7 dec. 1900 i nåder godkända normalplanen, så vidt möjligt vore, borde följas, som äfven af föreskriften uti Kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 § 1 mom. 3 angående afskildt jordland för läraren.

Behöfligheten af sådan tillsyn framgår otvifvelaktigt icke blott af här ofvan framlagda redogörelse för mina iakttagelser utan äfven af den officiella statistiken samt af folkskoleinspektörernas berättelser, på sitt sätt ej minst af deras, som icke nämnt ett ord om skolträdgårdar.

D. Till alla såväl skolråd som folkskoleinspektörer i riket borde — enligt hvad jag till sist har att värdsamt föreslå — utsändas en skrifvelse, genom hvilken vederbörande vid deras handläggning af ärenden, som rörde trädgårdsskötseln vid folkskolan och hvad därmed står i samband, erhöile följande anvisningar.

1) Att i skolrådets årliga uppgifter enligt formuläret Litt. B må i kol. 19 å tredje sidan ej upptagas storleken af annat vid folkskola befintligt jordområde än det, som enligt gällande lagbestämmelser är såsom skolträdgård för undervisningen ordnad och från lärarens land afskildt. Område af blott 100 kvadratmeters storlek eller mindre må icke som skolträdgård upptagas, emedan det under alla omständigheter är för litet för att kunna blifva och kallas en ordnad trädgård.

2) Att såväl skolträdgården (kol. 19) som lärarens jordland (kol. 20) noggrant bör uppmätas, hvarvid iakttages, att plats för gångar, häckar, drifbänk och komposthög m. m., som må tillhöra en mindre trädgård, inräknas, men att hustomter, lekplaner och s. k. impedimenter icke få inräkning i de uppgifna jordarealerna.* Hvad beträffar gräsplaner, så kan och bör en mindre sådan, å hvilken planterats för undervisningen afsedda och sålunda ordentligt etiketterade växter, räknas till skolträdgården, och till lärarens jordland må, där så förekommer, äfven kunna räknas en större gräsplan, om den för öfrigt utgöres af odlingsbar mark, hvaraf läraren kan hafva

* Icke heller bör s. k. skyddsplantering af parkträd, där sådan finnes och anses nödvändig, inberäknas i trädgårdsområdena. Den bör ock förläggas utom häckarna.

inkomst; men sådana gräsplaner eller gräsrabatter, som utgöra en improduktiv infattning omkring t. ex. en sandad lekplan, böra hvarken räknas till skolträdgården eller till lärarens land.

3) Att de sålunda uppmätta arealernas storlek, uttryckt i kvadratmeter, införes i behöriga kolumner (19 och 20) i skoloruppgifterna Litt. B. Därvid är att märka, att decimaler icke böra medtagas i de tal, som angifva ifrågavarande ytvidder. Och hvad kol. 20 särskildt beträffar, så må i densamma icke — såsom stundom sker — inräknas s. k. klockarjord utan blott hvad läraren har såsom lärare. Men, där klockar- och lärarbefattningarna äro förenade, bör uppgift om befintlig klockarjords storlek införas som anmärkning i kol. 21.

4) Att bestämmelse om hvarje såväl skolträdgårds som lärarlands storlek bör intagas i skolreglementena (då nya sådana upprättas), hvadan arealerna icke få minskas utan vederbörande domkapitels medgifvande.

5) Att, där ordnad skolträdgård innehåller blott en eller två af de tre afdelningar, som en fullständig sådan enligt normalplanen bör omfatta (köksväxtafdelning, trädskola och botanisk-pomologisk afdelning), skall i den för anmärkningar afsedda kolumnen 21 i skoloruppgifterna Litt. B angifvas, hvilken eller hvilka afdelningar skolträdgården inrymmer.

6) Att vid anläggning eller väsentlig förändring af skolträdgård en däröfver uppgjord planritning först bör granskas af folkskoleinspektören, som har att tillse, det normalplanens anvisningar därvid, såvidt möjligt är, följas. Blifvande normalritningar till skolträdgårdar skola ännu bättre och fullständigare tjäna till ledning härvid.

7) Att, där skolplatsen vid folkskola icke äges af vederbörande skoldistrikt, nödiga åtgärder vidtagas för att distriktet må förvärfa sådan äganderätt.

Uppsala den 4 januari 1902.

Vördsammast

Fr. Laurell.

Folkskoleinspektör.

4.

Fosterlandskärlek.

Ett lif utan idealer är ett tomt och fattigt lif, ett lif utan något att älska är ej något sant mänskligt lif.

Hvad skola vi älska?

Endast det högsta och skönaste är värdt all vår andes kärlek, endast *Gud* kan tillfredsställa vår andes längtan. — Gud har uppenbarat sig på jorden. Hans rike har en särskild gestalt i vårt *fädernesland*. En kristen, som längtar efter det himmelska fäderneslandet och har sin umgängelse där, glömmar ej sitt jordiska fädernesland, ty det är en af Gud gifven skola för himmelen.

Gud och fosterlandet äro de högsta himmelska och jordiska föremålen för vår kärlek.

Hvarför skola vi då älska fosterlandet? Därför att Gud gifvit oss detta land och därmed dyrbara gåfvor: evangelium och frihet att tro evangelium, medborgerlig frihet, yttrande- och tryckfrihet, vidare ett härligt modersmål, en ärorik historia, naturens skönhet och mycket annat. Men, äfven om vi icke hade en sådan historia, om vårt språk vore fult och vårt land eländigt och armt som heden, skulle vi älska det ändå, därför att Gud gifvit oss detta land; alldeles som vi älska vår moder, icke därför att hon är vacker eller kunskapsrik, utan därför att hon är vår moder.

Huru skola vi älska vårt land? Med den kärlek, som *offrar allt*. På den post, där vi äro ställda, skola vi troget verka till våra svenska bröders lekamliga och andliga, sedliga och religiösa väl. — Vi böra verka för fosterlandskäns-lans stärkande ibland oss. Detta behöfs mångenstädes. Den flacka lifsuppfattning, som ej förstår eller vill förstå, hvilken välsignelse där ligger i att hafva ett fritt fosterland, som ej förstår, hvilken förbannelse det är att vara en främ-ling i sina faders land, därför att det landet är vordet främ-

lingars land — denna flacka åskådning tränger sig på oss och vill likt kvalmig luft nedtynga våra sinnen. Möter oss denna åskådning, så gäller det att kämpa mot denna uppfattning, annars älska vi ej fosterlandet.

När fosterlandets försvar kräver ekonomiska uppoffringar af oss, då gäller det att med gladt mod gifva, äfven om vi skola försaka något för fosterlandets skull. När molnet urladdar sig, när fienden nalkas våra bygder, då gäller det strida: segra eller dö, annars älska vi ej fosterlandet.

»Älska friden! Men mot ovänskapen
kläd din kärlek uti vapenskrud!
Bed till Gud, ty annars hjälpa inga vapen.
Väpna dig, ty annars hjälper dig ej Gud!»

Gud, som gifvit oss ett land och en historia, han ensam är vårt beskydd, är oss en väldig borg. Men han utkorar sina redskap och verkar äfven genom mänskliga medel. Vi svenskar hafva att ställa oss i hans tjänst och under hans beskydd, då kunna vi ock försvara, hvad han gifvit oss att äga, nyttja och bevara. Med Guds hjälp må vi nu allvarligt strida mot fäderneslandets *inre* fiender! Vårt folks och vårt fosterlands svåraste inre fiende är *synden*: gudsglömskan, ottron, otukten och dryckenskapen. Mot dessa fiender må vi strida! Göra vi ej detta, så skall Gud i sin straffande rättfärdighet sända öfver oss yttre fiender. Då går domen öfver Sveriges land. — Men strida vi med Guds hjälp mot våra egna och vårt folks synder, mot gudsglömskan och äfven fosterlandsglömskan, väpna vi oss med gudsfuktan, dygd och nödiga militära vapen, så kunna vi vänta Guds segerrika hjälp mot yttre fiender.

Må vi, lärare och föräldrar, uppfostra våra barn att älska fosterlandet! Skolan kan göra mycket, hemmet ännu mera. Om *kvinnans* betydelse för barnens uppfostran till fosterlandskärlek skrifer en varmhjärtad fosterlandsvän: »Må särskildt våra svenska kvinnor liksom fordom prästinnorna i Vestas helgedom, tyst och troget underhålla fosterlandskärlekens heliga eld i hemmets tempel, på det unga hjärtats altare! Det är kvinnan, som närmast Gud håller folkens framtid i sina händer; ty det är hon, som ger grundriktningen åt

släktets hela sedligt-religiösa lif. Sådan kvinnan är, sådant blir hennes folk, antingen ytligt, flärdfullt, njutningslystet, eller tänkande, allvarligt, plikttroget; och, vill blott Sveriges kvinna aldrig tröttna att tala med sina barn om fosterlandet som om Gud, när hon »sitter i sitt hus eller går uppå vägen, när hon nederlägger sig eller uppstår», i sanning, vi behöfva då intet annat 'försvarsförbund' än hemmets, med henne till ordförande. Ty aldrig glömde väl den sitt land, som af sin moder lärde att älska det, af henne, som med kärlekens eld brände dess namn in i den unges själ.»

A. R—g.

5.

Något om uppfostran och vård af andligt försummade och vanartade barn.

Ett drag i tidslynnnet, som väcker bekymmer hos allvarligt tänkande män och kvinnor, är den brist på tukt, hvori barn och ungdom numera i många svenska hem få växa upp och utveckla sina oarter.

Om detta vore förhållandet endast i sådana hem, där en nedtryckande fattigdom råder, eller där sjukdom, last eller brott förklara förhållandet, så vore redan detta anledning nog att genom ett tillräckligt antal väl ordnade anstalter för vanvårdade och vanartade barn eller genom andra lämpliga anordningar sörja för deras räddning och samhällets betryggande, så vidt i mänsklig förmåga står, mot faran af en starkt tillväxande brottslighetsprocent. Men, när det onda äfven angripit hem, af hvilka man kunnat vänta en bättre uppfattning af uppfostrans grundprinciper, af tuktsens nödvändighet för lifvet, ja, när det spridt sig till så vida kretsar, att vår tid fått namn om sig att vara »de lydiga föräldrarnas tidevarf», då är förhållandet ägnadt att mana till en sammanslutning af *alla* krafter i det godas tjänst, då får

frågan om barnens uppfostran ej längre stanna inom kretsen af pedagogiskt skolade män och kvinnor, då måste den taga i sin tjänst *alla*, — på hvilken plats i samhället de än må befinna sig —, som älska vårt folk och dess utveckling till andlig och lekamlig hälsa, till högre och renare kultur, till tryggare själfbestånd. Det är därför också att betrakta som en riktig uppfattning af sakens utomordentligt stora betydelse, att lärarföreningen »Svenska folkskolans vänner» uppställt frågan: Hur skall man på bästa sätt kunna främja bättre uppfostran i hemmet? till diskussionsämne inom sina öfver hela vårt land spridda kretsar.

Sedan vi härmed påpekat det oroväckande faktum, att det mångenstädes i vårt land är synnerligt illa beställt med tukten vid hemuppfostran af barn och ungdom, i allmänhet, vilja vi nu sysselsätta oss något med anordningar för fostran och vård af sedligt försummade och vanartade barn.

Hvad nu först vanartade barn beträffar, har man redan länge insett, att anstalter, som hafva till uppgift att förbättra och rädda sådana, äro att betrakta som en länk i ett väl ordnad fängelseväsende. Erfarenheten har nämligen gifvit vid handen, att personer, som redan såsom barn begått brottsliga handlingar, oftare än sådana, som först vid mera framskriden ålder beträdd brottets bana, blifva yrkesförbrytare, om de ej i god tid tagas om hand och vårdas i en tuktanstalt.

Sådana anstalter, de må nu kallas räddningsinstitut, åkerbrukskolonier eller annat sådant, äro ordnade efter tvenne olika principer, familjesystemet och kasernsystemet. De förra hafva till mönster »Das rauhe Haus» i Hamburgs förstad Horn. Denna stora anstalt grundlades 1833 af J. H. Wichern (främste upphofsmannen och ledaren af den s. k. inre missionen i Tyskland). Stiftelsen omfattar utom räddningsanstalter för vanartade barn äfven en utbildningsanstalt för sådana, som vilja ägna sig åt skolverksamhet eller i den inre missionens tjänst bekläda ett ämbete i korrektions- eller sjukvårdsanstalter, m. m. Barnen äro här indelta i smärre grupper, s. k. familjer, af hvilka hvar och en har sitt särskilda boningshus och står under tillsyn af en »husfader» eller »husmoder». Detta system har blifvit tillämpadt mångenstädes, i

synnerhet i Frankrike. Bland detta lands förbättringsanstalter intaga åkerbrukskolonierna Mettray, belägen 7 km. från Tours, och Val-d'Yèvre, belägen i närheten af Bourges, mycket framstående rum. Enligt fransk lag kunna unga brottslingar, hvilka antingen anses hafva handlat utan fullt medvetande af gärningens brottslighet och med anledning däraf blifvit frikända eller också såsom tillräkneliga blifvit dömda till fängelse från 6 mån. till 2 år, enligt domstolens förordnande, på viss tid intill 20 års ålder insättas i af staten eller enskilda personer inrättade, vederbörligen auktoriserade förbättringsanstalter. Hvad nu särskildt kolonien Mettray beträffar, hafva från dess grundande 1840 till 1880 (senare uppgifter hafva ej stått oss till buds) där varit intagna 5,300 gossar, och af dessa uppgifvas endast 5 procent hafva återfallit i brott. Äfven här bor hvar och en s. k. familj i sitt särskilda hus under omvårdnad af tvenne uppsyningsmän, som tillika äro arbetsledare och blifvit i sitt kall utbildade i ett vid Mettray för detta ändamål inrättadt seminarium. I kolonien Val d'Yèvre, grundlagd år 1847, äro eleverna, som intagas vid åldern 12—16 år och under högst 5 år vistas vid kolonien, indelade i grupper med 30 i hvardera. Från koloniens öppnande till och med 1888 hafva där mottagits 4,186 elever. Omkring 90 procent af antalet uppgifvas hafva återvunnits för samhället såsom förbättrade och laglydiga. För dessa anstalter liksom för de öfriga franska åkerbrukskolonierna är elevernas behandling m. m. bestämd genom en särskild lag samt ett fastställt reglemente. Den tanke, som ligger till grund för detta slag af korrektionsinrättningar, har blifvit uttryckt sålunda: man skall förbättra barnet genom jorden och jorden genom barnet.

Det s. k. kasernsystemet åter har tillämpats mera allmänt i England och Belgien. Båda dessa länder hafva sina räddningsanstalter systematiskt ordnade efter de unga brottslingarnas olika ålder, kön och grad af förfall. I England skiljer man emellan *arbetsskolor*, som upptaga 12—14-åriga tiggare, landstrykare och sådana barn, som anträffas i sällskap med tjuftar eller eljest lagt i dagen vanart eller brottsliga anlag, samt *reformskolor*, där barn under 16 år intagas, om de blifvit förvunna till gröfre brott men af domaren an-

setts hafva handlat utan fullt medvetande om det brottsliga i sina handlingar. Storbrittanien har att tacka företrädesvis en kvinna, miss Mary Carpenter, född 1807 och död 1877, för sin storartade utveckling med hänsyn till anstalter till skydd och förbättring af vanvårdad och vilseförd ungdom, en utveckling så storartad, att intet annat land lär härutinnan kunna uppvisa något jämförligt. Antalet förbättringsanstalter uppgår till ett par hundratal.

Vårt land saknar ej helt och hållet förbättringsanstalter. Den största och viktigaste är åkerbrukskolonien Hall, belägen 5 km. söder om Södertälje. Denna, inrättad efter mönster af den franska åkerbrukskolonien Mettray, anlades år 1875 af »Föreningen till minne af konung Oskar I och drottning Josefina».

Elev kan vid kolonien intagas från 10 till 15 års ålder och, om så pröfvas nödigt, där kvarhållas till uppnådda 20 år.

Eleverna åtnjuta skolundervisning och sysselsättas för öfrigt hufvudsakligen med jordbruksarbeten, ladugårdsskötsel och tegelbruksarbeten men äfven i diverse yrken, såsom smide, slöjd, träsnideri, skrädderi, skomakeri, borstbinderi, korgflätning m. m. Elevantalet var före 1 maj 1888 begränsadt till 150, men Kungl. Maj:t medgaf samma år, att elevantalet fick ökas med 25. 1901 var antalet 175. Totalkostnaden för hvarje gosse uppgick 1896 till 80,7 öre per dag. Från anstaltens början till den 1 juli 1896 hafva där upptagits 595 gossar. Under samma tid hafva från kolonien utskrifvits till tjänst eller annan anställning 371, af hvilka 299 eller 80,6 procent anses hafva återvunnits åt samhället. Reglementet för åkerbrukskolonien Hall är af Kungl. Maj:t fastställt den 24 okt. 1879.

Omsorgen om föräldralösa, värlösa och vanvårdade barn hör åter till ett lands kommunalväsende, närmast fattigvårdsstyrelserna och skolråden, understödda af den enskilda barmhärtigheten. I praktiken kan det vara förenadt med stora svårigheter att skarpt hålla i sär de båda kategorierna af barn, sedligt försummade och vanartade, helst som den allmänt utbredda, hastigt tillväxande slappheten i barnuppfostran i hemmen gör området, som måste utforskas och öfvervakas,

mycket stort och saken ganska komplicerad. Säkert är, att i våra större stadskommuner få hvarken besvär eller kostnad sparas, om det onda skall kunna med framgång bekämpas, och tiden torde vara inne äfven för våra medelstora och mindre stadskommuner, ja äfven för våra större landtkommuner att mera aktivt deltaga i kampen.

* * *

Det ligger framför oss ett »Förslag till anordningar för uppfostran och vård af sedligt försummade och vanartade flickor i Malmö», utarbetadt af folkskoleinspektören därstädes d:r A. O. Stenkula, dagteckadt den 3 oktober 1901 och af författaren ställt till Malmö skolråd. Då förslaget är framlagdt af en så erfaren och framstående pedagog, som dessutom både under in- och utländska resor gjort speciella studier i frågan, ha vi ansett lämpligt att delgifva tidskriftens läsare det parti af ifrågavarande skrifvelse, som är af mera allmängiltigt intresse.

Vi återge d:r Stenkulas tankar med hans egna ord:

Under de sista årtiondena har uppmärksamheten alltmer och mer riktats på vikten af att samhället i god tid vidtager nödiga åtgärder gent emot så väl sedligt försummade som vanartade barn. I sådant syfte har den s. k. tvångsuppfostringslagen af år 1878 i Tyskland tillkommit, som haft till följd både inrättandet af en mängd nya uppfostringsanstalter och utvidgandet af de äldre, på samma gång uppfostran i familj i rikt mått användts, och i vårt eget land har åtminstone ett lagförslag angående tvångsuppfostran blifvit utarbetadt, enligt hvilket barn kunna omhändertagas och uppfostras på ettdera af de nämnda sätten. Så långt äro alla ense, men hvilket sätt är bäst? Hvilket bör väljas? Härom fejdas fortfarande, om ock kanske ej fullt så passionerad som några årtionden tillbaka i tiden.

Anstaltsuppfostran bör, mena dennas ensidiga förespråkare, under *alla* omständigheter föredragas framför familjeuppfostran. Endast i anstalt erhålla de värnlösa barnen den omsorgsfullaste uppfostran, den planmässiga undervisning, som erfordras för att utveckla barnen till goda och dugliga

människor. Anstalt är platsen för alla kategorier af värnlösa barn: sedligt normala ej mindre än alla grader af sedligt abnorma. Till stöd för denna mening tjänar onekligen den reform med afseende på barnens behandling, som småningom försiggått inom anstalterna; man har alltmer vinnlagt sig om att göra dem mindre exklusiva, gifva dem karaktären af ett verkligt hem, att så mycket som möjligt föra barnen ut i det omgifvande lifvet, sätta dem i beröring med andra människor och så bereda dem för det lif, i hvilket de skola utgå, när de lämna anstalten.

Vännerna af familjeuppfostran åter påstå, att endast familjen erbjuder den jordmån, i hvilken barnet kan trivas och lefva ett sundt och naturligt lif, att de värnlösa barnen i anstalterna lefva ett drifhuslif, som ej kan bestå i det kommande lifvets stormar, att de här vänjas vid bekvämlighet och fördelar, som många sedermera ej kunna förskaffa sig, hvaraf missmod och missnöje alstras. Samhället bör sörja för att alla barn erhålla uppfostran i familj.

Så skarpt stå meningarna mot hvarandra i denna sak eller, kanske snarare, hafva stått. Småningom har en medlande uppfattning gjort sig gällande. Man har på erfarenhetens väg funnit, att allt passar icke för alla, att för ett barn anstaltsuppfostran, för ett annat familjeuppfostran är lämpligast, att i vissa fall bägge sätten böra användas, så att barnet får tillbringa någon tid i anstalt och någon tid i familj. Särskildt under de allra sista åren har en sådan utjämning af de starka motsatserna ägt rum, utmynnande i den uppfattningen, att bägge systemen äro nyttiga, ja, outhärliga, men med någon lutning åt familjeintresset. Familjeuppfostran tyckes man i allmänhet anse som den bättre formen, hvilken bör väljas, där icke anstaltsuppfostran visat sig absolut nödvändig. Denna får rangen af nödfallsväg.

Åtminstone får man det intrycket vid studiet af förhandlingarna vid de stora internationella kongresser, som i slutet af förra århundradet höllos på olika platser t. ex. Rom 1885, Petersburg och Antwerpen 1890 samt Paris 1900. Särskildt beaktansvärdt är uttalandet af kongressen i Petersburg. Angående formen för tvångsuppfostran, som den lifligt tillstyrkte, yttrade den: a) Familjeuppfostran bör för-

enas med anstaltsuppfostran, då bägge systemen hvar för sig jämte många fördelar hafva stora olägenheter; b) familjeuppfostran bör användas: 1) för yngre barn, särskildt flickor, som äro sedligt försummade men icke vanartade, 2) för vanartade barn, som under längre vistelse i anstalt blifvit tillbörligt pröfvade och förbättrade, 3) för barn, hvilkas tvångsuppfostran är avslutad, men som ännu någon tid stå under myndigheternas tillsyn.

I hufvudsakligen samma riktning gå uttalandena af de öfriga kongresserna; särskildt skarpt uttalar sig kongressen i Antwerpen för familjeuppfostran, i det den förklarar, att denna bör principiellt erkännas för den bästa formen af uppfostran.

I öfverensstämmelse med dessa åsikter erhåller åtminstone i Tyskland flertalet af här ifrågakvarande barn sin uppfostran i familj. Så voro år 1890 af 10,865 tvångsuppfosttrade barn 5,754 anbragta i familj. Och märkligt nog äfven i Schweiz, ej mindre prisadt för sina anstalters mängd än art, visar sig samma tendens. På senare tider hafva inga nya anstalter tillkommit, åtskilliga af de gamla äro ej fullt belagda, och dock är intresset för vård och uppfostran af de värnlösa lifigare än någonsin: myndigheterna föredraga familjeuppfostran.

Är härmed frågan afgjord? Bör principiellt företräde lämnas åt familjeuppfostran, äfven då det gäller sedligt defekta barn? Bör anstaltsuppfostran dömas som ett nödvändigt ondt? Jag har svårt att tro det. Erfarenheten synes mig peka i en något afvikande riktning, bekräfta domen i fråga om det ena könets, flickornas, uppfostran men icke i fråga om gossarnes. Här finnes en beaktansvärd skillnad.

Nutida vårdanstalter och räddningshem för sedligt försummade och vanartade gossar icke blott skötas i allmänhet förträffligt utan lämna ock så utmärkt resultat, att det, ur pedagogisk synpunkt sedt, bör vara tämligen likgiltigt, om sådana barn uppfostras på det ena eller det andra sättet, men önskligt är visserligen, att anstaltsuppfostran, där sådan valts, avslutas med någon tids vistelse och vård i familj, såsom t. ex. sker här i Malmö. Framstående fackmän hafva ock kraftigt uttalat sig för ett sådant »blandadt» system och det ej blott vid kongresser, såsom nyss visats, utan ock i

litteraturen. Att däremot för sedligt normala gossar familjeuppfostran obetingadt bör föredragas, medgifves gärna.

I fråga om tvångsuppfostran af flickor åter tror jag, att den ofvan nämnda domen är tämligen träffande. Flickan behöfver hemmet och hemmet behöfver flickan i högre grad, än förhållandet i regeln är med gossen. I hemmet finner flickan de rikaste tillfällen för utveckling af inneboende anlag och böjelser, här kan hon vara till hjälp och nytta i stort som smått, får ständigt utföra sysslor under husmoderns omedelbara ledning eller tillsammans med henne, så knytes ett fast band mellan dem bägge, ett band af ömsedig tillgifvenhet och förtroende: flickan känner sig »hemma» äfven i det främmande hemmet, och nu finnes all utsikt för att det ändamål, för hvilket flickan öfverlämnades åt det främmande hemmet, skall vinnas: en moders kärlek har en underbar kraft. I de allra flesta fall torde sålunda värnlösa, äfven sedligt defekta flickor böra för uppfostran anförtrös åt enskilda hem men icke alltid. Fall kunna förekomma så svåra, att familjeuppfostran icke är tillräddig eller ens möjlig: flickor finnas i så hög grad vanartade, med så onda böjelser, så ingrodda onda vanor, att ingen ordentlig familj vill eller kan mottaga dem — här är tydligen anstalten den sista nödvändiga resursen, om man annars vill deras räddning.

Resultatet af den hittills förda undersökningen blir sålunda, att, när det gäller gossar, anstaltsuppfostran väl försvaret sin plats vid sidan om familjeuppfostran, under det att den senare har ett gifvet företräde framför den förre i fråga om flickor, men att dock bägge slagen af uppfostran i vissa fall äro nödvändiga för bägge könen.

Här i Malmö har man nu funnit tiden vara inne för tillgripandet af allvarigare åtgärder för beredande af uppfostran och vård åt skolpliktiga, sedligt vilsekomna flickor, likasom man förut söjt för lika kvalificerade gossar. Hur skall detta ske? Hvilka åtgärder skola vidtagas? Böra vi med hänsyn till här rådande förhållanden bestämma oss för familjeuppfostran eller anstaltsuppfostran eller bägge delarna, och, om anstaltsuppfostran, hur skall anstalten ordnas?

Vid pröfningen af dessa frågor inställer sig helt naturligt den tanken, att en lämplig åtgärd vore möjligen att för

ändamålet utvidga och ombilda härvarande internat för gossar; därigenom skulle åtskilliga ekonomiska fördelar vinnas, och i utlandet har man ju vårdanstalter gemensamma för bägge könen. — Mot en sådan anordning tala dock enligt min mening många och stora i saken själf liggande skäl och äfven just erfarenheten från utlandet.

Visserligen finnas utländska större anstalter för barn af bägge könen, i hvilka uppfostringsarbetet med rätt stor framgång bedrifves, men dels utgöres där det stora flertalet alumner icke af vanartade utan af sedligt försummade eller välartade barn, dels är man på grund af anstalternas storlek och rika resurser i tillfälle att så strängt skilja könen från hvarandra, att beröringen mellan dem blir så godt som ingen, och därtill kommer, att särskilda anstalter finnas, till hvilka de svårast vanartade barnen, särskildt flickorna, kunna hänvisas. Numera undviker man gärna att inrätta anstalter gemensamma för i högre grad vanartade gossar och flickor, och på vissa platser, där sådana funnits, har man sett sig nödgad upplösa gemenskapen, flytta barnen af det ena könet till annan plats. Och detta är helt naturligt. Flickor kunna falla djupare än gossar och äro, när de fallit rätt djupt, svårare att upprätta. För riktigt genomfördärfvade flickor erfordras en alldeles speciell vård, som i regeln aldrig kan komma dem till del i en blandad anstalt. Här fungerar alltid en manlig föreståndare såsom chef för det hela, medan den närmare tillsynen öfver flickorna utöfvas af föreståndarens hustru, »husmodern». Men ingen som helst säkerhet finnes ju för att hon såsom sådan är tillräckligt kvalificerad för platsen, och då hon är husmoder för hela anstalten, måste dessutom hennes omtanke och arbete splittras åt en mängd skilda håll.

Väsentliga villkor för framgången af arbetet i en anstalt, afsedd för vanartade flickor, äro därför, att anstalten förestås af en kvinna, att denna väljes uteslutande med hänsyn till duglighet och lämplighet för det mycket svåra, mycket kräfvande uppdraget, och att föreståndarinnan, obunden af detaljbestämmelser och alla för den egentliga uppfostringsverksamheten främmande hänsyn, helt och fullständigt får ägna sig åt sin tjänst, naturligtvis under tillsyn af veder-

börande myndigheter. Uppfyllas de villkoren, så kan arbetet, såsom erfarenheten lär, blifva till rätt stor glädje; men detta kan tydligtvis blott ske i en fullkomligt separat och själfständig anstalt. Någon ombildning af vårt internat för att däri äfven upptaga flickor torde sålunda icke böra komma i fråga.

Men böra då alla sådana värnlösa flickor, som kunna betecknas som vanartade, för uppfostran hänvisas till anstalt? Jag tror det icke. I öfverensstämmelse med hvad ofvan blifvit yttradt om lämpligaste formen för tvångsuppfostran af flickor tror jag, att vi till anstalt böra sända endast sådana, som äro i *högre* grad vanartade. Där vanarten framträder i lindrigare former äfvensom i fråga om de sedligt försummade bör först åtminstone försökas med familjeuppfostran. Blandning af i sedligt afseende vidt skilda kategorier är i hög grad riskabel. På ställen, där sådan förekommit, har man ofta funnit, att de riktigt fördärfvade flickorna utöfvat ett ytterst skadligt inflytande på de öfriga, så att resultatet af det hela blifvit afgjord försämring i st. f. förbättring.

I nära samband med denna sak står frågan om anstaltens storlek. Det är klart, att om en anstalt skall uppföras för blott *en* och lyckligtvis tämligen fåtalig kategori af barn, den kan göras betydligt mindre, än om den skulle upptaga flera kategorier; men detta oafsedt torde en sådan anstalt på grund af själfva sin art, det materials beskaffenhet, hvarmed den arbetar, böra till omfånget starkt begränsas. Väl finnas flerstädes högst storartade anstalter med 100 till 200 barn och därutöfver, där arbetet med framgång bedrifves. Men i regeln äro dessa anstalter »blandade» både i den meningen, att där finnas både gossar och flickor, och i den, att barnen tillhöra skilda sedliga kategorier; och flertalet utgöres af välartade eller blott sedligt försummade. Då förorsakar det stora antalet ej svårare olägenheter, i synnerhet när, såsom förhållandet är i Tyskland och Schweiz, familjeprincipen tillämpas, enligt hvilken barnen delas i grupper eller familjer på 12 till 18 barn, hvardera ledd af sin »fader» och »moder». För gossar ensamt, särskildt äldre, har man ock, särskildt i Frankrike och England, ej utan framgång an-

vändt kasernsystemet, som t. ex. landtbruksskolor och industriskolor (écoles professionnelles och industrial schools), där hundratals barn samtidigt undervisas och uppfostras. Där man åter vågat sig på att på en plats sammanföra ett större antal i högre grad vanartade flickor, exempelvis i Köln, manar resultatet icke till efterföljd.

I fråga om anstaltens skötsel, barnens sysselsättning, tiden för deras vistelse i anstalten m. m. torde följande allmänna grunder böra tillämpas. Föreståndarinnan meddelar undervisning i bokliga ämnen och i kvinnlig slöjd. Biträdet eller biträdena sköta ekonomin, handleda barnen i matlagning, tvätt, strykning o. d., allt naturligtvis under föreståndarinnans tillsyn och på hennes ansvar. För att barnen må få tillfälle till utarbete bör till anstalten höra en tämligen stor trädgård, som under sakkunnig ledning uteslutande skötes af barnen. Däremot torde egentligt jordbruk vara öfverflödigt.

Likasom internatets gossar böra i regeln flickorna, sedan de efter någon tids vistelse i anstalten hunnit vinna nödig stadga, öfverlämnas för fortsatt uppfostran till någon familj, men härvid bör noga tillses, att sådan familj erhålles, att den ej rifver ned, hvad anstalten byggt upp. Denna öfverflyttning göres dock endast i de fall, där man tror den lödliga till barnens fördel. I andra fall få barnen kvarstanna i anstalten till uppfostringstidens slut. Den ledande tanken i allt anstaltens arbete är barnens väl, därefter få alla anordningar rätta sig. Att för öfrigt anstalten skall skötas som ett hem, där allt är gemensamt för vårdare och barn, är själfklart.

När barnen lämna anstalten, bör föreståndarinnan ombesörja, att de erhålla passande anställning och med uppmärksamhet följa deras förhållande ute i lifvet, åtminstone under de närmaste åren efter utträdet.

Af vikt för en anstalt af här i fråga varande slag är, att den erhåller ett passande läge, att den ej ligger för långt borta ifrån men ej heller alltför nära den stora samfärdseln. Å ena sidan böra nämligen barnen ej hafva alltför lätt att komma i förbindelse med sina anförvanter, å den andra böra myndigheterna utan större svårighet kunna följa anstaltens

verksamhet. I utlandet har man i allmänhet förlagt anstalterna på $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ mils afstånd från den stad, till hvilken de höra.

Dr Stenkulas utredning af frågan ger alltså vid handen, att ett konsekvent tillämpande af endast ett s. k. system ej kan i alla fall lämna de bästa resultaten, utan att en kombination af de båda systemen, uppfostran i familj och uppfostran i anstalt, måste under vissa förutsättningar anses vara den lämpligaste och rationellaste anordningen i och för uppfostran och vård af sedligt försummade och vanartade barn.

Sedan detta skrefs, har till innevarande riksdag Kungl. M:t aflämnat tvenne propositioner, som röra hela denna för fosterlandet så viktiga sak, nämligen dels om uppfostran åt varnartade och i sedligt afseende försummade barn, dels om minderåriga förbrytares tvångsuppfostran. Vi äro alltså nu berättigade att hoppas på en tingens förändring härutinnan till ett bättre inom en ej alltför aflägsen framtid.

T. K—r.

6.

Om anstalterna för blindas undervisning och uppfostran i konungariket Sachsen.

Innan vi öfvergå till att med ledning af tvenne föreläsningar, hållna i Dresden sommaren 1895 af direktorn för blindanstalten därstädes, redogöra för andan och verksamheten inom Sachsens anstalter för blindas, vilja vi med några ord skissera blindundervisningens historiska utveckling.

Ifrågavarande gren af den pedagogiska didaktiken kan ej räkna sina anor längre tillbaka än till tiden närmast före

den stora franska revolutionen. Visserligen hade man redan förut i enskilda fall lyckats bibringa blinda någon undervisning i ett och annat ämne, men om en metodisk och mera omfattande undervisning af blinda kan man ej tala, förrän Valentin Haüy kom på den tanken att i Paris upprätta en läroanstalt för blinda. Han förverkligade sin tanke år 1784, hvilket således är att betrakta som den metodiska blindundervisningens födelseår. Såsom i viss mån vägröjande för Valentin Haüy kan man anse den österrikiska pianisten och tonsättarinnan Maria Theresia von Paradies, som, oakadt från sitt 5:e år blind, dock tillägnade sig en hög musikalisk bildning. Vid komponerandet begagnade hon sig af ett särskildt för henne uppfunnet noteringssätt. Själf hade hon åt sig uttänkt sinnrika hjälpmedel vid läsning, skrifning och orgelspelning. Sin läroanstalt anlade Haüy efter samma allmänna grunder som de, hvilka blifvit följda af abbé de l'Epée († 1789) i fråga om döfstumundervisningen. I Haüys anstalt undervisades till en början 12 blinda barn i handarbeten, musik, läsning, skrifning och räkning. Snart utvidgades inrättningen, och 1791 blef den öfvertagen af staten. Efter mönstret af detta institut upprättades blindanstalter i de flesta europeiska länder, först i England, Preussen, Ryssland. I *Sverige* började den om döfstumme- och blindundervisningen så högt förtjänte Per Aron Borg, född 1776 och död 1839, redan 1807 att undervisa ett blindt fruntimmer, och 1808 höll han examen med denna sin första elev, hvars därvid ådagalagda insikter beredde honom ett årligt anslag af 675 kr. till inrättandet af ett institut för döfstumma och blinda, hvilket med tiden förlades till Manilla. Sedan januari 1879 har undervisningen för blinda varit skild från döfstummeundervisningen. »Institutet för blinda» grundades och fick år 1888 sin egen lokal i kronoegendomen Tomtebodan utanför Stockholm, nära Karlberg.

Efter denna öfverblick af blindundervisningens allra viktigaste data skola vi nu försöka att gifva våra läsare en föreställning om det nuvarande läget af blindundervisningen i Sachsen.

Sedan den sachsiske direktorn antydt, hvilka pedagogiska fordringar böra kunna ställas på uppfostringsanstalter för

blinda, uttalar han såsom sin åsikt, att det viktigaste vid uppfostran af ett blindt barn är och förblir utvecklingen af dess känslolif. »Att skydda den ömtåliga plantan för rå luft, att låta den utveckla sig i uppfriskande dagg och mildt solsken, hör till denna uppfostrans första uppgifter. Att därvid kärlekens väckande och klargörande kraft förmår mest, inser enhvar. Kärleken, parad med sann inblick i barnets sjäslif och med insiktsfull uppfattning af uppfostrans grundsatser och mål, förmår mycket, ganska mycket. Framför allt måste anstalten i sitt inre lif söka framställa en bild af familjen. Det är ett stort misstag att utan inskränkning drifva den satsen, att ett barn kunde trifvas endast i familjen, och slutsatsen, att lifvet i en anstalt vore för barnet skadligt, är oberättigad. En god anstalt är för barnet alltid bättre än en dålig familj, och finnes det då ej åtskilliga familjer, kan man fråga, där villkoren för barnens sanna utbildning och trefnad icke äro uppfyllda, där kärleken till Gud, kärleken och aktningen makarna emellan och kärleken till det goda, sanna och sköna fattas?

Anstaltens sträfvan måste naturligtvis städse vara riktad på att såvidt möjligt är framställa bilden af en god familj.»

Efter dessa allmänna reflexioner redogör han för den yttre organisationen af undervisnings- och uppfostringsväsendet för de blinda. Barnen från 6 till 12 års ålder bilda en liten anstalt för sig (förskolan i Moritzburg). Denna är med hänsyn till den inre verksamheten delad i tvenne själfständiga afdelningar med hvar sin lärare i spetsen. Alumnerna i en ålder från 12 till 20 år äro för sig själfva (blindanstalten i Dresden). Där äro två afdelningar indicerade redan på grund af olikheten i kön; hvar och en af dessa ha åter två afdelningar, efter alumnernas ålder, för hvilka särskilda undervisningsplaner och dagordningar äro fastställda. De sinnesslöa barnen uppfostras och utbildas i en särskild anstalt (i Königswarth), som förestås af en lärare. För äldre manliga och kvinnliga blinda finnas särskilda afdelningar (för de manliga i Moritzburg, för de kvinnliga i Königswarth).

»Det tillhör den vid dessa anstalter tjänstgörande personalen att däri ingjuta den rätta andan: andan af tukt och

underordnande, af ömsesidig aktning och ömsesidigt erkännande, af gemensam ifver att nå målet. Den som ej är så införlifvad med det hela, att han ej förstår att hålla i sär sin verksamhet från de andras och att arbeta på egen hand, som ej vill anstränga sig för upprätthållandet af anstaltens anseende eller till och med vore i stånd att i andras ögon nedsätta denna, den som tror sig hafva fyllt sin plikt genom att prestera det arbete, instruktionen föreskrifver honom, han passar ej för anstalten.» — »I en blindanstalt», fortsätter han, »där en på välvilja och själfbehärskning byggd samverkan af hela personalen äger rum, må väl ock hos alumnerna känslan af tillgifvenhet, kärlek, förtroende, medlidande, samglädje och plikt trifvas. Här finnes ej någon plats för kärlekslöshet, här skall ej något barn blifva nedtryckt genom tanklös, rå behandling, ej heller lösryckt från sin familj, utan här skall man söka att med yttre och inre medel befästa den naturliga förbindelsen mellan båda.»

Förhållandet lärjungarne emellan är så ordnad vid dessa anstalter, att de alumner, som erhållit högsta betyget för uppförande få umgås oinskränkt med sina kamrater, under det att de för uppförande mindre väl vitsordade ej få umgås sinsemellan. Genom denna anordning är det skadliga inflytande, som dåliga elever kunna utöfva på karaktärssvaga kamrater uteslutet men de goda elevernas inflytande främjad.

Sitt första föredrag avslutar direktorn med att exempelvis redogöra för utvecklingens gång hos några af anstaltens elever, men, ehuru dessa taflor ur de blindas lif, omfattande tiden ända från deras inträdande i anstalten och antydande äfven deras senare lefnadsöden, erbjuda mycket af så väl allmänt psykologiskt-pedagogiskt som ock för blindas uppfostran speciellt intresse, måste vi på grund af bristande utrymme gå dem förbi för att vinna plats för en mera fullständig redogörelse för innehållet af hans andra föredrag, där han synnerligen åskådligt och liffullt skildrar verksamheten inom de särskilda uppfostringsanstalterna.

Han låter här ett par makar af allmogeklass inställa sig med sin blinda dotter (Rosa) vid förskolan i Moritzberg, där barn i en ålder af 6 å 7 år mottagas. Sedan mannen ringt på och porten öppnats, träda de med en viss tvekan in. Framför dem ligger en snyggt hållen gårdsplan, bakom denna en trädgård med breda gångar, löfsalar, yppiga buskväxter; till vänster en långsträckt byggnad och bakom denna åter trädgårdar. En sköterska med hvit mössa mottager de ankommande och för dem in i huset. Modern och dottern tagas nu om hand af en småbarnslärarinna (Kindergärtnerin), under det fadern föres till förste läraren för att aflämna sina dokument. Medan denna förrättning pågår, tar flickans moder det inre af anstalten i skärskadande. Hon kommer med flickan in i ett skolrum, där de yngsta och minst utbildade barnen undervisas i s. k. handgrepp. Denna undervisning beskrifves på följande sätt: Några gossar och flickor sitta på bräden och öfva sig att draga på strumpor och skodon, somliga äro så långt komna, att de kunna företaga dessa öfningsgärningar sittande på stol. Andra stå vid bordet och söka att lägga ett starkt snöre om bordsfoten och fästa det med en enkel knut; andra åter hafva band, som de göra fast vid stolryggarna; om någon tid skola de hafva kommit lika långt som de förra, hvilka redan kunna sysselsätta sig med att knyta snörbandet. En liten gosse öfvar sig i att knäppa upp västen — men nog härmed! Den mängd af frågor och svar, som korsa hvarandra, och de muntra utrop, som klinga genom sorlet af röster, upplyser Rosas mor, att de små ej känna sig, som hon trott, olyckliga i denna anstalt. Ett bad har under tiden gjorts i ordning åt den nykomna flickan, och på hennes moders fråga: huru ofta bada barnen? svaras: två gånger i veckan. En gång i detta kar och en gång kort före sängdags i sofrummets badkar. Rosas moder ber nu, att hennes flicka ej skall duschas och tillförsäkras om att så ej blir fallet, förrän anstaltens läkare finner det rådligt. Nu står den lilla där, badad, kammad, iförd rena anstaltskläder. Barnet har känt på allt med största uppmärksamhet, och dess moder ser icke utan tillfredsställelse på sin lilla nätta flicka, som före påklädandet blifvit vägd. Därpå gör modern en titt in i köket. Här lagas mat för mer än 90 personer. De stora

köttstyckena, mängden af grönsaker, de blanka kittlarna, kökspersonalen med sina små hvita mössor, allt kommer henne att för ett ögonblick glömma till och med sitt barn. »Hvad dricka barnen på morgonen?» — »Kokt mjölk.» — »Få de frukost?» — »Ja, äfven aftonvard.» Nu följer en kort skildring af den första lektion, som Rosa fick vara med om. Flickan sätter sig med de andra vid bordet — hennes mor måste sitta alldeles bredvid henne, och ofta öfvertygar sig den lilla med handen, om modern ännu sitter kvar. Lärarinnan berättar historien om en fågel, som under en långvarig torka var mycket hungrig men icke åt någonting själf utan bar allt, hvad han kunde finna på, till sina ungar; hon gör då och då en anmärkning, ägnad att framkalla medlidande och sann glädje. »Jag märkte till min glädje förra vintern», sade hon, »huru ni matade fåglarna, när det låg mycket snö på marken; Ida, hvarför har du gifvit de små fåglarna af din smörgås?» Ida, en fyllig, rödkindad tös, lutar sig öfver bordet och säger tyst: »Emedan jag icke orkade mera». — När lektionen var slut, bildade barnen raskt en ring, Rosa drogs med, och under några af rastens 15 minuter gjordes ringlekar, i hvilka Rosa deltog, så godt hon förmådde. Därpå ut i trädgården, Rosa vid sin moders hand. Där ligger en stor sandhög. Man gräfver hål, bygger tunnlar. Några af de äldre eleverna gå på styltor, andra låta draga sig i en liten vagn. Där finns en gunga, äfven Rosa tar plats i den och är riktigt glad. Hennes far frågar läraren, om de också få åhöra andra lektioner. — »Mycket gärna.» — Under den nya lektionen forma lärjungarna äpplen, körsbär, kringlor och dylikt af lera. De båda främlingarne gladdes åt barnens skicklighet och deras glädje öfver det lyckade arbetet. Man går in i ett annat rum. Här undervisas barnen i nålstickning och nålföring. Nålen är stor, tråden grof och drages på samma sätt, som när man syr genom kartongpapper i hål, som stuckits för; härunder klargöras begreppen höger och vänster. Under en annan lektion skall man förena uppmjukade arter med spetsiga träpinnar och så efterbilda tärningar, dörrar, hus och andra föremål, och härunder lära sig barnen begreppen vågrät och lodrät. Nu ljuda plötsligt toner från ett piano i rummet bredvid. Lektionerna äro slut. Med tonerna blanda

sig lärjungarnes sång. Rosa och hennes föräldrar gå in och lyssna på den 3-stämmiga sången, som utföres af de äldre alumnerna. Musiken fortgår en half timme; några afdelningar hafva sina öfningar i gymnastiksalen, hvarvid man lägger an på att stärka de ofta försummade fot- och benmuskulerna. Så kommer den andra frukosten. Snart äro de små färdiga med sin måltid; många af dem äta alldeles för fort och måste därför tillhållas att tugga hvarje bit tjugu gånger. Därpå åter ut i trädgården. Rosa lyssnar. Klot rulla, käglor falla, det utropas två, tre enkla (eller dubbla). Några gossar slå käglor, somliga gå på styltor, några äro i klättringsställningar, andra åter promenera i trädgården. Då ljuder klockan, för de äldre lärjungarne ett tecken, att lektionerna åter taga sin början. Somliga hafva modersmålet, somliga räkning, andra hemortskunskap (»Heimatskunde») och åter andra skrifning, läsning, åskådningsöfningar. Rosas föräldrar önskade öfvervara lektionen i det sista ämnet. Därunder få de se, hurusom bottenytan af ett rum uppmätes och lärjungarne därpå gå till sina platser för att nu under ledning och förklaringar af lärarinnan på redan förut inlärdt sätt sy in i genomstucket kartongpapper detta rums grundyta. Ett rum finnes nu på papperet, och småningom skall hela byggnaden där komma till stånd. Sedermera, i Dresden, skall man på samma sätt behandla anstaltens grundplan och byggnader, Sachsens gränser och floder, desslikes andra länders och slutligen världsdelarnas. — Ett rum till uppmätes och befinnes vara lika stort som det förra, hvilket förhållande träder fram äfven på papperet, till barnens stora glädje. Återigen några minuters lek och gymnastik. För hela skoltiden är det så ordnad, att hvarje lektion räcker endast 45 minuter och efterföljes af 15 minuters kroppsöfningar. Dessutom är det gymnastik en half timme dagligen, i förskolan på förmiddagen, i Dresden på morgonen.

Vi få nu en beskrifning på hur det går till vid dagens hufvudmåltid och hvad som därpå följer. Klockan är $\frac{3}{4}$ på 12. På slaget 12 ljuder signalen till middagsmålet. Man får soppa och oxkött med ris. Den vid anstalten tjänstgörande personalen, som deltar i måltiden, får sina portioner ur samma stora fat, hvarur barnen få sina. Ett barn läser

en kort bordsbön vid måltidens början och slut. De första timmarna efter måltiden tillbringa barnen i trädgården, på gräsplanerna, under skuggiga träd, under vintern i korridorerna och rummen, ingenstädes dock utan uppsikt. Därefter få några undervisning i flätning. Till en början består arbetet i att lösa upp flätor af tyglister. När man kommit så långt, att de små klena fingrarna fått en sådan fläta upplöst och lärarinnan berömt arbetet, då blir det ett jubel. De äldre flickorna draga litet på munnen. De kunna redan åstadkomma tredelta flätor af halm, hafva redan lärt sig att fläta sitt hår, ja, några kunna till och med väfva halmmattor. Därpå följer nu, liksom hvarje annan vacker dag, en längre promenad. Vid smedjan göres halt. Den välvillige smeden låter barnen känna på hammaren. Hvad den är tung! Han visar dem blåsbälgen. Hvad den blåser! Han uppmanar dem att lyfta järnstänger. Den, som det kunde! Han visar dem städet. Så stort! Och nu går man efter att hafva tackat vidare och styr kosan mot skogen. (En annan gång få de vid lägligt tillfälle besöka lårsmiden och snickaren). Nu räknas stegen till ett ställe af vägen, där denna korsas af en annan, ty i öfvermorgon skall detta parti af vägen anbringas på kartan. Dess enskildheter undersökas och afhandlas. Nu är skogen där. Hvad det rasslar och susar i trädtopparna! Så fåglarna sjunga! Det är en skogsfink! Tyst, hör ärlan! Man hör äfven en hackspett. Hu, det var grymtandet af ett vildsvin. Ledsagarne jämföra ärlans sång och vildsvinet grymtande, och läraren frågar: Hvilket är vackrast? Alla skratta. Småningom kommer man längre in skogen. Barnen få nu roa sig litet. Ett af barnen hittar ek-, ett annat bokollon, många af barnen undersöka trädstammarna med händerna och söka att på barken skilja björk från tall och gran, andra jämföra under ledning barrens ställning hos tall och gran. Detta blir en uppgift för nästa lektion i lerplastik. De yngre eleverna skola förfärdiga små lervalsar och de äldre däri insticka barren efter naturens anvisning. Rosa håller sig intill modern; hon måste också med in bland träden, men hon är rädd att stöta emot. Du lilla nybörjare, du skall också en gång komma därhän, att du märker hvarje träd, innan du stöter emot det. Tiden för uppbrott är inne. Läraren blå-

ser i en pipa och alla samlas. Sjungande en munter marsch tåga barnen hemåt. Efter intagen aftonmåltid äger strax därpå aftonbön med de äldre barnen rum. Högtidlig tystnad råder i salen. Läraren läser radvis före en psalmvers, och barnen, allvarligt stämda, sjunga därefter versen med ackompanjemang af en orgel. Nu beder läraren: Befall i Herrens händer o. s. v. Det råder en andaktsfull stämning. Rosa tänker på vinden i skogen, på suset där, på vägen, som hon gått i dag; hon förstår ej fullt, hvad läraren beder, men hon märker dock, att det är tal om någon, som hon ej känner. Det är om honom, hvilken hennes mor kallat Gud, Jesus, och i denna stilla krets uppstiger därvid i hennes själ för första gången en aning om den Ofattbare, den Allsmäktige, som också leder henne och fört henne hit. Befall honom din väg, goda barn, och hoppas på honom! Nu gå Rosas föräldrar åter till de mindre barnen. Dessa gå just nu upp för trappan för att lägga sig. Äfven Rosa afklädes och kommer i en säng med rena lakan, hennes mamma tar plats bredvid. Nu sätta sig alla upp i sina sängar och bedja:

Käre Gud, jag beder dig:
gör ett lydigt barn af mig!
Men, om icke sådan vorden,
mig då hellre tag från jorden!
För mig till ditt himmelrik;
gör mig dina änglar lik!

Rosa känner till bönen, men hon kan ej heller i dag förstå den; dock låter den i dag helt annorlunda än eljest. Barnen, som förut hela dagen varit så muntra och högljudda, äro nu så allvarliga och stilla. Gud, ängel, fader, moder, de många barnen — och nu sofver hon redan. Hennes föräldrar, som bestämt sig för att tillbringa ännu en dag vid anstalten, gå nu till ett hotell, där de länge, innan de insomna, samtala om hvad de sett och hört under dagens lopp.

Sedan få vi en skildring af en fest i anstalten. När Rosas föräldrar på morgonen följande dag återkomma, höra de höga jubelrop. Det är i dag grundläggningsfest. I dag får man kakor till mjölken. Snart kommer direktorn. Och nu tågar man ut till skogen. Man sjunger där en sång. Så

hålles festtalet. Akten slutas med koralång, och sedan går tåget åter hemåt. Hemma väntar dem en festmåltid och därpå kaffe med dopp, glada lekar och lifvande musik. Under festglädjen tar ett par kamrater hand om Rosa och för henne omkring öfverallt i byggnaden, och detta intresserar i så hög grad flickan, att hon för tillfället glömmar sina föräldrar. Hennes mor blir häröfver halft glad, halft vemodig till sinnes. Skulle barnet lära sig att glömma sina föräldrar? Man lugnar henne med den försäkran, att barnen i blindanstalten gång på gång påminnas om sitt föräldrahem, dit de längre fram skola återvända. Dessutom sändas deras betyg fyra gånger om året till föräldrarna, hvilka uppmanas att så ofta som möjligt skriva till barnen samt att vända sig till anstalten, när helst de önska någon upplysning. Enligt gällande reglemente föres ett diarium, där anteckningar göras, när bref om någon upplysning rörande elev vid anstalten ankommit, och när svar härå lämnats. För att underhålla förbindelsen mellan hemmet och det blinda barnet är också bestämdt, att föräldrarna få, om de det önska, årligen ha sitt barn hemma hos sig under ferierna (en tid af fyra veckor). Äfven få de besöka anstalten, så ofta de vilja, dock får deras barn därvid ej försumma undervisningen. Särskildt uppmanas de att under julhelgen besöka anstalten för att bevittna barnens glädje öfver julgåfvorna.

Sedan Rosa i sällskap med sina nya väninnor gjort ett besök i sjukrummet och där blifvit af läkaren, som är skyldig att dagligen besöka anstalten, undersökt, är det tid för henne att gå till sängs.

Hennes föräldrar öfvervoro undervisningen äfven den följande dagen. Rosa måste under tiden stanna i småbarnsskolan (Kindergarten) och är tillfreds därmed, ty hon vet, att modern finnes i grannskapet. I dag får denna förklaring öfver hur man här går till väga vid läsning och skrifning, hvarefter hon och hennes man öfvervara en lektion i katekes och sedan en i sachsisk historia, och de se därunder, huru barnen anteckna ord och satser, de äldre till och med nedskrifva hela små uppsatser. I en klass genomgås Sachsens, i en annan Tysklands geografi, och båda länderna införas i den atlas, hvarje barn småningom utarbetar åt sig. Härpå följer

en skildring af tillvägagångssättet vid undervisning i naturalhistoria.

Rosas föräldrar iakttaga nu, huru undervisning om växter och djur meddelas, huru man ger barnen, såvidt möjligt är, föremålen själfva i handen men förelägger dem en modell däraf, om föremålen äro för stora eller för små att med känseln uppfattas, och huru barnen därefter få efterbilda de under lektionen behandlade naturföremålen med ledning af goda modeller. Så se de t. ex. blad af bok, hof af häst och get uppstå under barnens händer. De upplysas om att undervisningen vid blindanstalten i allt är så ordnad, att handens öfningar gå jämsides med den teoretiska undervisningen och att allt, som redogöres för under en lektion och af lärjungarne kan efterbildas, också blir efterbildadt, såsom djur, växter och geometriska figurer. Fördelarna häraf äro, att barnen tvingas att noga undersöka föremålen med känseln och bilda sig därom så riktiga föreställningar som möjligt; att handen, som i framtiden skall förvärfva dess ägare hans utkomst, blir uppöfvad; att denna omväxling af intellektuell och teknisk verksamhet är ett godt skydd mot öfveranstängning. Under en annan lektion få de se, huru barnen systematiskt öfvas i sömnad af olika slag. Under åter en annan få de taga kännedom om undervisningen i teckning med rör. Hvarje barn har framför sig ett bräde försedt med hål, och därpå tecknas först med segelgarn och sedan med rottings-tråd lodräta och vågräta linjer, vinklar af alla slag, trianglar, kvadrater, rektanglar. Beräkningen af en triangels storlek går lätt. Längre fram skola de få i hand åtskilliga runda träskifvor med ett hål i midten, och de skola finna, att det band, som lägges omkring kanten, är ungefär tre gånger så långt som ett band, som drages tvärs öfver skifvan, ja, de, som hafva kommit längre i räkning, skola genom mätning, få fram ett ännu exaktare resultat. En annan gång skola de forma 4 små tärningar af lera och lägga dem i två lager på hvarandra. Däraf blir en stor tärning, bestående af 2×2 små. Sedan lägga de invid hvarandra 3×3 tärningar, som de själfva gjort, placera 3 lager på hvarandra och den på så sätt uppkomna stora tärningen innehåller $3 \times 3 \times 3$ tärningar. Detta är klart för de svagaste af barnen, och

blott ett steg till, och beräkningen af en kubs storlek är funnen; och det glömmes sedermera ej (funnes ej de förargliga låneorden, vore saken barnsligt lätt). — Så vinner man insikt och förmåga på en gång. — Men nu måste Rosas föräldrar resa hem. Endast under en lektion till, undervisning i träslöjd, kunna de stanna några minuter. Här stå gossar, som lära sig slå in spikar, först planlöst i ett bräde, sedan genom hålen i ett klackjärn. Andra tälja blomsterkäppar, åter andra såga och några tillverka askar och lådor. Det larmas duktigt, och ju mer det larmas, desto viktigare förefaller dem arbetet. På alla ser man, att de med lif och lust ägna sig åt arbetet och glädja sig åt framgången däri. Till sist kasta de bortgående några blickar på blomstersängarna, af hvilka hvar och en bland de äldre eleverna fått på sin lott en att vårda. De äro i ett förträffligt tillstånd, icke ett grässtrå tränger sig fram, blott märker man här och där en liten knopp, som handen velat förhjälpa till snabb utveckling; det skadar ej, om den faller af. Af skadan blir man vis. Rosas föräldrar taga nu afsked af henne. Sedan flickan gråtit en stund, tröstar hon sig med hoppet om att snart åter få träffa dem och ryckes med in i lifvet och verksamheten i hennes nya hem.

(Forts.)

T. K—r.

7.

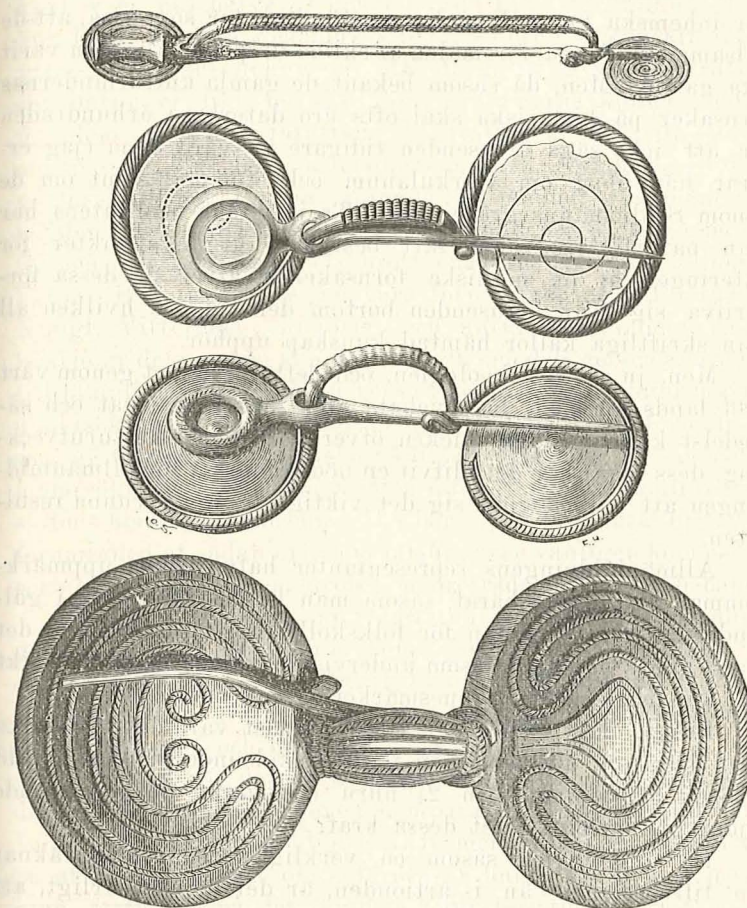
Huru må »kort öfversikt af fäderneslandets märkligaste minnesmärken från forntiden» meddelas?

Genom de senaste tidernas rastlösa och skarpsinniga forskning har den arkeologiska vetenskapen gått oerhört framåt, och det har lyckats dess idkare att få till stånd ej allenast en fullt tillförlitlig relativ kronologi rörande fornsakerna utan också mycket viktiga hållpunkter för en absolut sådan.

Att dessa så viktiga resultat hafva kunnat nås beror på alltings utveckling, ty, liksom människan själf så småningom

men alltjämt utvecklats och förändrats, så hafva också produkterna af hennes verksamhet utvecklats och förändrats.

På grund häraf hafva så arkeologerna genom en noggrann jämförelse emellan en massa likartade föremål kunnat upp-



ställa typologiska serier och såmedelst komma till en relativ kronologi.

Ofvanstående figurserie, hämtad från bronsåldersspännen, hoppas jag skall, oaktadt sin knapphändighet, belysa det ofvan sagda.

Den absoluta kronologien däremot hafva de nordiska arkeologerna lyckats erhålla därigenom, att en massa fornsaker af främmande ursprung träffats tillsammans med nordiska fornsaker här i våra grafvar, liksom att det händt, att nordiska fornsaker hittats i främmande länder tillsammans med där inhemska föremål, under omständigheter som visa, att de tillsammans funna föremålen af skilda ursprung i regeln varit lika gamla. Men, då såsom bekant de gamla kulturländernas fornsaker på historiska skäl ofta äro daterbara århundraden för att icke säga årtusenden tidigare än våra egna (jag erinrar här blott om Herkulanum och Pompeji samt om de genom Schliemanns gräfningar i Troja vunna resultaten), har man naturligtvis också fått bestämda utgångspunkter för dateringen af de nordiska fornsakerna, äfven då dessa förskrifva sig från årtusenden bortom den tid, om hvilken all från skriftliga källor hämtad kunskap upphör.

Men, ju mera arkeologien, och detta ej minst genom vårt eget lands forskare, har lyckats gifva säkra resultat och såmedelst kunnat vidga blicken öfver vårt lands kulturutveckling, dess mera har det blifvit en nödvändighet för allmänbildningen att tillgodogöra sig det viktigaste af de vunna resultaten.

Allmänbildningens representanter hafva också uppmärksammat betydelsen häraf, såsom man finner däraf, att i gällande undervisningsplan för folkskollärareseminarierna är det bland annat upptaget såsom undervisningsämne »kort öfversikt af våra märkligaste minnesmärken från forntiden».

Frågan kan därför egentligen endast vara den: 1) hvilka kraf böra nu ställas på en för folkskoleundervisning afsedd lärobok härutinnan och 2) huru motsvarar det nuvarande undervisningsmaterialet dessa kraf?

Då arkeologien såsom en verklig vetenskap ej räknar sin tillvaro mer än i årtionden, är det helt naturligt, att den uppfattningen hos mången ännu är rådande, att arkeologien rör och måste röra sig endast eller hufvudsakligast med hypoteser. Därför torde det vara en billig fordran af läroboken i fråga, att den gifver läraren den fasta basen för ett framgångsrikt arbete, i det den öfvertygar honom om sanningen af det, som skall meddelas. Alltså först och främst

en enkel och kort redogörelse för arkeologiens nuvarande metod.

Hvad så själfva bokens uppställning beträffar, torde den lämpligast böra ske ungefär som följer.

I våra fasta fornlämningar (grafhöggar, domarringar, gamla kyrkor m. m.) hafva vi den hufvudsakligaste källan till vår kunskap om våra förfäders kultur. Fornminnena äro därför ytterst dyrbara dokument. Då de naturligtvis på grund af sin natur ej likt de skriftliga urkunderna kunna samlas i för dem särskildt inrättade institutioner utan till stor del måste vara lämnade i allmänhetens vård, framhålles, hvilken vetenskaplig skatt som sålunda är lämnad i allmänhetens händer, hurusom ett ovetenskapligt rubbande af desamma därför måste anses såsom ett brott emot fosterlandets allmänna bästa. Högsta värden om våra fornminnen är anförtrödd åt Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, som hvarje år dels genom sina tjänstemän och dels genom andra därtill lämpliga personer låter verkställa noggranna vetenskapliga undersökningar af hufvudsakligen sådana fasta fornminnen, som af tvingande praktiska skäl få borttagas. De vid sådana undersökningar erhållna fynden införlifvas med samlingarna i statens historiska museum. Det bör alltså hufvudsakligen vara fornminnen af sådan art, som lärjungarne vanligen komma i beröring med i lifvet, som läroboken företrädesvis har att behandla.

Genom skildringen af resultaten vid sådana intressantare undersökningar och deras betydelse både i och för sig själf och i förhållande till andra dylika undersökningar skall lärjungen, synes det mig, få bästa begreppet om och intresset för arkeologien och dess betydelse.

Därefter bör det karakteristiska för de olika stora perioderna hufvudsakligast genom komparativa planscher beskrifvas. Vid texten ligger då enligt mitt förmenande ej så mycken vikt på att ange, hvilka olika fornsaker finnas för hvarje period, utan fastmera på det för dem karakteristiska. Blicken bör därvid, så ofta möjligt är, sträckas ut öfver större områden för att, naturligtvis med bibehållande af den fasta utgångspunkten, se det stora sammanhanget i utvecklingen. Huru t. ex. våra grafformer kunna spåras i andra länder och säkerligen hafva vandrat hit ända från de gamla kulturländerna

i västra Asien, huru under somliga tider, såsom under den romerska, främmande föremål satt sin stämpel på tiden och under andra skeden åter fornsakerna kunna sägas vara rent nordiska, ehuru de hafva utländska förebilder, samt vidare t. ex. huru dylika företeelser åtminstone delvis hafva sin förklaring i handelns under alla tider kulturöfverförande förmåga.

Skulle jag så i största korthet sammanfatta, hvad jag redan i korthet sagt, så vore det, att läroboken i fråga skulle åtföljas af planscher (helst vara baserad på väggplanscher) samt att den skulle innehålla:

- 1) arkeologiens metod;
- 2) fornminnenas betydelse, huru man från dem kan komma till kännedom om människans utvecklingshistoria;
- 3) utvecklingens viktigare skeden, belysta genom afbildningar af karakteristiska fornminnen;
- 4) sambandet mellan vår kultur och vissa andra närliggande kulturgrupper jämte, där så ske kan, orsakerna härtill.

Se vi oss nu omkring bland det tillgängliga undervisnings-(= läroboks-)materialet, så finna vi,

att alla egentliga läroböcker i vår förhistoria hittills saknas;

att väl förhistorien är behandlad i de *historiska* läroböckerna men där endast spelar rollen af inledning eller åtminstone spelar en i hög grad underordnad roll i förhållande till det öfriga;

att utmärkta populära framställningar i arkeologi skrivits såsom af Montelius i Sveriges historia I, Salin såsom inledning till Uppfinningarnas bok samt Almgren: Sveriges folk i forntiden (i tidskriften Ljus, serien Sveriges rike), *men* att alla dessa arbeten, huru förträffliga de för öfrigt än må vara, såsom redan är sagdt, skrivits såsom populära framställningar men ej såsom läroböcker för folkskoleseminarierna och, såsom naturligt däraf är, ej kunna sägas fylla de kraf jag i det föregående framhållit såsom enligt min tanke nödvändiga för en *lärobok* i vår tidigare kulturhistoria, afsedd för seminarier och folkskolor, och hvars program i korthet sagdt torde vara: arkeologien för allmänbildningen och allmänbildningen för arkeologien.

Otto Janse.

8.

Litteratur.

Försvar för Luthers Lilla katekes och den senast antagna förklaringen såsom grundlag för kristendomsundervisningen i svenska kyrkan af *A. F. Berggren*, fil. dr och kyrkoherde. Af föreningen Kyrkans Vänner belönad prisskrift. Lund 1901.

Förf. till denna skrift har omöjliggjort för sig en tillfredsställande lösning af frågan redan därigenom, att han lagt sig till med en felsyn på frågans förhållande till religion och luthersk bekännelse. Det är nämligen en genomgående tanke i skriften, att alla kraf på en ny lärobok i kristendom och på ändringar i kristendomsundervisningen ha sin grund i otro, i hat till den rena läran, i lust att fördärfva religionsundervisningen. Den tanken kommer igen i olika vändningar. Men man hör ej mycket af några bevis för den. Det är ej en ny tanke. Man hör den oupphörligt, då det blir fråga om reformer inom kyrkan. Nu är det tyvärr sant, att förf. delvis har rätt. Det finns åtskilliga bland dem, som yrka på reformer i kristendomsundervisningen, hvilka drifvas af lust att tillintetgöra eller försämra densamma. Men sådana fall ge ingen rätt att förvandla omdömet till ett generellt. Förf. tyckes ej veta, att det finns många, särskildt pedagoger, som i sina reformyrkanden i fråga om kristendomsundervisningen se saken ur rent pedagogisk synpunkt. De vilja ej komma åt religionen, utan de vilja ha läroböcker, som, så långt möjligt är, motsvara pedagogiskt metodiska kraf. Deras intresse är ej att skada religionsundervisningen utan att förbättra den.

Förf. behandlar först Lilla katekesen och därefter förklaringen. Om Luthers katekes såsom uttryck för reformerad kristlig åskådning säger han mycket vackert och sant, som fullt erkännes af många, som kunna ha anmärkningar att göra mot dess fulla lämplighet såsom lärobok. Ibland alla med positiv luthersk åskådning kan det ej vara mer än en mening om att den är en klassisk bok, en af den lutherska

församlingens yppersta böcker. Men fråga är, om förf. nöjer sig med detta erkännande. Sid. 11 säger han: »Talet om att den (L. k.) skulle vara för gammal för oss är lika meningslöst, som om man ville säga, att den Heliga skrift är för gammal för de kristna.» Framskymtar ej här något af en katekesens likställighet med skriften, af det upprifvande af gränsen mellan skrift och tradition, som håller den katolska kyrkan i mulen och som allt emellanåt sticker upp hufvudet inom lutherska kyrkan för att omöjliggöra utveckling till högre fullkomlighet? För visso är en sådan tanke om katekesen mycket oluthersk.

Därefter upptager förf. till besvarande invändningar, som gjorts mot katekesens lämplighet som lärobok. Först dess ålder, den är så gammal. Här invänder han först, att »vi och våra barn ha samma frälsningsbehof som 1500-talets barn . . .» Det är sant, men det ger ej svar på frågan om katekesens lämplighet som lärobok. Ej bättre besvaras frågan därmed, »att man begagnar gamla klassiska läroböcker i andra ämnen», eller att man begagnar bibeln i skolan. Det torde vara få gamla klassiska läroböcker, som nu begagnas. Gamla Euklides är väl afskaffad, kan jag tro, och att man begagnar de gamla författarnes texter, när man skall läsa dem, det är en annan sak, det är ungefär som att man går med egna fötter. Och bibeln begagnas ju egentligen ej som lärobok, därtill är den olämplig. Många ville nog det, men det skulle försämrå kristendomsundervisningen.

Vidare sysslar förf. med frågeformen, och han rekommenderar den bl. a. därför, att den bidrager att rikta barnens uppmärksamhet på innehållet i styckena. Håri ligger nu en sanning, men frågan blir alltid, om ej olägenheterna af denna form äro större än fördelarna. Den kan lätt ge anledning till tanklös utanläsning och uppmuntra lättjan både hos lärare och lärjungar. Därefter kommer han till den väl svåraste frågan i detta sammanhang, den om katekesens lämplighet ur språklig synpunkt, därvid han särskildt fäster sig vid förklaringarna till trosartiklarna. Han vill bevisa, att katekesen är tillräckligt enkel och lättfattlig för barnen. Men här äro svårigheterna så stora, att själfve denne författare tyckes känna sig något osäker, ty han har hvarandra

något motsägende uppgifter. Än heter det, sid. 14, att »innehållet är förunderligen enkelt och lättfattligt framställt» och att inlärandet till och med af förklaringarna till trosartiklarna ej förorsakar några nämnvärda svårigheter, än heter det: »om det är förenadt med arbete och möda för många barn att lära sig den Lilla katekesen, så . . . o. s. v.» Och, att svårigheter finnas här, det erkänner författaren indirekt, då han ger välkända anvisningar, att uppdelade de långa styckena, och då han på visst sätt ursäktar deras längd med det rika innehållet, som är så rikt, att »ett enda lärostycke framställer ett helt stort lärosystem . . .», ett påstående, som kunnat ge förf. anledning att fråga sig själf, om ej en sådan hopning af tankar bidrager att minska en boks lämplighet såsom lärobok för barn.

Den, som skrifver dessa rader, har ännu i friskt minne, hvilken gruflig möda jag hade att inlära Lilla katekesens stycken. Jag läste och läste på de långa styckena, tills det nästan svartnade för ögonen och förtviflan spred mörker i själen. Af innehållet fattade jag ej mycket, det blef ett arbete att mekaniskt inlära styckena ord för ord. Vi äldre människor, som förstå eller tro oss förstå en sak så väl, vi ha i allmänhet glömt, hur det kändes i barndomen, och vi förstå följaktligen ej, hvad de små orka med. Det kan nog ej bestridas, det bestyrkes af ovederhäftiga pedagoger, att Lilla katekesen erbjuder rätt stora svårigheter för barn, som skola lära sig den. Detta gör, att den i vissa fall ej är så lämplig som lärobok på de första stadierna. Men häraf följer ingalunda, att den skulle uteslutas ur kristendomsundervisningen. Nej, men den skall på lämpligt sätt ingå i läroboken, hvarom jag närmare yttrat mig vid andra tillfällen.

Till sist har förf. en uppgörelse med Waldenström om Lilla katekesen, och här gör han flera riktiga anmärkningar mot W:s radikala kritik. Men W. har ej orätt i allt. Särskildt faller det sig svårt att försvara den meningen, att katekesen skulle innehålla allt, hvad vi nu behöfva veta i vår kristendom. Tiden har gått framåt på nära 400 år, och äfven om katekesen innehåller de stora ledande oförgängliga grundtankarna, så ha så många nya sidor af lifvet kommit

fram, som behöfva belysas och regleras genom kristendomsundervisningen.

Med den nuvarande förklaringen till Lilla katekesen är författaren i det hela ganska nöjd. Någon gång träffar man en anmärkning. Så sid. 59, där det heter om tredje art.: »Äfven om man i ett och annat stycke skulle önska en större rikedom och ett mera fulltonigt kristligt innehåll . . .» Således: förklaringen klandras för brist på kristligt innehåll i en afdelning, brist på renlärlighet? Tanken på en ny katekes afvisar förf. preliminärt med en del invändningar, som man ofta får höra, såsom att den nuvarande förklaringen ej är stort mer än 20 år gammal, att det är vådligt att för ofta byta om läroböcker, att ingen ny duglig katekes kan skrivas i vår tid m. m. Han har ett motiv för afslag, som är rätt intressant, då det heter sid. 27: »Vi äldre, som varit med om att undervisa först efter Lindbloms katekes och sedan efter den nu gällande, skulle vara tvungna att sätta oss in i en tredje.» Detta motiv är kanske rätt viktigt för många, som vilja ha det så bekvämt som möjligt. Detta är emellertid ej ett afgörande motiv för förf., ty han söker bevisa, att vår katekes uppfyller alla rimliga kraf på en sådan. Han menar, att den motsvarar krafven på bibelenlighet, bekännelsetrohet, fullständighet, trohet mot Luthers katekes, efter barnens ståndpunkt lämpadt framställningssätt . . . Och här kommer han åter i konflikt med Waldenström. Icke ens alla, som vilja behålla den nuvarande katekesen, äro så säkra i dessa ting som förf. Någon gång kan han erkänna, att en anmärkning kan vara skenbart, blott skenbart befogad. Så säger han sid. 36: »En anmärkning, som vid första påseendet kan synas hafva skäl för sig, är, att understundom samma sak behandlas på mer än ett ställe, och att samma sak beskrifves på olika sätt på olika ställen». Här syftas väl på den ologiska och för undervisningen hinderliga indelningen i de 5 hufvudstyckena. Men förf. undanrödjer lätt svårigheterna, ty »öfverväger man saken något närmare, så finner man, att det icke kan vara annorlunda, än att samma sak måste beskrifvas något annorlunda, när den skall betraktas i olika sammanhang och från olika synpunkter». Alldeles riktigt. Men det var ej det, som här skulle bevisas. Det, som här skulle be-

visas, var nödvändigheten af de många sådana de få karaktär genom uppdelning. Ett sådant resonnemang är att för folk. Med en logisk indelning finge man hang och därför naturligt olika göra, att barnen oändligt bättre finge se en sak i olika sammanhang afhandlad i sammanhang med tre, dess sammanhang med det kristliga tros- dem.

Sådana anmärkningar mot katekesen, som att den för abstrakt, opedagogisk och opsykologisk m. m., har fört ej kunnat reda sig med. Han försöker att hjälpa sig med att citera något katekestycke, som skall bevisa motsatsen, och med påståenden om att oförvillade barn med någorlunda fattningsgåfvor kunna lätt lära sig den. Men mot sådana svaga påståenden kunna ställas andra, och det af erfarna och skickliga pedagoger, som beklaga sig öfver den möda, katekesen vållar barnen. Saken skulle emellertid utredas med hjälp af pedagogiskt-metodiska och psykologiska betraktelser öfver barnens sjäslif och öfver möjligheterna att på det eller det stadiet meddela dem det eller det. Vi äldre kunna nog tycka, att vi förstå katekesen lätt nog, men må vi tänka på att en massa begrepp, som äro klara och enkla för oss, äro nya, underbara hemligheter för barnen. Det gäller därför att söka sätta sig på deras ståndpunkt och ta reda på hvad de verkligen kunna tillgodogöra sig. Jag är ej viss om att katekesens författare riktigt förmått sätta sig på barnens ståndpunkt.

Till sist har förf. en öfversikt öfver katekesens innehåll, som har vissa förtjänster.

Skriften innehåller många sanna och värmande tankar, men ej är det en skrift, som förtjänat prisbelönas. Kanske priset ej varit så stort.

F. A. Johansson.

92
och där
lägger
stått
Fäng-
dot

Uppfostran under skolåldern af *Sven Lundqvist*, rektor vid seminariet i Strängnäs. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1901. Sid. 362. I. Läran om vården. II. Läran om undervisningen. III. Läran om tukten. Pris för alla tre häftena 3 kr. 75 öre (för inbundet ex. 4 kr. 50 öre).

Den svenska pedagogiska litteratur, som förf. af detta arbete kunnat tillgodogöra sig, kan svårligen hafva varit vidare rikhaltig. Vår litteratur i pedagogik består nämligen hufvudsakligen af översättningar. Den värdefullare utländska litteraturen i ämnet synes författaren hafva med god urskillning och med full själfständighet vetat att använda. *Hans syftemål har påtagligen varit att på grundvalen af en kristen empirisk psykologi bygga ett pedagogiskt system, hvars alla grundsatser härledas ur bestämda psykologiska fakta.* Detta hans psykologiska system skiljer sig i vissa delar icke blott från Boströms utan ock från den empiriska psykologi, som ej ser längre, än den fysiologiska vetenskapen kan följa med. Författaren har gått med synnerligt goda förutsättningar till sitt arbete: han äger grundliga studier i psykologi och pedagogik, rik och mångsidig lärarerfarenhet samt den lifsåskådning, ur hvilken det rätta pedagogiska allvaret, lika mycket skildt från gammaldags hårdhet som från vår tids veka filantropi, spirar upp. Det arbete, han skänkt oss, är också en verklig vinst för vår litteratur i ämnet, särskildt därutinnan, att den är en handbok, som oaktadt stark begränsning af omfånget redogör för alla till uppfostran hörande hufvudfrågor, ett verkligt helt således, hvarur flertalet lärare, föräldrar och uppfostrare kunna hämta tillräcklig ledning för sin verksamhet på uppfostringskonstens område.

I en eller annan fråga kunna vi ej fullt dela förf:s uppfattning, såsom i kapitlet om frågans formulering vid undervisningen m. m., däri förf. synes oss vara nog mycket formalist; dock räddar honom hans pedagogiska takt från att fästa alltför mycken vikt vid den mängd småregler i »undervisningens teknik», han framställt, såsom man finner af de ord, med hvilka han avslutar detta kapitel: »Viktigast af allt är dock den själens *grundstämning*, som födes af kärlek till barnen och ger sig uttryck i lefvande intresse för deras förkofran i kunskaper och varmt deltagande för allt, som rör dem och deras sanna bästa, deras timliga och eviga väl.»

Af hvad vi haft att säga om rektor Lundqvists bok, *Uppfostran under skolåldern*, följer, att vi varmt rekommendera den till alla dem, som vilja lägga en väl genomtänkt, på en bred basis af erfarenhet hvilande teori till grund för sin verksamhet som uppfostrare.

Läsebok för folkskolans högre klasser utgifven af *Henrik Schück*, professor, och *Nils Lundahl*, folkskollärare. Första delen, Sverige. Första häftet. Lund, C. W. K. Gleerups förlag 1901. Pris häftad 1 kr., inbunden 1 kr. 40 öre.

Med stora förhoppningar har man motsett utgifvandet af denna läsebok för folkskolan, såsom naturligt är, då de båda utgifvarne, professor

Schück och folkskollärare Lundahl, synas böra kunna tillsammans åstadkomma en läsebok, som lika mycket utmärker sig för innehållets gedigna värde som för dess lämpliga afpassning efter barnens intellektuella utveckling och deras sinne för det intressanta och roande. Med rätta ställa nämligen utgifvarne den fordran på en läsebok för folkskolan, att den skall kunna väcka intresse för och kärlek till vårt folk och vårt land, att den skall vara *roande* för barnen, samt att den är ägnad att motarbeta hos vårt folk den underskattning af sig och sitt och öfverskattning af allt utländskt, som Axel Oxenstierna redan påpekat som fiender, hvilka måste genom ungdomens uppfostran och undervisning bekämpas.

I allmänhet synas oss utgifvarne hafva löst sin uppgift lyckligt. Häftet innehåller 32 stycken, bland hvilka finnas några i bunden form. Af häftets prosastycken äro de flesta författade för läseboken. Innehållet i detta häfte är af historisk, kulturhistorisk och skönlitterär natur och väl ägnadt att främja utgifvarnes hufvudsyften. Ett stort antal förträffliga illustrationer förhöjer arbetets värde. Någon gång synas författarne ställa väl höga fordringar på 12- till 14-åringars apperceptionsförmåga. Så läser man sid. 108 följande om Lunds domkyrka: »Men äfven utan detta tillägg är den rytmska skönheten verksam och klar i Lunds domkyrka. Det hela verkar som musik, närmast som den strängt komponerade musik, som kallas 'fuga', kyrkomusikens konstfullaste art. Gruppen, som motsvarar fugans tema, upprepas i dubbel följd och fortgår sålunda till den höjdpunkt, som representeras af koret, hvarpå liksom i fugans afslutning gruppbildningen samman slutas af och uppgår i korets halfkupol. Det är icke för ro skull arkitekturen blifvit kallad 'en frusen musik'. Bägge konsterna bero till sitt väsen på matematiska förhållanden, byggnadskonsten i rummet, tonkonsten i tiden. Därför kunna de jämföras. — —»

Denna del af läseboken skall omfatta 3 häften. Får man sluta till priset på de följande häftena från detta häftes kommer delen att kosta 3 kr. oinbunden. Det är ganska ovisst, om boken kan — för prisets skull — vinna någon större spridning i folkskolorna. Vi hoppas dock, att i många skoldistrikt vederbörande myndighet skall vara villig att inköpa ett antal exemplar att användas vid undervisningen, på det att det goda och rikhaltiga bildningsmaterial, läseboken erbjuder, må komma så många folkskolor som möjligt till del. För de allmänna läroverken, flickskolorna och hemmen blir den helt visst en stor ackvisition.

Vinkar och råd om undervisningen i modersmålet med hufvudsakligt afseende å folkskolan af *G. Cederschöld*, professor vid Göteborgs högskola, och *V. Olander*, adjunkt vid folkskolelärarinneseminariet i Falun. Lund 1901. C. W. K. Gleerups förlag. Sid. 119. Pris 1 kr. 50 öre.

Boken, som innehåller många goda vinkar rörande undervisningen i modersmålet, har kanhända sin största betydelse såsom apologi för en nyare och riktigare uppfattning af det mål, som bör sättas för under-

visningen i modersmålet, samt för de förändringar i undervisningssättet, som däraf resultera. Själft vill den ej heller uppfattas som en hela ämnet uttömmande, strängt systematiskt uppställd metodik i ämnet, endast som förarbete till en sådan. Från denna synpunkt betraktad torde arbetets förnämsta värde utgöras af de kategorier af ur folkskolebarns skriftliga uppsatser anförda fel, som äro samlade i 2:a och 3:e kapitlen.

Fryxells berättelser ur svenska historien. Nationalupplaga. P. A. Norstedt & Söners förlag. Häft. 49—60.

I dessa häften avslutas Kristinas historia och af Karl X Gustafs behandlas tiden till första danska kriget (1658). Här mötes sålunda läsaren af liffulla skildringar af Kristinas lif efter hennes tronafsägelse och af Karl X Gustafs krigsbragder i Polen.

Pedagogisk tidskrift, utgifven af *E. Schwartz, C. A. M. Lindman, A. Nordfelt*. Trettiosjunde årgången. Stockholm 1901. Tionde häftet.

Uppfostran i hemmen. Föredrag i Nässjöskretsen af »Svenska folkskolans vänner» af *Gust. Lundin*. Förf:s förlag. Solberga 1901. Pris 25 öre.

Kartbilder för den första undervisningen i geografi. (Med de särskilda landskapens vapen.) Utförda vid Gen.-stabens litogr. anstalt. Red. af *H. Bystrom*.

1. Skåne. Skala 1:100,000. (Tilläggsblad: öfversiktskarta öfver Skåne). 1894. 6 blad + tilläggsblad. Ouppf. 5 kr.; enkelt uppf. 9 kr.; fint uppf. 12 kr.

2. Stockholms län. Skala 1:125,000. 1895. 6 blad. Ouppf. 5 kr.; enkelt uppf. 9 kr.; fint uppf. 12 kr.

3. Uppsala län. Skala 1:80,000. 1896. 6 blad. Ouppf. 5 kr.; enkelt uppf. 9 kr.; fint uppf. 12 kr.

4. Södermanlands län. Skala 1:80,000. 1897. 6 blad. Ouppf. 5 kr.; enkelt uppf. 9 kr.; fint uppf. 12 kr.

5. Värmlands län. Skala 1:150,000. 1900. 6 blad. Ouppf. 5 kr. 50 öre; enkelt uppf. 10 kr.; fint uppf. 14 kr.

Vi ha velat fästa uppmärksamheten på denna serie af landskapskartor. Man är numera allmänt på det klara med att geografiundervisningen bör utgå ifrån ett så noggrant studium som möjligt af lärjungarnes hemtrakt och den närmast större enheten, landskapet. Det ligger i öppen dag, att vid ett sådant studium denna samling af s. k. kartbilder utgör ett högst värdefullt undervisningsmateriel.

Läsning för svenska folket, utgifven af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. P. A. Norstedt & Söners förlag. 1901. Häft. 4. Pris 30 öre.

Innehåll: Bilder ur svenska kyrkans historia. De finska invandringarna till Sverige på 1500- och 1600-talen. På en af Söderhavets ögrupper. Svenskt pärlfiske förr och nu. Ur djurvärlden. Julstämning.

T. K—r.

9.

Intet nytt under solen.

Den strid om undervisningen i kristendoms-kunskap, som för närvarande pågår, är icke den första, som i vårt land utkämpats rörande denna sak. Redan under 1850-talet uppträdde Torsten Rudenschöld mot utanläsning af den s. k. stora katekesen. Han uttalade den åsikten, att utanläsning af endast lilla katekesen borde åläggas, och att stora katekesen — nödortförligen omarbetad — borde snarligen förvandlas till blott »ledningsbok» för läraren samt till handbok att ägas och efter behof tillfrågas af hvar och en enskild.

Genom en sådan förändring skulle för barnen vinnas tid, så att man med allmän framgång skulle kunna till utanläxor i hemmen anvisa valda stycken ur själfva den Heliga skrift, framför allt utur evangelierna, med större sammanhang än de korta lösryckta bibelspråken i katekesen, samt därjämte valda delar af bibliska historien, mest ur nya testamentet, och slutligen valda psalmer eller verser därur.

Då ingen lag reglementerade måttet af dessa läxor, kunde detta mått få lämpas efter olika barns minnes- och fattningsgäfvor och således det ledaväckande tvånget, som verkade kväfvande på kärleken till ämnet, blifva förvisadt från religionsundervisningen.

Om redan vid folkskolans högre religionsundervisning innehållet af sistnämnda trenne slags utanläxor blefve för barnen klar- och lefvandegjordt med innerlighet och allvar, så syn-tes den sanne och upplyste kristendomsvännen böra erkänna, att den förkastade utanläsningen af stora katekesen vore ersatt på ett sätt, som för det kristliga lifvet lofvade välsignelserikare frukter.

Till bekräftande af hvad Rudenschöld sålunda föreslagit, anför han, hvad han yttrat till en skolstyrelse, som begärt

hans utlåtande öfver folkskolans ordnande i dess distrikt. »Utanläsning af stora katekesen borde, om författningarna det medgåfve, utbytas mot utanläsning af bibelställen äfvensom mot utanläsning af psalmer. Vid stunder af rätt djup vare sig fröjdefull eller ängslande andlig längtan lära i sanning få, om några, vändt sina tankar på katekesens frågor och svar för att fylla själens trängande behof; hvaremot nogsam är af erfarenheten bekräftadt, att hågkomsten af ett bibelställe, svarande emot ett förefallande själstillstånd, har makt att uppfylla hvarje äfven djupaste själsbehof; äfvensom att upplästa psalmer erbjuda ett ovärderligt utgjutelsemedel för hjärtat vid dess djupaste rörelser.»

Rudenschöld yttrar vidare rörande undervisning i kristendoms-kunskap: »Religionsundervisningen utgöres af tvenne delar: utanläsning och förklaring. Utanläsning hänvisas af mig hufvudsakligen till hemmen, härvid understödda af eggande och kontrollerande småskolor.

Förklaringen kan sedan afdelas i tvenne förrättningar: ordförklaring och förklaring af Guds ords inneboende lif. Ordförklaringen synes mig böra hänföras till språkundervisningen, hvilken icke kräfver andakt. Innehållsförklaringen åter blifver fruktbärande endast i den mån, som både lärare och lärjungar vid behandlingen af det heliga också genom andäktig sinnesstämning finnas i behörigt inre tillstånd för att kunna få förnimma något af det i Guds ord förborgade men åt hvarje rätt sökande sig erbjudande andliga lif, hvars uppväckande, utvecklande och stärkande utgör egentliga föremålet för ifrågavarande del af religionsundervisningen. Den för denna religionsundervisning erforderliga sinnesstämning kan icke annat än svårt störas och förslappas genom inblandning af särdeles för barn tröttande ordförklaringar. Måne det icke kan sägas med skäl, att vid de vanliga kateketiseringarna och bibelförklaringarna mycken tid ändamålslost bortspilles på förklaring af ord och meningar, hvilkas språk-betydelse för barnet klarnar af sig själf genom dess under uppväxtåren dagliga deltagande i modersmålets talande? — — — — — Af tid erfordras icke mycket för uppväckande af det kristliga tros- och kärlekslifvet men dess mer tro och kärlek hos läraren jämte förmåga att på den korta

tid, som för ämnets behandling af omständigheterna medgifves, ständigt hålla lärjungarne uppe i en det höga läroämnet motsvarande högtidsstämning samt att hos de så uppstämnda lärjungarne inkasta ett klart och öfvertygande ljus öfver det väsentliga i kristendomen.

Men skola sådana egenskaper hos lärarne kunna påräknas med någon allmänlighet? För egen del måste jag bekänna, att jag under de år, jag förrättade religionslärarkallet i folkskolan på Kållandsö, merendels gick till denna skola med ängslande oro öfver det ansvarsfulla missförhållandet mellan det åtagna läroämnets heliga djup och min underhaltiga förmåga att rätt undervisa i detsamma. Tro och kärlek kunna finnas hos äfven den olärdaste, och i den mån dessa båda hafva innerligt lif, äro de ensamma tillfyllestgörande för den enskildes allt djupare inträngande under lifvets lopp i kristendomens sanning; men för att som sig bör undervisa andra häruti med koncis fullständighet och utan ensidighet erfordras mera insikt i och säkrare minne af bibelns hela innehåll, än som vanligen tillkommer oss lekmän. Under några få terminer vid ett folkskollärarseminarium afhjälpes visst icke denna brist. Af prästen, som gjort bibelstudium och bibelförklaring till sitt yrke, har man rättighet att fordra större kunskap och förmåga i dessa stycken än af öfriga samhällsmedlemmar. Mig synes därför naturligt, att ännu i allmänhet — skäliga undantag därmed icke förbjudna — den väsentliga religionsundervisningen i folkskolan bestrides af prästerskapet. Ingen bör heller kunna vara mera intresserad af denna befattning än prästerna, som härigenom blifva i tillfälle att redan i det ännu oförvillade och vårmjuka barnasinnet kunna plantera de andliga frön, för hvilkas framtida uppdragande till god fruktbarhet de bära drygt ansvar. I den mån kristendomen hinner i allmänna medvetandet klargöra det prästerliga ansvar, som drabbar enhvar af husfäder, husmödrar och husbönder, och, genom utöfningen af detta kall förmågan att vara religionslärare blifver mera allmän, skall ymnigare tillgång på sådana lärare medgifva församlingarna fritt val af religionslärare för folkskolan bland dess andrikaste, skickligaste och frommaste medlemmar, vare sig kvinnor eller män. Herren säger själf: »Såden är mycken, men arbetarne äro få.»

Men skall undervisningen i folkskolan kunna bestridas af prästerskapet, får den icke upptaga mycken tid med afseende på prästämbetets öfriga åligganden. Jag har förut yttrat den åsikten, att härvid icke behöfver användas lång tid, blott läraren förstår att rätt ändamålsenligt tillgodogöra den korta tid, som åt saken kan ägnas. Jag brukar därför föreslå, att under den tid — vid pass tre månader om året — då elitskolan är i gång, en förmiddag i veckan ägnas till folkskolans högre eller väsentliga religionsundervisning, hvilken bör öfvertagas af prästerskapet. Till denna skoldag, som bör behandlas med söndagshelgd, inbjudas alla skoldistriktets öfverläsare jämte eliterna. För underläsarne må det vara tillåtet att äfven bevista religionsskolan; men föräldrarne böra göras uppmärksamma på att lärarens föredrag ofta icke kan blifva lämpligt eller fattligt på en gång för både 12 till 15 års lärjungar och för barn mellan 6 och 9 år. På den mellanliggande öfverläsaråldern bör läraren i sitt föredrag hufvudsakligen hafva afseende; dock bör af sålunda lämpadt föredrag äfven elitåldern kunna hafva full nytta, fast till en del blott såsom stadfästade repetitionskurs. Underläsarne blifva ju alla i sin tid öfverläsare, hvarför på dem härvid icke må fästas särskildt afseende. Utom öfverläsare och eliter böra till religionsskolan inbjudas alla andra barn inom socknen mellan 12 och 15 år, och bestämdt åläggas nattvardsbarnen såsom villkor för framdeles intagande i nattvardsskolor att åtminstone året förut bevista religionsundervisningen i folkskolan. — — —

På skolbarnens införlifvande med den evangeliska historien från bebådelsen och födelsen i krubban allt intill korsfästelsen, uppståndelsen och himmelfärden, och om allt hvad Frälsaren under tiden gjorde och talade samt å sin himmelske faders vägnar fordrade och lofvade, synes mig religionsundervisningen i den kristna folkskolan hufvudsakligen böra hänsyfta. Detta synes mig vara den säkra, djupa och dock för barnasinnets fattliga grundvalen för den trosbyggnad, som, uppstigande öfver alla inbördes krigförande meningsstrider, skall småningom uti sig förena de skrymtfria lärjungarne uti ett fårahus under en herde. — — — Uti nattvardsskolan är sedan tillfälle för de uti folkskolan förberedda barnen att erhålla en ordnande sammanfattning af den kristna trosbekän-

nelsens och sedelärans i ordet spridda delar jämte en efter den då något mera framskridna åldern lämpad djupare förklaring af desamma.» — — —

Några år efter sedan Rudenschöld framställt sina åsikter om svenska folkskolans praktiska ordnande, uppträdde Abraham Rundbäck med sitt förslag om folkskolväsendets ändamålsenliga ordnande. Uti detta framställer han jämväl, huru undervisning i kristendomskunskap, enligt hans förmenande, bör meddelas. Först uttalar han sitt ogillande mot den ensidigt drifna, mekaniska och andelösa utanläsningen af katekesen och bibliska historien utan afseende på det religiösa begreppets och den religiösa känslans odling och utveckling hos barnen. »Det gäller nämligen», säger han, »både hos största delen af vår allmoge och hos flera af prästerskapet såsom bevis på en god kristendomskunskap, när barnet ur minnet kan obehindradt och utan att stappla besvara hvilken katekesfråga som helst, och därför utgör färdighet i utanläsning ofta den bästa rekommendationen både vid husförhören och vid nattvardsläsningen. Och till följd häraf är därför gemenligen det förnämsta föremålet för både föräldrarnes och barnens sträfvande och för skolans verksamhet att få detta utanläsningsarbete väl undångjordt, ehuru detta sätt att bedriva religionsundervisningen är i flera afseenden skadligt och fördömligt.» En följd af den ensidiga utanläsningen uti ifrågavarande användande blefve, enligt Rundbäckes förmenande, att barnens religiösa bildning lede därpå, enär religionskunskapen i stället för att blifva fruktbärande för hjärtat och lifvet endast blefve en ofruktbar minneskunskap och en tom utanläxa, som vanligen lätt glömdes utan att lämna annat spår efter sig än minnet af det obehag, hvarmed dess inlärande vore förenadt. En sådan utanläsning motverkade äfven barnens intellektuella bildning, emedan densamma snarare förslöade än skärpte förståndsförmögenheterna. Tanken, reflexionen och inbillningskraften finge ingen öfning, under det minnet icke sällan öfveranstängdes. Utanläsningen af katekesen och bibliska historien, då den gjordes till skolans hufvudsak och ändamål, hade ett ganska hindrande inflytande på utvecklingen af skolans verksamhet i öfrigt. I samma mån nämligen, som barn och lärare koncentrerade

sina krafter, de förra såsom läxlärare, de senare som läxförhörare, blefve naturligtvis utrymmet för annan undervisning i samma mån inskräntare. Då den vore hufvudsaken, tillbakaträngdes öfriga läroämnena såsom jämförelsevis oberättigade, och då den vore ändamålet, så slutade vanligen skolgången, när den vore slut, huru okunniga barnen för öfrigt vore. Emellertid vore det ingalunda Rundbäcks mening att fördöma eller utdöma utanläsning af katekesen i och för sig. Tvärtom vore det, enligt hans förmenande, både nyttigt och nödigt för bekännelsens befastande hos barnen, att lärans hufvudstycken äfven inpräglades i deras minne. Det vore icke mot bruket utan endast mot missbruket af katekesens utanläsning, Rundbäck uppträdde. Hans mening vore endast, att religionsundervisning icke måtte bestå blott och bart i en andelös och mekanisk läxläsning, utan att den äfven och företrädesvis borde gå ut på att odla och utveckla barnens religiösa begrepp och känsla, och att utanläsning af katekes och biblisk historia icke helt och hållet måtte vara skolans ändamål, utan att utrymme måtte finnas äfven för annan bildande undervisning. Rundbäck yrkade sålunda ingenting annat, än att katekesläxornas lärande och förhörande icke måtte upptaga obehörigt mycken tid, utan att läraren äfven måtte få tillfälle till direkt religionsundervisning medelst lättfattliga förklaringar och upplysande samtal, och att öfriga nödiga läroämnena till gagn för barnens intellektuella bildning måtte få behöfligt utrymme i skolan.

I fråga om katekesen borde, enligt Rundbäcks åsikt, blott Luthers lilla katekes läsas utantill i småskolan, och detta endast i den mån, som läraren genom förklaringar och samtal med barnen hunne att göra hvarje stycke begripligt och fattligt för dem. Och, för att han måtte få tillfälle därtill, borde hvarje stycke, som gäfvos till öfverläsning hemma, först uppläsas innantill i skolan, hvarvid läraren förklarade och utredde dess betydelse och innehåll. Och för att göra denna förklaring grundligare och mera omfattande kunde läraren låta barnen i sammanhang med det ifrågavarande stycket i lilla katekesen läsa innantill de stycken i den s. k. storkatekesen, som afsåge en närmare utredning af det förras innehåll. Denna innanläsning afbröte läraren efter behof med

samtal, som afsåge att göra meningen af det lästa ännu tydligare, hvarjämte barnen genom enkla frågor måtte beredas tillfälle att göra reda för sin uppfattning af det, som varit före, då de felaktiga svaren gäfve läraren ytterligare anledning att inskräpa hos barnen meningen och betydelsen af det de läst. På detta sätt odlades barnens förstånd och redades deras begrepp efter hand allt mer och mer, och intresset för den religiösa undervisningen blefve i samma mån lifvigare och vaknare, som barnets egen uppmärksamhet och eftertanke därvid toges mera i anspråk. De förtroliga och okonstlade samtalen skulle ock säkert verka därhän, att det religiösa utsädet, på detta sätt ständigt uppfriskadt, skulle slå djupare rötter i barnens själ och uppspira friskare och frodigare i deras späda sinne, än om religionens läror blott instufvades i deras minne, liksom växter i ett herbarium, där de blott torkade.

Beträffande bibliska historien borde, enligt Rundbäcks uppfattning, ingen lärobok däri begagnas vare sig i små- eller folkskolan. En lärobok i bibliska historien, hurudan den än månne vara, meddelade nämligen blott ett extrakt eller summariskt sammandrag af bibelordet, hvilket i sin renhet endast här och där funnes insprängdt i det mänskliga sammandraget. Barnet mötte i »bibliska historien» icke Guds eget ord i dess höga enkelhet och renhet utan nästan blott en mänsklig beskrifning på detta ords heliga innehåll. Guds ord blefve således i dess ursprunglighet för barnen okändt, och det finge aldrig vid läsningen af bibliska historiens berättelser erfara det omedelbara och lefvande intrycket af detta ord. Bibliska historien vore i skolorna ett slags versio vulgata, som skulle ersätta bibeln, hvilket den dock aldrig förmådde. Ty icke ginge människan under andliga bekymmer i lifvet till bibliska historien för att där hämta upplysning och tröst. Och när sålunda lärobok i bibliska historien icke kunde ersätta bibeln i lifvet, hvarför skulle den då göra det uti skolan? Hvarför skulle barnen där vänjas ifrån läsningen af det ord, som ensamt vore i stånd att gifva människan salighetens kunskap och tillfredsställa hennes djupaste behof? Vid läsningen i bibeln borde barnen tillsammans genomgå, helst i evangelierna, hvilka innehölle hela kristendomen liksom i ett sammandrag,

och där framställningen öfverallt vore så enkel och högtidlig, ett kapitel eller en berättelse, hvilken läraren sedan efter behag upprepade och förtydligade, hvarefter barnen själfva under andakt finge med egna ord återgifva innehållet af det lästa. Endast särskilda bibelspråk af allmänna och djupa betydelse för läran och lifvet borde läraren gifva barnen att i hemmet lära sig utantill, dels på det att de måtte varaktigt inpräglas hos barnen, och dels på det att bibeln äfven i hemmen dagligen måtte läsas och där verka uppbyggelse och religiös förkofran. Genom detta omedelbara umgänge med Guds ord vande sig barnen vid bibeln själf och lärde sig att vörda och älska den heliga bok, hvars höga och enkla framställning af Guds vilja och råd alltid verkade ett djupt intryck på sinnet. Härunder fälldes ofta oförmärkt mångt frö till andlig utveckling och kristlig tro i barnets själ, som sedan under lifvet växte upp och bure välsignelserika frukter.

Psalmboken borde ock bidraga till barnens religiösa bildning. Äfven den borde gifva anledning till religiös uppbyggelse och till kristliga lärors och grundsatsers inplantande hos barnen. Detta skedde dels därigenom, att barnen med andakt och eftertanke läste upp psalmer innantill i skolan, och dels därigenom att de finge lära sig psalmer och psalmverser utantill. Psalmer lärdes lätt och mindes lätt och vore sedan i lifvet alltid kära uttryck för själens hopp och längtan eller bekymmer.

Beträffande undervisningen i kristendomskunskap i folkskolan erinrar Rundbäck, att den icke företrädesvis borde gå ut på att instufva kunskapen i minnet. Visserligen borde katekesen läsas utantill, men denna utanläsning borde alltid åtföljas af en levande begreppsförklaring å lärarens sida. Läraren borde för öfrigt genom så kallade grundfrågor städse bereda barnen tillfälle att tänka öfver och uttala sin uppfattning af de stycken, som minnet hvarje gång upptog att förvara. Däremot vore det alldeles ändamålslost, att bibliska historien lästes utantill, och att bibelkunskap inhämtades på annat sätt än genom omedelbart umgänge med skriften själf.

I sina tankar och vittnesmål om svenska folkskolan och grefve Torsten Rudenschöld förordar L. W. Kyhlberg, att barnen i folkskolan måtte indelas i tre grupper: stafvare,

innanläsare och utanläsare; att de äldsta, utanläsarne, skulle öfvas i kursiv innanläsning »af sådana ämnen, som kunde anses bildande för hjärta och förstånd, såsom katekesförklaringar, nya testamentet med till texten hörande korta, lättfattliga förklaringar, repetition af förut lästa historiska böcker samt särskildt valda stycken af Berlins lärobok i naturlära. Därjämte borde dessa barn utantill lära ett visst antal valda psalmer, hvarvid vida mindre svårigheter mötte än vid utanläsandet af katekesförklaringens ofta långa svårfattliga stycken. Redan psalmens metriska form komme minnet till hjälp, äfvensom anda och innehåll talade mera begripligt till barnens vaknande känsla. Sedan de sålunda under skoltiden tillägnat sig ett visst psalmförråd, borde de ordagrant och med skiljetecknens noggranna iakttagande lära sig utantill Luthers lilla katekes, hvarvid Åkerbloms ordförklaring såsom förståndsledning kunde användas. Med tillägg af flera valda bibelspråk kunde utanläsningsuppgiften anses fulländad.

Till försvar för utanläsning af både lilla och stora katekesen uppträdde prästen och folkskolläraren i Mariestad Wilhelm von Zweigbergk. Han yttrade i sin skrift »Sveriges folkskollag och dess rätta tillämpning» bland annat följande: »Det är icke sant, att katekesens innehåll är svårare för barn att tillägna sig än andra böckers. Under mer än 20 år, som jag varit lärare, har jag undervisat och examinerat flera tusen barn och funnit, att läxläsning i grammatik, historia, ja, i hvilket ämne som helst går lika trögt som i katekesen eller lika lätt, hvilket man behagar säga. Utanläsning af rimmad vers är det enda, som härifrån något skiljer sig, dock icke ens det för alla barn. Jag hör icke till dem, som nöja sig, om ett barn kan sin läxa ungefär. Hela läxans innehåll skall det hafva reda på, men, där så behöfves, förklarar jag, hvad som i en lärobok icke är nog lättfattligt. Jag vill här upprepa några ord, som af mig begagnades på lärarmötet i Stockholm: »Det är en farlig riktning att icke hålla strängt fast vid läxutanläsning. Vore jag professor eller lektor, så skulle jag begagna samtalsmetoden eller hålla föredrag för mina lärjungar, men jag skulle tillhålla dem att anteckna och i minnet inpräglade det, som blifvit afhandladt. Såsom folkskollärare kan jag icke af dem fordra en sådan anteckning.

Vore det sant, att utanläsning gör människan slö och dum, så skulle jag gärna förena mig om dess bannlysning, men jag tror, att utanläsning uppöfvar minnet. Jag litar mer på en god lärobok, som kan när som helst vara till hands och rådfrågas, än på min personliga undervisning särskildt för hvarje barn och kan därför icke instämma med dem, som ringakta goda läroböcker, då de påstå, att läraren samtalsvis skulle kunna göra allt. Elementarskolläraren, som har ett enda läxlag, må föredraga åtskilligt muntligt, om han kan göra ämnet åskådligare än läroboken, men låter han icke undervisningens resultat inpräglas i lärjungens minne, så blir ingen valuta af alltsamman. Det går lätt att en och annan stund fångsla barnens uppmärksamhet, men hvarken lärare eller lärjungar äro alltid rätt disponerade att gifva och att emottaga. Gif oss rediga och lättfattliga läroböcker i alla ämnen, så reder sig saken bäst, och ju mer man kan förmå en lärjunge till självstudium, dess säkrare framsteg skall han göra. Att elementarskollärarne vilja truga sina metoder på folkskolan är mer än korttänkt. Folkskolan kommer alltid att besökas ojämnt, ty pluraliteten af dess barn äro fattiga, somliga nödgas tidtals att tigga, då arbetsförtjänst icke finnes för föräldrarna, och ofta behövas barnen till föräldrarnes biträde.»

I ett annat sammanhang yttrar Zweigbergk: »Herr lektor Rundbäck hör till de nymodiga uppfostrarna, som tro, att man med innanläsning och muntliga föredrag kan åstadkomma nästan allt, hvad som behöfver läras. Den, som på allvar sysselsatt sig med undervisning i en folkskola, har en annan erfarenhet. Undervisningens resultat böra ju alltid åt minnet anförtras. — — — De gamla sade, att lärdomens rötter äro bittra men frukten söt. Nu finnas de, som vilja alltför mycket sockra den första undervisningen; men för mycket slisk fördärfvar matsmältningen, så den lekamliga som den andliga. Låt barnet hädas i allvarligt arbete och inhämta lärdomens rötter, äfven om därmed äro förenade möda och ansträngning, och det har en god grund att sedan bygga på. Herr lektorn säger, att ingen i andlig nöd tager sin tillflykt till bibliska historien, och samma har grefve Rudenschöld sagt om katekesen, men det kan blott vara en förmodan af herrarne, ty omöjligt är att veta, om så verkligen förhåller sig.

Den, som anlitas såsom själasörjare, vet bättre, huru härmed förhåller sig, och min erfarenhet är, att såväl bibliska historien som katekesen varit oräkneliga till tröst och hugsvälse, därför att i dem innehålles Guds ord.»

Utanläsning af katekesen förordas ock af biskop Billing. Utanläsning af katekesen har, säger biskopen, varit påbjuden, så länge här funnits en svensk luthersk kyrka. Ett dylikt påbud framgår ur lutherska kyrkans väsen. Lutherska kyrkan är nämligen medveten om sin pedagogiska uppgift att uppfostra till tro, och hon är till genom sin bekännelse. Redan denna utanläsningens ålder — den är påbjuden i svenska lutherska kyrkans första kyrkoordning af år 1571, och ett dylikt påbud finnes äfven i kyrkolagen af år 1686 — vittnar om att den måste hafva ej ringa vikt och betydelse.

Den framstående kristendoms läraren seminarierector W. Norlén i Uppsala yttrar rörande utanläsningen af katekesen bland annat följande. »Likasom vid läsningen af biblisk historia utgör äfven vid katekesläsningen den förberedande behandlingen af stycke och språk den egentliga undervisningen. Då det sålunda genomgångna följande katekestimme skall ånyo genomgås, är af vikt, att läraren gör sig underrättad, huruvida barnen noggrant tillägnat sig det, som blifvit dem gifvet till hemarbete, såsom ock öfver hufvud det, som varit föremål för föregående katekeslektions undervisning. Denna utanläsning, minnesläsning, är en öfvermåttan viktig del af arbetet och, förberedt så, att innehållet i någon mån blifvit barnens egendom, har denna utanläsning, hvilken är något helt annat än tanklöst eftersägande af oförstådda ord, samma betydelse som hvarje annat gömmande och bevarande af det goda, man fått. Luther fordrade ett fullkomligt ordagrant återgifvande af lilla katekesen. Han säger: »Jag beder först, att predikanten för allting vaktar sig för och undflyr mångahanda eller annorlunda text och fordran på tio Guds bud, Fader vår, tron och sakramenten o. s. v. utan beständigt använder enahanda form, hvarvid han blifver och alltjämt drifver henne det ena året efter det andra. Ty man måste med enahanda viss text och form lära de ringa och enfaldigare, eljest blifva de lätt förvillade, om man lär dem den ena tiden så och året därefter annorlunda, liksom man skulle vilja förbättra det,

och därigenom förspiller man allt sitt arbete, som man nedlägger på undervisningen. Det hafva jämväl fäderna väl förstått, de där allasamman hafva på enahanda sätt brukat Fader vår, tron och tio Guds bud. Därför skola vi ock hos de unga och enfaldiga så läsa dessa stycken, att vi icke förändra någon stafvelse eller det ena året annorlunda än det andra dem förehålla eller föresäga. — — — När du predikar hos de lärda och förståndiga, så må du bevisa din konst, och, om du inför dem ändrar om föredraget och än begagnar den, än en annan form, så anser jag intet hinder därför. Men hos de unga och enfaldiga blif vid enahanda och alltjämt lika sätt med bestämda ord, och lär dem allra först dessa stycken: tio Guds bud, tron, Fader vår o. s. v. efter bokstafven rätt fram, ord ifrån ord, så att de genom att ofta höra dem, jämväl själfva kunna säga dem efter och lära dem utantill. För det andra: när de väl kunna texten, så lär dem jämväl sedan uttydningen, så att de veta, hvad som därmed förstås, och begagna den form, som du här (nämligen i lilla katekesen) finner föreskrifven, eller eljest något kort sätt, hvilket du vill, och blif därvid och förändra det icke till någon stafvelse, såsom det sades om själfva texten, och tag dig tid därtill!» Denna uppfattning af hela lilla katekesens utanläsning har alltsedan Luthers tid varit och är ännu vår kyrkas och skolas praxis, och mot densamma är ingenting att invända. Hvad åter beträffar utanläsning af utvecklingen af Luthers lilla katekes af år 1878, har fordran därpå redan blifvit motsagd af både vän och fiende. Däri förekommande bibelspråk måste dock ordagrant återgifvas, och hvad det öfriga beträffar, blir det efter ett rätt förberedande arbete, under hvilket katekestyckena redan äro hos många lärjungar till innehåll och uttryck halfvägs, hos några mer än halfvägs ingångna, ingen svårighet att tillägna sig återstoden. Stor fördel skall det ock för barnet vara att hafva fixerat sanningarna i katekesens, såsom man bör kunna vänta, väl betänkta ordalag. Ingen fördel däremot att ingenting hafva fäst inom sig eller hafva osäker kunskap i osäker form. Dock må läraren aldrig förgäta, att utanläsningen icke är mål utan medel. Han måste därför vara på sin vakt mot allt pedanteri med afseende på ord.»

Vid besvarande af frågan, om bibeln bör vara lärobok och den enda lärobok i kristendomskunskap, säger biskop Billing bland annat följande:

»Bekännelsen bör läggas till grund för barnundervisningen; och det är så långt ifrån, att detta skulle innebära något intrång på den plats, som bör tillmätas bibeln, att tvärtom bibeln ej kan få den rätt, som densamma tillkommer, med mindre än att bekännelsen leder barnen till och in uti den. Att bekännelsen normerar undervisningen, att barnen genom undervisningen ledas in i bekännelsen, måste kyrkan fordra för sin egen och för barnens skull. — — — Med ett ord, att icke undervisa barnen i bekännelsen utan låta läraren själf vara läroboken är att beröfva barnen deras kyrkliga arf, att i stället för att gifva dem sanningen kasta ut dem på äfventyr med en andlig äfventyrare — ty en sådan är enhvar — hur nitälskande och aktningvärd han för resten må vara —, som menar, att sanningens rike ligger på en obobodd ö, där ingen församling funnits eller finns, men hvilken han nu skall söka upptäcka. Men, säger man, vi medgifva, att barnen skola undervisas i den kyrkliga bekännelsen, men vi anse, att därtill ej behöfves någon särskild lärobok, utan det gör tillfyllest, att läraren personligen är en kyrkligt rättrogen man; hans muntliga undervisning är tillräcklig lärobok. En sådan åskådning ställer för stora anspråk på läraren. Man kan ej af hvarje lärare fordra, att han skall författa en bättre katekes än den auktoriserade. Dessutom skall han vara beredd att försvara sin katekes mot anmärkare. Nå väl, men om läraren följer den antagna katekesen, behöfver ju denna ej sättas i händerna på barnen. En sådan invändning stödjdes med en sorts religiös grund eller, om man så vill, med en pedagogisk. Den lyder ungefär så: 'Kristendomen är icke en samling lärosatser utan en stämning eller ett sammanhang af stämningar — och för stämningar är det ej hälsosamt att inlära katekestycken'. Slutsatsen är falsk, därför att försatsen är falsk. Kristendomen är stämning men icke blott detta utan äfven sanning (och sålunda lärosatser), fastän icke heller blott detta; stämningens grundval, såvida den skall vara annat än ett odugligt känslospel, är tron, och tron är beroende af hvad som tros. Därför måste kristendomen äfven

inläras. Men då blir frågan: genom lärobok eller utan sådan? Detta är en ren pedagogisk fråga, och alldeles samma skäl, som kunna anföras för läroböcker i andra ämnen, kunna anföras för läroböcker i kristendomskunskap. Saknad af sådana har här samma följder som annars, bland hvilka här endast må nämnas: fördubbladt arbete å lärarens och lärjungars sida men förminskadt resultat — oftast knappast något uppvisbart resultat, det är ingen eller åtminstone ingen redig kristendomskunskap.»

Nödvändigt vore sålunda, enligt biskop Billings förmenande, både af kyrkliga och pedagogiska grunder, att undervisning meddelas i den kyrkliga bekännelsen och att detta sker genom en särskild lärobok. »En sådan lärobok», säger biskopen, »hafva vi i vår auktoriserade katekes. Stommen i denna är den kyrkliga bekännelseskraften: Luthers lilla katekes. Den korta utveckling, som vidfogats, är dels hämtad ur de öfriga bekännelseskrafterna, dels uttryck för det medvetande, som nu lefver i den svenska kyrkan och är en trogen framställning af det, hvartill hon på den gamla goda bekännelsens grund genom fortsatt lifserfarenhet kommit. På intet sätt kan det försvaras, om denna lärobok skjutes åt sidan för något annat, hvilket då väl blir den enskilde lärarens utläggningar.» —

Beträffande behöfligheten af att i skolan läsa biblisk historia säger biskop Billing: »Läsning af biblisk historia är uppenbarligen endast en modifikation af bibelläsning. Är den detta, kan den ej ersätta alla former af bibelläsning. Att läsa bibeln i ett större sammanhang kan ej få bortfalla för läsning af biblisk historia. Men å andra sidan är väl bibliska historien i häfdvunnen mening ett oundgängligt läroämne. Det kan ej bestridas, att barnen böra hafva en redig och någorlunda fullständig insikt i den heliga historien, ej heller att de historiska böckerna i bibeln äro för vidlyftiga för barnen att inlära; ej heller att inom den heliga historien finnas vissa grundfakta, som framför allt måste kännas och begrundas. Konklusionen af allt detta är, att vi behöfva ett sammandrag af den heliga historien, och att barnen böra inlära detta — eller vi behöfva en lärobok i biblisk historia. Den är ämnad att vara en nyckel, som sättes i barnets hand,

manande och hjälpende det till att själf ingå i det heliga rum, där Herren själf bor, i den heliga skrift.»

Rörande det rätta bruket af utanläsning af katekesen likasom af katekesläsning i allmänhet vilja vi anförä jämväl det utlåtande, som domkapitlet i Kalmar (biskop Genberg) aflät med anledning af Kungl. Maj:ts remiss af en rikets ständers skrifvelse af den 15 september 1860, i hvilken ifrågasattes åtskilliga lagstiftningsåtgärder beträffande katekesläsningen. Domkapitlet yttrar: »I anledning af hos rikets senast församlade ständer gjord framställning, att vid den första undervisningen i kristendom icke någon utanläsning utöfver Luthers lilla katekes måtte ifrågakomma, hafva rikets ständer uti skrifvelse den 15 september förlidet år i underdånighet anhållit, det Eders Kungl. Maj:t täcktes såsom rättesnöre för kristendomsundervisningen, såväl i rikets samtliga skolor som vid nattvardsungdomens handledning, stadga, att Luthers lilla katekes skall utgöra grunden för kristendomsundervisningen och bör läras utantill; dock att utanläsning ej åläggas lärjungarne, innan de genom föregående muntlig undervisning förmått att någorlunda redigt uppfatta innehållet; samt att den förklaring öfver Luthers lilla katekes, som är eller varder antagen, bör begagnas såsom handledning vid religionsundervisningen; äfvensom att Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga lämpliga åtgärder för erhållande af en för omförmälda syfte tjänlig katekesförklaring. Till åtlydnad af nådig befallning att häröfver afgifva underdånigt utlåtande får domkapitlet anförä följande:

Att Luthers lilla katekes bör utgöra grunden för kristendomsundervisningen har inom svenska kyrkan länge varit en afgjord sak. Ett stadgande i denna syftning kan således icke möta någon annan invändning, än att det synes mindre nödigt stadfästa ett erkänt förhållande, hvars förändring ännu af ingen blifvit ifrågasatt.

Att denna katekes bör läras utantill, såsom rikets ständer vidare påyrka, är också allmänneligen vedertaget och således i saken ingenting nytt; men såsom föremål för lagstiftning är det både nytt och ovanligt. Det tillhör utan tvifvel den högsta kyrkliga myndigheten att bestämma, hvad som skall läras, och huru vidt fordringarna på kristendoms-

kunskap i allmänhet må sträckas, men, huru undervisningen i detta läroämne skall meddelas, och hvilka själsgåvor därvid efter olika ålder och anlag böra hos lärjungen tagas i anspråk, torde väl egentligen tillhöra den kateketiska vetenskapen att anvisa. Betraktas frågan ur denna synpunkt, så visar sig utanläsningen, såvida därmed menas ordagrant upprepande af gifna uttryck, icke vara ovillkorligen nödvändig i andra fall, än då innehållet är med formen så införlivadt, att det såsom bestämd kunskap icke kan vara till utan denna form. Sålunda t. ex. måste tio Guds bud, den apostoliska tron, bönen Fader vår o. s. v., om översättningen är riktig, med samma ord uttalas af nybegynnaren och af den lärde, af enfalden och af snillet. En omskrifning i andra ord vore här icke på sin plats. Då minnet således icke af andra själsgåvor kan frikallas ifrån att med saken bibehålla äfven de gifna uttrycken, så blir utanläsningen i detta fall en nödvändig följd af läroämnets egen natur. Detta gäller dock, strängt taget, endast om de anförda delarna af läroboken, samt hvad i öfrigt är omedelbart hämtadt ur den Heliga skrift; men det gäller visserligen icke i samma mån om Luthers egna förklaringar, och ännu mindre om andra författares försök att för den allmänna undervisningens behof utveckla bibelns dogmatiska innehåll; ty, huru förträffliga dessa försök än må vara, så hafva de dock icke samma anseende som skriftens egna ord och äro icke heller för innehållet så väsentliga, att detta icke med andra uttryck kan nöjaktigt återgifvas. Att med förbiseende af denna skillnad föreskrifva, att Luthers lilla katekes i sin helhet ovillkorligen bör läsas utantill, vore således att sträcka utanläsning och minneskunskap vida längre, än läroämnets beskaffenhet fordrar. — Det må dock gärna medgifvas, att denna fordran har sina skäl; men det är härvid icke utan vikt att anmärka, att utanläsningen, om man öfverskrider den angifna gränsen, har sin anledning och sitt försvar, icke i kunskapens och läroämnets natur utan i lärjungens fattningsgäfvor och bildningsgrad, och frågan blir då, huru vidt den af dessa rent pedagogiska skäl bör fordras eller medgifvas. Erfarenheten visar, och psykologien finner det förklarligt, att barnet icke skiljer mellan ord och sak, och att denna åtskillnad, som af omdömet

och reflexionen framkallas, ännu icke är för medvetandet tydlig, så länge minne och inbillningskraft företrädesvis äro öfvervägande. Då barnet således af naturliga skäl helst begagnar bokens eller lärarens egna ord, så böjer det sig icke under ett utifrån pålagdt tvång, utan det begagnar en inre rättighet att oförändradt återgifva, hvad det mottagit, så länge det för den sak, som är i fråga, ännu icke har andra uttryck. Om nu orden äro för innehållet de mest passande och bestämda, såsom förhållandet bör vara i en god lärobok, så kan deras bibehållande i minnet så mycket mindre anses vara hämmande för kunskapens utveckling, som det tvärtom på denna ståndpunkt är ett lika nödvändigt medel för insiktens bibringande, som ett tillförlitligt stöd för dess fortvaro. Detta stöd kan undvaras, och till följd däraf uttrycken blifva likgiltiga, endast i den mån omdöme och reflexionsförmåga göra insikten i läroämnet så oberoende af den gifna formen, att lärjungen fritt och med egna ord kan bestämdt återgifva dess innehåll. Att detta lyckliga förhållande, som utmärker en icke ringa grad af förståndsutveckling, skulle i allmänhet inträda vid gränsen af Luthers lilla katekes, och att således någon utanläsning därutöfver, såsom rikets ständer synas antaga, icke borde ifrågakomma, är på undervisningens närvarande ståndpunkt i föräldrahemmen och folkskolorna mera önskvärdt än sannolikt. Sannolikare är, att under bemödandet att upphinna rätt mål, utanläsningen ännu längre måste fortsättas.

Att den förklaring öfver Luthers lilla katekes, som är eller varder antagen, bör begagnas såsom handledning vid undervisningen, enligt hvad rikets ständer i underdånighet hemställa, följer tämligen af sig själf, emedan det är ändamålet med hvarje lärobok. Vore nu läroboken ingenting annat, än hvad namnet i egentlig mening innebär eller en kateketisk utveckling af den lutherska texten, så vore det visserligen en orimlighet att vilja i minnet bibehålla både förklaringen och det, som blifvit förklaradt, eller att af lärjungen fordra någon annan redogörelse för dess innehåll, än som visade sig i klar uppfattning af den utvecklade texten. Men ifrågavarande lärobok är icke blott en sådan förklaring utan tillika och fast hellre en mera omfattande framställning af kristendomens

hufvudlärar ungefär i det omfång, som kyrkan anser sig böra i allmänhet fordra för admission till Herrens heliga nattvard. Är denna fordran i afseende på kunskapens omfång rättmätig, så måste lärjungen på nöjaktigt sätt kunna redogöra för bokens innehåll, vare sig med dess former och uttryck eller med egna fritt valda ord. Där det senare utan misstag och förvillelse kan äga rum, är det endast den oskicklige läraren, som gör utanläsning till en ovillkorlig fordran. Men, om denna fordran är orimlig, så är det å andra sidan icke mindre orimligt att begära, att lärjungen till bevis på sin insikt helst skall uttrycka sig på annat sätt än läroboken, ty denna bok skulle vara mycket illa affattad, om lärjungen efter egen urskillning kunde i hvarje fall träffa den för innehållet bättre passande formen, än bokens författare efter sorgfällig ompröfning kunnat göra. Frågan, huru länge eller huru långt utanläsningen bör fortsättas, kan väl således i allmänhet icke besvaras annorlunda än med den önskan, att lärjungen ju förr dess hellre må uppnå den grad af själsodling, som gör minnesläsningen obehöfelig. Om detta önskningsmål genom lagstiftningen kunde afgöras, vare sig till viss ålder hos lärjungen eller till omfång i en lärobok, så vore undervisningen ej längre någon konst och lärokallets mödor betydligt underlättade.

Om i det anförda ligger någon sanning, så torde den innebära såsom slutsats, att den utanläsning, som beror af läroämnets beskaffenhet, icke behöfver anbefallas; och att den åter, som betingas af pedagogiska skäl, icke bör förhindras.

Men, ju mer det ur didaktikens synpunkt må anses vara af vikt att till en viss grad bibehålla utanläsningen, dess angelägnare är att söka hämma det missbruk, som därmed utan tvifvel i många fall blifvit bedrifvet. I detta hänseende och med biträdande af rikets ständers yttrade åsikt, att ingen utanläsning må åläggas lärjungarne, innan de genom föregående muntlig undervisning förmått att någorlunda redigt uppfatta innehållet, hemställer domkapitlet i underdånighet, att för sådant ändamål lämpliga föreskrifter må till vederbörandes iakttagelse meddelas i sammanhang med den förbättrade lärobok i kristendomskunskap, hvarom rikets ständer

i underdånighet anhållit, och för hvars åstadkommande åtgärder redan för flera år sedan blifvit i nåder vidtagna.»

Med afseende på den fordran, som man i våra dagar ofta får höra, att i skolan skall meddelas en allmän kristendom, en kristendom utan alla dogmer, vilja vi anför, hvad för några år sedan en lärare i vårt land i detta hänseende yttrat. »Fordran, att i skolan skall meddelas en kristendom utan dogmer, kan ej uppfyllas. Hvarje undervisning, som går utöfver meddelandet af notiser, som vill vara bildande, har nämligen till mål att grundlägga en öfvertygelse. Undervisningen i religion har sålunda till mål att grundlägga en religiös öfvertygelse. Men, likasom dess mål är att bilda en öfvertygelse, så måste dess utgångspunkt vara en öfvertygelse. Alltså är det omöjligt att undvara dogmer. En bekännelselös kristendom är en tom abstraktion utan hållpunkt i verkligheten. Fråga kan således vid religionsundervisningen ej blifva, om denna skall sluta sig till någon viss bekännelse, utan blott om till hvilken bekännelse: katolska, reformerta, lutherska o. s. v., den skall sluta sig och till hvilket omfång den skall meddelas. Det senare är en pedagogisk fråga, den förra en religiös, och om den afgör sålunda hvarken den enskilde läraren eller någon skolmyndighet eller någon pedagogisk doktrin utan barnens föräldrar och det kyrkosamfund, till hvilket de höra. —

De moderna pedagogerna mena, att det är frihetsvidrigt att låta barnen undervisas efter ett visst kyrkosamfunds bekännelse. En myndig, som ej gillar lärosatserna i det kyrkosamfunds bekännelse, till hvilket han hör, kan öfvergifva detta samfund och sluta sig till ett annat eller ock till intet, om det ej finnes något, som tilltalar honom; men ett barn tvingar man att tillägna sig ett bestämdt kyrkosamfunds bekännelse. Det är samvetstvång. Med detta påstående ställa sig de moderna pedagogerna på samma ståndpunkt som Rousseau, som ville, att man ej skulle undervisa barnen i religion, på det de, sedan de växt upp, skulle kunna fritt välja, hvilken religion de behagade, eller ock ingen, om de ej funne behag till någon. De moderna pedagogerna säga visserligen, att de ej vilja gå så långt; de vilja hafva undervisning i religion; men det, som blir kvar, sedan de positiva trossatserna

blifvit borttagna, är lika med noll; det är intetsägende saker, hvilka ej erbjuda människohjärtat någon tröst i bedröfvelsen, någon kraft i frestelsen, något ljus i tviflet. Och dessutom hvem skall bestämma, hvad som skall läras eller icke läras? Har en lärare, som tillhör den moderna skolan, vid undervisningen i den s. k. allmänna religionen lämnat kvar något positivt, kommer en annan längre framskriden och tager bort äfven detta. Allt lämnas åt det subjektiva godtycket. Men, om det är ett otillbörligt tvång att undervisa barn efter en viss kyrklig bekännelse, så är det ock ett våldförande af barnens frihet att låta undervisa dem i världsliga kunskaper; att lära dem utöfva ett visst yrke eller en konst. Det skulle ju kunna hända, att barnet, blifvet stort, ej vidare kommer att studera det eller det ämnet, i hvilket det under uppväxtåren fått undervisning, eller utöfva det yrke, det fått inlära. Men antager man, att föräldrarna tidigt böra låta barnen inhämta nyttiga kunskaper, är det väl mycket mer deras plikt att tidigt föra dem till gemenskap med Gud. Detta sker därigenom, att de genom dopet upptagas i ett bestämdt kyrkosamfund. Om barnen sade Jesus: »Sådana höra Guds rike till»; men han sade ock: »Utan en varder född af vatten och anda, kan han icke ingå i Guds rike.» Men för att barnen skola behållas i dopnåden är det nödigt, att de få lära hålla allt, hvad Jesus befallt; de måste således undervisas. Föräldrarna tillhör det att sörja för att barnen erhålla en undervisning och uppfostran, som har till hufvudsakligt syftemål att, såvidt på människor beror, i dem Guds beläte åter blir upprättadt.»

Den berömda pedagogen F. Leutz i Karlsruhe säger, sedan han visat, att de bibelspråk, som äro införda i katekesen, böra inläras ordagrant: »Efter mitt förmenande böra äfven katekesstyckena memoreras. Skola nämligen barnen vid konfirmationen äga den kristliga läran i öfversikt och sammanhang, så kan detta enligt den erfarenhet, som prästerna gjort vid konfirmationsundervisningen, åstadkommas endast, om barnen under skoltiden i minnet inskräppta vissa fasta satser såsom hållpunkter för de religiösa och konfessionella läroarna, som sedan vid konfirmationsundervisningen kunnat utvidgas och uppbyggligt tillämpas. Att i skolan endast förklara styckena

för, efter min erfarenhet, till ett splittradt vetande, som ej innehåller några hållpunkter för den senare sammanhängande undervisningen. Att textorden i de fem hufvudstyckena och de specifikt konfessionella läroarna måste i minnet ordagrant inpräglas, förstås af sig själf. Vill man häremot invända, att en kristen bör när som helst kunna med egna ord bekänna sin tro, så är detta visserligen riktigt, och det är ett psykologiskt faktum, att, där uppfattning af en sak finnes, där saknas ej det språkliga uttrycket, men erfarenheten har visat, att ett sådant fritt bekännande af tron förefaller svårt för ett folkskolebarn till och med i den öfversta klassen. Vi vilja därför hellre komma våra unga kristna till hjälp och gifva dem med sig från skolan den kristna lärans hufvudstycken i god form.»

Vi hafva anført ofvanstående yttranden rörande åtskilliga sidor af kristendomsundervisningen för att därigenom bidraga därtill, att vid den strid om sättet för meddelande af denna undervisning, som nu pågår, den viktiga saken måtte blifva sedd från så många synpunkter som möjligt.

Carl K—n.

10.

Om anstalterna för blindas undervisning och uppfostran i konungariket Sachsen.

(Forts. fr. f. häfte.)

Sedan Rosa genomgått småbarnsskolan och förskolan och nått en ålder af omkring 12 år, förflyttades hon jämte jämnåriga till anstalten i Dresden.

Åren förflyta snabbt, och redan sitter flickan i 2:a klassen och är fullt förtrogen med det nya hemmets alla anordningar. En dag komma hennes föräldrar på besök. Sedan de åhört några lektioner, ringer det till middag. Alumnerna gå för att tvätta händerna till sofrummens och lärosalarnas

vattenbehållare. Nu ljuder klockan ånyo. Rosa går med föräldrarna in i ett rum, där fjorton barn under uppsikt af en sköterska äro färdiga att börja middagsmåltiden. Barnen kalla detta rum »ätskolan». Här får man nämligen lära sig, hur man dukar ett bord och utdelar maten, hur man skär köttet, i hvilken hand man håller knif och gaffel, hur man bör sitta vid bordet, och om morgnarna öfvas man uti att slå i kaffet. Rosa hör på det ljud, den fallande drycken åstadkommer, när koppen är nästan full, hennes sidokamrat märker det på koppens tyngd, i det hon lyfter den något från bordet, och en tredje känner på koppens värme, hur kaffet stiger i den. Nybörjare i denna öfning låta ibland drycken flöda öfver. En gosse håller sitt finger på kanten af koppen så, att han känner, när kaffekannen bör ställas ned, men denna metod gillas icke.

Först sedan barnen blifvit väl inlärdade i bordsseder, förflyttas de härifrån till stora matsalen. Detta kan dröja till och med några år. Rosas föräldrar föras af en äldre blind flicka till den stora matsalen. Just nu inträda där de manliga alumnerna, sedan komma de kvinnliga. Så snart eleverna öfverstigit dörrtröskeln, tystnar allt samtal. Tigande sätta sig alla ned. Ett tecken, och de resa sig åter; en alumn läser bordsbönen. Nu blir det lifigare. Rågade fat inbäras, fyra elever få ett för sig. Med serveringsgaffeln tar sig hvar och en själf sin portion. Under lifigt samtal skäres köttet. Midt i salen står den tjänstgörande personalens bord. Dess portioner tagas liksom i Moritzburg ur samma stora lerkärl, hvarur alumnerna få sina. Rosas moder ger sin man en knuff i sidan; han förstår henne. En handelsman hade förut varnat dem för att föra barnet till blindanstalten. Tjänstepersonalen åte köttet, alumnerna finge benen. Men i Moritzburg hade det ej varit så, och nu gladde de sig öfver att det ej heller här gick så till. Ett nytt tecken, och allt samtal afstannar. En minut till samling, och nu reser sig åter en och läser bönen från bordet. I ett långt tåg lämnar man matsalen. Glad och hurtigt begynner nu ett stort antal vuxna flickor af anstaltens elever att bära tillsamman fat och tallrikar, några tvätta föremålen, andra spola dem, några torka dem, och inom $\frac{1}{4}$ timme är allt åter i ordning efter måltiden, och alla gå

att spatsera i trädgården, till dess klockan åter kallar dem till verkstäderna eller skolrummen.

Rörande kroppslig aga inom anstalten underrättar Rosa sina föräldrar, att denna alltid utdelas af anstaltens direktor, att endast de yngre eleverna bli föremål därför, att därvid användes en käpp, samt att hon en gång fått smaka den, därför att hon ljugit. »Kommer sådant ofta före?» — »Första tiden efter öfverflyttningen hit aldrig; men efter ett par månader tillsades det, att nu måste stränghet användas, och då fingo många aga. Sedan $\frac{1}{4}$ år taga sig nu alla i akt. Men, mamma, tänk dig, herr direktorn måste tvenne gånger årligen skriva till ministeriet om hvem som fått stryk och hvarför och hur många slag, han fått.» Rosa fick tårar i ögonen vid tanken på att äfven hennes namn stått i rapporten. — »På hvad sätt straffas ni eljest?» frågar fadern. — »Vi måste tiga en timme, ibland ännu längre.» — »Det är väl svårt för er?» — »Ja, i början glömma vi oss allt emellanåt och få då förlängd strafftid.» — »Hör du till de bättre eleverna inom lägsta klassen?» — »Ja, vi äro tre, som ha högsta betyget för uppförande, och därför fingo vi begära att bli rumsförmän.» — »Hvad menas med det?» Rosa berättar: »När vi kommo till Dresden, fingo vi en tid bortåt fritt umgås med hvarandra och blefvo nästan aldrig tillrättavisade. Sedan underrättades vi om en del af hvad som här är förbjudet. Efter några veckor upplystes vi om resten. Vi fingo ej längre språka med hvarandra utan måste umgås endast med »förmännen». Då vi tre fått vårt vackra betyg för uppförande, rådde oss »förmännen» att be herr direktorn om en proftid. Han blef glad, när vi kommo, men biföll ej genast vår begäran, utan vi måste först gå till våra lärare för att få ett intyg af dem, att de ej hade något att anmärka mot oss. När vi sedan kommo åter till herr direktorn, sade han, att vi anmälde oss till ett mycket viktigt ämbete. Nu vore han belåten med oss, om vi blott uppförde oss själfva väl. Men hädanefter måste vi äfven akta på att våra jämnåriga uppförde sig väl. Träffade vi på något otillåtet, skulle vi förehålla dem det, bättrade de sig ej, skulle vi hota med att anmäla dem hos honom, och hjälpte ej heller detta, måste vi anmäla dem. Det vore hvarje kristens plikt att visa sin nästa rätta vägen. Det måste man

göra af sann människokärlek, och, om vi tillsammans med de andra »förmännen» komme till honom för att fästa hans uppmärksamhet på dåliga lärjungar, så vore det ej baktaleri eller skvaller utan uppfyllandet af en viktig plikt. Vi fingo nu fem veckors profitid. De andra »förmännen» gäfvoss intyg om duglighet, vår profitid var slut, och vi blefvo af herr direktorn nämnda till riktiga »förmän». Från den dagen fingo vi fritt umgås med alla skolbarnen, äfven med dem, som ej voro »förmän». Vi måste tid efter annan gå till herr direktorn, och han talar då med oss om hvad som tilldrager sig i skolan och under fritiden. De äldre manliga eleverna komma dagligen till honom. Från skolan få vi gå med på konsert eller på teatern, hvar fjortonde dag. Icke-förmännen medtagas endast hvar fjärde vecka.» — »Ni få väl också flera julkappar än de andra?» frågar flickans moder. — »Nej», svarade Rosa, »alla få lika mycket både då och på födelsedagen.» — »Firas då elevernas födelsedagar?» — »Ja, på födelsedagen få vi två stycken kakor på vår plats vid bordet; sedan gå vi till herr direktorn för att tacka honom, och då önskar han oss lycka under det nya lefnadsåret. Äfven andra tjänstgörande gratulera oss.» — »Hvem betalar afgifterna för de där konsert- och teaterbesöken?» frågar fadern. — »Konungen upplåter friplatser i hofteatern för de vuxna alumnerna, och handtverksföreningen bekostar dem fritt tillträde till torsdags- och lördagskonserterna.»

Rosa för nu sina föräldrar genom hela flickträdgården. Vid dess slut ligga två trädgårdar med tillsammans 90 land, ett för hvarje elev. Hon sätter där på våren plantor under lärarinnans ledning. På Rosas land blomma tre stora solrosor, hon känner ofta på dem. Dessutom har hon planterat reseda och sått rättikefrö. Bakom elevernas land ligger en liten trädgård, där de växter odlas, som användas som undervisningsmaterial i skolan. Rosas föräldrar taga med intresse kännedom om allt detta. Nu ringer det, och Rosa måste tillbaka till skolrummet; hennes föräldrar gå in i matsalen, som nu är förvandlad till gymnastiksal. De vuxna flickorna gymnastisera här under ledning af en lärarinna. De dansa just nu en ringdans, och mannen säger till sin bustru: »Visste man ej, att flickorna äro blinda, kunde man omöjligt se det på deras rörelser.»

I den afdelning, som nu följer, upptar direktorn till bemötande vissa invändningar, som mindre insiktsfulla personer pläga framställa mot omfattningen af de kunskaper (och färdigheter), som meddelas vid blindundervisningen. — Nu kallas Rosas föräldrar till direktorns expedition. Han har mycket att tala med dem om. Under samtalets gång kommer han in på skolundervisningen. Föräldrarna uttrycka sin glädje och förvåning öfver elevernas prestationer. Därefter säger Rosas fader smått förlägen: »Skulle herr direktorn taga illa upp, om jag framställde en fråga?» — »Jag har ju aldrig tagit något illa upp, och dock har ni redan frågat mig om mycket», svarar denne leende. »Det är sant, men» — »Säg ni lugnt, hvad ni vill.» — »Ser ni, vi voro på en lektion i geografi, då Afrika genomgicks. Jag kan icke redogöra för allt, hvad barnen då visade sig känna till, men jag tänkte för mig själf: du är ej så hemmastadd i ditt län, som de äro i Afrika. Därefter voro vi med om en historietimme. Då talades det om Annabergs grundläggning, om en viss Kasper Nietzel och hertig Albrecht. Den sistnämndes jordafärd beskrefs, som om den försiggått i förrgår. Sedan åhörde vi en lektion i modersmålet. Barnen analyserade en lång sats, och jag hade aldrig tänkt mig, att man kunde hafva så mycket att säga om en enda sats. Och likväl kan jag skriva mina bref själf och det så, att de blifva fullt begripliga. Under en räknetimme undervisades i ränteberäkning. Det kan nu så vara, fastän vår flicka ej skall få mycket räntor att räkna ut, och i naturläran förklarade lärarinnan fonografen, hvilken jag förut ej kände ens till namnet.» Han tystnade. »Och nu tänker ni», sade direktorn, »hvad tjänar det till att lära barnen allt detta? Drifver man ej undervisningen härutinnan allt för långt? Skola de väl i framtiden få någon verklig nytta häraf eller lära de icke snarare för att framdeles glömma, hvad de lärt?» — »Ja, när vår Rosa åter kommer hem, måste hon sitta långa tider helt allena och arbeta, och då ligger hela vikten på att hon gör sina borstar ordentligt, så att ej borsten falla ur.» — »Att hon skall kunna det, gå vi i borgen för. Men vi ha ju icke endast att utbilda borstbindare i vår anstalt, vi skola ju uppfostra människor. Dessutom hör till ett yrke mera än mekanisk färdighet. En flicka, som endast

utbildades till teknisk skicklighet, skulle sedermera i lifvet ej kunna slå sig fram. Ja, hon skulle till och med ej kunna nå upp till den högsta graden af skicklighet.» — »Däruti ger jag er rätt, men jag menar, att sådant, som vi åhörde vid vissa lektioner, för henne ej kommer till någon användning längre fram. Hon skall kunna rätt tala med enfaldigt bondfolk, flitigt gå i kyrkan, umgås med sin Gud och äga kloket nog att ej låta dumma kvinnor förvrida hufvudet på sig och ej heller låta locka sig att vara med om allahanda nöjen. Jag vet ej, om de där främmande sakerna skola hjälpa henne något därvid.» — »Först ett par allmänna frågor», sade direktorn. »Har ni lagt märke till, om barnen höra på uppmärksamhet eller ej?» — »Jag tror, att Rosa ej förlorat ett ord af hvad läraren meddelat.» — »Tycktes de med glädje taga emot undervisningen?» — »Därom kunna vi ej yttra oss, ty de voro alla allvarliga.» Då infaller Rosas moder: »De voro vid godt humör, ty, när läraren lät undfalla sig ett skämtsamt ord, skrattade de, och, när lektionen var slut, gingo de lifligt språkande och skrattande ned för trappan.» — »Nåväl», sade direktorn, »redan däri ligger ett visst försvar för den undervisning, ni åhört. De lektioner, under hvilka barnen en längre stund rikta sina tankar oafbrutet på ett bestämdt ämne och glädjas åt hvad de fått till lufs, komma dem alltid till gagn: Sådana lektioner öka deras insikter, stärka deras vilja, höja deras själfkänsla, emedan de veta, att de tillägnat sig något nytt; de rycka dem undan likgiltigheten, göra anden rörlig och fyller dem med glädtighet, värmande solljus för hvarje barnasjäl.» — »Det tror jag, herr direktor. Vi ha många gånger talat om att vår dotter blifvit förändrad i anstalten, blifvit mycket lifvigare, än hon var förut, då hon timvis kunde sitta och leka med träpinnar. Men jag har alltid tänkt, att denna förändring sammanhänge med hennes ålder och berodde på umgänget med andra barn. När hon var med barn, som sågo, togo dessa sig ej an henne utan sprungit sin väg och läto henne sitta där.» — »Orsakerna till hennes utveckling äro flera», sade direktorn, »jag ville endast antyda för eder, att den undervisningsplan, ni här gjort bekantskap med, måste räknas dit.» — »Ni säger, att äfven själfkänslan hos barnen växer genom undervisningen. Men jag är just rädd för en

sådan tillväxt. När vår flicka ökat sitt vetande undan för undan, så skola de flesta i byn och kanske äfven vi förefalla henne mycket inskränkta, och det vore illa. Jag har alltid funnit, att sådana, som höja sig öfver sin omgifning, ha svårt att ta sig fram här i världen.» — »Oroa er ej därför, en viss grad af själfkänsla behöfver hvar människa, den blinda ännu mer än andra. Just hans skygghet, hans ängsliga sinne äro ofta till hinder för hans framkomst. Han har ej själf tillit nog att söka arbete, att åtaga sig större beställningar, fastän han skulle kunna utföra dem, ej att konkurrera med andra, äfven om han är dem vuxen. Och, om man behandlar den blinde öfverlägset, såsom tyvärr ofta sker, drar han sig skrämd tillbaka, är modfälld och olycklig samt blir till sist beledad som harhjartad. Därför måste man stärka hans själfkänsla. Att denna icke skall urarta, draga vi försorg om redan här. Vi låta nämligen de äldre och insiktsfullare eleverna då och då känna, huru litet de veta, och att de ej hafva sig själfva att tacka för hvad de veta. Ett stående kapitel vid samtal med dem bildar frågan, efter hvilken måttstock människovärdet bör mätas. Den obildade, som kanske ej ens kunde stafva rätt men visste att uppfylla sina plikter som människa, vore mera värd än den lärde, som bruste i välvilja, i sannfärdighet, i sedlig uppfattning af sitt kall. Religionsundervisningen, 4 å 5 timmar i veckan, de dagliga andaktstunderna morgon och afton, de speciella uppbyggelsestunderna sön- och helgdagar, den allmänna gudstjänsten gifva dessutom många tillfällen att visa deras själfkänsla tillbaka inom behöriga gränser.» — »För denna utredning», sade Rosas far, »är jag eder mycket tacksam, men, hvarför barnen måste lära så mycket, är ännu icke klart för mig.» — »Min vän, vi ha tid därtill och äfven särskild anledning. Betänk, att våra elever tillbringa i anstalten hela sin tid, hvilken ej som för andra barn är delad mellan hemmet och skolan. Barn, som se, promenera, springa omkring i Guds fria natur, sysselsätta sig själfva än med ett, än med ett annat och inhämta så kunskaper på egen hand. Sådant är förvägradt det blinda barnet. Öfverlämnadt åt sig själf går det vanligen tillbaka. Det måste alltid mottaga eggelse utifrån och sysselsättas. Därför hafva vi flera undervisningstimmar än barnen i folkskolan. Blinda

barn hafva i regeln bättre minne, äro vid undervisningen mera uppmärksamma än andra, emedan de ej distraheras af företeelserna omkring sig, och måste därför också göra större framsteg i studier.» — »Ursäkta, herr direktor, förblifva barnen också friska till kroppen?» — »Ni har väl märkt», svarade denne, »att mellan hvarje lektion är det $\frac{1}{4}$ timmes uppehåll, och att några minuter af denna paus alltid användas till fristående gymnastiska öfningar i de väl luftade korridorerna, och att den återstående tiden tillbringas i trädgården. Och, om ni vill studera lektionsschemat, skall ni finna, att sådana lektioner, som intellektuellt anstränga barnen, så vidt möjligt är, omväxla med lektioner, under hvilka deras kroppskrafter mera än deras intelligens tagas i anspråk. Välskrifning, öfningar i mätning och vägning, sång och gymnastiklektioner, promenadtimmar, handarbete, utsömning af kartor och tillsättande af berg, sådant och annat dylikt tjäna till rekreation efter det mera intellektuella arbetet. Utom de fyra gymnastiktimmarna i veckan företages en halftimmes gymnastik hvarje morgon; äfven bada lärjungarne en gång i veckan och promenera dagligen en lång stund i den stora anstaltsträdgården samt göra dessutom utflykter i omnejden.

Angående *nyttan* af en sådan undervisning för de blindas framtida lif kan jag försäkra eder, att de, som lärt sig mest i skolan, vanligen taga sig bäst fram, sedan de kommit ut som arbetare i lifvet. De förstå sig bäst på konsten att umgås med människor; de upptagas ofta i bildade kretsar, hos prästen, läraren, godsägaren; man gläder sig åt deras kunskaper, intresserar sig för dem och hjälper dem så mycket hellre att taga sig fram. Äfven mindre bildade personer få intresse för dem, när de se, att människor, som arbeta strängt hela veckan, kunna roa sig på ett godt sätt under hvilodagen. Nyligen sade en bonde till mig: »Hade vi icke er M., skulle vi ej förstå meddelelserna om våra kolonier. Han kan alltid ge oss upplysningar. Och, när en blind, som lämnat vår anstalt, kan ge besked om utvecklingen i den trakt, där han bor, så höjer det ju hans anseende och är honom till nytta vid sökande efter arbete. Att han för utöfvande af sitt yrke måste vara hemma i räkning, är otvifvelaktigt, och man kan ej på förhand bestämma, hvilka exempel han just får att lösa

i det praktiska lifvet. Vi måste göra honom duktig i att räkna öfver hufvud taget; då skall han ej komma i förlägenhet vid enskilda fall. Att också göra honom bekant med våra regenters och vårt folks historia anser jag som en viktig uppgift för vår skola. Den sachsiska historien bjuder på så mycket lärerikt, så mycket väckande, fosterlandskärleken främjande, att den väl är värd att intaga en framstående plats i undervisningsplanen. Man borde blott alltid framhålla landets inre utveckling, regeringens omsorger om folkets väl, befolkningens arbete och kamp för förbättrade förhållanden och ej göra krigståg och slaktningar till det centrala i undervisningen. Att eleverna också införas i naturens rike, få lära känna dess underbara krafter och tillstånd och därigenom fyllas af vördnad därför, d. v. s. för dess Herre, kan knappast tadlas. Och beträffande modersmålet frågar jag eder, om ni i edra bref också förstår att rätt bruka skiljetecknen?» — »Med dem står jag på krigsfot», svarade han, »men skall Rosa verkligen komma så långt, att hon vet, när man bör sätta komma eller semikolon?» — »Ja, helt säkert, erfarenheten lär, att vår metod borgar för ett lyckligt resultat af undervisningen, blott man går grundligt till väga efter den.»

»Så har jag ej tänkt mig in i saken», genmålde bonden, »jag märker väl, att ni mycket bättre än jag öfverskådar det hela». Nu reste sig också hans hustru och bad att få stanna hos anstaltens alumner ända till sängdags. Ute i korridoren väntade Rosa. De gå in i bönsalen, hvarest nu undervisning i sång meddelas. De få där höra allvarliga sånger föredragas med en känsla så djup, att de få tårar i ögonen.

Därpå få de höra äfven muntra folkvisor, som både hos dem och eleverna frammanar en glad stämning. Från bönsalen gå de till musikrummet, där kapellet inöfvar sina stycken och förvåna sig öfver de manliga blindas prestationer på detta område. Rosas fader säger då till henne: »Eftersom vi ha tillstånd att gå omkring här öfverallt, så för oss då en gång genom hela huset!»

Rosa för dem nu först in i köket, hvilket är inrättadt på samma sätt som i Moritzburg, blott med den skillnaden, att i Dresden kokar man med ånga i en stor kopparkittel. I ett

rum bredvid ligga hundrade, ja, flera »reformationsbröd». En konditor i staden har skickat eleverna dem till skänks. De gå genom korridoren tillbaka till tvättstugan, där just nu nio flickor syssla med tvätt. Rosas moder griper ett stycke tvättadt linne, synar det noga och visar för sin man, att det ej finnes några dunkla ställen, att till och med sömmarna äro rena. Därpå stiga de åter trappan uppför och komma in i ett rum, där anstaltens blinde lärare i pianostämning meddelar undervisning. En alumnn är sysselsatt med att stämma, några andra höra på och tillgodogöra sig lärarens anmärkningar och förklaringar. När de, som nu höra på, tillägnat sig den teoretiska delen af undervisningen, få äfven de börja med den praktiska sidan af saken. Tillfrågad, om eleverna också lära sig att riktigt handskas med ett instrument, försäkrar läraren, att det förhölle sig så. »Ja i eder närvaro», säger Rosas fader, »men hur går det, när de komma ut i lifvet; skada de då ej instrumenten mer, än de gagna dem? Vår godsägare har en flygel, som kostar 1500 mark; jag tror knappast, att han ville anförtro den åt en blind.» — »För att vederlägga edra farhågor», svarade läraren, »vill jag hänvisa eder till det faktum, att tretton af mina lärjungar slagit sig ned i olika städer i Sachsen som pianostämmare, njuta stort förtroende och förtjäna sitt lefvebröd.» — »De få väl då sysselsättning i pianofabrikerna?» — »Såvidt jag nu erinrar mig», svarade läraren, »arbeta endast fyra af dem på fabriker, de öfriga gå omkring i husen och få stämma äfven de dyrbaraste instrument.» — »Men hur hitta de vägen? De kunna väl ej gå ensamma?» — »Vid åtskilliga tillfällen», ljöd svaret, »behöfva de en ledare, men, då de under vistelsen i anstalten fått öfva sig i att gå på gator och landsvägar, så reda de sig ofta på egen hand, i synnerhet om de äro förtrogna med sin stad och dess omgifning.» Rosa går vidare med sina föräldrar. De komma in i hufvudbyggningens första våning. Här äro skolsalar, bostadsrum för den tjänstgörande personalen och expeditiionsrum. I de sistnämnda arbeta fem personer; inalles äro vid anstalten åtta sådana anställda. De stiga en trappa högre. Där har man bönsalen — det rum, där de åhört undervisningen i sång —, några undervisningssalar och rastrum, sköterskornas hem och det stora borstbinderiet. »Rörande sköter-

skorna», säger Rosas far, »och äfven om elevernas promenader får jag lof att utbedja mig af direktorn närmare upplysningar. Sköterskorna med sina hvita hufvor förefalla mig så katolska.» De komma nu in i borstbinderiet, där några och tjugo flickor sitta och arbeta under uppsikt af en mästare, ett biträde och en sköterska. Redogörelsen för arbetet där gå vi förbi, öfvertygade om att våra läsare lätt föreställa sig, huru det därvid tillgår. Några upplysningar om afsättningen af det tillverkade, hvilka mästaren lämnade Rosas vetgirige fader, skola vi däremot meddela. »Kort efter införandet af borstbinderiet kunde vi», sade mästaren, »ej leverera varor i tillräcklig mängd. Så kom en tid, som medförde mycket bekymmer, vi hade för mycket arbetskrafter för små beställningar och för litet för att våga åtaga oss stora. Sedan vi öfvervunnit dessa svårigheter, kunna vi vara nöjda med omsättningen. Det gäller därvid ej blott att afyttra de borstar, som tillverkas i anstalten, utan äfven dem, som tillverkas af flickor, som redan lämnat anstalten. Ganska många af dem kunna ej sälja sitt fabrikat i sin by, och, då det är dem förbjudet att gå omkring för att bjuda ut sin vara, måste försäljningen ske i anstalten. Förra året omsatte vi borstar för 35,484 mark. En god del däraf kom till kasernerna; några regementen togo hela sitt behof från anstalten, och äfven största delen af kartescherna tillverkas här. I Freiberg har en för detta anstaltsalumnn en affär för försäljning af borstar och tågvaror, som tillverkas af blinda, och i Chemnitz bor en människovänlig herre, som, sedan han nedlagt sin egen affär, ägnar sin tid åt försäljning af blindas arbeten. Båda två göra oss en stor tjänst vid omsättningen af varorna.» Rosas moder observerar nu, huru två blinda flickor skära borst med breda, skarpa knifvar. »Komma de med handen under den nedfallande knifven, så äro fingrarna förlorade.» Mästaren lugnar och upplyser henne om att under de femton år, borstbinderi drifvits i anstalten, ännu ej något allvarsammare olycksfall förekommit.

Efter att sedan hafva gjort ett besök hos lärarinnan i kvinnliga handarbeten och därvid fått tillfälle att glädja sig åt de yngre flickornas skicklighet i att sticka, stoppa, sy m. m., komma de med Rosa in i ett rum, där skolbarn under ledning af en vårdare äro sysselsatta med s. k. sinnesöfningar.

De lära här att särskilja klangen af guld-, silfver-, nickel- och kopparmynt, lära sig känna deras prägel, så att de kunna konstatera guldmynt såväl med känseln som med hörseln. De värdera korgar efter storlek och vikt, sedan de fått uppgift på materialets pris. Vårdaren låter några af de bästa eleverna angifva längden och styrkan af åtskilliga träkäppar och segelgarn, och Rosas föräldrar förvånas öfver svarens riktighet. De gå vidare och komma till de blinda flickornas sofrum i tredje våningen. Af Rosa få de veta, att de äldre flickorna kunna bädda sin säng lika bra, som om de såge. I det första sofrummet sågo de två flickor sysselsatta med att putsa fönsterrutorna. Arbetet gick raskt undan, och de slutade ej, förrän glastrutorna voro alldeles blanka. De gå nu öfver gården och komma in i korgmakarverkstaden. Rosa för dem in i ett stort rum, där händighetsundervisning meddelas. Hon visar dem skolbarnens i en skänk förvarade arbeten: af lera och vax förfärdigade äpplen, cigarrer, potatis, koppar, gafflar, flaskor, kannor, klot, tärningar, valsar, pelare, pyramider, afskurna koner, blad af viol, stängel och frukt af potatis, blad och frukter af bok, svampar, björkkvistar, äppleblommor, tobaksblommor, m. m. m. ur växtvärlden; ur djurriket: öron af hare, hof af häst samt hofjärn, horn af får, fot af höns, fot och näbb af gås, biceller, fot, snabel och tand af elefant, tänder af gnagare, af hund och katt, hjärta, njure och luftstrupe hos människa m. m. m. m., kartor och väl hundra andra föremål.

För sådana föremål, som äro för små att efterbildas för hand, användes en större skala, och Rosas föräldrar begripa nu, att barnen genom en sådan undervisning kunna komma till kännedom om blomdelar och andra ting, som tyckas otillgängliga för en blinds sinnen. Ehuruval alla föremålen äro synnerligen väl utförda, lägger man dock ej vid anstalten an på att utbilda konstnärer. Nu komma de in i det stora korgmakeriet. Där äro väl fyrtio manliga alumner i verksamhet. De förfärdiga korgar af allahanda slag. Mästaren, som med ett biträde undervisar skaran, förklarar för de besökande lärogången vid arbetet och påstår, att, sedan barnens händighet blifvit duktigt utbildad i skolan, förekommer ej mer några sneda korgar i verkstaden. »Hvarifrån rekvirerar ni videt?» — »Det mesta kommer från Schlesien.» — »Ni förbrukar stora

kvantiteter?» — »Förra året utbetalade anstalten 14,871 mark för vide. Vi förbruka ej allt själfva i anstalten, utan en god del däraf är rekvirerad af för detta alumner.» Därefter komma de in i ett rum, där en klass gossar och flickor hålla på med träarbeten. Här går det till som i Moritzburg, och inför deras ögon uppstå allahanda föremål, som äro till nytta för hushållet eller undervisningen. De gå vidare och komma till försäljningsplatsen vid Falkgatan. Där och i det bredvid liggande nederlagsrummet finna de sammanförda alla de varor, som blifvit förfärdigade i blindanstalten och nu skola säljas. Den tjänsteman, som ledsagar dem, upplyser om att summan för år 1894 sålda varor gick upp till 53,819 mark och inköpspriset för råmaterialerna till 41,147 mark. »Beklaga sig ej yrkesidkare öfver konkurrensen med anstalten?» — »Det har förr händt någon gång, men, då försäljningen fördelar sig på korg-, tåg- och borstvaror, så låter man öfvertyga sig om att ett särskildt handtverk ej lider något synnerligt genom blindanstaltens försäljningar; dessutom hålla vi våra varor ej billigare, ofta dyrare än andra. Vi räkna på fabrikkets godhet och på allmänhetens medlidande för de blinda. Ännu har det ej förekommit något fall, då vi bjudit under en konkurrent. Denna omständighet jämte öfvertygelsen, att de blinda, äfven om de hade sin syn, skulle likaväl producera, och att vi sälja varorna icke blott i Dresden utan till större delen i landsbygden, ibland till och med utom Sachsens gränser, försonar handtverkarne med vår anstalt; ja, vi understödjas understundom af dem i våra sträfvanden.» Bredvid varunederlaget ligger männens sofhuss, och i detta föras de omkring af samma person, som nyss lämnat dem upplysningar. I jordvåningen är den stora badanstalten med sina kar och duschinrättningar. »Att du kunnat vänja dig vid duschen», säger Rosas moder till henne, »det förundrar mig verkligen.» — »Det dröjde icke länge, mamma. Nu få vi dusch en gång i veckan och ett helbad hvar fjärde vecka, och då vågas vi alla; vikten antecknas och rapporteras till direktorn och, om han då finner behöfligt, till läkaren. Den, som minskar i vikt på öfverraskande sätt, blir, äfven om han ej särskildt känner sig illamående, undersökt af läkaren.»

I första, andra och tredje våningen ligga de manliga alumnnernas sofrum. De äro anordnade på samma sätt som flickornas. Framför hvarje bädd står ett litet bord, hvar på de blinda, när de gå till sängs, i en bestämd ordning lägga sina kläder, på det att påklädningen må kunna gå snabbt. Hvarje sal har en ugn, som vid kall väderlek lindrigt uppeeldas tidigt på morgonen och vid sängdags. Det senare är nödvändigt, redan af det skäl, att alumnnerna måste tvätta ansiktet och öfre delen af kroppen hvarje kväll. Därifrån komma Rosas föräldrar in i repslageriet. Det består af en lång bana och ett stort arbetsrum. »Hur är det möjligt», säger Rosas fader till mästaren, »att hålla en sådan bana varm om vintern?» — »Den uppvärms ej. Hvad skulle det bli af våra elever längre fram i tiden, om de bara kunde arbeta i uppvärmda lokaler? Hos oss är banan åtminstone täckt, ute i lifvet få de sedan arbeta i öppna banor, hur kallt det än är.» — »Hvad de stackars barnen då måste frysa!» anmärker Rosas moder. — »Visserligen frysa de ibland, men, som de äro varmt klädda och hafva träskor på fötterna och kunna värma sig i arbetsrummet, när kölden ansätter dem, så komma de utan alltför stora svårigheter öfver hårdningsperioden, och till sist äro de i regeln okänsliga för temperaturväxlingar.» — »Träskorna äro», säger Rosas fader, »mycket ändamålsenliga för repslagare.» — »De äro det äfven för de andra manliga alumnnerna vintertiden, och därför har också hvar och en ett par sådana. När man trampar i snö, bli läderstöflar lätt så våta, att de ej torka under natten; med träskodon blir man ej våt om fötterna och sedan sjuk. Skodon af läder lida också mycket af s. k. kanåkning.» »Hvad», sade flickans moder, »gå de blinda också på isen?» — »Helt visst, berget mellan sofuset och korgmakarbyggnaden förvandlas så snart det går för sig till ett isberg, utför hvilket alumnnerna åka kana eller fara på släde. Det är ett af deras förnämsta nöjen, och det finnes väl knappast någon isbana i staden, som begagnas under sådant jubel som vår.» — »Jag kan tänka mig», sade Rosas fader, »att en sådan rörelse i fria luften skall göra barnen kraftiga och själfständiga. Blir ni alltid af med era sejlarevaror?» — »För några år sedan kunde vi klaga öfver afsättningen, vi hade då ännu ej inrättat

oss för de nya förhållanden, som kommit till stånd genom konkurrens med maskinerna, och våra alumner började visa obenägenhet för att utbildas till sejlare. För närvarande måste vi beklaga detta, ty beställningarna af sådana varor äro så stora, att vi ej kunna effektuera alla, fastän några af våra för detta alumner skicka oss sina varor till försäljning.» — »För hur mycket säljer ni årligen repslagarvaror?» — »Förra året för 7,941 mark.» — »Hvad kostar hampan, som åtgått?» — »Det kan jag ej så noga säga, men jag vet, att vi 1894 köpte hampa och lin för 6,742 mark.»

Nu för Rosa sina föräldrar till porthuset; hon vänder dock plötsligt om och går med dem bakom byggningen. Här ligger en liten hönsgård. Rosa berättar, att några af de manliga alumnnerna få ha höns, ha själfva inhägnat platsen m. m., samt att de förtjäna bra på sin lilla affär, vidare att några ha kaniner, samt att hon och hennes rumskamrater ha en kanariefågel, som de mata turvis och af hvars sång de ha stor glädje. Därpå beger hon sig med föräldrarna till försäljningsaffären i porthuset vid Chemnitzgatan. Den är anordnad på samma sätt som den vid Falkbryggan. Öfver den ligga sjukrummen. De äro för tillfället tomma, och sjuksköterskan försäkrar, att hälsotillståndet bland alumnnerna är ganska godt. På de sista tre åren hade endast en alumndött. Det ålåg dock anstaltens läkare att dagligen besöka densamma. — »Jag har gladt mig», säger Rosas moder, »öfver utseendet af min flickas tänder. Hon har sagt oss, att en tandläkare då och då kommer till anstalten.» — »Ja, han kommer nästan hvarje vecka, synar för hvar gång en afdelningens tänder och afhjälper bristerna. Dessutom måste hvarje alumnbörsta sina tänder dagligen efter aftonmåltiden. De taga med sig kruka och tandborste till matsalen. Där slås det i åt dem ljumt saltvatten och efter måltiden gå de till sofrummen att där rengöra tänderna.» — »Plomberar också tandläkaren deras tänder?» — »Det gör han.» — »Det måste kosta bra med pengar», anmärker Rosas far; »jag har endast en gång låtit plombera en tand, och jag kommer ihåg räkningen än.» — »Så vidt jag vet, gör tandläkaren hela sitt arbete i anstalten utan någon ersättning.» — »Det måtte vara en godhjärtad herre», sade Rosas moder. »Jag har hört», fort-

satte hon, »att de, som lida af sjukdomar i öronen, likaledes behandlas af specialister.» — »Ja, om anstaltens läkare så finner nödigt, kan han vid hvarje sjukdomsfall tillkalla en specialist och åt honom öfverlämna den sjukes behandling.»

Därpå uppsökes ånyo anstaltens direktor af Rosas föräldrar, hvilka utbedja sig af honom tillstånd att vid tillfälle besöka asylen i Königswartha och afdelningen för äldre manliga blinda i Moritzburg. Efter att hafva fått sin anhållan beviljad, för Rosas far talet på alumnernas promenader. »Är det icke farligt», frågar han, »att låta de blinda gå omkring på gator och landsvägar?» — »Denna fråga», svarar direktorn, »har jag i början ofta gjort mig själf, och, när jag först företog detta slags öfningar med dem, var jag ganska orolig för utgången; men snart blef jag öfvertygad om att de blinda äfven härvidlag kunna prestera mera, än man vanligen antar. De flesta hafva en utomordentligt skarp hörsel och uppfånga med största uppmärksamhet hvarje ljud, så att de knappast riskera att stöta emot eller råka i fara för ett åkdon. Jag har många gånger med mer än 40 blinda vandrat omkring på landsbygden, valt för dem nya vägar, och det har ännu ej förekommit ens det obetydligaste olycksfall. Man måste blott vidtaga den försiktighetsåtgärden, att man förut beskriver för dem vägen noggrant samt under färden leder dem med korta tillrop. Naturligtvis är det bättre, om man, när antalet är så stort, har en medhjälpare vid sin sida. Vid promenader genom staden, hvilka företagas tidigt på morgonen och i hvilka endast ett mindre antal, omkring 10, få deltaga åt gången, är jag helst ensam med dem.» — »Stöta de sig ofta?» frågar Rosas moder. — »Icke ofta men väl någon gång. Men, som de blinda alltid gå försiktigt, kan man knappt tala om en stöt utan om en lindrig kontakt, och, allt sedan jag upptagit på lektionsschemat dessa öfningar — det är nu nio år sedan — har ej någon elev fått så mycket som en blånad eller en rispa i skinnet.» — »Plågas ni inte af allmänhetens nyfikenhet?» — »Jo, så var förhållandet i början, men, sedan man vet, hvilka vi äro och hvad vi ha för oss, mötas vi öfverallt endast af vänlighet.» Sedan direktorn påpekat för Rosas föräldrar, att anföraren för en sådan spatserfärd ej alltid bör hindra eleverna från att komma mot före-

mål, som undgått deras uppmärksamhet, och detta af det skäl, att de eljest ej vänja sig att lita på sig själfva, berättade han ett och annat, som tilldragit sig under deras promenader i staden och vittnade om allmänhetens välvilja mot de blinda. Därefter antyder direktorn i korthet för Rosas föräldrar, hvilket nöje och hvilken nytta anstaltens alumner hafva af dessa öfningar att gå omkring utan särskild ledsagare för en hvar af dem. »Jag vill ej närmare ingå på frågan», säger han, »i hvilka hänseenden öfningar att gå utan ledsagare verka uppfostrande, eller huru mycken undervisning alumnerna inhämta under spatserturerna. Jag vill nu endast fästa eder uppmärksamhet på att det bereder dem en stor glädje att kunna ensamma gå till kyrkan om söndagarna och att kunna ensamma gå till sparbanken med sina besparingar. Och hvilket nöje är det ej för dem att på pingstdagens morgon kl. 3 uppstiga långs Recknitzhöjden utan ledsagare! De försäkra mig, att klockorna i dalen klinga skönare och lärkorna sjunga älskligare för dem, sedan de tillägnat sig förmågan att gå uppför höjden utan ledsagare.» — »När börja dessa öfningar?» — »Redan i förskolan, men systematiskt drivas de först i Dresden. Bland de äldre alumnerna har en och annan kommit mycket långt härutinnan. De kunna röra sig på stadens gator ensamma, äfven när dessa äro som mest trafikerade. Flertalet af dem kommer så långt, att de kunna förnimma ett motstående förmål redan på ett afstånd af 1—2 meter.» — »De blinda tyckas hafva en alldeles särskildt fin hörsel?» — »Deras begåfning i detta hänseende af naturen är densamma som andras; men, emedan de öfva detta sinne mera än andra göra det, blir det skarpare. Jag har haft lärjungar, som, när de kommit in i ett rum, varit i stånd att ganska noggrant uppge rummets dimensioner, och som kunde säga, om alla möblerna i ett för dem känt rum för tillfället stodo på sin vanliga plats.» — »Blott en fråga till, herr direktor. Hvarför hafva anstaltens vårdare och sköterskor en särskild dräkt? De kunna ju ej ses af alumnerna.» — »De tillhöra en stor förening (»Pflegerschaft der Landesanstalten») och äro förpliktigade att bära sin uniform. Dessutom är saken icke utan sitt värde. Uniformen är i flera hänseenden ett skydd för sköterskorna och ett stöd för samhörighetskänslan. Den är

enkel och såsom oberoende af modets växlingar billig. Att vi få våra vårdare och sköterskor från utbildningshemmen i Hubertusburg och Hochweitzschen oss anvisade, medför den stora fördelen, att vi ej få till oss olämpliga personer. Ty i nämnda hem, där vårdare och sköterskor utbildas för statens anstalter, har man tillfälle att lära känna dem före inträdet i tjänstgöring och i tid bortrensa sådana, som visa sig mindre lämpliga för kallet.»

Sedan förde direktorn talet på ordentligheten och snyggheten inom anstalten, hvilka Rosas moder lofprisade. Direktorn meddelade, att för hvarje grupp af elever fanns en tjänsteman, som hade till sin särskilda plikt att utbilda elevernas ordningssinne, att lärarne turvis öfvade uppsikt inom anstalten i detta hänseende, och att alla anmärkningar antecknades i en särskild bok, som dagligen framlades för direktorn. »Vi ha anat», sade Rosas far, »att en skarp uppsikt hölls, ty vi sågo, huru flickorna efter aftonbönen sopade omsorgsfullt husets alla gångar och rum och om morgnarna torkade af där, och vi sågo äfven, huru de manliga alumnerna med stor noggrannhet lagade i ordning sina bäddar och rengjorde sina sofrum. Men en annan sak, herr direktor; Rosa har berättat för oss, att de vuxna manliga och kvinnliga alumnerna ej hållas skarpt i sär, ja, att de på vissa festdagar till och med få dansa med hvarandra. Fruktar ni inte, att denna anordning kan hafva kärleksaffärer till följd?» — »Lättare vore helt visst omsorgen för mig, om jag hölle de båda könen fullständigt skilda från hvarandra. Men hvad vore *det* för en förberedelse för lifvet? Vi få ej sky ansvaret äfven i denna sak, vi måste vänja alumnerna att redan i anstalten umgås på ett tillbörligt sätt sinsemellan. Det är bättre, att könen redan här komma tillsammans under sträng uppsikt, än att de först, sedan anstalten blifvit lämnad, komma i beröring med hvarandra. De måste lära sig under vistelsen i anstalten att vid umgänge behärska sig. Dansandet, i och för sig en god gymnastisk öfning, är här blott ett medel för vinnande af detta mål, och jag önskade, att ni en gång vore närvarande vid en af våra baler; ni skulle då glädjas åt de blindas ordentliga uppförande och stora rörlighet.» — »Och exekvera de blindas äfven dansmusiken?» — »Vårt

huskapell får här användning af hvad det inhämtat vid den undervisning i musik, som en blind lärare meddelar efter gehör eller med användning af noter för blindas, och man kan se på de exekverande, att de hafva roligt.» Därefter redogör direktorn för de skäl, hvarför han ej vill vara med om att musikaliska artister utbildas vid anstalten, såsom någon gång förhållandet förr varit, och sammanfattar sin mening om musikens uppgift vid blindanstalten sålunda: Musik måste man idka vid blindanstalten, men den får numera endast vara ett uppfostrings- och rekreatiomsmedel, ej behandlas som en framtida förvärfskälla.

Rosas föräldrar taga nu afsked af direktorn, men, innan de gå, meddela de honom, att Rosa bedt dem skriva till sig om förhållandena vid blindasylen i Königswartha, och att de tänkt skriva till henne, så snart de varit där. »Tillåter ni, att vi, när vi komma tillbaka, få åhöra undervisningen i fortsättningsskolan?» — »Ja, den skall intressera eder. Ni skall få se, huru lärjungar i en ålder af 18 till 20 år föras vidare framåt i räkning, i modersmålet och i dess litteratur och undervisas i bokföring och i populär ekonomilära (»Volkswirtschaftslehre»). Det är en liffig anda, som råder bland eleverna i fortsättningsskolan; ty, då denna skola icke omedelbart ansluter sig till den egentliga skoltiden, utan eleverna några år fått hålla upp med skolarbetet, sätta de med glädje sin fot inom fortsättningsskolan. De ångra då icke sällan, att de ej varit tillräckligt flitiga i skolan, och söka att återvinna, hvad de förlorat. Då äfven deras omdömesförmåga tilltagit under tiden, så uppnå vi med lätthet och fullständigt det för undervisningen fastställda målet.»

Nu kommer Rosa, och, sedan de med henne gått in i trädgården, där hon berättar för dem om hur det går till vid festliga tillfällen i anstalten och om åtskilligt annat, som vi måste förbigå, taga föräldrarne afsked af sitt barn.

Några veckor efteråt kommer ett bref från dem till Rosa, hvilket direktorns ställföreträdare uppläser för henne. Därur må här meddelas, hvad som rör blindanstalterna i Königswartha och Moritzburg.

Anstalten i Königswartha består af fyra byggnader. I den främst belägna befinner sig afdelningen för sinnesslöa

blinda barn. Handfärdigheten öfvas där i ännu större utsträckning än i Moritzburg och Dresden, och man börjar med de allra enklaste sysselsättningar. En liten gosse satt framför två små korgar och sysslade uteslutande med att lägga små afskurna videkvistar från den ena korgen i den andra, och läraren sade oss, att gossen sedan tre veckor dagligen varit sysselsatt härmed två halfva lektionstimmar. Längre fram skall man ge honom små käppar i stället i hans korgar. När han flyttat dessa åtskilliga gånger ur den ena i den andra korgen, får han längre käppar, och slutligen blir det hans uppgift att skilja de längre käpparna från de kortare och så de kortare från de längre, och på detta sätt frammanas hos honom föreställningarna kort och lång. En flicka sorterar bollar af gummi och trä. Hon kunde på frågor noga angifva, hvilka bollar som voro mjuka eller hårda, små eller stora. En annan flicka hade i händerna tärningar och pelare af trä, hvilka hon skulle lägga i mot deras storlek svarande fördjupningar i en bordsskifva o. s. v. Vi sågo, hur förut för barnen okända föreställningar bibragtes dem alltjämt på grundvalen af systematiskt anordnad verksamhet.

En gosse hade redan kommit så långt, att han kunde skilja icke blott mellan pälsverk och flanellstycken utan ock mellan linne och shirting. Dessa öfningar försiggingo alltid under uppsikt och ledning af anstaltens tjänstepersonal. Den egentliga skolundervisningen bygger, så långt som den går, på undervisningen i handfärdighet, och vi voro rätt nöjda med barnens prestationer i den öfversta klassen. Med tiden få gossarne lära sig att tillverka grofva korgar och flickorna undervisas, liksom i Dresden, i kvinnliga handarbeten, i flätning och gröfre bokbinderi. Jämte denna afdelning finnes i den första byggnaden afdelningen för äldre kvinnliga blindas. Några af dessa hafva kommit till anstalten först efter sin konfirmation. Man påstod med rätta, att dessa ej passade tillsammans med alumnerna i Dresden och därför inrättades för dem en särskild afdelning i Königswartha. De få visserligen någon skolundervisning men sysselsättas företrädesvis med inlärande af sådant arbete, hvarmed de sedermera kunna förtjäna sitt uppehälle, såsom flätning af stolsitsar af rotting m. m. Ty dessa alumner få efter utbildningen söka sin utkomst

i lifvet liksom Dresden-anstaltens, under det att de sinnesslöa väl till största delen få stanna kvar i Königswartha. I samma hus befinna sig också några ännu äldre blindas flickor. De tillhöra den egentliga asylen. Sedan de genomgått Dresden-anstalten och arbetat ute i lifvet, hade de hamnat i Königswartha för att där i ro tillbringa sin lefnadsafton. Läsning, skrifning, sång, kvinnliga handarbeten utgöra deras sysselsättning, och det vill synas, som om de ej lede af ledsnad en enda minut. Åt en af dem är vården om en mycket svag flicka anförtrödd. En annan af dem var under vårt besök ganska bedröfvad. Två små fåglar, som hon haft i bur i sin kammare, hade dött för henne.

Bakom hufvudbyggnaden ligger ett mindre ekonomihus, hvilket står i förbindelse med denna genom en byggnad, i hvilken verkstäderna, bonings- och sofrummen för de manliga asylisterna äro inrymda. Bland dem funnos äldre män, för detta alumner i Dresden-anstalten, hvilka likaledes ej voro så långt aflägsna från jordelivets slut. De voro sysselsatta med gröfre korgarbete. Af ett par något yngre män, som tillhörde asylen, erforo vi, att det ej var åldern utan svårigheten att lifnära sig, som fört dem till asylen. Bakom tvärbyggnaden lågo större nederlagsrum och verkstäder. Vi fingo anledning att glädja oss öfver den glada stämning, som rådde äfven här, och, när vi hörde orkestern spela och en kör sjunga allvarliga och muntra sånger fyrstämmit, föreföll det oss nästan, som om vi vore i Dresden. Anstalten har tre trädgårdar, en för kvinnliga alumner, en för gossar och en för äldre män. Antalet asylisters kommer ganska nära alumnantalet i Dresden. Ledningen af asylen är hufvudsakligen anförtrödd åt ett äkta par — mannen är blind. Läraren var vänlig nog att klargöra för oss lärogången i handarbeten. Den är likartad med den i Moritzburg och Dresden, blott att början är ännu enklare, fortgången från arbete till arbete försiggår i mindre steg och slutmålet mindre högt satt. Elevernas harmoniska utbildning eftersträfvad dock äfven här. Också här håller man strängt på den grundsatsen, att anstaltens invånare ej få sinsemellan klandra densamma. Hafva de något klander att andraga, får det ske inför direktorn vid hans besök i asylen. På så sätt underhålles en anda inom anstalten, som gör vistelsen där behaglig.

Därefter utförde vi vår afsikt att besöka Moritzburg för att se afdelningen för vuxna manliga blindas. Dessutom kändes det för oss som ett behof att ännu en gång återse de platser, där du hållit till under dina första skolår. Förskolan där var sig lik; blott nya ansikten. I afdelningen för vuxna manliga blindas voro 25 intagna. De undervisas under ledning af en verkmästare och hans biträde; för deras vidare intellektuella utbildning draga förskolans lärare försorg. Gymnastik och sång öfvas äfven här. Några elever traktera blåsinstrument och spela piano. Den glada ton, som vi lagt märke till vid de andra anstalterna, träder här mindre fram. Männen voro allvarliga, och man märkar på dem, att en undertryckt smärta råder i deras inre — en följd af att de förlorat sin syn, sedan de redan blifvit vuxna. Vi talade med en af dem och han försäkrade oss, att han aldrig skulle fullständigt bli herre öfver sin olycka. Ofta är han i drömmen densamme som i forna dagar, och, när han vaknar, dröjer det länge, innan hans nuvarande läge står klart för honom. Deras flit i verkstäderna är utomordentlig. De trakta med all kraft att få komma tillbaka till sina anhöriga, det vill i många fall säga till hustru och barn, och all kärlek och uppmärksamhet, som visas dem i anstalten, kan ej förmå dem att upphöra att ständigt längta efter de sina. Sedan de kommit lösa från anstalten, skola nog de flesta af dem vara i stånd att med något understöd från densamma försörja sig.

Tidskriftens läsare ha nu med ledning af en framstående tysk fackman fått tillfälle att taga kännedom om förhållandena och anordningarna vid anstalterna för blindas undervisning, uppfostran och vård i konungariket Sachsen. Skulle däraf någon vinst, om än i aldrig så ringa mån, komma motsvarande anstalter i vårt land till del, hafva vi ej gagnlöst offrat vår tid eller för länge tagit i anspråk våra läsares tålamod.

T. K—r.

11.

Huru tillgodose folkskollärares behof af ökade kunskaper?

Bland tidens mest glädjande företeelser inom vår folkskola är lärarnes på flera sätt ådagalagda åtrå att vidga och fördjupa sitt kunskapsmått. Om detta sakförhållande vittnar den stora frekvensen vid de vid universiteten anordnade sommarferiekurserna, därom vittnar äfven uttryckligen Centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskolläraryörening skrifvelse till Kungl. M:t angående lärares rätt att vid seminarium undergå efterpröfning för erhållande af nya vitsord, som angåfve, i hvad mån läraren genom självstudier och pedagogisk verksamhet förkofrat sig i insikter och duglighet för kallet. Äfven det lifliga deltagandet i och intresset för lärarmöten vittna om samma sakförhållande.

Men är det då verkligen önskvärdt — så torde någon fråga —, att folkskollärarne använda tid och kraft på att öka sitt kunskapsmått, sedan de lämnat den egentliga studietiden bakom sig? Nog äga de väl de teoretiska förutsättningar, som äro af nöden för en fullgod undervisning i folkskolan med dess mycket elementära kurser och små fordringar? Ja, man skulle ju kunna tycka så, men man besinnar då ej, att *all* undervisning med nödvändighet sjunker allt mer och mer ned till slentrian, om läraren ej då och då friskar upp sig med en dryck ur vetandets brunn. Det är, som om tid och bruk småningom nötte äfven på egendom af så andlig natur som kunskaper, och som om det redan därför vore nödvändigt att understundom förstärka kapitalet, om man ej vill se det med tiden förbrukadt. En oemotsäglich sanning är det för visso, att lärarens eget intresse för de ämnen, i hvilka han undervisar, går så småningom förloradt och därmed lifligheten i hans undervisning, därest han ej med nya studier söker hålla det vid makt. Litet hvar inser lätt, att läraren behöfver intressera sig för nya, förbättrade metoder vid undervisningen, men endast den, som själf är en gammal lärare, torde kunna till fullo uppfatta värdet för läraren af fortsatta teoretiska

studier. Den *rätt* uppfattade betydelsen af det gamla ordstäfvet: docendo discimus (d. v. s. vi lära själfva genom att undervisa andra) ligger icke blott däruti, att behandlingen af hvarje undervisningsämne kräfver af läraren, att han gör *fullt klart* för sig själf allt det, som han skall meddela lärjungarne — något, som redan kan föra honom in i nya studier — utan också däri, att själfva undervisandet mången gång väcker hos honom till lif lusten att något närmare sätta sig in i den eller den saken, och att studier, företagna i detta syfte, ständigt gifva uppslag till nya sådana. Huru mycket värde man än med rätta tillmåter lärarens nitiska yrkesintresse för pedagogiska och metodologiska studier, måste man dock akta sig att därför underskatta betydelsen för honom af städse ökade kunskaper i de vanliga skolämnena.

Men hvad kan då göras för att för läraren underlätta arbetet att efter avslutad seminariekurs förkofra sitt teoretiska vetande? Ett svar på denna för folkskoleundervisningen livsviktiga fråga vilja vi nu försöka att lämna. Men vi förutskicka den anmärkningen, att vi tänkt öfver frågans lösning endast i dess allra allmännaste drag och närmast liggande konsekvenser.

De finnas, som förorda en *akademisk* öfverbyggnad på seminarierna för att så främja folkskollärarnes vidare utbildning i teoretiskt och praktiskt hänseende. Andra mena, att den unge läraren kunde hafva nytta af att efter några års verksamhet i skolans tjänst komma åter som lärjunge till ett seminarium för att där vinna vidare utbildning. Det kraftigaste skäl, som anförts och torde kunna anföras för den första och mot den senare lösningen af frågan, synes oss vara den psykologiskt riktiga iakttagelsen, att den, som en gång lämnat skolbänken, ogärna kommer tillbaka till densamma. Men vi anse dock för vår del, att inrättandet af sådana anstalter vid universiteten är en onödig åtgärd, blott man vill taga vara på och för ändamålet anpassa, hvad som redan finnes.

Man har först och främst seminarierna, hvilkas organisation nog är mäktig af den expansion, som för ändamålets vinande är behöflig. Vi hafva tänkt oss, att i och med tredje klassen skulle vid undervisningen den förändringen inträda, att *hvarje hufvudlärare i hvardera klassen föreläste i sitt ämne 1 timme*

i veckan. Han borde under en tvåårsperiod genomgå följande: 1. ämnets historik i allmänna drag, i sammanhang hvarmed råd och anvisningar om för lärjungarne lämplig litteratur i ämnet kunde meddelas; 2. i utförligare behandling någon del af ämnet för att egga lärjungarnes intresse och gifva dem en ledtråd till planmässighet i egna fria studier. — Sådana serier af föreläsningar borde kunna verka attraherande på folkskollärare, som hafva lust att förkofra sitt vetande.

Men hvad fordras för att seminariernas lärare skulle kunna gå i land med denna nya uppgift? Först och främst någon nedsättning i tjänstgöringsskyldighetens timantal. Seminariestadgan ålägger nu adjunkt en undervisningsskyldighet af 24 till 28 timmar i veckan. Sattes denna till högst 22 timmar i veckan, borde en hufvudlärare (vi vilja kalla honom seminarielektor, ty hvad giltigt skäl kan väl anföras för benämningen adjunkt?) vinna tid att förbereda sig till tvenne föreläsningar i veckan. För att han måtte erbjuda tillräckliga garantier för kompetens till en sådan verksamhet, borde han hafva aflagt filosofie licentiatexamen eller, om hans hufvudämne vore kristendoms-kunskap, filosofie kandidat-examen jämte teoretisk dimissionsexamen eller helst teologie kandidat-examen. Seminarielektoraten borde ansåls lediga i två ämnen och det första af dessa betraktas som hufvudämne. I de fem hufvudlärarplatserna (rektors och de fyra lektorernas) skulle följande ämnen vara hufvudämnena: kristendom, svenska språket, pedagogik med allmän metodik,* historia med geografi,** naturlära med räkning och geometri. För att till en god del uppehålla undervisningen i 1:a och 2:a klasserna borde — så tänka vi oss saken — en seminarielärare (-lärarinna) med högst 26 timmars tjänstgöringsskyldighet i veckan och med folkskollärarexamen som kompetensvillkor tillsättas eller förordnas.

För att seminarierna skulle komma i åtnjutande af jämförelsevis framstående lärarkrafter, kunde man ju sätta seminarielektorns utgångslön 500 kronor högre än läroverks-

* I speciell metodik borde hufvudläraren undervisa, hvar och en i sitt ämne; likaledes ock leda elevernas öfningslektioner.

** Enligt gammal praxis förenas här geografin med historien. Vi underkänna därför dock ej de skäl, som tala för ämnets anslutning till naturläran.

adjunktens och seminarielärarens till 2,000 kronor med tvenne ålderstillägg å 500 kronor efter 5 och ytterligare 5 års väl vitsordad tjänstgöring samt med pensionsrätt vid ålder, som lagstadgad är för folkskollärare.

Årliga anslag af statsmedel för inköp af böcker till seminariernas bibliotek vore en nödvändig följd af denna arbetsförändring.

De dispositionsöfningar och muntliga framställningar af ämnen, som ligga inom omfånget af de genomgångna lärokurserna, hvarom nu gällande seminariestadga talar, skulle då kunna utvecklas till föredrag af mera själfständig art, till hvilka ämnesläraren borde anvisa lämplig litteratur.

Äfven borde undervisningen i allmänhet i de två högre klasserna afse att, så mycket som möjligt vore, utveckla lärjungarnes förmåga af själfständighet i tankearbetet. Oftare förekommande skriftliga öfningar i behandling af ett lämpligt ämne vore härvid till mycken nytta. I dessa klasser borde kanske äfven en dag i månaden anslås till fria studier å lärummet under samråd med läraren. Genom att man sålunda sökte att få in i ämnet moment, som reagerade mot ett alltför ensidigt läsläsande, skulle man helt visst föra in mera glädje i lärjungarnes skollif och öka deras lust för studier.

Vidare kan man räkna med sommarferiekurserna vid universiteten såsom en befintlig faktor för den teoretiska lärarbildningens höjande. Blefve dessa fast organiserade på en ekonomiskt bärande grund, och staten dessutom årligen anslog en tillräckligt stor summa till stipendier åt folkskollärare (-lärarinnor) för deltagande i dessa kurser, torde man för en lång följd af år hafva tillgodosett folkskollärarkårens behof af ökade teoretiska insikter och bättre förutsättningar för att tillägna sig sådana.

Det vore frestande att i detta sammanhang till sist något orda om lämpligheten att upptaga på seminariernas läroplan tyska språket samt om behöfligheten och nyttan af inträdesfordringarnas höjande i vissa ämnen, men vi måste dock afstå därifrån, inseende alltför väl nödvändigheten af att icke anknyta till en i och för sig omtvistlig fråga andra, som visat sig vara ägnade att väcka kraftig gensaga.

T. K—r.

12.

Anteckningar från en resa i pedagogiskt syfte i Frankrike sommaren 1901.

Genom ett statsanslag sattes jag i tillfälle att förliden sommar tillbringa några veckor i Frankrike för att studera franska folkbildningsanstalter, hufvudsakligen folkskolor och de seminarier, vid hvilka dessas lärarpersonal får sin utbildning.

Juni, juli och augusti månader äro ej obetingadt lyckliga för specialstudier — jag afsåg att särskildt följa undervisningen i uppsatsskrifning, historia och geografi —, emedan vid denna tid examina hållas utefter hela linjen och skolans ordinarie arbete på denna grund är betydligt derangeradt. Hvar jag kom, mötte mig därför ett beklagande: »Ah, Madame, vous êtes tombée dans un très mauvais moment!» Ofta händer, att lektioner bortfalla, för att eleverna skola få mer tid till sina beredelser för examen. Har man då endast ett par tre ämnen att välja, så händer väl, att man under ett par veckors tid ej kan få höra i ett eller par af dem annat än kanske någon repetition.

Omöjligheten att begränsa mig till de nämnda ämnena blef mig mycket snart klar, och jag använde min tid äfven till studier af andra ämnen och förhållanden, särskildt den franska skolans organisation.

I följande redogörelse för mina intryck från denna resa skall jag be att få i första rummet göra reda för hvad som synes mig af större intresse i undervisningen i franska språket, historia och geografi samt sedan meddela något om de ledande principerna inom det franska pedagogiska området.

År 1895 företog rektor C. O. Arcadius en resa i Frankrike i och för pedagogiska studier, och för denna sin resa har han lämnat en utförlig redogörelse i Tidskrift för folkunder-

visning år 1896, häfte 2. Jag har försökt undvika att uppehålla mig vid sådana förhållanden, som han utförligt skildrat. Jag skall därför be att få hänvisa till nämnda skrivelse för de gebit, hvilka jag endast tangerar.

Min tid fördelade jag mellan Paris, Nancy och Grenoble. Hufvudparten däraf kom på hufvudstaden. I min ansökan uppgaf jag, att jag äfven ämnade besöka Angers. Jag infann mig också omkring den 10 juli vid folkskollärrarinneseminariet i nämnda stad, men af föreståndarinnan för detsamma blef jag på det allra ifrigaste afrådd från att stanna där, emedan examina pågingo i tredje klassen för erhållande af le brevet supérieur, och på den grund var seminariets hela arbete stördt. Föreståndarinnan var hela dagarna närvarande vid examen, som hölls i en stor sal med tvenne elever samtidigt. Examinatorerna såväl som de examinerade bemödade sig om att tala så tyst som möjligt för att ej störa de båda öfriga age-rande, så att äfven för den, som var fullkomligt inne i saken, var det så godt som omöjligt att följa med. Utanför skran- ket, där hon var tvungen att anvisa mig plats, kunde man ej höra något af hvad som sades.

Det franska examensväsendet hade jag haft tillfälle att se på nära håll i Paris, och jag fann därför, att det skulle vara ett slöseri med tiden att göra samma arbete i Angers, som jag just gjort i Paris. Jag uppehöll mig därför endast en dag i Angers.

Ehuru det endast är den utgående klassens elever, som skola upp i examen, är hela institutionens arbete rubbadt. Allt ackommoderas efter examen. Eleverna ansträngas så litet som möjligt på klassrummet. De få så mycken tid som möjligt till självstudier, allas intresse rör sig om dem, och allas tid och krafter måste disponeras i första hand af dem.

Därför kan man naturligtvis ej få en fullödig uppfattning af de franska seminarierna och skolorna, när man sett dem endast under den jäktande och eggande examen — naturligtvis kräfvades för detta att äfven se dem under de lugna stu- diernas tid —, men jag tror, att man får en mera sannings- enlig bild af dem genom ett sommarbesök, än om man endast ser dem i de lugna dagarna. Tvifvelsutan är nämligen just

detta examensväsen ett af de drag, som mest karakterisera franskt skollif.

I Sverige möter man ofta den föreställningen, att sko- lorna i Frankrike äro nära nog hermetiskt slutna för främ- lingen, att man riskerar att blifva afvisad, om man ej kom- mer med mycket betydande rekommendationer, och att man går och bär på det intrycket, att man är ovälkommen och illa sedd. Till och med vid svensk-norska legationen såg man svårigheter i att skriva ett rekommendationsbref till M. Gréard, chef för Paris undervisningsområde. En sådan skrif- velse är naturligtvis mycket god att ha men kan godt und- varas, i synnerhet om man har ett ministeriellt pass, och det vållar ganska mycken tidspillan att anskaffa den. Däremot måste man nödvändigt ha ett rekommendationsbref af chefen för det skoldistrikt, inom hvilket man vill studera. Denna skrivelse, »autorisation», öppnar alla statens skolor. Däremot kan man icke därmed vinna inträde i privata skolor. Dessa hållas vanligen af katolska kongregationer och äro lika slutna som klostren.

Olägligt kan man naturligtvis komma till en skola. Främ- lingen är och förblir främling, och det ligger i sakens natur, att han ej på ett kort besök kan tränga in i skolans lif. Men, att Frankrikes skolor äro mer slutna än andra länders, har jag ej kunnat finna. Den älskvärdhet och det tillmötes- gående, som visas, äro beundransvärda. Den klarhet och den enkelhet, hvarmed redogörelse lämnas för allt, hvarom man ber om upplysning, kunna endast lofordas och tacksamt ihåg- kommas. Endast i Grenoble gjordes svårigheter, när jag bad att få följa arbetet. Jag fick taga del af skripta, så mycket jag önskade, men kom ej i tillfälle att åhöra mer än ett par lektioner. Föreståndarinnan fick jag ej träffa, förrän jag ut- bad mig en audiens för att taga afsked. Men vid alla andra skolor för folkundervisning i Grenoble blef jag utomordentligt väl mottagen.*

* Om organisationen af Frankrikes folkskoleväsen se »Öfversikt af Eng- lands, Frankrikes och Norra Tysklands *Folkskoleväsen*» af K. Lor. Österberg, Stockholm 1901, sid. 44—83.

Om undervisningen i uppsatsskrifning, historia och geografi.

Redan i cours élémentaires börja folkskolans barn att skriva uppsatser. De få skriva några enkla meningar, som nyss blifvit genomgångna. När de hunnit något längre, få de återge någon fabel, berättelse eller kanske ge en liten beskrifning af ett föremål. Stoffet bör i så fall vara gifvet och så utförligt, att barnen äga alla erforderliga uttryck för att kunna göra beskrifningen. Dessa uppsatser äro hvarandra alla lika. Mycket tycker man om att taga ämnen från undervisningen i moral, hvilket dock förefaller mindre lämpligt. Uppsatsen verkar ofta ända till löjlighet uppskrufvad och snusförnuftig. De unga författarne reflektera öfver hurudana de äro och hurudana de borde vara, de fatta de allra vackraste och mest moraliska föresatser att vanligen från den dag, som är, bortlägga alla sina fel och beflita sig om alla dygder, särskildt om den, som för tillfället är i fråga.

I cours moyens börjar man den mer själfständiga uppsatsskrifningen. Som förföningar användas diktamen af små berättelser, hvilkas språk är enkelt och vackert, nedskrifvande af korta upplysningar om ett föremål, svar på frågor, sammanställning af synonymer och homonymer, direkt nedskrifvande af någon liten mycket enkel berättelse, som i sin helhet omedelbart förut lästs af läraren, eller som barnet haft till hemuppgift.

På detta stadium skrivas uppsatser efter en gifven plan. Denna är omsorgsfullt utarbetad, och väl beredd är ämnet.

I cours supérieurs bedrifves uppsatsskrifningen på alldeles samma sätt, men fordringarna på språket äro större. Grammatiken studeras nämligen betydligt ifrigare där. Syntaxen och ordbildningsläran tagas ganska vidlyftigt. Ämnena variera mycket. I pedagogiska tidskrifter inflyta en mängd förslag och dispositioner för uppsatsskrifningen, men det ligger en fara i att läraren af bekvämlighet griper till ett ämne ur desamma, som ej passar för klassen. Inspektörerna varna för detta. I allmänhet äro dessa uppsatser mycket lika hvarandra i alla böckerna, men jag har dock sett, att barnen

själfva fingo till och med göra upp sin plan på egen hand, sedan ämnet beredts på klassrummet. Jag skref af några planer till en uppsats med rubriken: »Arrivée de la diligence» och anför under texten ett par som prof.*

I école supérieure bedrifves uppsatsskrifningen synnerligen rationellt. På den allmänna afdelningen ges historiska, litterära o. dyl. ämnen, men på sektionerna få de skönlitterära synpunkterna vika för de rent praktiska. Undervisningen afser mest att öfva eleverna i affärskorrespondens. Hvarje skola kan dock fritt göra upp planen för detta ämne som för alla andra.

Väl behandlade äro i allmänhet de ämnen, som ligga inom elevernas egen intressesfär. Jag antar, att det är därför, att sådana företrädesvis väljas, som de behandlas så förvånande själfständigt. Så t. ex. läste jag vid Edgar Quinets högre folkskola i Paris en uppsats med rubrik: »Développez cette pensée de Fénelon: Je voudrais qu'une jeune fille n'ait jamais besoin des mains d'autrui pour tous les objets qui lui servent à se vêtir» (d. v. s. Utveckla denna tanke hos Fénelon: Jag skulle önska, att en ung flicka alltid kunde hjälpa sig själf med hela sin dräkt).

Frågan var behandlad con amore och med mycken själfständighet. En af eleverna berättade om stora systers många bestyr, skildrade alla hennes talanger som husmor och spådde henne en lycklig framtid, ty hon skulle alltid kunna reda sig här i lifvet. En annan fäste sig vid fördelen att slippa använda dyra och dåliga sömmerskor, en annan framhöll, att det var nyttigt att känna på, hvad tid och möda det tar att förfärdiga sina kläder, och antog, att dessa erfarenheter skulle lägga en hämsko på fåfången och koketteriet. En ansåg, att man skulle ekonomisera mycket bättre, om man själf sydde sina kläder, ty man skulle vara mycket mer aktsam om dem, emedan man visste, att man själf fick åtaga sig besväret att reparera, hvad man af slarf och obetänksamhet skadat. En

* 1. Attente de la diligence. On l'aperçut, elle arrive. Spectacle qui suit. 2. Attente. Approche. Arrivée. Dispersément. 3. Description de la diligence. Attente impatiente. Nouvelles apportées. Conclusion. 4. Mon opinion de la diligence — un bruit de grelots — un tourbillon de poussière — Arrivée du postillon et de la diligence — la descente des voyageurs — la départ.

I cours moyens ingår ämnet med två »exercices» per vecka.

annan skildrade en dum och trög kamrat, som ingenting kunde och ingenting ville lära, och upprullade en dyster taffla från hennes framtida hem, och ännu en gjorde den reflektionen, att den, som är trög och otymplig, när det gäller att använda nålen, vanligen ej duger till något annat heller. Slutligen tviflar en, att hon går i land med uppgiften, men hon säger, att saken är värd ett försök, innan man ger tappt.

Så godt som alla hade sin säregna uppfattning af ämnet och förstodo ock att ge uttryck däråt. Jag har dock hört, att det klagas öfver att vid många écoles supérieures uppsatsskrifningen ej ger så godt resultat, emedan de akademiskt bildade lärarne ej lämpa sina fordringar efter elevernas ståndpunkt samt ge uppgifter, som ligga öfver dessas horisont. Liksom vid seminarierna lär man med förkärlek välja litteraturhistoriska ämnen. När då, som vanligen är fallet, eleven ej besitter nödigt stoff, blir hans uppsats ett dåligt referat af lärarens framställning eller ett plagiat af läroboken, och en följd är, att alla uppsatser i klassen äro hvarandra i förvånande grad lika.

I enseignement général får franskan 5 t. och en uppsats i veckan, vid handelsskolan och den kvinnliga kursen 3—4½, i landbruks- och industriafdelningen 2.

Vid tvenne af de franska seminarier, jag besökte, gjorde sig diametralt motsatta åsikter i fråga om uppsatsskrifningen gällande. Vid det ena ansåg man, att eleven borde mycket noga på förhand under lärarinnans ledning studera det ämne, som skulle skrivas. Det borde alltid tagas från det gebit, som man för tillfället sysslade med, en mycket noggrant utarbetad plan skulle gifvas, och äfven med afseende på språket skulle på förhand gifvas sådan ledning, att det rent formella ej skulle vålla alltför stora svårigheter. Man borde ej taga litterära, pedagogiska eller psykologiska ämnen, ej heller ämnen från moralundervisningen, emedan eleverna ej kunde behandla dem utan bara komme med banaliteter. Om ej lärarinnan iakttog sina försiktighetsmått, skulle hon råka ut för öfverstygliga svårigheter vid korrigeringen af uppsatserna, eleverna skulle blifva missmodiga och tro, att de aldrig skulle lyckas tillfredsställa hennes fordringar.

(Forts.)

J. Vr.

13.

Hälsotillståndet uti och hygieniska önskingar för Stockholms folkskolor.

Ur tidskriften »Hälsövänner», som under sin mångåriga verksamhet i den allmänna och enskilda hälsovårdens tjänst då och då behandlar frågor af speciellt intresse för lärare och uppfostrare, vilja vi här meddela ett utdrag ur en rapport öfver hälsotillståndet uti första och tolfte kurserna af Stockholms folkskolor, afgifven af fyra stockholmsläkare till öfverstyrelsen:

Antalet undersökta barn utgör i första kursen 3,875 och i tolfte kursen 2,970. Procenten sjuka befinnes vara lika för gossar och flickor inom första kursen. Då denna för gossarne uti tolfte kursen bibehåller sig vid praktiskt taget samma siffror, stiger den däremot för flickorna inom nämnda kurs med nära 3 procent. Detta är till stor del beroende på ryggradssnedheten, hvilken undersökningsläkarna räknat såsom en mera betydande sjukdom, då det, enligt hvad erfarenheten gifver vid handen, är ytterst osannolikt, att denna åkomma af sig själf går tillbaka. Denna sjukdom stiger nämligen bland flickorna med 4 procent, då den bland gossarne endast höjer sig med ungefär 1 proc.

Samma betydande stegring iakttages hos flickorna angående *dåligt allmäntillstånd*, som hos dessa går upp ifrån 6,7 proc. i första kursen till 9,3 i tolfte. Motsvarande tal för gossarne utgör respektive 5,3 och 5,1 proc. I sammanhang härmed finner man, att procenttalet för *svagt hjärta* sjunker för gossarne från 5,2 uti första till 3,6 proc. uti tolfte kursen, under det att motsvarande tal ökas för flickorna från 3,7 uti första till 5,2 proc. uti tolfte kursen. Beträffande denna senare åkomma får man dock vara försiktig att draga för hastiga slutsatser, då siffrorna, särskildt de, som gälla första kursen, möjligen kunna bero på någon tillfällighet. Det är dock ganska sannolikt, att åtminstone uppgifterna för tolfte kursen ej äro beroende därpå.

I sammanhang härmed upplyser Hälsövänner om att Stockholms tandläkare gjort undersökningar på tänderna hos 9,414 skolbarn i Stockholm, hvarvid det befanns, att 96,6 proc. hade af *tandröta* mer eller mindre angripna tänder. —

Såsom af allmänt skolhygieniskt intresse meddelar Hälsövänner äfven följande:

D:r Edv. Laurent har i St. D. fått ett par artiklar införda: »Några ord om hygien vid Stockholms folkskolor», hvari han i egenskap af skolläkare vid Djursholms läroverk uttalar önskningar med afseende på skolor i allmänhet och folkskolor i synnerhet. Utan att här kunna införa den omständliga motiveringen vilja vi, såsom tillägg till det föregående, anföra de yrkanden, hvartill d:r L. kommer, och hvari de flesta läkare torde instämma. De äro i hufvudsak följande:

1. Barnen böra vid inträdet i skolan undergå genom läkare en så noggrann undersökning som möjligt rörande sitt fysiska tillstånd.

2. Barnens fysiska utveckling skall följas så noga som möjligt under skolgången genom vägningar och mätningar vid läsarens början och slut, genom anteckningar om deras sjukdomar, andliga och fysiska brister, genom ögons och örons undersökning vid vissa års mellanrum m. m.

3. Skolrummens golf skola vara oljedränkta eller belagda med korkmattor, så att de lätt kunna rengöras. All torrsopning skall förbjudas.

4. Ingen eftermiddagsläsning bör finnas i skolan.

5. Skolbad böra finnas och så tillräckliga, att hvarje barn kan få ett reningsbad i veckan.

6. Barn, som äro sjuka i smittosamma sjukdomar, böra isoleras, sålunda äfven de, som lida af lungtuberkulos.

7. För att förekomma vissa sjukdomars möjliga spridning genom de gemensamma dricksglasen och handdukarna bör hvarje barn hafva sitt eget dricksglas och sin egen handduk.

8. Skollofskolonier på sommaren böra för svaga och sjuka barn i städerna anordnas genom kommunernas försorg.

* * *

På tal om sådant, som med rätta kan uppställas som önskemål för folkskolor, må äfven en önskan rörande undervisningen i småskolor omnämnas. I sitt föredrag om uppmärksamhet, hållet vid ett läraremöte i Linköping sommaren 1901, säger doc. v. Schéele dessa behjärtansvärda ord: »Hvad särskildt tröttheten angår, så försynda sig våra skolor, sär-

skildt småskolorna, mycket i det stycket. Lektionerna äro i allmänhet för långa. En spänd uppmärksamhet är ett barn under 10 års ålder endast mäktigt under högst 20 minuter eller en half timme. Är lektionen längre, så är den nödvändiga följden — ouppmärksamhet under en del af densamma.» — Vi äro öfvertygade om att härutinnan äro förhållandena allt annat än tillfredsställande i särskildt den grupp af småskolor, som kallas förberedande skolor, och där syftemålet för hela skolarbetet är att bereda de små för inträde vid allmänt läroverk eller elementarläroverk för flickor. En snar omanordning af arbetssättet i dessa skolor vore — mena vi — en önskvärd sak.

Red.

14.

Litteratur.

Kyrkoåret, öfversiktlig framställning af *Alexander Rydberg*, seminarieadjunkt, med förord af Biskop D:r N. J. O. H. Lindström, Lund. Föreliggande lilla öfversikt af kyrkoåret, ursprungligen afsedd för eleverna vid det seminarium, där förf. är anställd som lärare, är utan tvifvel förtjänt af en vidsträcktare spridning och särskildt inom våra folkskolor. Den torde där icke blott lämpa sig som en god »handledning» för läraren, när han vill göra barnen förtrogna med den sköna ordning, i hvilken frälsningens fakta inom kyrkoåret ställas fram för församlingen till erinring och uppbyggelse, utan ock kunna sättas i händerna på barnen själfva att af dem sedan ägas. På så sätt skulle kanske småningom församlingen i sin helhet få blicken öppen för hvad hon äger i sitt härliga kyrkoår och sin sköna Herrens gudstjänst. — Det billiga priset af 15 öre torde ock betydligt underlätta ofvannämnda spridning af det lilla häftet.

E. J—r.

Svensk rättskrifningslära, utarbetad af *J. Richter*. Tredje kursen. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1902. Pris: kart. 75 öre.

Med denna kurs, en afslutning till de båda föregående, åsyftar förf. att underlätta arbetet på inlärandet af främmande ords bokstafvering och betydelse(-r) uti sådana skolor som realläroverk, flickskolor och fortsättningsskolor.

Lärostoffet är fördelat på 2 afdelningar: öfningsstycken och ordlista. Öfningsstyckena äro i allmänhet komponerade med stor fyndig-

het; i ordlistan förekommer en eller annan förklaring af främmande ord, som vi ej vilja skriva under t. ex. aforism, tänkespråk; demon, ande; designera, utnämna; excess, *utbrott*, våldsamhet, omåttlighet; genetisk, ursprunglig. Men dessa och andra små inadvartenser kunna ju lätt elimineras ur en kommande upplaga.

Praktisk räknelära för praktiska skolor och självstudium af Dr Waldemar Jonson, adjunkt vid Göteborgs latinläroverk. Första häftet. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1902. Pris (bunden i lärftband) 1 kr. 60 öre.

Detta häfte är afsedt att användas dels vid sidan af skolaritmetiken, så långt tiden medger, dels af dem, som önska repetera aritmetiken för att vinna större räknefärdighet. Alla så kallade *genvägar*, som pläga användas för att underlätta mekanisk räkning, finnas anförda och belysta med talrika exempel. (Ur förf:s förord).

Folkskolans nya räknebok i fyra kurser, utarbetade af J. A. Karlsson, folkskollärare. Sjunde upplagan. Stockholm. Hiertas bokförlag 1902. Pris i pappband 50 öre.

De många upplagorna vittna tillräckligt om bokens brukbarhet.

Några ord om samverkan mellan folkskolans lokalstyrelse och lärarekåren. Inledningsföredrag vid sammanträde mellan Allmänna folkskolestyrelsen och lärarepersonalen i Göteborg den 11 december 1901, af *Fale Schöldén*. Pris 25 öre.

Linköpings stifts sjätte folkskolläraremöte i Linköping den 31 juli och 1 augusti 1901. Berättelse enligt uppdrag utgifven af J. A. Söderlund, mötets sekreterare. Linköping 1902.

Bland de många i pedagogiskt hänseende intressanta föredrag, som höllas under detta möte (5 första dagen och 8 andra) vilja vi fästa uppmärksamheten på ett högst instruktivt föredrag *Om uppmärksamhet* af docenten dr Frans v. Schéele.

Hälsovårdslärans framsteg under senaste åren af *Ernst Almqvist*, professor i hygien. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1902. Pris 1 kr. 50 öre.

Delvis är detta arbete af stor betydelse för uppfostrare, och vi vilja, om tid och utrymme medgifva, återkomma till detsamma.

Pedagogisk tidskrift utgifven af *E. Schwartz*, *C. A. M. Lindman* och *A. Nordfelt*. Trettioåttonde årgången 1902. Tredje och fjärde häftena. Stockholm. Vårt Lands boktryckeri.

Den mindre trädgården. En bok för täppan och torpet af *Rudolf Abelin*. Stockholm, 1902. C. E. Fritzes K. hofbokhandel. Pris: 1 kr. 25 öre.

T. K—r.

Om den kroppsliga uppfostran.

Den sida af uppfostran, som direkt afser kroppens hälsa och sunda utveckling, har till mål att göra denna kraftig och smidig och att därigenom bidra till själens sundhet och liflighet. Kropp och själ stå nämligen i så innerligt förhållande, att den enas tillstånd är beroende af den andras. Visserligen yttrar sig stundom ett friskt andligt lif i en svag eller sjuklig kropp, t. ex. hos aposteln Paulus, reformatorn Luther, men detta hör mer till undantagen, och dessutom skulle det andliga lifvet varit ännu liffullare, om kroppskrafterna varit sundare. Öftare torde man kunna göra den iakttagelsen, att vid bräcklig hälsa inställa sig åtskilliga missförhållanden i sjäslifvet, såsom nedstämning, missnöje, knot med mera dylikt, ja, till och med sinnessjukdomar.

Redan de gamla grekerna hyllade och tillämpade vid uppfostran den grundsatsen, att en sund själ funnes endast i en sund kropp. Fördenskull söndrade de ej så mycket, som det i senare tider ofta skett, det fysiska och det psykiska lifvet från hvarandra utan sökte samtidigt utveckla kroppsoch själskrafterna, så att de måtte komma i harmoni med hvarandra. Ett af de gamla grekernas förnämsta bildnings- och uppfostringsmedel var därför gymnastiken. Med denna afsåg man i första hand utveckling af kroppens hälsa och skönhet samt danande af dugliga krigare genom att göra den unge mannens kropp kraftig, hårdig och smidig. Men gymnastikens uppfostrande betydelse inskränktes ej härtill. De gymnastiska öfningarna hade ock till syfte att utöfva ett hälsosamt inflytande på sjäslifvet. Man ville genom dem »ingjuta en viss friskhet och spänstighet i sjäslifvet», främja

måttlighet och kyskhet samt väcka och nära kärlek till fosterlandet. Hos de gamla romarne hade kroppsöfningarna en mindre omfattande uppgift. Deras hufvudsakliga syfte var att förbereda för krigstjänsten. Handlingskraft, uthållighet, tapperhet och mod ville man genom dem inplantera hos de unga männen. Hos våra förfäder, som tillbragte en stor del af sitt lif på vikingatåg och i krig, vöro mod och tapperhet de egenskaper, som skaffade mannen den största berömmelsen. Därför öfvades de unga i allahanda kroppsliga idrotter, såsom i att föra vapen, brottas, löpa, klättra och simma m. m.

I de skolor, som under medeltiden af kyrkan eller myndigheter i städer, anordnades, förekommo inga regelbundna gymnastiska öfningar. Kroppen vore syndens säte och borde därför spåkas. Dock fingo skolgossarne på vissa lof- och högtidsdagar roa sig med lekar. Men under denna tid gick största delen af ungdomen icke i skola. De söner till adelsmän, som icke skulle danas till kyrkans eller statens tjänst, uppfostrades i andra adliga familjer eller vid furstehofven. Där fingo de öfva sig i bruk af vapen samt deltaga i stärkande kroppsöfningar, jakt och tornering för att därigenom förvärfva den styrka och smidighet samt det mod, som erfordrades för att kunna möta de faror, som väntade dem i de ridderliga täflingsstriderna och i de blodiga fejderna. Allmogens ungdom åter med undantag af den, som af en eller annan anledning blef fostrad i kyrkskolorna, roade sig på lediga stunder som fordom med de gamla folklekarna.

Mot åsikten om kroppens spåkande uppträdde reformationen. Luther lade sitt mäktiga ord i vågskålen för införande i skolorna af kroppsöfningar: ridderliga lekar, fäktande och brottande o. s. v., hvilket bidrager till att harmoniskt utbilda kroppen och hålla den frisk. Men länge dröjde det, innan hans uppfattning af kroppsöfningarnas betydelse vid uppfostran ledde till någon efterföljd. Först genom John Lockes framställning om uppfostran blef vården om kroppen erkänd som en väsentlig sida af denna. Visserligen är, enligt Lockes mening, själen förnämsta föremålet för uppfostran, men den kan vinna sitt mål endast under den förutsättningen, att den gör till sin uppgift att dana en sund själ i en sund

kropp. Locke hade i detta stycke haft Montaigne till läromästare. Denne skriver: »Det är icke endast en själ, icke endast en kropp, som man uppfostrar, utan en människa. Af denna må vi icke göra två. Själen ligger under för ansträngningen, när kroppen icke stöder den; den har för mycket att göra, när den skall förestå två ämbeten. Jag har under mina studier ofta iakttagit, att mina mästare i sina skrifter vid många fall utgifvit det som själsstorhet och andlig kraft, som fastmer berott på hudens tjockhet och knogarnas hårdhet. Man må vänja barnen vid besvärigheter och hårda dem genom kroppsöfningar för att göra dem okänsliga mot alla slags smärtor.» — Amos Comenius, siaren bland pedagoger, är den förste, som med kraft framhåller, att reglerna för uppfostran och undervisning böra härledas från naturen själf. En nödvändig följd häraf var, att han hade sin uppmärksamhet fäst också på vården om kroppen. Är hjärnan sjuk, så lider inbillningskraften, äro lemmarna sjuka, så angripes däraf också själen. Därför må man sörja för att det bor en sund själ i en sund kropp; men kroppen blifver kraftig genom en måttlig diet. Tarflig skall födan vara; bort med läckerheter och retande näringsmedel, i synnerhet då fråga är om barn. Liksom Gud har bestämt, att vintern skall vara en hvilotid för trädet, så är för människan dagen bestämd till arbete, natten till hvila. Till och med om dagen bör tyngre arbete omväxla med lättare, liksom lättare och djupare sömn växla om natten. Dessutom må arbetstiden riktigt fördelas. Dygnet har tjugufyra timmar; af dem bör man använda åtta till sömn, åtta till arbete och de öfriga åtta till vård af hälsan samt till kroppens närande och öfvande. Jean Jacques Rousseau talade jämväl varmt för vården om kroppen vid uppfostran. Den unges kropp och själ borde samtidigt öfvas, på det han en gång i tiden måtte förena den vises förstånd med atletens styrka.

Filantroperna tillkommer förtjänsten att hafva tillämpat de teoretiska reglerna för kroppsöfningarna. I synnerhet har Guts-Muths, Saltzmanns trogne medhjälpare vid filantropien i Schnepfenthal, kraftigt bidragit till införande af kroppsöfningar vid skolorna dels genom sina skrifter, dels och i synnerhet genom anställda praktiska försök. Han åtskilde tre

slag af pedagogiska kroppsöfningar: egentliga gymnastiska öfningar, såsom springa, kasta, klättra, balansera, lyfta m. m.; handarbeten, såsom snickra, svarfva m. m.; sällskapliga ungdomslekar. Guts-Muths anses som fader till den moderna europeiska gymnastiken. Äfven Pestalozzi och Fröbel hafva haft ögonen öppna för kroppsöfningarnas stora vikt vid uppfostran. Guts-Muths tog grekerna till förebild vid bestämmandet af de gymnastiska öfningar, som borde förekomma vid undervisningen i skolorna. Ludvig John åter inslog en ny väg och gaf gymnastiken i Tyskland en nationell riktning. I vårt fosterland har Per Henrik Ling skapat ett system af kroppsöfningar, som vunnit erkännande af de mest kompetenta auktoriteter. Den lingska pedagogiska gymnastiken med sina utfyllnader: lekar och idrott, torde kunna täfla med hvilket annat slag af pedagogisk gymnastik som helst. I alla våra offentliga skolor, som hafva till uppgift att meddela allmän bildning, hafva ock gymnastiska öfningar enligt lingska systemet blifvit införda.

Men för kroppens uppfostran är det ej nog att sörja för att gymnastiska öfningar införas i skolorna, man måste ock se till, att den med hänsyn till näring, renlighet, sysselsättning, hvila m. m. erhåller tillbörlig vård och skötsel. Äfven i dessa afseenden har på senare tider »mycket blifvit gjordt och ännu mera sagdt». »Men», säger en författare, »oaktadt allt, som talats och vidgjorts för beredande af vår ungdoms kroppsliga välbefinnande och utveckling, torde dock utan öfverdrift kunna sägas, att man aldrig tillförne, ej ens under de tider, då hälsovården var okänd både till ord och sak och läkekonsten irrade osäker sin väg fram bland mångtydda försök, mötte så många ungdomar med blåaktiga läppar, bleka, blodfattiga kinder, blågrå ringar kring ögonen, trött utseende, matt, släpande gång, magra, muskelfattiga lemmar o. s. v., som i våra dagar bedröfva oss med sin om allt annat än lefnadslust vittnande åsyn. Detta sorgliga tillstånd har numera till och med öfvergått från de högre klasserna, hvilkas i allmänhet vekligare lefnadssätt och närmare bekantskap med en stigande odlings vanarter innebära en visst icke tillfredsställande men tillfyllestgörande förklaring af denna naturlifvets vilsekommenhet, till allmogen, landets kärna.»

Ligger det sanning i det nu anförda yttrandet — och hvem kan bestrida detta? —, är det verkligen hög tid, att kraftiga åtgärder vidtagas för afhjälpande af missförhållandena. Men härvid är det ej tillräckligt, att en eller annan stämma höjer sig mot ovanorna och osederna samt det där af härflytande fördärfvet, eller att en eller annan åtgärd vidtages för det ondas stäffande, utan alla goda krafter måste samverka för att kunna fostra ett släkte med kroppslig hälsa och därmed sammanhängande muntert sinne och friskt lefnadsmod, hvilket allt »erfordras ej blott för skolans arbete, som alltid måste förnimmas som öfveranstängning af en slappad kraft, utan äfven för hemmets förrättningar och den af både skolan och hemmet såsom uppfostrans ändamål åsyftade vetenskapliga, medborgerliga eller husliga verksamheten».

Hvad kan och bör göras för att dana kraftiga bärare af vår odling, som äro i stånd att med hurtigt mod arbeta för dess utveckling, så att vi kunna bestå i täflingskampen med andra folk? Hvilka åtgärder böra vidtagas för att utbilda hårdiga och modiga försvarare af vår frihet och själfständighet? Ehuru vi ej kunna gifva uttömmande svar på dessa viktiga frågor, vilja vi dock i det följande fästa uppmärksamhet på ett och annat, som torde kunna åtminstone i någon mån bidraga till utredning af de viktiga spörsmålen.

Det bör blifva för alla, som kunna därtill medverka, en viktig angelägenhet att sörja för att barnen få växa upp i sunda bostäder. I städer och liknande samhällen på landsbygden, särskildt där industri i större omfattning bedrifves, böra stat, kommun och arbetsgifvare medverka till att arbetarne erhålla hälsosamma bostäder för drägligt pris. Hushållningssällskapen i de särskilda länen böra ombesörja, att ritningar till lämpliga bostäder för såväl besuttna jordbrukare som torpare, statkarlar, handverkare, lösa jordbruksarbetare m. m. uppgöras och spridas bland länets befolkning. Ritningarna böra åtföljas af kostnadsförslag och af upplysningar om hvad som erfordras för att en bostad skall vara hälsosam samt om den stora betydelsen där af, att bostaden är sund.

Skolråd och kyrkostämma i de särskilda skoldistriktet tillkommer det att så ordna, att barnen blifva undervisade i »tjänliga rum». Därtill hör, att barnen få inandas luft icke endast i tillräcklig mängd utan ock af tillbörlig beskaffenhet. Skolhuset skall därför ligga »fritt och sundt». Vidare skola skolråden draga försorg därom, att de till skolan upplåtna rummen hållas rena, och att tjänliga anordningar för beredande af luftväxling vidtagas. För att skolhusen måtte blifva förlagda till sunda platser, är föreskrifvet, att, innan skolhus uppföres, skolrådet skall från vederbörande folkskoleinspektör inhämta yttrande öfver det föreslagna läget. Därjämte skall han vid besöken i skolan taga noggrann kännedom om sundhetsförhållandena därstädes. Märker han några brister i ofvan berörda hänseenden, skall han gifva meddelanden därom till vederbörande lärare eller skolråd. Afhjälpas icke de anmärkta bristerna, skall inspektören göra anmälan därom hos vidkommande domkapitel. Visserligen hafva under den senaste tiden sundhetsförhållandena i våra folkskolor ej så litet förbättrats dels till följd däraf, att ofvan anförda föreskrifter allvarligare tillämpats än tillförne, dels med anledning däraf, att insikten om god lufts och renlighets betydelse för hälsan blifvit allmännare. Men ännu alltjämt äro sundhetsförhållandena i många, många skolor mycket dåliga. Ännu inpackas mångenstädes alltför många barn i skolsalarna; ännu äro i ett stort antal skolor inga eller otillfredsställande anordningar vidtagna för skolrummens ventilation; en stor mängd skolrum uppvärmas ännu på olämpligt sätt, och slutligen råder ännu i beklagligt många skoldistrikt oförsvarlig försumlighet med hänsyn till renhållning af skolrummen. I de senast till ecklesiastikdepartementet afgifna inspektörsberättelserna förmäles, att det varit illa beställt med renhållningen i alltför många skolor. Skolsalarna hafva skurats alltför sällan: endast tre eller fyra gånger, ja, somligstädes blott två gånger om året; sopning har i många skolor ägt rum endast fyra gånger i veckan och i andra blott hvarannan dag; damningen har ej sällan varit mycket slarfvig. I samma berättelser uppgifves, att i alltför många skolor ventilationsmedlen befunnits dåliga, och att ej sällan iakttagits, att man ej brytt sig om att göra något för luftväxlingen. Jämväl

omförmåla inspektörerna, att ej få skolsalar uppvärmts medelst kaminer af dålig beskaffenhet, samt att kaminerna ej sällan skötts illa, hvilket allt bidragit till att göra skolrummet osnyggt och luften däri torr och osund.

Orsaken till den usla renhållningen och luftväxlingen är ej så sällan lärarens liknöjdhet och bekvämlighetsbegär. Det händer tyvärr oftare, än man skulle vilja tro, att läraren visserligen högljuddt klagat öfver de dåliga sundhetsförhållandena i skolan, men att han i sin dagliga gärning själf hvarken iakttagit, hvad honom tillkommer, eller vakar öfver att de, som skola handhafva renhållningen m. m., fullgöra sina åligganden med flit och noggrannhet. Inspektörer hafva ansett sig hafva skäl till anmärkningen, att lärare ej begagnat de ventilationsmedel, som i skolsalarna anordnats. Omsorgen för såväl barnens som egen hälsa borde väl, synes det, vara en tillräckligt kraftig driffjäder för att förmå läraren att göra, hvad han kan, för att skolsalen måtte hållas snygg och ren samt vara försedd med frisk luft. Angeläget bör det ock för honom vara att på ett försiktigt och öfvertygande sätt verka för att skoldistriktet anskaffar erforderliga lärum och lärarkrafter, så att ej barnens mängd blir för stor i förhållande till utrymmet i skolsalen.

En annan orsak till de dåliga sundhetsförhållandena i många af våra skolor är skolrådets och kyrkostämmornas okunnighet, liknöjdhet och nidskhet. För att skingra okunnigheten, väcka upp ur liknöjdheten och fästa uppmärksamheten på hvilken skada en alltför stor sparsamhet, då fråga är om det unga släktets uppföstran, kan medföra, må de verksamma medel, som i en ort kunna stå till buds, användas. Vid föräldramöten må man samtala om betydelsen af goda hygieniska förhållanden i skolorna; därom må ock föreläsningar hållas i de orter, där sådana anordnas; därom må slutligen uppsatser utarbetas och spridas. Men viktigt vid allt detta är, att föreläsningar och uppsatser äro äkta folkliga samt att alla öfverdrifter undvikas. Särskildt torde man kunna fordra af skolrådets ordförande, att han använder sitt inflytande för att förmå alla vederbörande, hvar i sin stad, att göra hvad de kunna för att distriktets skolor måtte genom sina anordningar främja lärjungarnes hälsa och välbefinnande.

Inspektören slutligen tillhör det icke endast att taga noggrann kännedom om sundhetsförhållandena i skolorna utan äfven att allvarligt vaka öfver att de föreskrifter, som i detta hänseende blifvit gifna, samvetsgrant tillämpas.

Men det är ej nog sörjdt för barnens hälsa genom att tillse, att de få växa upp i sunda bostäder och undervisas i skolor, där de hygieniska förhållandena äro tillfredsställande. En viktig roll för kroppens hälsa och kraftiga utveckling spelar ock näringen. För denna har hemmet att sörja. Tyvärr äro många hem så fattiga, att de ej kunna skaffa sina barn hälsosam näring. Den offentliga fattigvården och den enskilda välgörenheten hafva här att gripa in för att skaffa de fattigas barn sund näring och tjänlig beklädnad. Men det är ej endast fattigdom, som orsakar, att mången uppväxande genom otjänlig föda och olämplig vård i öfrigt ej är så frisk och stark, som han borde och kunde vara. Nej, okunnighet, liknöjdhet och slapphet bära ofta ansvaret härfor. För att råda bot mot det onda bör man upplysa menigheten om den skada af en olämplig eller slarvig barnavård, hvaraf icke endast barnet själf under hela sitt kommande lif utan ock hela vårt folk kan komma att lida, och man bör i sammanhang härmed tydligt och kraftigt framhålla det ansvar, föräldrarna ådraga sig genom att ej ägna sina barn tillbörlig vård. Men man må ej stanna härvid. Till menighetens kännedom böra ock spridas enkla praktiska regler, som böra iakttagas vid vården af det uppväxande släktet. Äfven i detta fall torde folkliga föreläsningar och skrifter kunna med fördel användas. Lämpliga föreläsare och författare torde lätt kunna finnas bland våra landet rundt spridda talrika läkare. Genom samtal och praktiska anvisningar torde de för sitt kall utbildade sjuksköterskor och barnmorskor, som numera i allt större antal få anställningar på landsbygden, kunna ej oväsentligt bidra till att insikt om och intresse för en tillfredsställande barnavård vinner insteg i allt vidare kretsar. De undervisningskurser i matlagning, som under de senaste åren här och där anordnats af de s. k. flyttande skolköken, hafva begagnats med intresse, och man har skäl att hoppas, att de, om de fortfarande komma att hållas, skola ej obetydligt bidra till att vår allmoge lär sig att bättre än

hittills tillaga sin föda, så att den blir smakligare, billigare och sundare.

Skolan har äfven i det fall, hvarom nu är fråga, en mission att utföra. I de folkskolor, där förhållandena sådant medgifva, bör undervisning i huslig ekonomi meddelas åt flickor, och i alla folkskolor böra alla barn undervisas i hälsovårdslära. De böra få kännedom icke endast om människokroppens byggnad och förrättningar utan ock om hvad som bör iakttagas för att kunna ägna den tillbörlig vård. Särskildt är genom nådiga cirkuläret den 4 nov. 1892 föreskrifvet, att lärjungarne skola erhålla en efter sin uppfostringsförmåga lämpad undervisning om de rusgifvande och narkotiska ämnenas natur och verkningar. Vid talet om kroppens vård bör därjämte kraftigt betonas, hvilka svåra följder frosseriet och otukten kunna medföra.

Hemmets plikt är att kraftigt medverka med skolan i bemödandena att motverka frosseri, dryckenskap och otukt, dessa kropps- och själsfördärfvande laster, som ej endast bringa i olycka ett stort antal enskilda människor och hela familjer utan hota att försvaga och förslappa hela vårt folk i såväl fysiskt som sedligt hänseende.

Men vid det uppväxande släktets fostran till kraft och sedlighet må man väl ihågkomma sanningen, som innehålles i det kända tänkespråket: »Orden äro dvärgar, exemplen jättar.» Med andra ord: bästa medlet att afhålla de unga från att falla för frestelserna till frosseri, dryckenskap och otukt, är att såvidt möjligt sörja för att de få växa upp i en sfär, där måttlighet, nykterhet och kyskhed med allvar iakttagas. Föräldrar, lärare, bröder och systrar samt äldre män och kvinnor i allmänhet böra aldrig förgäta, helst i barns närvaro, hvilket stort inflytande föredömet kan utöfva.

Just som vi nedskrefvo detta, kom under våra ögon följande meddelande: »Den kände ifraren för införande af folkbad, förste provinsialläkaren, doktor H. Englund i Vänersborg, har vändt sig till civilministern med framställning, att denne måtte gifva öfverintendentsämbetet i uppdrag att vid utarbetande af ifrågasatta nya, tidsenliga ritningar till skolhusbyggnader taga all möjlig hänsyn till önskvärdheten af att ångbadstuga inrättas vid hvarje folkskola. Samtidigt lär

doktor Englund hafva gifvit vederbörande anvisning om huru man skulle kunna ordna saken, så att totalkostnaden för en badstuanläggning af föreslagen beskaffenhet ej behöfde öfverstiga 6—800 kronor. D:r Englund hoppas så mycket säkrare på framgång åt sin tanke, som ecklesiastikministern ställer sig mycket gynnsam till densamma.» Det är uppenbart, att det skulle i hög grad främja snygghet och renlighet bland vårt folk och bidraga till hälsans bevarande och stärkande, om tillfälle till ändamålsenligt anordnade bad bereddes folkskolebarnen. I åtskilliga städer hafva redan lämpliga anordningar för det ifrågavarande ändamålet vidtagits.

Som motvikt mot det ensidigt intellektuella arbetet i våra folkskolor hafva följande öfningsämnen uppförts på deras läroplaner: trädgårdsskötsel, slöjd och gymnastik.

Beträffande trädgårdsskötseln har den hittills endast undantagsvis kommit till sin rätt och har sålunda i stort sedt ej utöfvat det inflytande, som man däraf haft skäl att vänta. På sista tiden synes intresset för denna undervisning hafva här och där flammat upp. Härtill torde ej litet hafva bidragit det nit, hvarmed folkskoleinspektoren D:r F. Laurell i Uppsala arbetat för ett ändamålsenligt bedrifvande af trädgårdsskötseln vid folkskolorna. Till vägledning vid anordning af skolträdgårdar hafva anvisningar intagits uti den år 1900 utgifna normalplanen; i denna har ock den viktiga föreskriften meddelats, att arbetena i skolträdgården, såsom gräfning, såning, sättning, vattning, rensning, böra under lärarens ledning utföras af barnen själfva i mån af deras kroppskrafter, samt att de under sommaren behöfliga arbetena ej böra försummas.

Slöjden har omfattats med lifigare intresse och vunnit större utbredning. För år 1901 utgick understöd för främjande af undervisning i slöjd för gossar till 3,489 skolor och afdelningar med 261,675 kronor samt af undervisning i slöjd för flickor till 3,547 skolor och afdelningar med 106,410 kronor. Man kan icke annat än högligen glädja sig öfver den spridning, undervisningen i slöjd vunnit, då man betänker, hvilken stor betydelse nämnda undervisning, rätt bedrifven, har

icke endast med hänsyn till kroppskrafternas utveckling utan ock med afseende på uppfostran i öfrigt.

Tidigare än slöjden har gymnastiken vunnit plats på folkskolornas arbetsordning men har haft och har fortfarande svårare att väcka det allmännare och lifigare intresse, som är erforderligt, för att den skall blifva tillbörligt omhuldad. Anledningarna härtill hafva varit flera. Menige man förstår i allmänhet icke gymnastikens nytta. Ofta får man höra sådana yttranden som dessa: »Barnen i folkskolan hafva tillräcklig rörelse genom gången till och från skolan samt genom det arbete, de utföra i hemmet på från skolarbetet lediga stunder. De kroppsöfningar, som vid gymnastiköfningarna utföras, äro till intet gagn; åtskilliga af dem äro äfventyrliga och några, då de utföras af flickor, oanständiga.» Ett annat hinder för allvarigare bedrifvande af gymnastik i folkskolorna har varit svårigheten att för öfningarna däri få tillräcklig och lämplig tid. Denna svårighet har på senare tiden ökat därigenom, att man mångenstädes infört s. k. odelad lästid för att, bland annat, kunna få skicka hem barnen från skolan så snart som möjligt. Ett tredje hinder för regelbundna gymnastiköfningar är bristen på lämplig lokal. Vanligen äro på landsbygden inga anordningar vidtagna för anskaffande af lokal eller redskap för undervisningen i gymnastik. Vederbörande myndigheter hafva med hänsyn till denna undervisning många och stora försyndelser att förebrå sig. Gymnastikundervisningen är därför i många skolor en undervisning endast på papperet. Dessutom hafva i våra dagar två andra slag af kroppsöfningar uppträdt på arenan och hota att otillbörligt inskränka eller alldeles bortdrifva gymnastiköfningarna. Vi mena de fria lekarna och idrotten.

Huru skola de öfvan angifna hindren för regelbundna, verksamma gymnastiköfningar kunna häfvas? Lärarne i de särskilda skolorna böra vid lämpliga tillfällen klargöra för menigheten, hvilken betydelse gymnastiköfningarna hafva äfven för den, som har annan kroppsrorelse och sysselsättning med kroppsarbete. Synnerligen lämpligt synes det ock vara, att vid bestämmande af de ämnen, som skola behandlas i de föreläsningar, som anordnas här och däri i bygderna med ändamål att främja de kroppsarbetande klassernas upplysning,

hänsyn tages äfven till gymnastikens uppgift och betydelse. Lärarne böra för öfrigt besinna, att det är deras skyldighet att samvetsgrant använda till gymnastiköfningarna den tid, som blifvit däråt anslagen. Den uppmaningen är icke öfverflödig. Huru ofta öfverhoppas nämligen icke gymnastiköfningen, och, om den verkligen äger rum, hur lamt och ligkigt bedrifves den icke! Att förhållandet är sådant, beror jämväl på den slapphet och liknöjdhet, hvarmed skolråd och folkskoleinspektörer i allmänhet öfvervaka gymnastiköfningarna. Vid många inspektioner anser inspektören icke nödigt att taga reda på om gymnastiköfningar äga rum och till hvilken omfattning; ännu mera sällan torde det förekomma, att inspektören tager kännedom om resultaten utaf ifrågavarande öfningar, och lätt räknade torde de fall vara, då inspektören vänder sig till vederbörande skolråd för att få rättelse rörande bristfällig undervisning i gymnastik eller för att få några åtgärder vidtagna för främjande af denna undervisning, såsom anskaffande af lokal, redskap m. m. Skolråds och inspektörers liknöjdhet och slapphet, då fråga är om undervisningen i gymnastik, äro bevis på hur man hittills ringaktat detta ämne, men skolråd och inspektörer hafva icke rätt att vårdslösa gymnastiken. De hafva skyldighet att lika samvetsgrant vaka öfver undervisningen i detta ämne som öfver undervisningen i andra ämnen. Det är väl att hoppas, att, då betydelsen af gymnastiska öfningar blifvit på sista tiden och alltjämt blifver kraftigt påvisad, vederbörande myndigheter skola känna sig uppfordrade att med större allvar åtaga sig nämnda öfningar.

Angående tid till gymnastiköfningarna hafva i nu gällande normalplan följande anvisningar blifvit gifna; a) Hvarje dag användas af tredje lärotimmen tjugu minuter till gymnastik och fyrtio minuter till det å läsordningen upptagna läroämnet, i hvilket fall näst föregående rast tages från andra lärotimmen; b) hvarannan dag användes af den för innanläsning eller räkning anslagna tredje lärotimmen en half timme till gymnastik, i hvilket fall en half timme efter den femte lärotimmen samma eller följande dag användes till läsning eller räkning; c) hvarannan dag öfvas gymnastik en half timme antingen efter tredje eller efter femte lärotimmens

slut. Visserligen torde den i normalplanen angifna tiden icke vara den i och för sig lämpligaste, men med hänsyn till det förhållandet, att det ojämförligt största antalet skolor saknar särskild gymnastiklokal, och att gymnastiköfningarna måste företagas antingen i den vanliga skolsalen eller, då omständigheterna det medgifva, på lekplanen, torde någon lämpligare icke vara att erhålla. Med stor noggrannhet bör läraren iakttaga, när gymnastiköfningarna förekomma i lärosalen, att verksam vädring sker såväl före den timme, under hvilken öfningarna äga rum, som efter dessas slut, och att under dessa fritt tillträde lämnas för den yttre luften, samt att rörelserna företagas på sådant sätt, att damm af dem så litet som möjligt uppröres. Visserligen är det i åtskilliga hänseenden olämpligt att anställa gymnastiska öfningar i den vanliga skolsalen, men hellre må man använda lässalen äfven till gymnastiklokal än indraga ifrågavarande öfningar. Dock bör man hafva till syfte att så fort som möjligt få till stånd anordningar, genom hvilka tillfälle beredes att förlägga gymnastiköfningarna antingen helt och hållet eller åtminstone delvis till annan lokal än lässalen. Såsom exempel på sådana anordningar må här anföras: a) Afklädningsrummet, om detta är någorlunda stort, förses med ribbstol, bom och, om möjligt, med slingerstege. När gymnastiköfningar skola företagas, bäras ytterkläderna in i skolsalen. b) På lekplanen uppföres ett skjul, som förses med golf och inklädes åt två sidor; i skjulet anordnas ribbstol och bom samt om möjligt äfven slingerstege. c) Särskild gymnastiklokal uppföres, helst i samband med någon lämplig badinrättning. Vederbörande myndigheter böra på ett försiktigt och öfvertygande sätt söka förmå de särskilda skoldistrikten att efter råd och lägenhet se gymnastiken till godo, så att den må kunna bedrifvas till gagn. I vårt grannland Danmark utfärdade ministeriet för kyrko- och undervisningsväsendet den 10 september 1900 ett cirkulär till samtliga skoldirektioner utanför Köpenhamn. I detta fästes uppmärksamhet på hvad som bör iakttagas vid uppförande af gymnastikhus dels för mindre skolor på landsbygden, dels för större skolor i städerna. »Man finner», säges det, »en sådan vägledning så mycket mer erforderlig, som man med tillfredsställelse iakttagar ett ständigt stigande in-

tesse i landet för den gymnastiska undervisningen, ett intresse, som har gifvit sig uttryck icke blott i upprepade och betydliga bevilningar till utbildande af lärarkrafter för gymnastikundervisningen såväl i folkskolan som för den konfirmerade ungdomen, utan äfven genom en mycket stor tillströmning till denna undervisning, större än att man kan mottaga alla, som vilja i undervisningen deltaga. Också hos de lokala skolstyrelserna rundt om i landet visar sig en växande insikt om gymnastikens betydelse för ungdomens hela personliga utveckling och i förbindelse därmed en starkare önskan, att gymnastiköfningar må anordnas på bästa sätt. Därför torde man med så mycket större förhoppning kunna motse en frikostig beredvillighet hos kommunalstyrelserna att göra de pekuniära uppoffringar, som äro nödvändiga för uppnående af ett tillfredsställande resultat uti ifrågavarande hänseende.» Förenämnda cirkulär innehåller för öfrigt: Beskrifning på ett gymnastikhus för folkskolan. A. Allmänna anmärkningar: 1. Byggnadsplats, omgifningar, grundförhållanden m. m. 2. Gymnastiksalens storlek och belysning. 3. Förstuga, omklädningsrum m. m. 4. Golfvet i gymnastiksalen. 5. Uppvärmning och ventilation. 6. Gymnastiksalens renhållning. B. Särskilda anmärkningar till de planer för uppförande af gymnastikhus, som äro bifogade till cirkuläret. Dessa planer utgöras af en för gymnastikhus af trä för mindre skolor; en för gymnastikhus af sten för mindre skolor och en för gymnastikhus för större skolor. Då vårt öfverintendentsämbete fått nådig befallning att inkomma med förslag till nya ritningar för skolhus, synes det naturligt, att det vid fullgörande därpå också fäster afseende vid behovet af särskilda anordningar för undervisningen i gymnastik. Det danska cirkulär, som vi här ofvan omförmålt, torde kunna lämna goda anvisningar vid uppförande af de ritningar till gymnastikhus eller gymnastiksal, som väl öfverintendentsämbetet kommer att aflämna i samband med öfriga ritningar till skolhus.

Det meränämnda cirkuläret innehåller därjämte en befallning, att vissa redskap för undervisning i gymnastik, nämligen de, som anses mest nödvändiga, skola inom bestämd tid anskaffas till hvarje skola. En dylik befallning torde icke

inom vårt land kunna utfärdas; men hvad som kan och bör göras, är, att direktionen för gymnastiska centralinstitutet utfärdar till alla skolstyrelser och skolråd i landet en skrivelse, hvori direktionen fäster uppmärksamhet på de redskap, som i första hand böra anskaffas, samt låter skrivelsen åtföljas af ritningar till och beskrifningar på nämnda redskap. Mycket viktigt är, att de redskap, som föreslås, äro enkla och billiga. Småningom kan man sedan fortgå till anskaffande af allt fullständigare gymnastikattiralj.

Innan vi afsluta talet om gymnastikundervisningen i folkskolan, vilja vi anföra ett sammandrag af hvad folkskoleinspektörerna i sina senast afgifna berättelser yttra rörande nämnda undervisning: »Från de flesta inspektionsområden klagas öfver att undervisningen i gymnastik i allmänhet icke varit tillfredsställande dels på grund af bristande intresse hos både skolråd och församlingsmedlemmar samt hos många lärare, dels och förnämligast på grund af brist på lämpliga lokaler och platser i det fria för gymnastiköfningarna. Dock meddelas af en och annan inspektör, att undervisningen gått framåt i åtskilliga sådana skolor, vid hvilka yngre lärare med bättre utbildning och större förstånd om gymnastikens betydelse blifvit anställda. Vanligen torde gymnastiköfningarna hafva inskränkts till marscher, vändningar och fristående rörelser; dock har i ej så få skolor liedbeckska dagöfningarna blifvit tillämpade, och i åtskilliga af dessa skolor har gymnastikundervisningen omfattats med större intresse. På sista tiden har märkts stigande insikt om kroppsöfningarnas betydelse vid uppfostran, och man har mångenstädes med stort deltagande omfattat de ifrigt förordade förslagen att låta gymnastiköfningarna omväxla med fria lekar. I några skoldistrikt, där man haft tillgång till utbildade lek-lärare, hafva ordnade lekar också blifvit införda och synas hafva mottagits af allmänhet och barn med mycken tillfredsställelse. Af inspektörernas berättelser framgår jämväl, att det funnits skolor — till och med folkskolor —, i hvilka gymnastiköfningar ej förekommit, samt att i några skolor gymnastik visserligen varit upptagen på läsordningen, men att, detta oaktadt, ingen undervisning däri ägt rum. Skolor,

hörande till de två sistnämnda grupperna, synas dock hafva varit jämförelsevis få.»

Uti gällande normalplan gifves uti de metodiska anvisningar, som där äro lämnade för undervisningen i gymnastik, den föreskriften, att vid lämplig väderlek fria lekar under lärarens ledning stundom böra anordnas. Men uti normalplanen är ej sagdt, om de fria lekarna skola anställas på den till undervisningen i gymnastik anslagna tiden eller på särskild tid. Däraf torde man kunna draga den slutsatsen, att läraren kan anordna lekar såväl på den tid, som är bestämd för undervisning i gymnastik, som ock på tid, som ligger utanför den, som på läsordningen är angifven för det dagliga skolarbetet. Oss synes det dock, som om lekarna i allmänhet icke borde få inkräkta på den för undervisning i gymnastik anslagna tiden. Denna är enligt vårt förmenande så kort, att den behöfver helt och hållet användas för gymnastiköfningarna. Lekarna böra således --- sådan är åtminstone vår uppfattning --- anordnas på tider, som icke äro afsedda för undervisning i något skolans kunskaps- eller öfningsämne. På sådana tider bör läraren, när han finner lämpligt, anordna passande fria lekar i hufvudsakligt syfte att inlära sådana och att väcka barnens intresse för dem, på det de sedan i hemmen må kunna på lediga stunder flitigt öfva dem.

Beträffande införandet af fria lekar i skolorna har ministeriet för kyrko- och undervisningsväsendet i Danmark den 31 augusti 1896 utfärdat cirkulär till samtliga skoldirektörer. Däri yttras bland annat, att samtidigt därmed, att man kommit till insikt om den stora och afgörande betydelse, som kroppsöfningar hade för ungdomens sunda och harmoniska utveckling, hade intresset för barnens samt de unga männens och kvinnornas sysselsättning med sådana ordnade lekar, som kräfde hurtighet, smidighet och kraft, mer och mer gjort sig gällande som en sak, på hvilken både från hemmets och skolans sida borde läggas den största vikt. Man hade lärt sig förstå, att dessa lekar med den kraftiga rörelse, hvori de försatte hela kroppen utan att ensidigt lägga beslag på särskilda delar däraf, vore en så naturlig och hälsosamt inverkan för kroppsöfningar, att de i sådant hänseende, drifna på rätta sättet, stode öfver hvilken annan sportmässig

idrott som helst (att ro, rida, cykla o. s. v.) och kunde sättas vid sidan af den mest rationellt utvecklade gymnastik. Man hade därjämte insett, att de, jämte det att de skaffade de unga en hälsosam och uppfriskande underhållning på deras lediga stunder, i hög grad utvecklade deras förmåga att hurtigt fatta ett beslut och att med kraft genomföra det, och att de väckte en levande känsla af ansvar icke endast med hänsyn till de lekande själva och den ställning de tillkämpa sig bland kamraterna, utan äfven och i synnerhet med afseende på dem, med hvilka de skulle dela segern eller nederlaget, samt slutligen att de skärpte de lekandes känsla för samarbetets praktiska betydelse och för nödvändigheten af att i det gifna ögonblicket kunna underordna sig under en annans vilja, kort sagdt, att dessa lekar spelade en roll vid personlighetens utveckling, som måste anses vara af mycket stor betydelse. Till detta torde lekarnas negativa betydelse böra läggas, nämligen att sysselsättningen med lekar hindrade de unga från att »slå dank», hvilket vanligen har med sig »olydnad och dåraktiga påhitt».

Under det sålunda den ordnade leken utvecklade förmögenheter och egenskaper hos de unga, som gymnastiken icke uppodlade, så hade denna till uppgift att i andra hänseenden utöfva ett uppfostrande inflytande, såsom att på ett planmässigt sätt utveckla enskilda muskler och nerver, att vänja vid att hastigt utföra af läraren gifna order o. s. v. Den ordnade leken och gymnastiken borde sålunda icke träda i stället för hvarandra utan supplera hvarandra.

För ordnade lekars införande i skolorna är hos oss sörjdt icke endast därigenom, att i normalplanen föreskrifves, att dylika lekar böra af läraren emellanåt anordnas, utan äfven på det sätt, att i folkskolestadgan af år 1897 påbjudes, att, när skolhus skall uppföras, det skall tillses, att plats beredes för barnens lekar, samt att vederbörande folkskoleinspektör skall, innan skolhus uppföres, yttra sig om den föreslagna lekplatsens lämplighet för det därmed afsedda ändamålet.

Vid seminarierna skola i de särskilda klasserna genomgåås med eleverna fria lekar, företrädesvis sådana, som förekomma i den ort, där seminariet är förlagdt. Dessutom an-

ordnas numera årligen vid Näås s. k. lekkurser, som hafva till syfte att utbilda leklärare. Genom dessa kurser har intresset för anordnandet af lekar i skolorna mycket tilltagit, och lekar anställas i allt flera och flera skolor.

Men, vill man fostra ett hårdigt och kraftigt släkte, är det ej nog därmed, att man sörjer för att barnen i skolorna få åtnjuta tillbörlig vård. Nej, af mycket stor betydelse är det jämväl, att man tillser, att gossar och flickor under öfvergångsåldern, från fjorton till nitton år, komma i åtnjutande af ändamålsenlig omvårdnad. Under dessa år är det just, som hjärta och lungor starkast utvecklas. Då grundläggas dessa organers arbetsförmåga och motståndskraft för hela det senare lifvet. Under nämnda år växa såväl hjärta som lungor lika mycket som under alla de föregående åren, om de nämligen få utveckla sig under normala förhållanden. Huru viktigt det är, att särskildt ifrågavarande organer kraftigt utvecklas, framgår däraf, att de, starkt utvecklade, lämna det verksamaste skyddet mot tuberkulos. För att främja deras utveckling bör tillfälle beredas de uppväxande i denna ålder att deltaga i såväl regelbundna gymnastiköfningar som ordnade lekar.

Hur skall detta kunna åstadkommas? På denna fråga kan ej något allmängiltigt svar gifvas. Därtill äro förhållandena i de särskilda orterna alltför olika. I den ena orten kan det anordnas på ett sätt, i den andra på ett annat. Visserligen finnes det orter i vårt vidsträckta land med dess öfver hufvud taget glesa befolkning, där ingenting kan åt saken åtgöras, men i många, många åter kan man med större eller mindre framgång vidtaga åtgärder för beredande af tillfälle för den äldre ungdomen att få deltaga i regelbundna kroppsöfningar, såväl egentlig gymnastik som fria lekar.

Alldeles gifvet synes oss vara, att de unga, som besöka fortsättningskolor, högre folkskolor och folkhögskolor, därunder få deltaga i regelbundna, sakkunnigt ledda kroppsöfningar. Men de, som genomgå dylika skolor, äro jämförelsevis få, och, äfven sedan de lämnat skolan, äro de i behof af ordnade kroppsöfningar för hälsans bevarande och stärkande. Därför borde i hvarje skolområde så anordnas, att äldre ungdom kunde få samlas åtminstone någon gång i veckan för att

få deltaga i gymnastiköfningar. Ledare af dessa kunde ju skolans lärare vara, som helt säkert skulle åtaga sig detta arbete mot billigt arvode, om han ej skulle känna sig manad att åtminstone till en början för den goda sakens skull offra tid och krafter utan ersättning. Här och där torde någon annan person finnas, som vore kunnig och villig att leda gymnastiköfningar för traktens ungdom. Denna borde ock stundom få samlas på skolornas lekplaner för anställande af lekar. Detta skulle ej endast bidraga till kropps krafternas stärkande och till bibehållande af muntert sinne och friskt lefnadsmod utan ock vara ett verksamt medel till att afhålla de unga från deltagande i själs- och kropps fördärfvande förlustelser, som i riklig mängd anordnas af samvetslösa personer, hvilka ej akta för rof att med allahanda lockelser söka förmå de unga att deltaga uti af dem anordnade så kallade nöjen. Visserligen har ungdomen behof af den hvila och vederkvickelse, som förädlade nöjen medföra, men förädlade äro ej sådana förlustelser, som väcka syndiga begärelser och nedsätta kropps krafterna. Personer, som tillställa dylika förlustelser, vilja ej ungdomens väl. Nej, de vilja i bästa fall därigenom draga till sig, hvad de behöfva för sitt lifsuppehälle, hvilket de äro för lata och lättsinniga att vilja själfva förskaffa sig genom ärligt arbete.

Men äfven för den fullt vuxne hafva folklekar och andra kroppsöfningar mycket stor betydelse. Därigenom ökas den enskildes arbetskraft och främjas hans arbetsduglighet, hvar till kommer, att, om folklekar och kroppsöfningar vinna allmänare spridning och komma att omfattas med intresse, därigenom vårt folks försvarskraft väsentligen höjes. Många fabriksstyrelser hafva insett vikten af att bereda sina arbetare tillfälle till kroppsöfningar på lediga stunder. Så har t. ex. doktor Henrik Traun i Hamburg — såsom vi förut i ett annat sammanhang omförmält — anordnat för de unga fabriksarbetarne lekar i det fria. Resultaten här af hafva varit mycket gynnsamma: de i lekarna deltagande arbetarnes bröstomfång har betydligt tilltagit, och deras muskler hafva stärkts; antalet af såväl sjuka som sjukdagar har i beaktansvärd grad förminskats.

Lika gynnsamt inflytande kan jämväl idrotten utöfva, om den hålles inom bestämda gränser, så att den å ena sidan ej tränger undan gymnastik och lekar i det fria och å den andra ej urartar till öfverdrifter eller till starkt uppdrifvande af ensidiga färdigheter.

Uti ett »Flygblad till Sveriges ungdom» har den för vårt folks uppfostran till kraft och sedlighet så nitiskt och oegennyttigt arbetande öfverstelöjtnant C. Norlander meddelat viktiga lärdomar rörande kroppsöfningarnas nödvändighet och uppgift. Han slutar sin framställning med följande uppmaningar, hvilka vi lägga de unga varmt på hjärtat:

1. Begagna dig i första rummet af gymnastiken och dessutom af de mera fria kroppsöfningsformer, som stå dig till buds! Låt framför allt ej en möjligen befintlig känsla af ringare förmåga eller färdighet hålla dig tillbaka!

2. Du skall finna riklig ersättning för din möda och ditt själfpålagna tvång i hälsa och ökad arbetskraft på alla lefnadsområden; ty väl ordnade kroppsöfningar verka icke blott kroppsligt stärkande utan ock andligt utvecklande: detta är ej ett löst påstående utan ett bevisadt faktum; en timmes daglig sådan öfning är så långt ifrån bortkastad, att man tvärtom därigenom vinner ökad förmåga till såväl annat kroppsarbete som till studier.

3. Men kroppsöfningar ensamt förmå ej allt; äfven andra hygieniska fordringar måste tillgodoses. Dit höra bland annat frisk luft, ljus, renlighet, hudens härdande, förnuftig klädsel, enkel och sund föda, tillräcklig sömn, undvikande af alkohol- och tobaksmisshand, med ett ord: iakttagande af ett sundt och naturenligen lefnadssätt för öfrigt. Ett sådant i förening med rationellt drifna kroppsöfningar skall skapa en kroppsligt och andligt sund, manlig, djärf och handlingskraftig svensk ungdom, hvars förmåga skall svara mot dess goda vilja att väl tjäna konung, samhälle och fosterland.

Carl K—n.

16.

Anteckningar från en resa i pedagogiskt syfte i Frankrike sommaren 1901.

(Forts. fr. f. häfte.)

Vid det andra menade man, att eleven endast skulle få ämnet till uppsatsen men skulle få behandla det i full frihet och utan någon påtryckning från lärarinnans sida. Ej heller bör det vara behandladt under en lektion. Om det förut preparerades, skulle alla skriva detsamma, och det skulle vara omöjligt att afgöra, om den uppgifna författarinnan hade skrivit uppsatsen eller någon annan. I alla händelser vore en sådan uppsats intet utslag af hennes individuella uppfattning, begåfning och flit utan endast af hennes förmåga att referera. Man var alls icke rädd att ge dem svåra ämnen i de högre klasserna men undvek dem i första. Jag frapperades emellertid vid båda seminarierna af samma osjälfständighet i uppfattningen och till och med i behandlingen af språket. Äfven sådana ämnen, som tyckas inbjuda till originell behandling, äro i förvånande grad likartadt behandlade.

Man är ständigt i tillfälle att beundra lärarnes uppfinningsförmåga, när det gäller att hitta på ämnen. Ofta äro rubrikerna ganska långa. De kunna upptaga flera rader. Som exempel skall jag be att få anföra följande: »En ung flicka af er ålder skall välja sig ett bibliotek. Hvilka böcker skulle ni vilja föreslå henne? Uppgif skal för ert val!» — »Förklara detta ord af Renan: 'Man kan mäta en mans värde med hans förmåga att beundra.' Kan man och bör man odla förmågan att beundra och huru?» — »Hvad menar ni om George Sands åsikt: Man bör göra barnen lyckliga?» — »En promenad med La Fontaine.» — »En af era vänner, som för några månader sedan lämnat seminariet, skrifer till er, att hon tillbringar större delen af sin dag med att läsa romaner. Ni skrifer till henne med anledning däraf.»

I regeln skrives en uppsats per vecka. Nytt ämne delas ut, när de under veckan skrifna uppsatserna tagas in. Mot slutet af året skrives på klassrummet och på bestämd tid för att förbereda eleverna för examensskrifningarna.

På klassrummet genomgås de korrigerade uppsatserna med mycken omsorg och grundlighet. Därvid framträder oupphörligt fransmännens stora förmåga att med ett kort och elegant uttryck kasta ett skarpt och klart ljus öfver en sak, hans färdighet att analysera t. ex. ett begrepp, att väga orden mot hvarandra, att uppfatta och följa en främmande tankegång, att bemöta ett inkast eller en invändning. Kritikens färla svängdes med ganska mycken skärpa, men agan togs vanligen emot lika elegant, som den gafs.

Den allmänt brukliga metoden för undervisningen i historia och geografi kallar Mr Compayré »une méthode pittoresque», men på mig gjorde den ett alldeles motsatt intryck, hvilket naturligtvis kan förklaras däraf, att jag gjorde mina studier under en ytterst olämplig tid. Jag skall be att på förhand få påpeka möjligheten, att mina intryck äro i hög grad oriktiga och vilseledande.

Redan i moderskolan börjar undervisningen i historia därmed, att man berättar små anekdoter, ger korta biografier öfver de mest kända af Frankrikes stora män. Man skildrar en och annan upptäcktsfärd, berättar sagor och visar bilder med bifogande af några namn och data eller upplysningar om klädedräkt, seder, vapen, redskap.

I folkskolan genomgås hvarje år i hvar klass hela Frankrikes hela historia från gallerna till nuvarande tid, utom att man i klass 4 börjar med feodalväldet, och att man ägnar oktober och november af femte året åt antiken. Två eller tre timmar äro anslagna åt ämnet.

De läroböcker, jag såg, föreföllo mycket tråkiga. Några få torra meningar äro sagda om hvart och ett af de i planen noga specificerade ämnena. Dessa meningar äro sammanförda i numrerade stycken, som sammanföras under gemensam rubrik. Efter dessa stycken följer en »questionnaire»* med vanligen numrerade frågor.

* Samling af frågor.

En lektion gick så till, att lärarinnan först utantill uppläste ett stycke. Sedan läste barnen detsamma innantill. Därpå genomlästes nämnda questionnaire, och svaret å hvarje fråga uppsöktes i texten. Svar och frågor äro afpassade efter hvarandra, så att numret är viktigare att hålla reda på än innehållet. Boken är dessutom illustrerad utomordentligt dåligt, och en mängd bilder framställa de mest härresande scener ur Frankrikes historia.

Det visade sig vara mycket svårt att under dessa lektioner hålla ordning i klassen.

De flesta lektioner, jag åhörde, voro repetitionslektioner, och dessa tycktes intressera både lärarinna och barn betydligt mer.

I detta ämne är metoden alldeles densamma genom alla klasserna, men ju högre upp man kommer, dess mer bemöda sig lärarne att göra klart för barnen sammanhanget mellan orsak och verkan, de psykologiska och religiösa företeelsernas innebörd, de framträdande personernas etiska och intellektuella nivå, men det blir ofta helt torrt och schematiskt samt återgifvet af barnen mycket osmält och snusförnuftigt.

Referat och små uppsatser i historiska ämnen gifvas ofta.

Sammankopplad med dels moralen, dels historieundervisningen är statskunskap. Man börjar med sjuåringarne detta ämne. De ha då redan hunnit igenom sitt lands historia och anses ha förutsättningar för att kunna fatta det. I folkskolans alla klasser talas då i oktober om medborgaren, i november om kommunen och dess administration, i december om kantonen och dess administration, i januari om departementet, i februari om staten, i mars om regeringen, i april om rättsskipningen, i maj och juni om hären, i juli om de olika regeringsdepartementen. I augusti följer repetition af det hela. En timme per vecka är anslagen åt ämnet.

Att fånga barnens intresse för dessa abstrakta och svårbegripliga saker förefaller att vara omöjligt. Också inskränker man sig till att en stund samtala om ämnet för lektionen, hvarefter man dikterar några satser, som barnen få efter bästa förmåga lära utantill.

Seminarierna tyckas ej vara i stånd att ge någon väckelse åt skolan i fråga om denna »méthode pittoresque». Eleverna repetera troget i katedern, hvad de själfva inhämtat under sina lektioner. Deras föredrag är mycket flytande, hållet efter skrifvet manuskript, hvilket gör, att de ibland kunna våga ge sig ut i någon liten diskussion med barnen utan fruktan att tappa koncepten. Detta ger ett visst intryck af personlighet i undervisningen, hvilket tilltalar mer än memorering. Innehållet är dock ej afpassadt efter barnens nivå. Samma föredrag gör sig däremot på ett förträffligt sätt gällande i seminariets kateder. Man vill gärna tro, att eleverna äga förmåga att följa dessa mången gång lysande exposéer öfver ett patriotiskt företag, dessa klara, systematiska öfversikter öfver t. ex. tredje ståndets uppkomst och maktsträfvän, slutligen krönt med framgång, öfver kvinnans ställning i samhället under dess olika skeden. Men, när man läser elevernas uppsatser eller hör deras föredrag på klassrummet, kan man frestas att betvifla, att förutsättningar finnas för att de skola kunna tillägna sig, hvad de få.

Repetitionerna tillgå så, att eleverna få anmäla sig till förhör på någon viss del af kursen. Lärarinnan för sina anteckningar så, att hon kan kontrollera, att hvar elev genomgår hvarje del af kursen. Därför kan man under en repetitionslektion få höra än om Karl den store, än om den svenske Karl XII och därpå plötsligt komma in på Elias och Elisás historia. Under tentamen bläddrar vanligen den, som förhöres, i sina papper eller andra källor. Man lägger ej an på att kunskapen skall behållas i minnet, utan att man snabbt skall kunna hämta den, där den finnes, utom i fråga om stoffet, som behöfs för examen.

Geografien är nog också torr och schematisk men mer fattbar, som den tages. Kartritning användes mycket på alla stadier.

Det är hufvudsakligen Frankrike och dess kolonier, som studeras. I en gosskola, där jag var, hade man godt reda på att Sveriges hufvudstad hette Stocolm och stafvade den äfven rätt ehuru enligt fransk ortografi, men Norges fick heta Christinia. Mer fick jag ej höra om Skandinavien. Hvar jag kom, höll man på med Frankrikes floder och gränser,

så att dessa ämnen hörde jag behandlas på flera olika stadier men icke mer än ett par andra. I Grenoble åhörde jag i en folkskola en lektion, som fördelaktigt skilde sig från alla andra, jag var i tillfälle att höra. Lärarinnan tog till utgångspunkt det förhållandet, att Grenoble gästades af så många främlingar, anledningen därtill, hvilka fördelar det medförde för staden, och att dess invånare borde göra allt, för att de skulle trivas. Därpå eftersinnades, hur man bäst skulle kunna få se det vackraste af det sköna Dauphiné, och man tänkte sig en tjänstgöring som ciceron. Därmed var man inne på kommunikationerna, dagens ämne.

Kurserna äro koncentriskas. Hvarje oktobervecka läses under tvenne lektioner om planetsystemet med alla barn från 5 till 13 år. Sedan öfvergår man till hembygden, och karta däröfver ritas, vanligen med skolhuset till utgångspunkt. Därefter talar man om de fyra väderstrecken och kompassen. I november studeras jordens yta: i småskolan under form af samtal (causeries) land och vatten, berg, vulkaner, raser; i lägre afdelningen af folkskolan »détails pittoresques sur les accidents de la surface terrestre», d. v. s. lättfattliga och roande skildringar skola gifvas af lifvet på jorden samt af jordytans beskaffenhet och förändringar. I januari läses Frankrikes fysiska, i februari och mars dess politiska geografi etc. Inlärandet af departementen tar naturligtvis lång tid.

Kartritningen ägnas mycken tid och med mycket godt resultat. I sina skrifböcker införa vanligen eleverna små kartsquisser, som äro gjorda med smak och omsorg, men äfven på svarta taflan rita de med stor färdighet. Så t. ex. uppritades ofta med snabbhet och säkerhet Frankrikes gränser, hvarpå städer, floder, berg, kanaler m. m. tecknades. Däremot var man gifvetvis ej lika hemmastadd med andra länders kartor.

Inom all undervisning användas anteckningar mycket. I folkskolan skall hvarje elev en dag i månaden uppteckna allt, som förefallit under dagens lopp. I många skolor göras sådana dagboksanteckningar än oftare. Den bok, hvari de införas, kallas »roulement». Den är i vissa fall merit, t. ex. vid intagning i »école supérieure» eller vid examina. Den innehåller flera lektioner i moral, franska, referat af lektioner i alla skolans ämnen, teckningar, kartsquisser, mönster till

något klädesplagg, broderi e. dyl., ritning af ett slöjdföremål o. s. v.*

* För att gifva en idé om denna »roulement» skall jag be att få gifva en afskrift af en sida däri.
Vendredi 8 Mars 1901.

MARTHE MEUVILLE.

Matin. **Maxime.**

Le sein de notre étude c'est d'en devenir meilleur et plus sage.

MONTAIGNE.

Morale.

Interrogation: Respect de l'honneur et de la réputation d'autrui.

Pensées morales.

Bonne volonté vaut mieux que ceinture dorée. PROVERBE.
Il ne serait nuls médisants, s'il n'était des écoutants.

ANCIEN PROVERBE.

Croire qu'une petite médisance ne peut nuire, c'est de croire qu'une étincelle ne peut mettre le feu.

Ceux qui nuisent à la réputation ou à la fortune des autres plutôt que de perdre un bon mot méritent une peine infernale. LA BRUYÈRE.

On ne permet guère à son esprit de juger des défauts des autres que pour en parler, et si l'on n'en parlait pas on cesserait insensiblement de s'appliquer à en juger. NICOLE.

Lecture.

La médisance. MASSILLON. — La calomnie. BEAUMARCHAIS. — Les jugemens téméraires. NICOLE.

Français.

Compte-rendu de la rédaction. Appliquez et commentez ces deux vers de Molière:

Quand sur une personne on prétend se régler,
C'est par les beaux côtés qu'il lui faut ressembler.

Géographie.

Interrogation: Bassin du Rhin, de la Meuse et de l'Escaut.
Interrogation sur les différens bassins.

Soir. **Géométrie.**

Cylindre. Définition. — Axe. — Hauteur. — Surfaces latérales, total et volume.

Problèmes sur les cylindres.

Chant.

Exercices de gammes et de solfèges.

Lecture expliquée.

Mensonge de chien.

JEAN OICARD.

Mots expliqués. — Un chien mouton; calotte; bateleur; broussaille; paperasse; serre; papier; extravagant; métamorphoser; main basse; imaginaire; chrétien; argument; malin; révélateur; loyauté; port-à-claire; voie; proie; épier; plumeau; au dégage; frémissant; bonne humeur; infiniment.

Dagens anteckning avslutas med en hemuppgift i aritmetik.

Äfven på seminariet användas skripta förvånande mycket. Eleverna nedskrifva ofta hvart ord af en liten enkel exposé, som ej är annat än en ofullständig afskrift af något arbete. Mycken flit nedlägges på allt detta nedskrifvande, och denna flit kunde säkert användas bättre på annat sätt.

Ledande principer inom den franska folkundervisningen.

Den franska folkskolan är yngre än många af dess europeiska syskon och betraktas kanske med en viss öfverlägsenhet på många håll. Men dess ställning af yngre ger den möjlighet att draga gagn af de erfarenheter, som dessa andra med möda måst leta sig till. När man tar i betraktande, att det är endast under de sista tjugu åren, som denna utveckling har fortgått, måste man erkänna, att resultatet är förvånande. Detta resultat har dock vunnits på endast tvenne decennier och det under en oafbruten kamp mot de klerikala och andra konservativa element, som i folkbildningen se en fara. Kanske än mer beundran väcker det, att den lyckats göra sig till vän med de befolkningslager, om hvilka striden står.

Den franska skolan är en skapelse af revolutionen — åtminstone i sin princip — och bär många spår af att den kom till i en tid, då man icke var rädd att frångå det bestående. Men den präglas ej mindre af Napoleons organisatoriska snille och af den intellektualism, som karakteriserar hela det franska folket.

Grundlinjerna till den franska folkundervisningen uppdrogos redan omedelbart efter revolutionen. De afsågo att skapa en i fullaste mening demokratisk skola, där alla landets barn, fattiga som rika, skulle få sin uppfostran.

Dessa grundlinjer begrofvos emellertid i glömska och likgiltighet. Napoleon gjorde en del tillägg, och 1833 tillfogades en del bestämmelser, men i hufvudsak har intet åtgjorts under tiden från Napoleons regering till tiden efter fransk-tyska kriget.

Den franska skolan skiljer sig från sina syskon däri genom, att den begränsar sin uppgift till endast en kulturell.

Skolan vill ge fysisk, moralisk och intellektuell uppfostran åt barn af alla klasser, kön, politiska partier och religioner. Den vill lägga en grund, på hvilken barnet kan bygga, hvilken bana det än väljer i lifvet.

Af denna begränsning följer, att skolan har erhållit själfstyrelse, och att man med afseende på förvaltningen öfvergått från centralisation till det motsatta systemet, decentralisation. Däraf följer vidare, att skoltvång införes. Ur kulturell synpunkt är det nämligen en skyldighet för staten att sörja för att ingen individ i samhället är beröfvad möjlighet att utvecklas till eller öfver en viss kulturell minimigräns.

De gifna konsekvenserna däraf blifva, att undervisningen är kostnadsfri, att samhället, om så behöfs, bereder existensmedel åt dem, som äro under dess vård, att skolan är tolerant, och att kvinnan får sin erkända ställning därinom.

I skolans lif framträder oupphörligt sträfvan att bereda individen för att i frihet och under ansvar både ställa sig själf i ledet, när så kräfvat, samt att utöfva makt och myndighet, när detta kräfvat såsom medborgerlig plikt. Med ett ord: i skolans lif framträder oupphörligt sträfvan att fostra individen till medborgare i ett fritt kultursamhälle.

Teoretiskt får barnet denna undervisning i flera ämnen men i synnerhet i historia och moral, men man nöjer sig ej med ett blott teoretiserande, hvilket i alla händelser ej alltid gör ett fördelaktigt intryck, utan man söker ock att vänja barnet vid de former, hvarunder de medborgerliga plikterna enklast utöfvas, och detta, under det att de själfva få känna vådan af att det går oriktigt till. Därunder söker man härda dem emot att låta känslor sådana som högmod, afund, misstroende, egennytta, vinstbegär behärska sig, att ej deras verksamhet genom dem må bli missriktad.

Jag skall belysa detta med ett par exempel. I en skola i Passy, Paris, fick jag vara med om en prisutdelning i folkskolans högre klasser. Tvenne pris skulle utdelas: ett till den flitigaste och ett till den bäste kamraten. Priset tilldelades icke lärjungarne efter anvisning af läraren utan efter omröstning bland kamraterna. Alla gossar i klasserna röstade med slutna sedlar. Dessa uppsamlades, namnen upptecknades

dels på svarta taflan, dels på papper. När man tagit reda på hur röstningen utfallit, nämnde läraren de utkorade och lyckönskade dem, hvarpå kamraterna hälsade dem med en applåd. Direktören, representanten för det sällskap, som utfäst prisen, samt läraren i ämnet hade intet annat att göra än att fungera som intresserade vittnen.

På detta sätt vill man vänja de unga att bilda sig omdömen och att använda dessa sina omdömen. Själfva få de erfara nyttan och hedern af att de äro riktiga, skammen och skadan af att de äro oriktiga. Man vill ock vänja dem att bära framgång och motgång samt härda dem emot de känslor, som ständigt hota att öfvermanna dem, som deltaga i det offentliga lifvet, t. ex. afund, högmod, förbiseende af allmänna intressen för enskilda, feghet i voteringen. Genom att redan i barndomen, medan de ännu äro bildbara, sätta dem in i situationer, liknande dem, de förr eller senare måste in i, vill man lära dem tänka öfver dessa situationer och deras psykiska och moraliska verkningar på individen och det hela. Fransmännen se däri ett medel att skapa lugna, verksamma och ädelsinnade medborgare.

Att lära barnen att höfligt och hänsynsfullt umgås med sin nästa, gifva klara och rediga besked finner den franske pedagogen mycket viktigt. Förträffliga medel i detta afseende äro skolpromenader, skolresor och skollofskolonier. Mycket annat vinnes naturligtvis äfven genom dessa medel för uppfostran.

På många håll söker man väcka barnens smak för det, som är vackert, genom att låta dem pryda sitt klassrum. De komma då med alla möjliga små ting, t. ex. taflor, stenar, pappersblommor, »bibelots» (grannlåter, små prydnadssaker) af alla slag. Det kräfvat mycken takt och hänsynsfullhet af den, som leder klassen, för att hejda hopande af sådant, som ej god smak kan gilla. Många exempel förekomma på att en liten fattig stackare försakat sin måltid för att kunna köpa några osmakliga pappersblommor eller ett oljetryck.

Vid sinnesnärvaro söker man vänja barnen på många sätt, bland annat genom öfningar för snabb utrymning af lokalen i händelse af eldsvåda. En signal gifves, och, när barnen höra den, veta de ej, om det är fara för handen eller ej,

och de försättas därför i en situation, som tvingar dem att tänka sig in i faran.

Känslan af solidaritet uppodlas genom inrättande af sjuk-kassor, skolkassor, genom kamratföreningar etc.

Dessa exempel för att visa, på hvad sätt franska pedagoger teoretiskt och praktiskt omsätta socialpedagogikens lärosatser.

Sedan år 1882 existerar i Frankrike lagen om skoltvång och som gifna konsekvenser däraf lagen om att primärundervisningen är afgiftsfri och att den är tillgänglig för alla, äfven för kvinnorna. Dessutom har denna lag drifvit fram den egendomliga konsekvensen, att skolan är konfessionslös, d. v. s. egendomlig för oss och våra förhållanden. För Frankrike var det tydligen den enda möjliga lösningen. Vid uppfordran att sända sina barn i skolan kunna föräldrar komma med det fullt berättigade krafvet, att deras religiösa meningar och känslor blifva respekterade. I en stat, där den individuella friheten är proklamerad äfven i religiösa frågor, måste det anses som ett intrång på samvetsfriheten, om skolan tilltvingar sig att uppfostra ett barn i en religion, som dess föräldrar ej vilja att barnet skall omfatta.

I Frankrike finnas som bekant alla kristna kyrkor samt dessutom judar och andra icke kristna. Därtill kommer, att en stor klass af människor dels tillhörande olika kyrkosamfund, dels stående utom alla dylika, anse, att deras barn böra nöja sig med kristendomens vidaste och mest fundamentala sanningar, till dess de nått tillräcklig andlig mognad för att kunna bedöma frågor af denna innebörd. Först då skola de göra sitt val af kult. De konfessionella spörsmålen böra därför i skolans undervisning framkomma fullt objektivt, ej med någon anstrykning af auktoritet. Därför höra de till historieundervisningen, den profana och religionshistorien.

Frågan om det konfessionella elementet i skolans undervisning har som bekant drifvit fram en kamp, hvori de katolska kongregationerna kämpat och ännu kämpa med en energi och en intensitet, som har gjort det till en nödvändighet att inskrida till förmån för icke-katolikerna, hvilka äro i mindretalet. När lagen om att skolan skall vara konfessionslös utkom — det var år 1886 —, väcktes en storm af

ovilja på det klerikala hållet, en storm, hvaraf hela Frankrike ännu uppröres.

I utlandet dömes gärna denna rörelse som antireligiös. Man tänker sig, att, om religionen uteslutes ur skolan, kommer den ock att uteslutas ur lifvet. Man ser saken så, som skulle det ovillkorligen vara indifferentism, som dikterar sådana lagar.

Det är måhända svårt i en stat, där en kyrka är ensam rådande, att fatta, hvilka slitningar inom alla samhällsklasser det dagligen och stundligen blir, när de religiösa intressena oupphörligt korsa hvarandra. Det kan väl näppeligen vara ett utslag af indifferentism, när t. ex. luterska föräldrar utsätta sig för sociala, ekonomiska och andra svårigheter hellre än offra sin samvetsfrihet. Ej heller kan det vara ett utslag af indifferentism, när lekmanen-religionsläraren ej kan förmås att göra en samvetssak till en ämbets-sak. Godt är ju, när dessa tvenne begrepp sammanfalla för honom, men han kommer i en fruktansvärd plikt-kollision, när de ej göra det, en plikt-kollision, hvarunder han lider djupare, i samma mån som han har djupare känsla af ansvar, djupare kärlek, djupare sanningskraf, alltså ju rikare och varmare personligheten är.

Så länge »le conseil supérieur» bestod uteslutande af katolska andliga och världsliga ämbetsmän, officerare, rådsherrar m. fl. till det klerikala partiet hörande, låg skolan helt i händerna på kongregationerna. En så radikal reform som att där insätta inom »l'université» valda, pedagogiskt bildade män skulle väl näppeligen kunnat genomföras, om ej en stor del af katolikerna varit för att skilja skola och kyrka. Frågan blef nämligen äfven för mången ej längre, hvilken kyrka som skulle behärska skolan, utan om skolan skulle behärskas af någon kyrka alls. Rättvisa kunde ej vederfaras alla samhällselement, så länge statens skola i denna viktiga fråga gynnade endast ett. Att gynna alla var en faktisk omöjlighet. Därtill kom spörsmålet, om folkskolläraren vore rätt person att sköta undervisningen i ett ämne, som kräfver sina alldeles särskilda betingelser. Prästen vore den lämpligaste religionsläraren. Öfverallt i landet erbjödes tillfällen att få undervisning i den katolska kyrkans läror utom skolan, och

på många håll bjödes undervisning i andra läror. Konsekvensen däraf blir, att skolan ej bör belastas med en uppgift, som den näppeligen går i land med, men som inför de skarpaste konflikter på ett område, som bör präglas af tolerans, och där man bör fostra till aktning ej blott för den personliga friheten utan äfven för samvetsfriheten. Utom skolan mottager barnen alltså undervisning af den religionslärare, som deras föräldrar välja åt dem — protestanter af en protestantisk lärare, katoliker af en katolsk o. s. v. — ej af den lärare, som skolan påtvingar dem.

Skola och kyrka äro alltså tvenne skilda men därför ej fientliga områden. Den förra skall hvarken vara religiös eller antireligiös. Den skall ej behärras af något parti, någon sekt, ej heller afgöra någon kultfråga. De fundamentala sanningarna, som äro gemensamma för alla kristna kyrkor, skola upptagas i dess program, men konfessionen hör de särskilda religionssamfundet till.

Den konfessionslösa skolan kallas »école laïque». »La laïcité de l'école» innebär, att skolans område ligger utanför kyrkans, så att dessa ej till någon del täcka hvarandra, att undervisningen ej får ha religiös prägel, och att läraren skall vara lekman.

I religion får ej undervisas i skollokalen, men en dag i veckan utom söndagen lämnar skolan fri, nämligen torsdagen. Dessa tvenne dagar står det alltså hvar och en fritt att inhämta undervisning inom sitt religionssamfund. Under öfriga dagar i veckan får ingen lektion försummas för dylik undervisning, men de stunder, som barnet ej är upptaget, har det naturligtvis frihet att ägna åt sin religion. Läraren är ej ålagd att följa barnet till den kyrka eller lokal, där sådan undervisning meddelas, men ej heller förbjuden det. Detta är af betydelse för alla internat, där eleverna, i synnerhet de kvinnliga, ej gärna få på egen hand gå utom skolans område. Skolan är ålagd att på allt sätt underlätta kyrkornas arbete med folkets religiösa uppfostran samt att i alla religiösa frågor iakttaga den allra största grannlaghet, hänsyn och finkänslighet.

För den undervisning, skolan ger om vårt förhållande till Gud, vår nästa och oss själfva, har man valt det neutrala

namnet moral. Paragraf 1 i lagen af 1850: »L'enseignement comprend: I. l'instruction morale et religieuse»* har utbytt mot: »L'enseignement comprend: I. l'instruction morale et civique».**

Af ofvan anförda framgår med nödvändighet, att läraren måste vara lekman. Från denna lag gifves intet undantag. För att ej göra omhvälfningen alltför brådstörtad afskedades dock ej alla till kongregationerna hörande lärare och lärarinnor genast, men vid tillsättande af nya platser tillämpades lagen i all sin stränghet. En period af 5 år gafs för goss-skolorna, för flickskolorna af obestämd längd för att verkställa »la laïcité du personnel». 1889 funnos ännu 16,529 lärare och lärarinnor tillhörande kongregationerna tjänstgörande vid statens skolor.

Kongregationerna äro nu hänvisade till att verka inom den privata undervisningen. Att ifvern ej svalnat, visas däraf, att i september begärdes regeringens erkännande åt 3,400 anstalter, upprättade af 39 manliga och 341 kvinnliga kongregationer.***

Lagen om skoltvång har en viktig konsekvens med afseende på kvinnans ställning i samhället. Hon är icke undantagen utan medräknad bland de medborgare, mot hvilka staten har förpliktelse att skänka moralisk, intellektuell och fysisk uppfostran. Därmed är en ny era af hennes historia inledd i Frankrike.

Äfven i denna sträfvan kommer skolan i en skarp konflikt med kyrkan. Inom det klerikala partiet har man nämligen ej endast en medeltida uppfattning af kvinnan utan rent af en gammaltestamentlig. Lika ifrigt som de klerikala sträfva att rädda de lägre befolkningslagren från en upplysning, som enligt deras mening endast är af ondo, lika ifrigt sträfva de att rädda kvinnan därifrån. Detta har också lyckats dem på ett utomordentligt sätt. Det har sagts, att,

* Undervisningen omfattar: I. sede- och religionslära.

** Undervisningen omfattar: I. sede- och samhällslära.

*** Sedan detta skrefs, har som bekant konflikten ytterligare skärpts, emedan regeringen beslutat med stränghet öfvervaka, att de nya förordningarna följas. Numera stängas kongregationernas skolor, för så vidt de ej erhållit regeringens erkännande.

medan mannen lefver midt inne i det nutida kulturlifvet, lefver Frankrikes kvinna ännu i medeltiden. Har man vistats någon tid i Frankrike, går man väl in på att detta påstående kräfver någon modifikation, men man kan ej neka till att det innehåller mycken sanning. Man frapperas oupphörligt af det stora afståndet i andlig utveckling mellan mannen och kvinnan. Jag läste häromdagen i en uppsats af Ragna Nielsen påståendet, att kvinnan är en naturkraft, som vanskötts, och författarinnan framställde vådan af att låta denna kraft vara och förblifva vanskött midt i kultursamhället. I Frankrike har man en djup känsla af att kvinnan är en naturkraft, att denna är vanskött, och att detta innebär en fruktansvärd fara för samhället.

Till motståndet mot de ledande pedagogiska elementens arbete för kvinnans kultivering addera sig också de konventionella förhållandena. Man menar, att endast den ekonomiskt utblottade kvinnan bör söka utbildning vid de anstalter, där undervisning meddelas, som möjliggör själförsörjning. Den ekonomiskt välställda bör träda i äktenskap, omedelbart efter det hon lämnat klosterpensionen eller, om föräldrarna äro mycket frisinna, sekundärskolan. Som gift bör denna kvinna ägna sig åt sällskapslifvet och välgörenhet eller möjligen skönlitteratur och skön konst. Den flicka af familj, som ej har förmögenhet och ej har utsikt att bli gift, tar ofta slöjan, hellre än hon väljer ett yrke för sitt uppehälle. Rangskillnaden är i detta fall mycket stor i det demokratiska Frankrike. Det faller måhända mindre i ögonen, därför att god ton är utbredd inom alla folklager. Det språk, som begagnas af hög och låg, är det mest artiga och förbindliga, men demokratien ligger på ytan. Dottern till en rentier eller ämbetsman skulle känna sig djupt förorättad af att på seminariets bänkar sitta tillsammans med döttrar till smeden, stationskarlen eller folkskolläraren. Till seminariet komma så godt som aldrig elever af god familj eller med någon förmögenhet.

Den förmögna kvinnan hindras att taga upp arbetet inom de områden, där inkomst beredes, äfven af det öfverallt i världen gängse betraktelsesättet, att den ekonomiskt välställda ej skall minska utsikterna till förvärf för de ekono-

miskt blottställda. Att detta är en nationalförlust, jämförbar med den, som skulle uppstå, om alla ekonomiskt välloftade män undandroge samhället sin kraft, förnekas naturligtvis.

Den franska kvinnan är alltså bunden af starka konventionella band. I etiskt hänseende har hon att klaga öfver mycken vanvård. Hon är icke skyddad af lagen så som t. ex. engelskan, och hon rör sig därför ute i världen med mindre säkerhet. En gifven följd af allt detta blir, att, när hon nu helt plötsligt skall fullgöra kulturella uppgifter, hon ibland misslyckas eller lyckas mindre väl. Detta framkallar påståendet, att hon icke har erforderliga utvecklingsmöjligheter för att föras till samma kulturella nivå som mannen.

Differenserna mellan man och kvinna falla mindre i ögonen vid studier inom primärundervisningen, emedan hon där jämföres med mannen af folket, och han är gifvetvis en naturkraft af samma beskaffenhet och verksam under samma betingelser som hon. En jämförelse mellan de manliga och kvinnliga seminarierna lär emellertid obetingadt utfalla till hennes förmån.

Jag vill med ofvanstående ej ha sagt, att kulturkvinnan i Frankrike ej står på samma nivå som kulturkvinnan i andra länder, utan att den franska kvinnan har större oscillationsvidd än t. ex. den svenska. Den bildade kvinnans krets är visserligen utvald men förvånande liten i jämförelse med den tunga, kompakta kvinnomassa, som är styfmoderligt behandlad.

Det kapitel i skolans historia, som handlar om kvinnan, är både rikt och vackert. Just detta skulle jag vilja framhålla som något synnerligen egendomligt för det franska skolväsendet, att kvinnan har en så lycklig ställning därinom. Icke heller kan man låta bli att sammanställa det raska uppsving inom skolan, som följt, sedan en plats tillerkänts henne därinom, med detta tillerkännande. Det är dock ej eliten af den kvinnliga världen, som arbetar därinom, utan i bästa fall endast eliten af de mindre bemedlade. Dock har hon förvärfvat sig en mycket betydelsefull position inom skolan och åtnjuter ett synnerligen stort anseende som lärarinna, förvisso på den grund, att det för henne som för de flesta

kvinnor är så omöjligt att uppgifva hoppet om att blifva pedagogisk konstnär för lugnet af att vara pedagogisk handtverkare. Hon förestår skolor af alla slag, där kvinnor undervisas: seminarier, collèges, lycées, samskolor, högre folkskolor, folkskolor, moderskolor. Hon har nyligen kommit in i inspektionen och är på alla stadier fullt jämställd med mannen utom med afseende på löneförmåner. I regeln är nämligen hennes lön 100 till 500 frs lägre än den manliga i motsvarande grad. Om det arbete, hon utför, har jag endast hört loford. Hon anses icke i något afseende vara mannen underlägsen, hvarken när det gäller att dirigera, handhafva ekonomien eller att undervisa, hvarken på det praktiska eller det teoretiska området.

Egendomligt för oss ter det sig, att den gifta kvinnan användes inom skolan, till och med föredrages framför den ogifta. Man menar, att det är lika naturstridigt att kräva celibat af kvinnan inom skolan som af mannen och kvinnan inom klostret. Familjen är den institution, hvars intressen staten främst af allt vill skydda. Allt våldförande på densamma förrycker samhällets utveckling och bringar disharmoni in däri. Inom familjelifvet har såväl kvinnan som mannen lättare att komma till den fulla och harmoniska utvecklingen af sin personlighet än utom detsamma. Däraf sluter den franske psykologen, att denna kraft kan göra den rikaste insatsen på arbetsfältet, och den franska kvinnan har ej jäfvat utan fast hellre gifvit stöd åt denna hans uppfattning.

Dessutom anser man, att hon har de bästa förutsättningarna för att kunna förstå barnen. Därför användes den gifta kvinnan alltmer vid barnaundervisningen äfven i manliga collèges och lycées.

Med stöd af lagen om skoltvång kan den franska skolan tvinga hvarje medlem af samhället att förskaffa sig ett visst minimum af kunskaper, men den kan ej bestämma, på hvad sätt detta skall förvärfvas. Examina inför kommissioner anses vara det bästa medlet att konstatera, att det önskade resultatet uppnåtts i hvarje fall, och dessa examina äro på samma gång medel att jämföra resultaten af verksamheten inom skolan. De kunna äfven vara bra, menar man, såsom eggelsemedel för de studerande.

Dessa examina äro offentliga och afläggas inför kommissioner, hvilkas ledamöter vanligen icke äro kända för de examinerade. Som examinatore tjänstgöra i allmänhet pensionsade skolmän. Pensionsåldern är mycket låg — omkring 55 år. Ämnena bestämmas af le conseil supérieur eller le conseil départemental, beroende på om det är högre eller lägre art af examen.

I Paris hållas dessa examina i ett särskildt palats i Quartier latin vid rue Mabillon. Det kallas Hôtel des examens. Genom annonser och anslag underrättas examinanderna om när de skola infinna sig.

De skriftliga profven utföras dels där, dels på pedagogiska museet, dels i Hôtel de ville. De äro svårare än de muntliga, hvilka vanligen användas blott för att fixera betygen. Månfallet är i regeln ganska stort, i synnerhet i de skriftliga profven. Det förefaller ej så underligt, ty det drag af hasard, som måste åtfölja dessa examina, lockar en hel del oförberedda att försöka sin lycka. Hvar och en, som har någon erfarenhet af examensväsen, vet, att det ofta är fallet, att den verkliga förmågan ej är i stånd att göra sig gällande, då däremot genom öfvermod, djärfhet och jargong den ytliga begåfningen kan ha förvånande framgångar. Detta inverkar ganska menligt på förhållandet mellan lärarne och deras disciplinar. Läraren kan t. ex. afråda en klen lärjunge från att gå upp i examen, men denne går upp ändå i förlitande på sin tur och har tur, hvarefter han triumferar öfver läraren, troligen mer högröstadt, ju mindre han var värd sin framgång. Å andra sidan händer lätt, att läraren gäckas i sina förhoppningar om en god lärjunge. Läraren kan ju vara på det klara med att en examiner ej kan på några minuter förvärfva sig den kannedom om personen i fråga, som kräves för att kunna sätta ett betyg, men för utomstående kan det se ut, som om partiskhet låge till grund för hans värdesättning. Ideligen är läraren i fara att förlora förtroendet med afseende på förmåga att bedöma sina lärjungar.

Examensläsningen förrycker de lugna studierna och tvingar läraren att i stället för att taga ämnet så, att det blir i mesta möjliga mån utvecklande för eleven, taga det så, att det blir lättast för honom att bibehålla det i minnet och det så säkert,

att han äfven under den största nervspänning kan reproducera. Han måste knyta alla fakta i fasta kedjor af idéassociationer, han måste ge klara och korta öfversikter, men det innehåll, som skulle fylla ramen, har han ej tid med, han måste ge eleven uttryck och fraser samt öfva honom att på rätt tid och ställe använda dessa. Är han mycket äregirig, kanske han äfven lär honom att kasta fram en och annan detaljanmärkning, som bibringar åhöraren den uppfattningen, att vidlyftiga studier ligga bakom densamma. Läraren blir så att säga elevens medspelare och har ständigt för ögonen att lära honom beräkna spelets chanser, draga nytta af hvarje dess möjlighet.

Under sommaren är man ofta i tillfälle att få höra lektioner, då klassen beredes på hvad som förestår. Läraren beskriver då, hur examen går till, samt ger råd med afseende på svarens vidlyftighet, detaljrikedom m. m. Därpå tar han fram till diskussion en del ämnen, som under föregående examina varit före, reder upp dem eller låter en elev försöka sig på dem samt ger råd, anvisningar och kritik.

Genom examina förvärfvas dels intyg om genomgångna studier, dels meriter för olika slags tjänster, dels rättigheten att uppbära stipendier för fortsatta studier och för vistelse i utlandet.

Vid fyllda 11 år ha folkskolans barn rätt att inställa sig till examen för vinnande af afgangsbetyg, »certificat d'études primaires élémentaires». Kunna de bestå i densamma, befrias de från skoltvånget. Detta har till följd, att föräldrarna drifva på sina barn, så att de tidigt skola kunna taga examen och därefter kunna börja tjäna sitt bröd. Detta jäktande medför gifvetvis en mängd olägenheter.

Dessa examina afläggas i kantonens hufvudort eller i något centralt samhälle och inför en kommission, som tillsättes af akademirektorn efter förslag af akademiinspektören. När kvinnliga elever examineras, finnas alltid damer med i kommissionen.

De anmälda pröfvas dels skriftligt, dels muntligt. De skriftliga profven omfatta en rättskrifningsöfning på omkring 15 rader, två matematiska uppgifter, för hvilka ej blott lösning utan äfven redogörelse fordras, samt en enkel uppsats i

något af folkskolans ämnen. För gossarne tillkomma i vissa skolor uppgifter i landtbruk och trädgårdsskötsel samt linear-teckning, för flickorna handarbete. De muntliga profven utgöras af läsning och redogörelse för något valdt stycke samt några frågor i historia och geografi. Profven bedömas med 0—10 points. En nolla i skriftligt prof utesluter från muntligt. Ett ganska stort antal barn aflägga årligen denna examen, och antalet är i ständigt stigande. 1893 examinerades 179,408, 1895 vid pass 185,467 och 1897 vid pass 186,031.

Examen för »certificat d'études primaires supérieures» är ordnad ungefär på samma sätt. Antalet aspiranter är omkring 4,000 per år. Förr godkändes omkring halfva antalet, men sedan fordringarna för några år sedan skärptes, har procenten blifvit mindre. 1899 godkändes 1,754 af 3,708.

De, som erhållit stipendier, äro skyldiga att inställa sig till alla afgangsexamina, för så vidt de ej äro villiga att återbära till staten en summa, motsvarande dess utgifter för dem.

Dessa examina anställas för alla fyra grupperna af den högre folkskolan: den allmänna kursen, landbruksafdelningen, den industriella och den kommersiella.

Profven bedömas med 0—20 points. För betyget godkänd fordras 40 points på den allmänna afdelningen och 10 för speciellt prof.

På den allmänna afdelningen skrivas uppsatser i moral (1½ timme), uppsatser af ren litterär art, ett bref, ett referat eller dylikt (1½ timme), uppsatser i matematik, naturvetenskap och hygien (3 timmar), en frihandsteckning samt för gossarne linearteckning, för flickorna teckning af ett mönster (2 timmar).

På de olika sektionerna gifvas följande skriftliga prof: i handelsskolan: en lätt öfversättning efter lexikon af en text på tyska, engelska, italienska, spanska eller arabiska efter elevens val (2 timmar);

på den industriella afdelningen: för gossar ritning af en karta efter uppgifven skala; för flickor teckning af ett föremål, sammansatt af en del material, som lämnas (2 timmar);

i landbruksafdelningen: uppsats öfver två framställda frågor, en teoretisk och en praktisk (2 timmar).

Den muntliga examen utgöres af ett kort förhör inom kurserna, som genomgåts.

De praktiska profven få ej taga längre tid än 4 timmar. På förstnämnda afdelning fordras tillverkning af ett enkelt föremål, eleven får välja mellan materialen trä och järn. Modell gifves honom. Han kan äfven få modellera och flickorna få göra ett handarbete. I handelsskolan examineras i räkning och bokföring samt begäres färdighet att skriva de olika stilar, som användas i handelsvärlden. I den industriella afdelningen tillverkas ett föremål efter ritning, och i landtmannaafdelningen göres ett arbete på åkern eller i trädgården. Prof anställas ock i sång och gymnastik. För detta betyg fordras 150 points.

Dessa betyg skulle kunna jämföras med våra afgångsbetyg från folkskolan och den högre folkskolan. De äro endast ett intyg om slutad kurs och berättiga ej till något.

Genom examina förvärfvas äfven ett slags betyg, hvilka äro obligatoriska meriter för erhållande af befattningar inom primärundervisningen. De kallas brevet och äro af två slag, ett lägre och ett högre lärardiplom. Det lägre är villkor för inträde vid ett statens seminarium, men en elev kan dock antagas mot förpliktelse att fortast möjligt förvärfva det. Vid mindre besökta seminarier är detta mycket vanligt. Det högre är villkor för erhållande af plats vid primärundervisningen.

För eleverna vid statens skolor är examen afgiftsfri, men andra betala 10 francs för det lägre, 20 för det högre diplom. Den minimala åldern är 16 år. Två gånger om året afläggas dessa examina, nämligen i juli och i oktober, men dessutom kan ministern ge tillstånd till att sådana hållas antingen öfver hela landet eller ock i särskilda samhällen.

Examenskommissionen utnämnes af rektorn efter akademiinspektörens förslag och skall bestå af minst 7 medlemmar. Akademiinspektören eller hans ombud leder examen. Profningarna äro dels skriftliga, dels muntliga, dels praktiska och falla inom den högre folkskolans kurser.

1881 bestämdes i lag, att »le brevet élémentaire» skulle krävas af alla, som hade anställning i skolan, och då blef

tillströmningen af examinander mycket stor. 1880 gafs det åt 3,929 manliga och 8,103 kvinnliga aspiranter men 1881 åt 9,777 manliga och 15,937 kvinnliga. På de senare åren har tillströmningen aftagit men däremot procenten af godkända växt.

»Le brevet supérieur» är beviset på lyckligt genomgången seminariekurs men får afläggas äfven af andra än seminariernas elever. Aspiranterna skola vara fyllda 18 år och, som nämnts, inneha »le brevet élémentaire».

Examen är ordnad på samma sätt som den förut nämnda och omfattar två serier af prof, muntliga och skriftliga. För att godkännas måste man ha en betygssumma i den förra af 70, i den senare af 40 points.

Jag följde under några dagar examen för »le brevet supérieur» i Paris, företrädesvis då elever från folkskollärarinneseminariet därstädes voro närvarande.

Från kl. 8 till 12 f. m. samt från kl. 1 till 5 e. m. pågå de muntliga examina i flera veckors tid. I hvarje sal, där examen hålles, står på en upphöjning ett bord, omgifvet af stolar för examinerarna, vanligen sju å åtta. Upphöjningen skiljes från det öfriga rummet genom ett skrank. På andra sidan detta taga åhörarne plats. Examinanderna få komma in två å tre åt gången och placeras vid kommissionens bord så, att de vända ryggen åt publiken, som vanligen fyller hela salen utanför skranket. Vestibulen och korridorerna vimla af intresserade, och oupphörligt röra sig de tunga, madrasserade dörrarna till salarna.

Nervspänningen föreföll att vara mycket stor. Äfven utanför skranket grasserade examensfebern. Där sutto lärare och lärarinnor, som beredt examinanderna, släkt och vänner samt unga, som skulle se, hur det gick till, för att veta detta, när de ett följande år skulle sitta innanför skranket. Ifriga och nervösa följde de hvar fråga och hvart svar, gjorde anteckningar och tycktes helt absorberade af hvad de hade för sig.

På gatan utanför stodo människor i små grupper eller gingo ensamma fram och tillbaka. Öfverallt utbjödos prospekt öfver institutioner, där man förberedde till olika slags examina, annonser om lektioner m. m. På detta sätt annon-

serades dessutom pedagogiska tidskrifter, tidningar, böcker, undervisningsmaterial m. m. Öfverallt var det spänning, ifver, oro, tårar och sorg men äfven glada skratt och triumferande stolthet.

Jag var ej i tillfälle att vara närvarande vid de manliga elevernas examen, men man försäkrade mig, att nervspänningen ej alls var mindre bland dem, kanske tvärtom, ty de gå i allmänhet mindre väl förberedda upp i examen och arbeta därför under större ovisshet. Manspillan är ock betydligt större på den sidan.

De förelagda profven äro i allmänhet icke svåra. Under lugna förhållanden skulle säkert eleverna lyckas mycket bra. I trots af examensfebern föreföllo seminariets elever säkra, och många af dem utmärkte sig för synnerligen goda prof, men de unga flickorna från några andra håll hade svårt att reda sig med mycket enklare uppgifter. De skriftliga profven fälla det egentliga utslaget. Särskildt fäster man afseende vid att ämnet är framställt med reda och klarhet. De eleganta och väljudande ordvändningarna uppskattas äfven till sitt fulla värde. Likaså lägger man stor vikt vid examen i moral, men jag kan icke neka till att det låter mycket uppkonstrueradt, när man på några minuter undanstökar ett förhör om t. ex. familjen: dess medlemmar, hvad som sammanhåller dem i ett slags miniatyrsamhälle, deras respektive plikter och rättigheter, de känslor, som skola besjåla dem, och hvori dessa ha sin källa. Jag lyckades ej få höra någon examen i moral, som behandlade något annat ämne än familjen.

I välläsning, satsanalys och ordförklaringar voro så godt som alla hemmastadda. Ibland kom man in på psykologiska undersökningar vid explikationen. Så t. ex. ledde ordet smärta till undersökning af när den är »profonde» (djup), och när den är »sérieuse» (verklig, allvarlig).

Litteraturhistorien är det ämne, som ger det vackraste resultatet i en examen, tyckte jag mig finna. Man nöjde sig ej med en del biografiska notiser, ehuru dessa visst icke fattades, utan man gick in på undersökningar af t. ex. Boileaus stil, hans regler för tragisk diktning, Voltaire's behandling af språket, psykologisk analys af ett »mauvais sujet», som madame

Sévigné skildrat. Man jämförde hennes sätt att skildra en dylik företeelse med en annan författarinna.

Främmande språk studeras ej mycket, tyckes det. I engelska hade de ganska svårt att reda sig, och äfven de lättaste fraser föreföllo dem obekanta. Chapter III öfversattes med chapitre VIII, I fear först med je suppose, sen med je pense, uttryck sådana som that will do, dear me kände de ej till liksom ej användningen af verbet do. Pluralformen af substantivet child kunde ingen i en grupp leta fram ur sitt minne, och de oregelbundna verben vållade stora svårigheter.

I historia och geografi aflades synnerligen vackra prof, så länge examinatorn rörde sig inom Frankrikes gränser, men öfriga delar af dessa ämnen togos ganska flyktigt. Också hände, att läraren därvid förde ordet, och att eleven nöjde sig med ett och annat bekräftande »oui, monsieur» eller »non, monsieur».

Bland uppgifter, som gåfvos i historia, vill jag nämna: den mest betydande politiska tilldragelsen under Filip den skönes regering, något om den franska bourgeoisien (gaf anledning till en god öfversikt), slaget vid Austerlitz, utrikes förhållandena under restaurationen.

Från geografin har jag antecknat: en resa genom alla Frankrikes kanaler (demonstrerades efter en mycket god karta, ritad på fri hand på svarta taflan, och på hvilken endast de förnämsta kanalerna och de förnämsta orterna vid dessa voro utsatta); en person reser från Cette, en annan från Bayonne och en tredje från Cherbourg; alla tre skola mötas i Paris för att därifrån göra en tur till Strassbourg (resan beskrefs efter en fritt tecknad karta, och den examinerade hade väl reda på sig men fick den anmärkningen, att hon gått öfver Lyon i stället för att använda den bekvämare routen med bourbonnaislinjen).

När en grupp aflagt alla föreskrifna prof, drager sig kommissionen tillbaka i och för gemensam öfverläggning. Efter en stund inträda åter alla dess ledamöter, och ordföranden nämner, hvilka som godkäfts, och hvilka som underkäfts. Har examen varit vacker, hälsas de triumferande med applåder af publiken.

I den franska skolan lägger man mycket an på eggelse-medel af alla slag, och i sanning har man i denna examen, så som den förberedes och så som den arrangeras, funnit ett nära nog raffineradt sådant.

»Le brevet élémentaire» och »le brevet supérieur» berättiga alltså till att söka platser i moder- och folkskolor, men för erhållande af platser vid högre folkskolor, seminarier och högre seminarier vid primärundervisningen erfordras betyg, kallade »certificats d'aptitude». De äro af hufvudsakligen fyra slag: ett betyg, som skulle kunna kallas pedagogiskt mögenhetsbetyg, och som kräves af alla, äfven af moder- och folkskolans personal, kalladt »certificat d'aptitude pédagogique»; betyg, som berättigar att söka adjunkturer, här kallade professorat, vid högre undervisningsanstalter; betyg, som berättiga att söka platser vid inspektionen samt rektorat och slutligen betyg för att söka anställning vid inspektionen af moderskolorna. Vid alla dessa examina äro män och kvinnor fullt likställda.

Dessutom förvärfvas genom särskilda examina betyg, som berättiga till att undervisa i språk, bokföring, handarbete, teckning, sång, gymnastik, sömnad, exercis och militärofvingar samt landbrukslära och trädgårdsskötsel.

Villkoren för att få deltaga i examen för professorat vid primärundervisningen äro, att aspiranten fyllt 21 år, innehar »brevet supérieur» eller afgangsbetyg från högre flickskola eller har tagit studentexamen samt har tjänstgjort 2 år vid skola, offentlig eller privat. Elever från St Cloud och Fontenay-aux-Roses äga rätt att räkna sin seminarietid som tjänstgöring.

Examen är dels muntlig, dels skriftlig. Den senare omfattar fyra uppsatser: 1) i litteratur eller grammatik, 2) i historia eller geografi, 3) i moral eller psykologi, 4) på främmande språk, tyska, engelska, italienska, spanska eller arabiska efter fritt val. Användning af lexikon är tillåten. För hvarje uppsats äro 4 timmar anslagna med undantag af uppsatsen i historia och geografi, för hvilken 5 timmar disponeras.

Det praktiska provet omfattar: 1) en lektion på $1\frac{1}{2}$ timme samt förhör efter 3 timmars förberedelse inom slutna dörrar och, öfver ämne, erhållet genom lottdragning, 2) korrigerings

på högst $\frac{3}{4}$ timme af en uppsats, skriven af en seminarieelev, 3) explikation efter $\frac{3}{4}$ timmes förberedelse af ett stycke ur något franskt klassiskt arbete, 4) explikation efter öppen bok af en text på något af ofvannämnda språk efter fritt val jämte förhör i grammatik, allt under $\frac{1}{2}$ timme.

Till dessa examina är en stark tillströmning, men endast en ringa del af de anmälda godkännas, nämligen af manliga aspiranter endast 8 %, af kvinnliga endast 18 %. Examina i de naturvetenskapliga och matematiska facken lämna ett något bättre resultat, ity att 40 % af de sökande godkännas, men det klagas öfver att endast låga betyg tagas, i synnerhet af männen.

Af följande statistiska uppgifter framgå förhållandena ganska tydligt:

Examen för professorat vid primärundervisningen. Män.

Humanistiska afdelningen: ordre des lettres.

År.	Examinerade.	Godkända.	Antagna.	Procent af antagna.	Elever från St Cloud.	Elever från seminarier.	Biträdande lärare vid		Folkskollärare.	Elever från seminarier.	Elever från skola.	Repetitörer vid sekundärskola.	Privatlärare.	Fria studerande.
							högsk.	högsk.						
1889	129	50	30	23	11	16	—	3	—	—	—	—	—	—
1891	126	41	23	19	8	4	5	2	—	—	2	—	—	2
1893	144	38	22	15	10	8	3	1	—	—	—	—	—	—
1895	190	39	22	11,5	9	2	7	3	—	—	—	—	—	1
1897	203	32	17	8,5	8	2	5	1	—	—	—	—	—	1
1898	196	27	10	5	4	—	4	1	—	—	—	—	—	1
1899	168	19	9	5	5	2	2	8	—	—	—	—	—	—

Matematisk-naturvetenskapliga afdelningen: ordre des sciences.

1889	184	52	26	14	8	12	1	5	—	—	—	—	—	—
1891	152	54	18	11,5	8	3	4	3	—	—	—	—	—	—
1893	134	54	29	21	12	6	5	3	—	—	2	—	—	1
1895	137	48	24	17,5	10	—	9	2	—	—	3	—	—	—
1897	148	33	15	10	9	1	2	2	—	—	—	—	—	1
1898	130	30	11	8,5	4	—	4	2	—	—	1	—	—	—
1899	126	26	11	8,5	7	—	3	1	—	—	—	—	—	—

Examen för professorat vid primärundervisningen.
Kvinnor.

Humanistiska afdelningen: ordre des lettres.

År.	Examinerade.	Godkända.	Antagna.	Procent af antagna.	Elever fr. Fontenay-aux-Roses.	Biträdande lärar. vid	högre folksk.	Folkskollärarinnor.	Elever från seminarier.	Repetitörer från sekundärundervisn.	Privatlärarinnor.	Fria studerande.
1889	100	46	26	26	15	5	—	4	—	1	—	—
1891	92	36	25	27	17	3	3	1	—	1	—	—
1893	85	40	26	30	13	6	2	4	—	1	—	—
1895	102	37	20	20	9	2	5	2	1	—	1	—
1897	103	20	16	16	7	3	3	1	1	—	1	—
1898	96	16	8	9	1	8	4	2	—	—	2	2
1899	92	16	8	9	—	—	2	1	—	2	2	—

Matematisk-naturvetenskapliga afdelningen: ordre des sciences.

1889	96	38	24	25	14	9	—	—	—	—	—	1
1891	78	40	13	16	8	4	1	—	—	—	—	—
1893	73	43	29	39	12	9	5	1	—	—	1	1
1895	57	39	25	44	11	—	8	4	—	2	—	—
1897	89	32	15	17	4	1	—	2	—	—	2	6
1898	82	23	9	11	4	—	—	3	—	—	1	1
1899	73	23	11	15	7	—	2	1	—	—	—	1

Rättighet att söka plats som direktör och inspektör, direktris och inspektris förvärfvas genom en examen, för hvars afläggande fordras 25 års ålder, 5 års undervisning vid primär- eller sekundärundervisningen samt alla meriter af lägre grad.

Lärare och lärarinnor, hvilka tjänstgjort 10 år vid primärundervisningen, erhålla dispens från professorsexamen, om de vilja taga inspektörsexamen, likaså sekreterare och vissa andra tjänstemän inom akademien. Denna senare förordning är af år 1897. Därigenom öppnades en väg till befordran för folkskolans personal och akademiens ämbetsmän, och man skulle kunna tro, att detta beredde en betydligt skärpt konkurrens för seminariernas och den högre folkskolans lärare, men

det är ej förhållandet, emedan dessa i allmänhet äro bättre förberedda.

Det prof, som förorsakar den största manspillan i denna examen, äro två afhandlingar, den ena i ett pedagogiskt ämne, den andra om skolans organisation.*

Den muntliga examen omfattar två prof: en explication af en passus i något pedagogiskt arbete efter en timmes förberedelse inom slutna dörrar samt $1\frac{1}{2}$ timmes föredrag öfver ett praktiskt eller teoretiskt ämne, erhållet genom lottdragning och under två timmar förberedt inom slutna dörrar. Icke några slags hjälpkällor få begagnas, men ett år före hvarje examen offentliggöres en förteckning på pedagogiska arbeten, ur hvilka uppgifterna tagas. På listan för förra perioden stodo arbeten af Montaigne, Rousseau, Channing, Michelet, Bain, Pecaut och Jules Ferry.

Det praktiska profvet utgöres af en inspektion af en skola, tillhörande primärundervisningen, samt en berättelse om densamma.

I nära samband med examensväsendet står belönings-systemet. Examen är det eggelsemedel, som anbringas i slutet af hvar läsår, och som så att säga kröner verket.

* I januari och i oktober inlämnas dessa. I januariexamen 1899 gafs följande ämne: »On se plaint souvent que l'esprit d'initiative est diminué en France. Dans quelle mesure l'instituteur à l'école primaire élémentaire et à l'école primaire supérieure peut-il travailler à le reveiller et à le fortifier?» (Man klagat ofta öfver att förmågan att taga initiativ minskats i Frankrike. På hvad sätt kan en lärare vid folkskolan och högre folkskolan arbeta för att väcka och stärka denna förmåga?)

I oktoberexamen gafs följande ämne: »L'instituteur et l'institutrice doivent enseigner aux enfants l'ordre et l'économie. Comment s'y prendront-ils pour le faire avec mesure? Comment éviteront-ils que l'exagération de ces qualités ne les conduise à des défauts, dont il importe tout particulièrement de préserver l'enfance?» (Läraren och lärarinnan vid folkskolan böra lära barnen ordning och sparsamhet. Huru skola de gå till väga för att göra detta med måtta? Huru skola de undvika, att genom en öfverdrifven utveckling af dessa egenskaper barnen ledas till fel, för hvilka man alldeles särskildt bör skydda ungdomen?)

För afhandling angående skolans administration gafs i januariexamen följande ämne: »Le certificat d'études primaires. Comment a-t-il été organisé? Quelles modifications a-t-il subies? Que pensez-vous des critiques dont il a été objet?» (Examen för afgångsbetyg från folkskolan. Hur har den varit ordnad? Hvilka modifikationer har den undergått? Hvad tänker ni om den kritik, för hvilken den har varit föremål?)

I oktober gafs ämnet: »Quelles sont les obligations de la commune en matière d'enseignement primaire?» (Hvilka äro kommunens förpliktelser med afseende på primärundervisningen?)

Under årets lopp användas eggelsemedel af hvarjehanda slag för både små och stora.

Den franske pedagogen uppmanas tidt och ofta att jämföra barnet med dess kamrater och genom dessa jämförelser tända dess ärelystnad, väcka dess blygsel. En mängd straff och belöningar af olika grader äro bestämda för olika åldrar.

Hvarje dag sättas betyg för alla barn. Dessa sammanräknas på middagen och hopsummeras vid veckans slut. Lördag middag samlas alla i skolans stora sal, och dess föreståndare eller föreståndarinna delger då alla resultatet af veckans arbete, ofta uttryckt i exakta tal. Då utpekas de straffvärda, och då nämnas alla, som i ett eller annat afseende utmärkt sig fördelaktigt. På några håll utdelas medaljer, men detta bruk är mycket bortlagdt. Medaljerna ha ersatts af s. k. bons points, kulörta kort af papper.*

Ett franskt barn lider ingen brist på goda råd. Vid all undervisning söker man komma till *le sens moral*, och moralundervisningen är väl egentligen intet annat än ett hopsamlande af tänkespråk med mer eller mindre utförlig utläggning. Till yttermera visso präntar man in dessa gyllene ord öfverallt, där man kan misstänka, att barnens blickar skola falla. Bråkdelar af kursen i moral finna de unga på pärmarna till sina läroböcker och skrifböcker, i kanten af

* På dessas framsida läses:

RÉPUBLIQUE FRANCAISE.

Liberté.	Égalité.	Fraternité.
Honneur.		Patrie.
Probité.		Dévouement.

MILLE BONS POINTS.

Témoignage de mérite obtenu par l'élève.....
de la.....classe.
Année scolaire 1901—1902.

På kortens baksida äro tryckta en hel mängd goda råd, t. ex. Évite toujours des mots grossiers! Sois prévenant! Ne laisse jamais punir une autre à ta place! Aide-toi, et Dieu t'aidera. (Undvik alltid simpla ord. Var artig. Låt aldrig straffa någon annan i ditt ställe. Hjälp dig själf, och Gud skall hjälpa dig.)

Det finns ock kort för 5, 10, 50, 100, 200 och 500 points.

väggplanscher, ja, man har stora väggtaflor, på hvilka de äro skrifna med röda, svarta och hvita bokstäfver på rektangulära, grant färgade fält.*

Detta system värderas högt af fransmännen. I Paris träffade jag på en entusiast för detsamma. Han förde mycket prydliga böcker, där han bokförde hvart barn och hvarje i skolan förvärfvad point. Vid sin afgang från skolan kunde hvarje elev få ett enda tal som en resumé öfver de svunna årens gärningar.

I sina cahiers de roulement — ett slags dagböcker, hvarest minst en gång i månaden införes noggrann berättelse öfver en hel skoldag — har barnet i korta, innehållsrika satser en resumé öfver årets verksamhet i skolan. Liksom betyget kan denna bok användas som merit, när barnet går in i en högre skola, eller när det söker sig en anställning.

* En dylik väggtafla har t. ex. följande innehåll:

DEVOIR (loi moral): Tu dois faire le bon et éviter le mal.

CONSCIENCE: Ta conscience t'avertit, si tu fais bon ou mal.

LIBERTÉ: Tu as le pouvoir de choisir entre le bien et le mal.

RESPONSABILITÉ: Au bien la récompense, au mal le châtement.

DEVOIRS DE L'ENFANT.

DANS LA FAMILLE: 1) envers tes parents: Respect et obéissance. Amour et reconnaissance. Assistance dans le besoin. 2) envers tes frères et sœurs: Affection (jamais de querelles). Assistance en tout occasion. Bon exemple. 3) envers les auxiliaires: Politesse. Bonté. Justice. 4) envers les animaux: Pas de mauvais traitement.

DANS L'ÉCOLE: 1) envers toi-même: Assiduité (ne manque pas). Application (Fais bien ce que tu fais à l'école.) Continuation des études après l'école. 2) envers ton instituteur: Respect (Il donne l'exemple du devoir). Reconnaissance (Il remplace tes parents). Obéissance durable. 3) envers tes camarades: Affection. Bon exemple. Confiance. Jamais d'envie, ni hypocrisie, ni délation.

(PLIKT (sedelag): Du bör göra det goda och undfly det onda.

SAMVETE: Ditt samvete underrättar dig, om du gör det, som är godt, eller det, som är ondt.

FRIHET: Du har makt att välja mellan godt och ondt.

ANSVAR: Belöning åt det goda, straff åt det onda.

BARNETS PLIKTER.

I HEMMET: 1) mot dina föräldrar: Vördnad och lydnad. Kärlek och tacksamhet. Gif din hjälp, när det behöfs. 2) mot dina bröder och systrar: Tillgifvenhet (aldrig gräl). Bistånd vid alla tillfällen. Godt föredöme. 3) mot underordnade: Artighet. Godhet. Rättvisa. 4) mot djuren: Icke dålig behandling.

I SKOLAN: 1) mot dig själf: Flit (Försumma intet). Noggrannhet (Gör väl, hvad du gör i skolan). Fortsätt studierna efter skoltiden. 2) mot din lärare: Vördnad (Han är föredöme i pliktuppfyllelse). Tacksamhet (Han är i föräldrars ställe). Varaktig lydnad. 3) mot dina kamrater: Tillgifvenhet. Godt exempel. Förtroende. Aldrig afund, aldrig hyckleri, aldrig angifvelser.)

Tidskrift för folkundervisningen. Årg. 1902.

Jag hörde endast några få yttra tvifvel om förträffligheten af detta genomförda system med betyg, utmärkelser, utpekning, eggelser af alla slag, men dessa ansågo, att man med franska barn ej skulle komma till något som helst resultat det förutan. En lärarinna t. ex. sade mig, att alla franska barn äro så lata, att de ej kunna förmås att arbeta, om de ej ständigt ha straff och belöningar för ögonen. »Men gå till en skola, som bara ligger 3 km. härifrån», slutade hon, »och ni får se barn, som arbeta alldeles själfmant, men den skolan ligger i Schweiz».

Jag vågade invändningen, att detta kanske till stor del berodde på systemet, men denna invändning tycktes förefalla henne antingen obegriplig eller ock naiv.

Till och med på seminarierna hörde man talas om att en och annan elev visade tröghet och indolens. En direktör beskref, hur hon brukade behandla dylika fall, hvilket ju tyder på att de ej äro ovanliga.

Det finnes dock tungt vägande skäl för att endast med stor försiktighet öfvergifva ett system, som visserligen lägger an på att sätta i gång drifkrafter af lägre art för mänsklig verksamhet, men som, tack vare dessa krafter, leder till verksamhet. Särskildt inom primärundervisningen förklaras dess outhärdlighet af dess förmåga att få föräldrarna att gå in på att deras barn hållas till arbete och ordning. Genom att fränhända sig undervisningen i religion har skolan beröfvat sig det förnämsta medlet att väcka goda krafter i barnet samt att leda dessa krafter och rikta dem mot ideella mål. Genom att lägga ansvaret för folkets religiösa uppfostran uteslutande på hemmet och på de olika kyrkornas prästerskap har den utsatt stora skaror af sin disciplar för den stora faran att icke få någon religiös uppfostran alls. Kyrkorna äro nämligen hvarken färdiga eller villiga att åtaga sig en så vidtgående uppgift, hvartill kommer den bestämdhet, hvarmed den katolska kyrkan motsätter sig samarbete med de religionssamfund, som än i dag af den stämplas som kätterska och stående under Guds vredes dom. Än mindre äro alla franska hem i stånd att fylla sin maktpåliggande uppgift att sörja för barnens religiösa utveckling.

Emedan alltså den franska skolan, tvingad af förhållandena, beröfvat sig möjligheten att gifva barnet en harmonisk uppfostran, måste den endast med yttersta varsamhet och försiktighet lossa på de tyglar, som visat sig vara nyttiga. Som sin viktigaste uppgift tyckes den i närvarande stund betrakta kampen mot intoleransen och den fysiska svagheten bland folket. Med större kunskaper och större sedlighet vinnas fysisk och andlig energi, och därmed hoppas man, att den ena efter den andra af dessa tyglar skall bortfalla.

J. Vr.

17.

Kristendomens uppfostrande betydelse.

Hvad är kristendomen?

1) Kristendomen är *Kristus* själf, Jesu Kristi person, *Frälsaren*.

Hvilken betydelse Kristus har, kan hafva och vill hafva för oss, det kan ej uttryckas med ord, ännu mindre sammanfattas i dessa få rader, nej, det måste upplevas för att begripas. Så mycket kunna vi dock säga, att han är den allsmäktige, kärleksfulle hjälparen i inre och yttre nöd, i stort och smått. Han, som af evighet var Guds son, blef tillika människosonen, vår ställföreträdare, och har genom sitt heliga lif och sin oskyldiga död på Golgata i vårt ställe betalt vår syndaskuld och lidit vårt syndastraff. Af Gud i himmeln erkändes han såsom frälsaren från synd och död och hjälparen till lif och salighet, då han uppväcktes från döden. Nu är han vår lefvande, visserligen himlafarne men dock i nådemedlen närvarande, helige och kärleksfulle frälsningskonung, som genom evangelium tillbjuder och åt bedjande, ångerfulla och rättfärdighetslängtande syndarhjärtan för sin offerdöds skull gifver syndernas förlåtelse, barnafrid med Gud och kraft till sant mänskligt lif, förpliktelse och helig kraft till strid mot och seger öfver synden, kraft att älska äfven ovänner, kraft att tåligt lida och frimodigt dö. En gång varder han domaren, som gifver hvar och en efter hans gärningar, efter huru han förhållit sig mot honom såsom frälsningens konung, mot hans gåfvor och befallningar.

2) Kristendomen är då tydligtvis lif, ett hela vår varelses hän-gifvande åt Kristus, ett förtröstansfullt gripande om Kristus, såsom vår enda rättfärdighet, ett troget blifvande vid Kristus, ett ödmjukt

och förtröstansfullt mottagande af barnskap hos Gud för Kristi skull och därmed Kristi lif och kraft till det goda. Kristendomen är ett personligt umgänge med Herren i hans ord och hans nattvard, under hvilket den i tron bedjande människan dagligen får förnimma Andens fostrande makt, som drager henne från det förgängliga hän mot det eviga, som visar hän mot människoidealet Gud i Kristus och pekar på vårt hjärtas och vårt lefvernes synder och våra syndafall, men blott för att förmå oss och hjälpa oss att ångerfullt återvända till syndaförlåtelsens konung och mottaga förlåtelse och det lif, den kraft, som upprättar från syndafall, upprättar och stärker oss att strida mot syndiga böjelser och troget fara efter målet: allt närmare Gud.

Kristendomen är sålunda ett lif i personlig lifsgemenskap med Kristus, hvori han gifver och vi mottaga nåd för nåd, hans lif, hans kraft till det goda.

Det inre lifvet i Kristus visar sig helt naturligt i ett lefverne i Jesu efterföljd. Jesus har lefvat på jorden ett sant människolif i kärlek till Fadern, i villig lydnad för honom och i själfuppförande kärlek till medmänniskorna. En Jesu lärjunge vill med Jesu hjälp vandra i Jesu fotspår. En kristen vill och kan i Kristi kraft strida mot och segra öfver synden i tankar, ord och gärningar, en kristen vill och kan i Kristi kraft lyda Guds bud, så att han ej uppsåtligt syndar, en kristen kan och vill för Herrens skull älska sina medmänniskor med en själfuppförande, hjälpsam och förlåtande kärlek. Äfven i hvardagslifvet vill och kan en Jesu lärjunge med Jesu hjälp efterleva det konungliga budet: »Älsken edra ovänner!» — så är kristendomen en enande makt. Synden, själfviskheten sönderar, kristendomen enar. Ju närmre vi komma Kristus, desto närmre komma vi hvarandra i kärleken. Kristendomen är därför en samfundsbildande makt. Endast på kristlig grund kan ett samhälle i längden äga bestånd. Glida vi ned från den grunden, går vårt samhälle under.

Kristus vill mottaga alla folk. Kristendomen är därför ett lif för Kristi rikes utbredande.

Kristendomen är ett saligt lif i evigheten.

3) Kristendomen är en *lära*. Gud har uppenbarat sin vilja om vår frälsning.

Detta har han gjort både direkt genom sin son och indirekt genom sin Ande hos profeter och apostlar.

Vi tro på denna Guds själfuppenbarelse. Därigenom skilja vi oss från alla rationalister.

Vi tro, att Gud både kunnat och velat uppenbara sig för oss samt att Gud både kunnat och velat sätta människor i stånd att uppfatta Guds frälsningsuppenbarelser och meddela deras innehåll åt medmänniskor.

Hvad vi erfarit af Gud, sådan han framför allt i Kristus uppenbarat sig för oss, vårt lif i Gud, gifver sig ett helt naturligt uttryck i lefvernets och ordets bekännelse.

Vår lifserfarenhet af den kristna uppenbarelsen uttala vi i vår kristna lära.

Är vår lära ett uttryck för vårt lif hos och i Kristus, så kan och skall den vägleda andra till lif i Kristus.

Är vår kristendomsundervisning en yttring af lif i Kristus, så skall den leda barnen till barnavännen, så skall den mer och mer höja människorna till sann mänsklighet, så skall den gifva, hvad Kristus kan och vill gifva.

Hvilken uppfostrande betydelse kan då kristendomsundervisningen hafva?

Frågan behöfver verkligen framställas och begrundas i vår tid, då kristendomens *bildningsvärde* förbises af många och man vill undantränga kristendomsundervisningen och ersätta den med åtskilliga andra läroämnen.

De, som så tänka, borde besinna, att mångvetande ej förädlar och stärker viljan, men att redbarhet, stålsatthet mot frestelsen, segerkraft under motgången, tålmod under lidandet, haltfullhet och hållning i karaktären m. m. — allt detta läres af lefvande kristendom allena.

Kristendomsundervisningen odlar *förståndet*, ty den ställer stora anspråk på förståndsskarpan både hos lärare och lärjungar.

Skolans förnämsta uppgift är dock att vara uppfostrande och *karaktärsutvecklande*. Kristendomens betydelse för karaktärsutvecklingen kunna vi korteligen sammanfatta i trenne punkter.

I. Kristendomen gifver karaktären dess rätta *djup*, i det den för oss framställer *det renaste sedliga idealet*.

Till karaktärsbildningen hör i främsta rummet sättande af ideal, som skola eftersträfvast. För att dana en i sannaste och djupaste mening god karaktär fordras dels att det *högsta* idealet ställes fram, dels att detta sker i full *klarhet*. Båda dessa villkor uppfyller kristendomen. Den sätter det *högsta* idealet genom sitt: »Varen såsom Gud!» Utanför kristendomen har man väl ock sina ideal, men det är icke det högsta utan något lägre, t. ex. ett obefläckadt namn bland människor, som där framsättes.

Huru eftersträfvansvärdt ett sådant ideal än må vara, lider det dock af den svåra bristen, att ett blott sekundärt godt sättas såsom det högsta goda, och detta återverkar fördärfbringande på karaktären.

Om det verkligen äfven utanför kristendomen kommer till ståndet af det högsta idealet, Gud, så sker detta endast i töcknig oklarhet, ty utanför kristendomen har man endast en töcknig bild af Gud. Kristendomen ensam har den *klara* gudsbilden i Jesu Kristi rika frälsarebild, i Honom, som är *Guds härlighets sken och hans väsens rätta beläte*. Kristendomen äger i honom en den skäraste, härligaste bild af den *sannaste människan*, människan, sådan hon skall vara.

Kristendomen kan peka på honom, som i fläckfri renhet genomlevvat ett helt människolif, och som utan att svikta burit dagens hela tunga och hetta, och säga: »Varen så till sinnes, som Jesus Kristus var!» (Filipp. 2: 5).

Genom att framställa det högsta idealet och detta i ofördunklad klarhet uppfyller kristendomen första krafvet för utbildandet af en god karaktär. Den lägger ut på *djupet*.

II. Kristendomen gifver icke blott djup åt karaktären; den förlämnar den också *kraft*.

Det är ej nog att blott framställa idealen; det gäller att *nå* dem. Därtill behöfves kraft, andekraft.

Sokrates, forntidens ädlaste personlighet, menade visserligen, att vetandet af det goda var liktydigt med görandet af detsamma. I så fall skulle det vara nog med att framställa idealen. Detta kunde Sokrates påstå endast på den grund, att han hvarken såg det högsta idealet eller kände synden.

Djupare såg dock han, som sade till sina lärjungar: »Om I detta veten, saliga ären I, om I det gören.» Det är syndafördärfvet, som vållar, att så ofta ett gapande svalg lägger sig emellan veta och vilja och ännu mera emellan veta och göra. Öfver detta svalg kan endast kristendomen slå en bro. Utanför kristendomen komma icke ens de ädlaste och uppriktigaste längre än till ropet: »Jag arma människa!» Men kristendomen tillfogar jubelordet: »Gud vare tack, som seger gifver genom Jesus Kristus, vår Herre!»

Kristi evangelium är en Guds kraft till salighet. Kristendomen är kraft af höjden. Kristus gifver dem, som bedja honom, sin helige Ande, hvilken lyfter dem upp ur vanmakten och gör dem skickliga att jaga efter målet. Utanför kristendomens heliga krets hvilat en vanmaktens ande.

Idealet kan nås endast under strid, och striden kan icke, sådant människolifvet nu är, förlöpa utan temporära nederlag.

Dessa sedliga nederlag lägga sig förlamande och hämmande, ja, till sist förslöande och förslappande öfver karaktären. Just häremot äger kristendomen botemedel. Den skänker *förlåtelse och frid*, läker sår och *upprättar ur nederlag*. Kristendomen äger *syndaförlåtelsens segerkraft*. Därför kan en kristen, oakadt han ser, att allt är styckeverk och ofullkomlighet, oförtrutet närma sig det stora idealet: »Varen fullkomliga, såsom eder himmelske Fader fullkomlig är!»

III. Härmed äro vi redan inne på den tredje och sista punkten, som nära sammanhänger med den andra.

Kristendomen gifver *uthållighet* och *trohet* åt karaktären.

Trohet är en betydelsefull faktor i karaktären.

Att ej troget hålla ut, att börja men snart släppa igen, att såsom ett rö låta sig drivas hit och dit — detta betecknar man just såsom karaktärslöshet. Troheten är det största. Gud begär inte annat af oss, än att vi må befinnas trogna.

Medeltidens kanske frommaste man, Frans af Assisi, säger med rätta: »Skrymtaren kan i mycket efterlikna den kristne: han kan bedja och sjunga, han kan tala med änglatunga, han kan offra och fasta; men ett kan han icke: *vara trogen mot sin Gud*.»

Detta lär oss dock kristendomen, ty den ställer oss inför Gud, den lefvande Guden. Den inskräpper sitt: »*Gud ser dig*», och detta *fostrar till trohet*.

Den lär oss äfven trohet i det lilla, trohet på lifvets lägre områden: trohet i hemmet, trohet i kallelsen, trohet med jordiska ägodelar. Den lär oss tillika, att dessa jordiska ting icke äro de största, de mest eftersträfvansvärda, och bryter därigenom af udden i frestelsen att på ett orättmätigt sätt tillskansa oss dem. Den säger sitt: »Söken först efter Guds rike och hans rättfärdighet, så faller eder allt detta till.» Den lär oss att gifva Gud, hvad Gud tillhör, och därför hjälper den oss också att gifva kejsaren, hvad kejsaren tillhör. Så fostrar den oss till trohet.

Kristendomen i en lefvande kristendomsundervisning har alltså den största betydelse för barnens karaktärsutveckling, ty den gifver karaktären *djup, kraft och trohet*.

A. R—g.

18.

Litteratur.

Fryxells Berättelser ur Svenska Historien. *Nationalupplagan.* P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1902. Häft. 78—89.

Denna serie af häften behandlar företrädesvis införandet af envaldet och reduktionen under Karl XI:s regering.

Sveriges Allmänna Folkskollärareförenings Årsskrift, utgifven af Centralstyrelsen. Tjugutredje årgången 1902. Första häftet. Andra häftet: *Stafningsreformen*. Dess historiska utveckling och nuvarande ställning. En öfverblick af Fridtjuv Berg. Tredje häftet: *Folkskolornas lärjungebibliotek*. Stockholm 1902.

Pedagogisk tidskrift utgifven af E. Schwartz, C. A. M. Lindman och A. Nordfelt. Trettioåttonde årgången 1902. Femte och sjätte häften. Stockholm. Vårt Lands boktryckeri.

Praktisk räknelära för praktiska skolor och själfstudium af Dr Waldemar Jonson, adjunkt vid Göteborgs latinläroverk. Andra häftet. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1902. Pris (i lärtband) 1 kr. 60 öre.

Detta häfte innehåller procent- och ränteräkning med tillämpningar på terminsräkning, rabatt, in- och utländska växlar, aktier och obligationer, premier, tidsränte- och amorteringsuppgifter. Läroboken förutsätter ej andra förkunskaper än folkskolans eller neder-skolans aritmetiska kurser, och därför lösas ej här uppgifter på sammansatt ränta med logaritmer utan med hjälp af särskilda tabeller, hvilka förefinnas i slutet af häftet.

Pastoral tidskrift utgifven af *Erik G. Ljungqvist*, kyrkoherde, teol. kand. Första årgången. Häft. I—III. Uppsala. Wretmans tryckeri 1902. Pris 2 kr. 50 öre för årgång om 4 häften.

I häft. I och II förekommer en för skolmän intressant uppsats: *Studier i katekesfrågan*, för hvilken vi ämnar redogöra, om tillfälle erbjuder sig.

Berättelse om Malmö stads folkskoleväsen under år 1901 af *stadens folkskoleinspektör*. Malmö 1902.

Läsning för svenska folket 1902. P. A. Norstedt & Söners förlag. Häft. 1 och 2. Pris per häft. 30 öre.

T. K--r.